V. I. LENJIN

PROTIV OPORTUNIZMA I »LJEVIČARSTVA«

★ oportunizam i krah II internacionale

★ dječja bolest »ljevičarstva« u komunizmu

»SVJETLOST« SARAJEVO

ἔθος **B I B L I O T E K A** *Etos*

IZBOR IZ DJELA KLASIKA MARKSIZMA

(Druga serija, knjiga 4)

Odgovorni urednik
MARIO VUKIĆ

V. I. LENJIN

PROTIV OPORTUNIZMA I „LJEVIČARSTVA”

»SVJETLOST«, OOUR IZDAVAČKA DJELATNOST, SARAJEVO
1976.

Preveo
dr ZVONKO TKALEC

Izbor
dr FRANC CENGLE i dr ARIF TANOVIĆ

ČITAOCU

Vrijeme revolucionarnih zbivanja s kojima je bio suočen evropski i ruski radnički pokret pred I svjetski rat obilježeno je i pitanjima strategije i taktike radničkih partija. Tad su se, takođe, ispoljila skretanja od glavnog pravca proleterske revolucije u vidu desnog socijaldemokratskog oportunizma i, nešto docnije, ekstremnog »ljevičarstva«, koje je revolucija porazila i odbacila. Ta skretanja je Lenjin naučno kritički analizirao, te teorijski i praktički pobio kao neodrživa. Ali, javljajući se u drugim oblicima, ona su prisutna — kao militantne »alternative« — i u savremenom radničkom i socijalističkom pokretu; pogotovo se ekstremno »ljevičarstvo« zadnjih decenija rasprostranilo i počelo da se suprotstavlja kako organiziranim oblicima borbe radničke klase tako i specifičnim putevima revolucije i izgradnje novog, socijalističkog društva u pojedinim zemljama. Sve to govori u prilog opravdanosti savremenog izučavanja Lenjinovih analiza iskustava praktične i teorijske borbe radničke klase uoči i nakon oktobarske revolucije, jer ta borba, koja se u svojoj suštini i danas vodi, od bitnog je značaja po sudbinu savremenog radničkog i komunističkog pokreta, uključujući izgradnju samoupravnog socijalističkog društva, kao specifičnog oblika diktature proletarijata.

Ova knjiga ima zapravo dva dijela. U prvi su uvrštena dva Lenjinova članka o oportunizmu vođa II internacionale, koji su na početku I svjetskog rata glasali za ratne kredite i tako se solidarisali sa imperijalističkom buržoazijom, koja je, suprotno interesima radničke klase, tražila »novu podjelu svijeta«. U drugom dijelu objavljuju se i dva Lenjinova spisa koja su kritički uperena protiv male grupe »lijevih komunista« u ruskoj i »ljevičara« u evropskim radničkim partijama. Iz izabranih Lenjinovih

spisa je očigledno da su i socijaldemokratski oportunizam, koji je doveo do kraha II internacionale, i »lijevičarstvo« u komunizmu, koje je neposredno ugrožavalo tekovine proleterske revolucije, u podjednakoj mjeri nastupili protiv istorijskih i aktuelnih interesa radničke klase.

KRAH II INTERNACIONALE

Pod krahom Internacionale ponekad se razumije prosto formalna strana stvari, prekid internacionalne veze među socijalističkim partijama ratujućih zemalja, nemogućnost da se okupi ni međunarodna konferencija, ni Međunarodni socijalistički biro[1] itd. Na tom gledištu stoje neki socijalisti neutralnih, malih zemalja, vjerovatno čak i većina oficijelnih partija u tim zemljama, zatim oportunisti i njihovi branioci. U ruskoj štampi, s otvorenošću koja zaslužuje duboko priznanje, istupio je u odbranu te pozicije g. Vl. Kosovski u br. 8 »Informacionog biltena« Bunda, pri čemu redakcija »Biltena« nije nijednom riječju pomenula svoje neslaganje s autorom. Možemo se nadati da će odbrana nacionalizma od strane g. Kosovskog, koji je dotjerao dotle da opravdava njemačke socijaldemokrate koji su glasali za ratne kredite, pomoći mnogim radnicima da se definitivno uvjere u buržoaskonacionalistički karakter Bunda.

Za svjesne radnike socijalizam je ozbiljno uvjerenje, a ne zgodna zaštita malograđansko-pomirljivih i nacionalističko-opozicionih težnji. Pod krahom Internacionale oni razumiju skandaloznu izdaju u većine oficijelnih socijaldemokratskih partija svojih uvjerenja, najsvečanijih izjava u govorima na Štutgartskom i Bazelskom međunarodnom kongresu[2], u rezolucijama tih kongresa itd. Ne vidjeti tu izdaju

[1] Međunarodni socijalistički biro — stalni izvršno-informacioni organ II internacionale, formiran na osnovu odluke Pariskog kongresa II internacionale (1900). Sjedište mu je bilo u Briselu. *Prev.*

[2] Međunarodni socijalistički kongres u Štutgartu (VII kongres II internacionale) održan je od 18—24. VIII 1907. Bazelski kongres — vanredni međunarodni socijalistički kongres — održan je u Bazelu 24—25. XI 1912. Kongres je 25. novembra 1912. jednoglasno usvojio Manifest o ratu. *Prev.*

mogu samo oni koji *neće* da je vide, kojima to nije u interesu. Formulirajući stvar naučno, tj. s gledišta odnosa među klasama savremenog društva, mi moramo reći da je većina socijaldemokratskih partija i na njihovom čelu, u prvom redu, najveća i najuticajnija partija II internacionale, njemačka, stala na stranu svog generalštaba, svoje vlade, svoje buržoazije protiv proletarijata. To je događaj od svjetsko-istorijske važnosti, i nije moguće ne zadržati se na što svestranijoj analizi tog događaja. Odavno se smatra da ratovi, uza sve užase i nesreće koje vuku za sobom, odnose više ili manje krupnu korist time što bespoštedno otkrivaju, raskrinkavaju i ruše mnogo šta trulo, preživjelo, mrtvo u ljudskim institucijama. Nesumnjivu korist počeo je takođe donositi čovječanstvu i evropski rat 1914—1915, pokazavši naprednoj klasi civiliziranih zemalja da je u njenim partijama sazreo nekakav odvratan gnojni čir, i da odnekud dopire nepodnošljiv zadah leša.

I

Da li kod glavnih socijalističkih partija Evrope postoji izdaja svih njihovih uvjerenja i zadataka? O tome ne vole govoriti, razumije se, ni sami izdajnici, ni oni koji dobro znaju — ili nejasno naslućuju — da će morati prijateljevati i miriti se s njima. No koliko god to bilo neprijatno raznim »autoritetima« II internacionale ili njihovim frakcijskim prijateljima među socijaldemokratima Rusije, mi moramo otvoreno pogledati na stvari, nazvati ih njihovim imenima, reći radnicima istinu.

Postoje li činjenični podaci o pitanju kako su pred sadašnji rat i u predviđanju toga rata socijalističke partije gledale na svoje zadatke i na svoju taktiku? Neosporno, postoje. To je rezolucija Bazelskog međunarodnog socijalističkog kongresa 1912. godine, koju preštampavamo, zajedno s rezolucijom Hemnickog njemačkog socijaldemokratskog kongresa[3] iste godine kao podsjećanje na »zaboravljene riječi«

---

[3] Rezolucija *Hemnickog kongresa* njemačke socijaldemokratije o pitanju imperijalizma i odnosa socijalista prema ratu usvojena je 20. septembra 1912. U rezoluciji se osuđivala imperijalistička politika i naglašavala važnost borbe za mir. *Prev.*

socijalizma. Sumirajući golemu propagandističku i agitacionu literaturu svih zemalja protiv rata, ta rezolucija predstavlja najtačnije i najpotpunije, najsvečanije i najformalnije izlaganje socijalističkih pogleda na rat i taktike prema ratu. Nemoguće je drukčije no izdajom nazvati već tu činjenicu da se nijedan od autoriteta jučerašnje Internacionale i današnjeg socijalšovinizma, ni Hajndmen, ni Ged, ni Kautski ni Plehanov, ne usuđuju podsjetiti svoje čitaoce na tu rezoluciju, već ili mukom muče o njoj, ili citiraju (slično Kautskom) njena sporedna mjesta, zaobilazeći sve bitno. »Najljevije«, arhirevolucionarne rezolucije — i najbestidnije njihovo zaboravljanje ili odricanje od njih, to je jedna od najočiglednijih manifestacija kraha Internacionale, a u isti mah i jedan od najočiglednijih dokaza za to da u »korigiranje« socijalizma, u »ispravljanje njegove linije« putem samih rezolucija mogu sad vjerovati jedino ljudi kod kojih se besprimjerna naivnost graniči s lukavom željom da se ovjekovječi prijašnje licemjerstvo.

Hajndmena su još juče, može se reći, kad je pred rat skrenuo k odbrani imperijalizma, svi »pristojni« socijalisti smatrali šenutim čudakom, i niko nije o njemu govorio drugačije nego tonom nipodaštavanja. A sad su se na poziciju Hajndmena sasvim srozali — razlikujući se između sebe samo u nijansama i u temperamentu — najistaknutiji socijaldemokratski vođe svih zemalja. I mi nikako nismo u stanju da ocijenimo i okarakteriziramo koliko-toliko parlamentarnim izrazom građansku hrabrost takvih ljudi kao što su, na primjer, pisci »Našeg slova« kad pišu o »gospodinu« Hajndmenu tonom prezira, a o »drugu« Kautskom govore — ili ćute — s izgledom poštovanja (ili servilnosti)? Zar se takav odnos može izmiriti s poštovanjem socijalizma i svojih uvjerenja uopšte? Ako ste uvjereni u lažnost i pogubnost Hajndmenovog šovinizma, ne treba li usmjeriti kritiku i napade na *uticajnijeg* i opasnijeg branioca sličnih pogleda, Kautskog?

Gedove poglede je u posljednje vrijeme izrazio po svoj prilici najdetaljnije gedist Šarl Dima u svojoj brošurici: »Kakav mir želimo«. Taj »šef kabineta Žila Geda«, koji se tako potpisao na naslovnoj strani brošure, »citira«, razumije se, ranije izjave socijalistâ u patriotskom duhu (kao što citira slične izjave i njemački socijalšovinist David

u svojoj posljednjoj brošuri o odbrani otadžbine), ali Bazelski manifest ne citira! O tome manifestu ćuti i Plehanov, servirajući s neobično samozadovoljnim izgledom šovinističke trivijalnosti. Kautski je sličan Plehanovu: citirajući Bazelski manifest, on *izostavlja* u njemu sva revolucionarna mjesta (to jest sav njegov suštinski sadržaj!) — vjerovatno pod izgovorom cenzurne zabrane... Policija i vojne vlasti, svojim cenzurnim zabranama da se govori o klasnoj borbi i o revoluciji, došle su baš »kao poručene« u pomoć izdajnicima socijalizma!

Ali, možda Bazelski manifest predstavlja nekakav besadržajan apel u kome nema nikakvog preciznog sadržaja, ni istorijskog ni taktičkog, koji bi se bezuslovno odnosio na dani, konkretni rat?

Baš obrnuto. U Bazelskoj rezoluciji ima manje nego u drugim rezolucijama praznog deklamatorstva, a više konkretnog sadržaja. Bazelska rezolucija govori *upravo* o tom ratu koji je i nastupio, upravo o tim *imperijalističkim* sukobima koji su izbili 1914—1915. godine. Sukobi Austrije i Srbije zbog Balkana, Austrije i Italije zbog Albanije itd., Engleske i Njemačke zbog tržišta i kolonija uopšte, Rusije sa Turskom i drugima zbog Jermenije i Carigrada — eto o čemu govori Bazelska rezolucija, predviđajući upravo sadašnji rat. Baš za sadašnji rat među »velikim državama Evrope« veli Bazelska rezolucija da *taj* rat »*ne može biti opravdan ma i najmanjom izlikom nekog narodnog interesa*«!

Pa ako sad Plehanov i Kautski — uzimamo dvojicu najtipičnijih i za nas najbližih, onog koji piše ruski, odnosno onog koga likvidatori prevode na ruski, autoritetnih socijalista — iznalaze uz (pomoć Akselroda) razna »narodna (ili, tačnije, prostonarodna, uzeta iz bulevarske buržoaske štampe) opravdanja« rata, ako se oni s učenim izgledom i sa zalihom krivih citata iz Marksa pozivaju na »primjere«, na ratove 1813. i 1870. (Plehanov) ili 1854—1871, 1876—1877, 1897. (Kautski), — onda, zaista, samo ljudi bez trunke socijalističkih uvjerenja, bez mrvice socijalističke savjesti mogu takve argumente uzimati »ozbiljno«, mogu *ne* nazvati ih nečuvenim jezuitizmom, licemjerstvom i prostituiranjem socijalizma! Neka njemačka direkcija partije (»forštand«) baca anatemu na novi časopis Meringa i Roze Luksemburg

(»Internacionala«) zbog istinite ocjene Kautskoga, neka Vandervelde, Plehanov, Hajndmen i komp., uz pomoć policije »trojnog sporazuma«, isto tako tretiraju svoje protivnike — mi ćemo odgovarati prostim preštampavanjem Bazelskog manifesta, koji razobličava taj zaokret vođa za koji nema druge riječi do izdaja.

Bazelska rezolucija govori ne o nacionalnom, ne o narodnom ratu, primjera kojih je u Evropi bilo, koji su čak tipični za epohu 1789—1871, ne o revolucionarnom ratu, kojih se socijaldemokrati nikada nisu odricali, nego o *sadašnjem* ratu, na tlu »kapitalističkog imperijalizma« i »dinastičkih interesa«, na tlu »osvajačke politike« *obiju* grupa ratujućih država, i austro-njemačke i anglo-franko-ruske. Plehanov, Kautski i kompanija direktno obmanjuju radnike ponavljajući koristonosnu laž buržoazije svih zemalja koja teži svom snagom da taj imperijalistički, kolonijalni, pljačkaški rat prikaže kao narodni, odbrambeni (ma za koga bilo) rat, i iznalazeći opravdanja za njega u oblasti istorijskih primjera *ne*imperijalastičkih ratova.

Pitanje imperijalističkog, pljačkaškog, antiproleterskog karaktera danog rata davno je izašlo iz stadija čisto teoretskog pitanja. Nije samo teoretski već ocijenjen, u svim svojim glavnim crtama, imperijalzam kao borba propadajuće, oronule, istruljele buržoazije za podjelu svijeta i za porobljavanje »sitnih« nacija; nisu se samo ponavljali hiljade puta ti zaključci u svoj neobuhvatnoj novinskoj literaturi socijalistâ *svih* zemalja; nije samo, na primjer, predstavnik nacije koja nam je »saveznička«, Francuz Delezi, u brošuri o »Ratu koji dolazi« *(1911. godine!)* popularno objašnjavao pljačkaški karakter sadašnjeg rata i od strane francuske buržoazije. Nije samo to. Predstavnici proleterskih partija svih zemalja jednoglasno i formalno izrazili su u Bazelu svoju čvrstu uvjerenost u to da dolazi rat upravo imperijalističkog karaktera, izvukavši iz toga *taktičke* zaključke. Stoga, između ostalog, moraju odmah biti odbačena, kao sofizmi, sva pozivanja na to da razlika između nacionalne i internacionalne taktike nije dovoljno raspravljena (uporedi Akselrodov posljednji intervju u brojevima 87 i 90 »Našeg slova«), itd. itd. To je sofizam, jer jedna je stvar svestrano naučno istraživanje imperijalizma; takvo istraživanje tek počinje, i ono je, po svojoj suštini, beskonačno, kao što je

uopće nauka beskonačna. Druga stvar su osnovi socijalističke taktike protiv kapitalističkog imperijalizma, izloženi u milionima primjeraka socijaldemokratskih novina i u odluci Internacionale. Socijalističke partije nisu diskusioni klubovi, već organizacije proletarijata koji se bori, i kad je niz bataljona prešao na stranu neprijatelja, njih treba nazvati i proglasiti izdajnicima, ne dajući se »uhvatiti« licemjernim govorima o tome da ne shvataju »svi podjednako« imperijalizam, da šovinist Kautski i šovinist Kunov mogu o tome napisati tomove, da pitanje »nije dovoljno raspravljeno« itd., itd. Kapitalizam u *svim* manifestacijama svog pljačkaštva i u svim najsitnijim grananjima svoga istorijskog razvoja i svojih nacionalnih osobenosti *nikad* neće biti proučen *do kraja;* o pojedinostima se naučenjaci (i pedanti naročito) nikad neće prestati da spore. Odricati se »na toj osnovi« od socijalističke borbe s kapitalizmom, od suprotstavljanja onima koji su izdali tu borbu, bilo bi smiješno, — a šta drugo nam predlažu Kautski, Kunov, Akselrod itd.?

Tà niko čak i nije pokušao analizirati sada, poslije izbijanja rata, Bazelsku rezoluciju i pokazati njenu nepravilnost!

II

Ali, možda su iskreni socijalisti bili za Bazelsku rezoluciju previđajući da će rat stvoriti revolucionarnu situaciju, a događaji su ih demantovali, i rezolucija se pokazala neizvedivom?

Upravo takvim sofizmom pokušava opravdati svoj prelaz u tabor buržoazije Kunov (u brošuri »Slom partije«? i u nizu članaka), a u obliku nagovještaja takve »argumente« sretamo gotovo kod svih socijalšovinista s Kautskim na čelu. Nade u revoluciju pokazale su se iluzijom, a braniti iluzije nije stvar marksista, rezonuje Kunov, pri čemu taj struvist ni jednom riječju ne govori o »iluziji« svih koji su potpisali Bazelski manifest, nego se, kao otmjeno-blagorodni čovjek, trudi da prebaci stvar na krajnje lijeve poput Panekuka i Radeka!

Razmotrimo, u suštini, argument da su autori Bazelskog manifesta iskreno pretpostavljali nastupanje revolucije, a da su ih događaji demantovali. Bazelski manifest kaže — 1) da će rat stvoriti ekonomsku i političku krizu; 2) da će radnici smatrati zločinom svoje učešće u ratu, zločinačkim »pucanjem jednih u druge radi profita kapitalista, radi ambicije dinastija radi ispunjavanja tajnih diplomatskih dogovora«, da će rat izazvati među radnicima »negodovanje i revolt«; 3) da su navedenu krizu i navedeno duševno stanje radnika socijalisti dužni iskoristiti za »prodrmavanje naroda i za ubrzanje kraha kapitalizma«; 4) da »vlade« — sve bez izuzetka — ne mogu početi rat »bez opasnosti po sebe«; 5) da se vlade »boje proleterske revolucije«; 6) da vlade »treba da se sjete« Pariske komune (tj. građanskog rata), revolucije 1905. godine u Rusiji itd. Sve su to sasvim jasne misli; u njima nema *garancije* da će revolucija biti; u njima je naglasak stavljen na tačnu karakteristiku *fakata* i *tendencija*. Ko povodom takvih misli i rasuđivanja govori da se očekivano nastupanje revolucije pokazalo iluzijom, taj ne ispoljava marksistički, nego struvistički i policijsko-renegatski odnos prema revoluciji.

Za marksista je izvan svake sumnje da revolucija nije moguća bez revolucionarne situacije, pri čemu svaka revolucionarna situacija ne dovodi do revolucije. Kakva su, govoreći općenito, obilježja revolucionarne situacije? Mi se zacijelo nećemo prevariti ako istaknemo tri glavna obilježja: 1) Nemogućnost za vladajuće klase da sačuvaju u nepromijenjenom obliku svoju vladavinu; ova ili ona kriza »vrhova«, kriza politike vladajuće klase koja stvara pukotinu u koju provaljuje nezadovoljstvo i revolt ugnjetenih klasa. Za nastupanje revolucije obično nije dovoljno da »najdonji slojevi nisu htjeli«, nego se traži i da »vrhovi nisu mogli« živjeti po starom. 2) Znatno povećanje, zbog bijede navede-nevoljâ ugnjetenih klasa. 3) Znatno povećanje, zbog navedenih uzroka, aktivnosti masa, koje u »mirnoj« epohi daju sebe mirno pljačkati, a koje u burna vremena privlače kako cijela atmosfera krize *tako i sami »vrhovi«* k samostalnom istorijskom istupanju.

Bez tih objektivnih promjena, nezavisnih od volje ne samo pojedinih grupa i partija nego i pojedinih klasa, revolucija — prema opštem pravilu — nije moguća. Sveukupnost

tih objektivnih promjena se i naziva revolucionarnom situacijom. Takva situacija bila je 1905. godine u Rusiji i u svim epohama revolucijâ na Zapadu; no ona je bila takođe i šezdesetih godina prošlog vijeka u Njemačkoj, 1859—1861, 1879—1880. godine u Rusiji, iako revolucijâ u tim slučajevima nije bilo. Zašto? Zato što revolucija ne niče iz svake revolucionarne situacije, nego samo iz takve situacije kad se gore pobrojanim objektivnim promjenama pridružuje subjektivna promjena, naime: pridružuje sposobnost revolucionarne *klase* za masovne revolucionarne akcije, dovoljno *snažne* da slome (ili zalome) staru vladu, koja nikada, čak ni u epohi kriza, neće »pasti« ako je ne »sruše«.

Takvi su marksistički pogledi na revoluciju, koje su mnogo, mnogo puta razvijali i priznavali kao neosporne svi marksisti i koji su za nas Ruse naročito očigledno potvrđeni iskustvom 1905. godine. Pita se, šta je pretpostavljao u tom pogledu Bazelski manifest 1912. godine i šta je nastupilo 1914—1915. godine?

Pretpostavljala se revolucionarna situacija, kratko opisana izrazom »ekonomska i politička kriza«. Je li ona nastupila? Nesumnjivo jeste. Socijalšovinist Lenč (koji direktnije, otvorenije, časnije istupa s odbranom šovinizma nego licemjeri Kunov, Kautski, Plehanov i komp.) izrazio se čak tako da »mi proživljujemo svojevrsnu *revoluciju«* (str. 6 njegove brošure »Njemačka socijaldemokratija i rat«, Berlin 1915). Politička kriza postoji: nijedna vlada nije sigurna u sutrašnji dan, nijedna nije slobodna od opasnosti finansijskog kraha, oduzimanja teritorija, istjerivanja iz svoje zemlje (kao što su istjerali vladu iz Belgije). Sve vlade žive na vulkanu, sve apeliraju *same* na samoinicijativu i heroizam masa. Politički režim Evrope sav je uzdrman, i zacijelo niko neće poricati da smo ušli (i da ulazimo sve dublje — pišem ovo na dan kad je Italija objavila rat) u epohu najvećih političkih potresa. Ako je Kautski, dva mjeseca poslije objave rata, pisao (2. oktobra 1914. u »Neue Zeit«-u) da »nikad vlada nije tako jaka, nikad partije nisu tako slabe kao na početku rata«, to je jedna od mustri krivotvorenja istorijske nauke od strane Kautskog na zadovoljstvo Sidekumâ i ostalih oportunista. Nikad vlada nema toliko potrebe za sporazumom svih partija vladajućih klasa i za »mirnim« potčinjavanjem ugnjetenih klasa toj vladavini

kao za vrijeme rata. To je prvo; a drugo, ako »na početku rata«, naročito u zemlji koja očekuje brzu pobjedu, vlada *izgleda* svemoćna, niko nikad i nigdje na svijetu nije očekivanja revolucionarne situacije povezivao isključivo s momentom »početka« rata, a pogotovo nije poistovećivao »prividno« sa *stvarnim.*

Da će evropski rat biti neuporedivo teži od drugih, to su svi znali, vidjeli i priznavali. Iskustvo rata to sve više potvrđuje. Rat se širi. Politički temelji Evrope se sve više ljuljaju. Nevolje masa su užasne, i napori vlada, buržoazije i oportunistâ da prećute te nevolje sve češće doživljuju slom. Profiti izvjesnih grupa kapitalista od rata su nečuveno, skandalozno veliki. Zaoštravanje protivrječnosti je ogromno. Potmuli revolt masa, nejasna želja zaplašenih i neukih slojeva za dobrim (»demokratskim«), mirom, gunđanje koje počinje »dolje« — sve to postoji. A što se rat dalje oteže i zaoštrava, to jače same vlade razvijaju i moraju razvijati aktivnost masa pozivajući ih na nadnormalno naprezanje snaga i samopožrtvovanje. Iskustvo rata, kao i iskustvo svake krize u isvoriji, svake velike nesreće i svakog preloma u životu čovjeka, otupljuje i slama jedne, *no zato prosvjećuje i čeliči druge,* pri čemu je, uzevši u cjelini, u istoriji cijelog svijeta, broj i snaga ovih posljednjih, s izuzetkom pojedinih slučajeva pada i propasti ove ili one države, veći od prvih.

Zaključenje mira ne samo što ne može» odmah« prekinuti sve ove nesreće i sve ovo zaoštravanje protivrječnosti, nego će, naprotiv, umnogome učiniti te nesreće osjetljivijim, i naročito očiglednim za najzaostalije mase stanovništva.

Jednom riječju, revolucionarna situacija u većini naprednih zemalja i velikih država Evrope — postoji. U tom pogledu predviđanje Bazelskog manifesta *potpuno* se obistinilo. Negirati tu istinu neposredno ili posredno, ili je prećutkivati, kao što rade Kunov, Plehanov, Kautski i kompanija, znači govoriti najveću neistinu, obmanjivati radničku klasu i činiti uslugu buržoaziji. U »Socijaldemokratu« (br. 34, 40 i 41) navodili smo podatke koji pokazuju da su ljudi *koji se boje* revolucije, hrišćanski popovi-malograđani, generalštabovi i listovi milionera prinuđeni konstatovati znakove revolucionarne situacije u Evropi.

Hoće li se dugo održati i koliko će se još zaoštriti ova situacija? Da li će ona dovesti do revolucije? To ne znamo, i niko to ne može znati. To će pokazati sàmo *iskustvo* razvoja revolucionarnih raspoloženja i prelaza napredne klase, proletarijata, na revolucionarne akcije. Tu ne može biti riječi ni uopće o bilo kakvim »iluzijama« ni o njihovom demantovanju, jer nijedan socijalist nigdje i nikada nije na sebe uzimao garanciju za to da će revoluciju roditi upravo dani (a ne slijedeći) rat, upravo sadašnja (a ne sutrašnja) revolucionarna situacija. Tu je riječ o najneospornijoj i najosnovnijoj dužnosti svih socijalista: dužnosti da pred masama otkrivaju postojanje revolucionarne situacije, da objašnjavaju njenu širinu i dubinu, da bude revolucionarnu svijest i revolucionarnu odlučnost proletarijata, da mu pomažu prelaziti na revolucionarne akcije i stvarati za rad u tom pravcu organizacije koje odgovaraju revolucionarnoj situaciji.

Nikad nijedan uticajni i odgovorni socijalist nije se usudio posumnjati u to da je dužnost socijalističkih partija, upravo takva, a Bazelski manifest, ne rasprostranjujući i ne gajeći ma i najmanje »iluzije«, upravo o toj dužnosti socijalista govori: buditi, »prodrmavati« narod (a ne uspavljivati ga šovinizmom, kao što rade Plehanov, Akselrod, Kautski), »iskoristiti« krizu za »ubrzanje« kraha kapitalizma, rukovoditi se *primjerima* Komune i oktobra—decembra 1905 godine. Neispunjavanje te svoje dužnosti od strane savremenih partija i jeste njihova izdaja, njihova politička smrt, njihovo odricanje od svoje uloge, njihov prelaz na stranu buržoazije.

III

Ali kako se *moglo* dogoditi da su najistaknutiji predstavnici i vođe II internacionale izdali socijalizam? Na tom pitanju zadržaćemo se podrobno niže, pošto najprije razmotrimo pokušaje da se »teoretski« opravda ta izdaja. Pokušaćemo okarakterizirati glavne teorije socijalšovinizma, predstavnicima kojih se mogu smatrati Plehanov (on ponavlja većinom argumente anglo-francuskih šovinista, Hajndmena i njegovih novih pristalica) i Kautskog (on ističe argumente

kudikamo »tananije«, koji imaju izgled neuporedivo veće teoretske solidnosti).

Gotovo je od svih najprimitivnija teorija »začetnika«. Nas su napali, mi se branimo; interesi proletarijata zahtijevaju otpor narušavaocima evropskog mira. To je prepjev izjava svih vlada i deklamacijâ sve buržoaske i žute štampe cijelog svijeta. Plehanov čak i toliko otrcanu trivijalnost uljepšava, obaveznim kod ovog pisca, jezuitskim pozivanjem na »dijalektiku«: u ime uzimanja u obzir konkretne situacije treba, veli, prije svega pronaći začetnika i obračunati se s njim, odlažući do druge situacije sva ostala pitanja (vidi brošuru Plehanova »O ratu«, Pariz 1914, i ponavljanje njenih rasuđivanja kod Akselroda u »Golosu« br. 86 i 87). U blagorodnom poslu zamjenjivanja dijalektike sofistikom Plehanov je potukao rekord. Sofist dograbljuje jedan od »argumenata«, a još je Hegel pravo rekao da se »argumenti« mogu iznaći ama baš za sve na svijetu. Dijalektika zahtijeva svestrano istraživanje date društvene pojave u njenom razvoju i svođenje spoljašnjeg, prividnog, na osnovne pokretačke snage, na razvoj proizvodnih snaga i na klasnu borbu. Plehanov dograbljuje citat iz njemačke socijaldemokratske štampe: sami Nijemci su prije rata smatrali začetnikom Austriju i Njemačku — i basta. O tome da su ruski socijalisti mnogo puta demaskirali osvajačke planove carizma što se tiče Galicije, Jermenije itd., Plehanov ćuti. Kod njega nema ni trunke pokušaja da se dotakne ekonomske i diplomatske istorije makar triju posljednjih decenija, a ta istorija nepobitno dokazuje da su upravo zauzimanje kolonija, pljačka tuđih zemalja, potiskivanje i upropaštavanje uspješnijeg konkurenta bili glavna osovina politike *obiju* sada ratujućih grupa država*.

---

*Veoma je poučna knjiga engleskog pacifista Brejlsforda, koji nije nesklon tome da se čak pravi socijalistom: »Rat čelika i zlata« (London 1914; knjiga je datirana sa martom 1914!) Autor potpuno jasno vidi da nacionalna pitanja, općenito uzevši, stoje pozadi, da su već riješena (35), da stvar sada nije u tome, da »tipično pitanje savremene diplomatije« (36) jesu Bagdadska željeznica, liferacija šina za nju, rudnici u Maroku itsl. Jednim od »najpoučnijih incidenata u najnovijoj istoriji evropske diplomatije« autor s pravom smatra borbu francuskih patriota i engleskih imperijalista protiv pokušaja Kajoa (god. 1911. i 1913) da se pomiri s Njemačkom na bazi sporazuma o podjeli kolonijalnih sfera uticaja i o puštanju njemačkih papira na parisku berzu. *Engleska* i *francuska* buržoazija *osujetile* su takav spo-

U primjeni na ratove, osnovna postavka dijalektike, koju Plehanov tako bestidno izvrće za ljubav buržoazije, sastoji se u tome da je *»rat prosto nastavak politike drugim«* (naime nasilnim) *»sredstvima«*. To je formulacija Klauzevica*, jednog od velikih pisaca o pitanjima ratne istorije, čije ideje je oplodio Hegel. I upravo takvo je uvijek bilo gledište Marksa i Engelsa, koji su *svaki rat* razmatrali kao *nastavak* politike danih, zainteresovanih država — i *raznih klasa* unutar njih — u dano vrijeme.

Grubi šovinizam Plehanova stoji potpuno na istoj teoretskoj poziciji kao tananiji, pomirljivo-sladunjavi šovinizam Kautskog kad ovaj posljednji osvjetljuje prelaz socijalistâ svih zemalja na stranu »svojih« kapitalista slijedećim rasuđivanjem:

---

razum (38—40). Cilj imperijalizma je izvoz kapitala u slabije zemlje (74). Profit od takvog kapitala u Engleskoj bio je 90—100 miliona f. st. 1889. (Džifen). 140 miliona 1909. (Peješ, a Lojd Džordž ga je u nedavnom govoru cijenio, dodaćemo mi, na 200 miliona f. st., gotovo 2 milijarde rubalja. — Prljavi postupci i potplaćivanja turske aristokratije, unosne službe za sinke u Indiji i Egiptu — eto u čemu je suština (85—87). Ništavna manjina profitira od naoružavanja i ratova, ali za nju su društvo i finansijeri, a iza pristalica mira je razdrobljeno stanovništvo (93). Pacifist koji danas govori o miru i razoružanju biće sutra član partije koja potpuno zavisi od ratnih liferanata (161). Trojni sporazum ispašće jači, on će uzeti Maroko i podijeliti Perziju, — trojni savez će uzeti Tripoli, učvrstiće se u Bosni, potčiniće sebi Tursku (167). London i Pariz dali su milijarde Rusiji u martu 1906, pomažući carizmu da uguši oslobodilački pokret (225—228); Engleska sad pomaže Rusiji gušiti Perziju (229). Rusija je raspirila balkaniski rat (30). — Sve ovo nije novo, zar ne? Sve ovo je općepoznato i 1000 puta se ponavljalo u socijaldemokratskim listovima cijelog svijeta. Uoči rata Englez-buržuj vidi to jasno da ne može jasnije. No kakva su nepristojna glupost, kakvo su nepodnošljivo licemjerstvo, kakva su sladunjava laž pred ovim prostim i općepoznatim činjenicama teorije Plehanova i Potresova o krivnji Njemačke, ili Kautskog o »perspektivama« razoružanja i dugog mira u kapitalizmu!

* *Karl von Clausewitz:* »Vom Kriege«, Werke, I Bd., S. 28. Uporedi t. III, str. 139—140: »Svi znaju da ratove izazivaju samo politički odnosi među vladama i među narodima; no obično predstavljaju sebi stvar kao da se s početkom rata ti odnosi prekidaju i da nastupa sasvim druga situacija, podređena samo svojim posebnim zakonima«. Mi tvrdimo obratno: rat nije ništa drugo nego nastavak političkih odnosa uz miješanje drugih sredstava«.

Svi imaju pravo i dužni su braniti svoju otadžbinu; istinski internacionalizam se sastoji u priznavanju toga prava socijalistima svih nacija, među njima i onima koji ratuju s mojom nacijom... (vidi »Neu Zeit«, 2. oktobra 1914, i druga djela istog autora).

Ovo besprimjerno rasuđivanje je takvo bezgranično-trivijalno izrugivanje socijalizmu, da bi najbolji odgovor na njega bio — naručiti medalju s likovima Vilhelma II i Nikolaja II na jednoj strani, a Plehanova i Kautskog na drugoj. Istinski internacionalizam, vidite li, sastoji se u opravdavanju toga da francuski radnici pucaju u njemačke, a njemački u francuske, u ime »odbrane otadžbine«!

No ako bolje pogledamo teoretske pretpostavke rasuđivanja Kautskog, dobićemo upravo ono gledište koje je Klauzevic ismijao prije nekih 80 godina: s početkom rata prekidaju se istorijski pripremljeni politički odnosi među narodima i klasama, nastupa sasvim druga situacija! »prosto« oni koji napadaju i oni koji se brane, »prosto« odbijanje »neprijatelja otadžbine«! Ugnjetavanje čitavog niza nacija, koje sačinjavaju više od polovine stanovništva zemljine kugle, od strane velikodržavnih imperijalističkih naroda, konkurencija među buržoazijom tih zemalja radi podjele dobiti, težnja kapitala da pocijepa i uguši radnički pokret — sve je to odmah iščezlo iz vidokruga Plehanova i Kautskog, iako su upravo takvu »politiku« ocrtavali oni sami u toku decenijâ prije rata.

Klevetnička pozivanja na Marksa i Engelsa su pri tome »adutski« argument obaju glavara socijalšovinizma: Plehanov se spominje nacionalnog rata Pruske 1813. i Njemačke 1870. godine, Kautski s vrlo učenim izgledom dokazuje da je Marks rješavao pitanje čiji uspjeh, uspjeh koje strane (tj. koje buržoazije) je poželjniji u ratovima 1854—1855, 1859, 1870—1871, a marksisti takođe u ratovima 1876—1877. i 1897. godine. Metod svih sofista u sva vremena: uzimati primjere koji se notorno odnose na principijelno različite slučajeve. Prijašnji ratovi na koje nam ukazuju bili su »nastavak politike« dugogodišnjih nacionalnih pokreta buržoazije, pokretâ protiv stranog, inonacionalnog, ugnjetavanja i protiv apsolutizma (turskog i ruskog). Nikakvog drugog pitanja osim davanja prednosti uspjehu ove ili one buržoazije tada i nije moglo biti; na ratove takvog tipa marksisti su mogli *unaprijed pozivati* narode, *raspirujući* nacionalnu mržnju, kao što je Marks 1848. i kasnije pozivao na rat protiv Ru-

sije, kao što je 1859. godine Engels raspirivao nacionalnu mržnju Nijemaca protiv njihovih ugnjetavača — Napoleona III i ruskog carizma*.

Porediti »nastavak politike« borbe protiv feudalizma i apsolutizma, politike buržoazije koja se oslobađa, sa »nastavkom politike« oronule, *to jest* imperijalističke buržoazije, *to jest* buržoazije koja je opljačkala cijeli svijet, koja je reakcionarna i koja u savezu s feudalcima tlači proletarijat — znači porediti metre s kilogramima. To je slično poređenju »predstavnika buržoazije« Robespjera, Garibaldija, Željabova s »predstavnicima buržoazije« Mileranom, Salandrom, Gučkovom. Ne može se biti marksist ako se ne gaji najdublje poštovanje za velike buržoaske revolucionare, koji su imali svjetskoistorijsko pravo da govore u ime buržoaskih »otadžbina« što su u borbi s feudalizmom dizale desetke miliona novih nacija u civilizovani život. I ne može se biti marksist ako se ne gaji prezir prema sofistici Plehanova i Kautskog, koji govore o »odbrani otadžbine« povodom ugušenja Belgije od strane njemačkih imperijalista ili povodom nagodbe imperijalistâ Engleske, Francuske, Rusije i Italije o pljački Austrije i Turske.

Ima još »marksistička« teorija socijalšovinizma: socijalizam se bazira na brzom razvoju kapitalizma; pobjeda moje zemlje ubrzaće u njoj razvoj kapitalizma, pa prema tome i nastupanje socijalizma; poraz moje zemlje usporiće njen ekonomski razvoj, pa prema tome i nastupanje socijalizma. Takvu struvističku teoriju[4] razvija kod nas Plehanov,

---

* Uzgred rečeno, g. Gardenjin u »Žiznji« naziva »revolucionarnim šovinizmom«, no ipak šovinizmom od strane Marksa to što je on 1848. bio za revolucionarni rat protiv onih naroda Evrope koji su se na djelu pokazali kontrarevolucionarnim, naime: »Slovena i naročito Rusa«. Ovakav prijekor Marksu samo još jedanput dokazuje oportunizam (ili — a tačnije *i* — potpunu neozbiljnost) ovog »lijevog« socijalrevolucionara. Mi marksisti uvijek smo bili i jesmo za *revolucionarni* rat protiv *kontrarevolucionarnih* naroda. Na primjer, ako socijalizam *pobijedi u* Americi ili u Evropi 1920. godine, a Japan i Kina, uzmimo, pokrenu *tada* protiv nas — isprva makar diplomatiski — svoje Bismarke, mi ćemo biti za ofanzivni, revolucionarni rat protiv njih. Vama je to čudno, g. Gardenjine? Revolucionar ste vi poput Ropšina!

[4] *Struvistička teorija, struvizam* — liberalnoburžoaska deformacija marksizma. Dobila ime po glavnom predstavniku »legal-

kod Nijemaca Lenč i drugi. Kautski diskutuje protiv te grube teorije, protiv Lenča koji je otvoreno zaštićuje, protiv Kunova koji je prikriveno brani, ali diskutuje samo zato da bi postigao izmirenje socijalšovinista svih zemalja na osnovi tananije, jezuitskije šovinističke teorije.

Nije potrebno da se dugo zadržavamo na analizi te grube teorije. Struveove »Kritičke bilješke« izašle su 1894. godine, i kroz 20 godina ruski socijaldemokrati su se do tančina upoznali s tim »manirom« obrazovanih ruskih buržuja da provode svoje poglede i želje pod plaštom »marksizma«, — *očišćenog* od revolucionarnosti. Struvizam nije samo ruska, nego je, kao što pokazuju sasvim očigledno posljednji događaji, međunarodna težnja teoretičara buržoazije da ubiju marksizam »blagošću«, da ga uguše zagrljajima, putem tobožnjeg priznavanja »svih«, »istinski naučnih« strana i elemenata marksizma, *osim* njegove »agitatorske«, »demagoške«, »blankističko-utopističke« strane. Drugim riječima: uzeti iz marksizma sve ono što je prihvatljivo za liberalnu buržoaziju, sve do borbe za reforme, sve do klasne borbe (bez diktature proletarijata), sve do »općeg« priznavanja »socijalističkih ideala« i smjenjivanja kapitalizma »novim uređenjem«, a odbaciti »samo« živu dušu marksizma, »samo« njegovu revolucionarnost.

Marksizam je teorija oslobodilačkog pokreta proletarijata. Razumljivo je stoga da svjesni radnici moraju obraćati ogromnu pažnju procesu zamjenjivanja marksizma struvizmom. Pokretačke snage tog procesa su mnogobrojne i raznovrsne. Istaći samo tri glavne. 1) Razvoj nauke daje sve više materijala koji dokazuje pravilnost Marksa. Protiv njega se treba boriti licemjerno, ne idući otvoreno protiv osnova marksizma, već tobože priznajući ga, kastrirajući njegov sadržaj sofizmima, pretvarajući marksizam u neškodljivu za buržoaziju, svetu »ikonu«. 2) Razvoj oportunizma među socijaldemokratskim partijama podržava takvu »preradu« marksizma, podešavajući ga za opravdavanje svakojakih ustupaka oportunizmu. 3) Period imperijalizma je podjela svijeta između »velikih«, privilegovanih nacija koje ugnjetavaju sve ostale nacije. Mrvice plijena od tih privile-

---

nog marksizma« u Rusiji — P. B. Struveu, koji je završio kao jedan od ideologa ruskog imperijalizma i član kontrarevolucionarne Vrangelove vlade. *Prev.*

gija i tog ugnjetavanja padaju, nesumnjivo, određenim slojevima sitne buržoazije i aristokratije, a takođe birokratiji radničke klase. Takvi slojevi, budući ništavna manjina proletarijata i radnih masa, gravitiraju »struvizmu«, jer im on daje opravdanje njihovog saveza sa »svojom« nacionalnom buržoazijom protiv ugnjetavanih masa *svih* nacija. O tome ćemo morati još govoriti niže, u vezi s pitanjem uzrokâ kraha Internacionale.

IV

Najtananija, najvještije podešena da imitira naučnost i međunarodnost, teorija socijalšovinizma jeste teorija »ultraimperijalizma« koju je istakao Kautski. Evo najjasnijeg, najtačnijeg i najnovijeg njenog izlaganja od samog autora:

»Slabljenje protekcionističkog pokreta u Engleskoj, sniženje carina u Americi, težnja ka razoružanju, brzo smanjivanje, posljednjih godina prije rata, izvoza kapitala iz Francuske i Njemačke, i, na kraju, pojačano međunarodno preplitanje različitih klika finansijskog kapitala — sve ovo me je ponukalo da ocijenim nije li moguće da sadašnja imperijalistička politika bude potisnuta novom, ultraimperijalističkom, koja će na mjesto međusobne borbe nacionalnih finansijskih kapitala staviti zajedničku eksploataciju svijeta od strane internacionalno ujedinjenog finansijskog kapitala. Takva nova faza kapitalizma je u svakom slučaju zamisliva. Da li je ona ostvarljiva, to se ne može riješiti jer još nema dovoljno pretpostavki« (»Neue Zeit« br. 5, 30. IV 1915, str. 144).

»... Odlučujućim u tom pogledu može da se pokaže tok i ishod sadašnjeg rata. On može potpuno zgaziti slabe klice ultraimperijalizma, raspirujući do najvišeg stepena nacionalnu mržnju takođe među finansijskim kapitalistima, pojačavajući naoružavanja i težnju da jedan drugog u tome prestignu, praveći neizbježnim drugi svjetski rat. Tada će se ono predviđanje koje sam formulisao u svojoj brošuri: »Put k vlasti« ostvariti u strahovitim razmjerama, pojačaće se zaoštravanje klasnih protivrječnosti, a zajedno s tim i moralno odumiranje (doslovno: »rastjecanje, Abwirtschaftung«, krah) kapitalizma«... (Treba napomenuti da pod ovom bizarnom riječju Kautski razumije prosto-naprosto »neprijateljstvo« prema kapitalizmu od strane »srednjih slojeva između proletarijata i finansijskog kapitala«, to jest »inteligencije, sitnih buržuja, čak i sitnih kapitalista«)... »Ali rat može da se završi drukčije. On može da dovede do jačanja slabih klica imperijalizma. Njegove poruke (imajte to u vidu!) »mogu ubrzati takav razvoj koji bi za vrijeme mira tre-

balo dugo čekati. Ako stvar dođe do toga, do sporazuma nacija, do razoružanja, do dugog mira, onda najgori od uzroka koji su prije rata vodili sve jače k moralnom odumiranju kapitalizma mogu nestati«. Nova faza će, razumije se, donijeti sa sobom »nove nevolje« proletarijatu, »možda još gore«, ali bi »privremeno« »ultraimperijalizam« »mogao stvoriti eru novih nada i očekivanja u granicama kapitalizma« (str. 145).

Kojim načinom se iz ove »teorije« izvodi opravdavanje socijalšovinizma?

Prilično čudnim — za »teoretičara« — naime slijedećim načinom:

Lijevi socijaldemokrati u Njemačkoj govore da imperijalizam i ratovi koje on rađa nisu slučajnost, nego nužan proizvod kapitalizma, koji je doveo do vladavine finansijskog kapitala. Stoga je prelaz na revolucionarnu borbu masa nužan, jer je epoha relativno mirnog razvoja preživljena. »Desni« socijaldemokrati grubo kažu: kad je već imperijalizam »nužan«, onda i mi treba da budemo imperijalisti. Kautski, u ulozi »centra«, izmiruje:

»Krajnje lijevi« — piše on u svojoj brošuri: »Nacionalna država, imperijalistička država i savez država« (Nirnberg 1915) — hoće da neizbježnom imperijalizmu »suprotstave« socijalizam, tj. »ne samo njegovu propagandu, koju mi već pola vijeka suprotstavljamo svim oblicima kapitalističke vladavine, nego neodložno ostvarenje socijalizma. To izgleda veoma radikalno, ali može samo *odgurnuti* u tabor imperijalizma *svakog ko ne vjeruje* u neodložno praktično ostvarenje socijalizma« (str. 17, kurziv je naš).

Govoreći o neodložnom ostvarenju socijalizma, Kautski »ostvaruje« podmetanje, koristeći se time što se u Njemačkoj, naročito pri ratnoj cenzuri, ne može govoriti o revolucionarnim akcijama. Kautski vrlo dobro zna da lijevi zahtijevaju od partije *neodložnu* propagandu i pripremu revolucionarnih akcija, a nikako ne »neodložno praktično ostvarenje socijalizma«.

Iz nužnosti imperijalizma lijevi izvode nužnost revolucionarnih akcija. »Teorija ultraimperijalizma« služi Kautskom *za opravdavanje oportunista*, za prikazivanje stvari u takvom svjetlu da oni uopće nisu prešli na stranu buržoazije, nego prosto »ne vjeruju« u neodložni socijalizam, očekujući da je pred nama »možda« nova »era» razoružanja i dugog mira.

»Teorija« se svodi na to i *samo* na to da *nadom* u *novu* mirnu eru kapitalizma Kautski opravdava priključenje oportunista i oficijelnih socijaldemokratskih partija buržoaziji i njihovo odreknuće od revolucionarne (to jest proleterske) taktike za vrijeme *sadašnje burne ere*, uprkos svečanim izjavama Bazelske rezolucije!

Imajte u vidu da Kautski pri tom ne samo što ne izjavljuje: nova faza proističe i mora rezultirati iz takvih i takvih okolnosti i uslova, — nego, naprotiv, otvoreno izjavljuje: čak i pitanje *»ostvarljivosti«* nove faze ja još ne mogu riješiti. I, doista, bacite pogled na one »tendencije« k novoj eri koje je Kautski naveo. Začuđuje što u red ekonomskih fakata autor ubraja »težnje k razoružanju«! To znači: od nesumnjivih fakata koji se apsolutno ne mire s teorijom otupljivanja protivrječnosti skrivati se pod zaklon nedužnih malograđanskih razgovora i maštanja. »Ultraimperijalizam« Kautskog — ta riječ, uzgred rečeno, nipošto ne izražava ono što autor hoće da kaže — znači ogromno *otupljivanje* protivrječnosti kapitalizma. Veli nam se:»slabljenje protekcionizma u Engleskoj i Americi«. A gdje je tu ma i najmanja tendencija k novoj eri? Do krajnosti dovedeni protekcionizam Amerike je oslabljen, ali je protekcionizam ostao, kao što su ostale i privilegije, preferencijalne tarife engleskih kolonija u korist Engleske. Sjetimo se na čemu je osnovano smjenjivanje prethodne, »mirne«, epohe kapitalizma savremenom, imperijalističkom: na tome što je slobodna konkurencija ustupila mjesto monopolističkim savezima kapitalista, i na tome što je cijela zemljina kugla podijeljena. Jasno je da oba ova fakta (i faktora) imaju stvarno svjetsko značenje: slobodna trgovina i mirna konkurencija bile su moguće i neophodne dok je kapital mogao neometano uvećavati kolonije i zauzimati u Africi itd. nezaposjednute zemlje, pri čemu je koncentracija kapitala bila još slaba, monopolističkih preduzeća, tj. toliko golemih da dominiraju u *cijeloj* danoj grani industrije, još nije bilo. Nastanak i rastenje takvih monopolističkih preduzeća (vjerovatno se taj proces ni u Engleskoj ni u Americi nije zaustavio? teško da će se čak i Kautski usuditi da negira da ga je rat ubrzao i zaoštrio) čini prijašnju slobodnu konkurenciju *nemogućom*, izvlači tlo ispod njenih nogu, a podjela zemljine kugle *primorava* da se od mirnog širenja pređe na oružanu borbu za *preraspodjelu* kolonija i

sfera uticaja. Smiješno je i misliti da *slabljenje* protekcionizma u dvjema zemljama može tu išta izmijeniti.

Dalje, smanjivanje izvoza kapitala u *dvjema* zemljama u toku nekoliko godina. Te dvije zemlje, Francuska i Njemačka, prema statistici, na primjer Harmsovoj u 1912. godini, imale su u inostranstvu kapitala približno po 35 milijardi maraka (oko 17 milijardi rubalja) svaka, a sama Engleska dvaput više*. Porast izvoza kapitala nikad i nije bio niti je mogao biti u kapitalizmu ravnomjeran. O tome da je akumulacija kapitala oslabila, ili da se apsorpciona moć unutrašnjeg tržišta ozbiljno izmijenila, na primjer uslijed velikog poboljšanja u položaju masa, Kautski ne može izustiti ni slovca. U takvim uslovima nastupanja nove ere izvoditi iz smanjivanja izvoza kapitala u toku nekoliko godina u dvjema zemljama nikako nije dopušteno.

»Sve jače međunarodno preplitanje klika finansijskog kapitala«. To je jedina stvarno sveopća i nesumnjiva tendencija ne nekoliko godina, ne dviju zemalja, nego cijelog svijeta, cijelog kapitalizma. No zašto iz nje mora proizlaziti težnja k razoružanju, a ne k naoružavanjima, kao dosad? Uzmimo bilo koju od svjetskih »topovskih« (i uopće onih koje proizvode predmete vojne opreme) firma, na primjer Armstronga. Nedavno je engleski »Ekonomist« (od 1. maja 1915) javljao da su se *profiti* te firme od 606 hiljada funti sterlinga (oko 6 miliona rubalja) u 1905/6. godini popeli na 856 u 1913. i na 940 *(9 miliona rubalja)* u 1914. godini. Prepletenost finansijskog kapitala ovdje je veoma velika i stalno raste; njemački kapitalisti »učestvuju« u poslovima engleske firme; engleske firme grade podmornice za Austriju itd. Međunarodno isprepleteni kapital pravi odlične poslove na naoružavanjima i ratovima. Iz spajanja i preplitanja raznih nacionalnih kapitala u jednu internacionalnu cjelinu izvoditi ekonomsku tendenciju k razoružanju — znači podmetati lijepe malograđanske želje o otupljivanju klasnih protivrječnosti na mjesto njihovog stvarnog zaoštravanja.

---

* Vidi *Bernard Harms*, »Probleme der Weltwirtschaft«, Jena, 1912. *George Paish*. »Great Britains Capital Investments in Colonies etc.« u »Journal of Royal Statist. Soc.«, vol. LXXIV, 1910/11, p. 167). Lojd Džordž je u svom govoru na početku 1915. računao engleske kapitale u inostranstvu na 4 milijarde f. st., tj. oko 80 milijardi maraka.

V

Kautski govori o »poukama« rata u sasvim filistarskom duhu, predstavljajući te pouke u smislu nekakvog moralnog zgražanja pred nesrećama rata. Evo, na primjer, njegovog rasuđivanja u brošuri »Nacionalna država« itd.:

»Van svake je sumnje i ne treba nikakvih dokaza da postoje slojevi nadasve zainteresovani za svjetski mir i razoružanje. Sitni buržuji i sitni seljaci, čak i mnogi kapitalisti i intelektualci, nisu vezani za imperijalizam takvim interesima koji bi bili jači od štete koju ti slojevi trpe od rata i naoružavanja« (str. 21).

To je napisano u februaru 1915. godine! Činjenice govore o općem priključivanju imperijalistima svih imućnih klasa, sve do sitnih buržuja i »inteligencije«, a Kautski se, kao kakav čovjek u futroli, s neobično samozadovoljnim izgledom brani od fakata sladunjavim riječima. O interesima sitne buržoazije on sudi ne po njenom *ponašanju*, nego po *riječima* nekih sitnih buržuja, iako njihova djela na svakom koraku demantuju te riječi. To je sasvim isto kao kad bismo uopće o »interesima« buržoazije sudili ne po njenim djelima, nego po ljubavi punim govorima buržoaskih popova, koji se kunu i preklinju da je savremeno uređenje prožeto idealima kršćanstva. Kautski primjenjuje marksizam tako da se svaki sadržaj iz njega isparuje, a ostaje samo riječca »interes« u nekakvom natprirodnom, spiritualističkom značenju, jer se ima u vidu ne realna ekonomika, nego nedužne želje o općem dobru.

Marksizam sudi o »interesima« na temelju klasnih protivrječnosti i klasne borbe koje se manifestuju u milionima činjenica svakodnevnog života. Sitna buržoazija mašta i brblja o otupljivanju protivrječnosti, iznoseći »argumente« da njihovo zaoštravanje povlači »štetne posljedice«. Imperijalizam je potčinjavanje svih slojeva imućnih klasa finansijskom kapitalu i podjela svijeta između 5—6 »velikih« država, od kojih većina sad učestvuje u ratu. Podjela svijeta od strane velikih država znači to da su svi njihovi imućni slojevi *zainteresovani* u posjedovanju kolonija, sfera uticaja, u ugnjetavanju tuđih nacija, u više ili manje unosnim službama i privilegijama vezanim s pripadnošću »velikoj« državi i ugnjetačkoj naciji*.

---

* E. Šulce saopćava da se 1915. godine suma vrijednosnih papira u cijelom svijetu računala na 732 milijarde franaka, ra-

Ne može se živjeti po starom u relativno spokojnoj kulturnoj, mirnoj atmosferi kapitalizma koji ujednačeno evoluira i koji se širi na nove zemlje, jer je nastupila druga epoha. Finansijski kapital *potiskuje* i potisnuće danu zemlju iz reda velikih država, oduzeće njene kolonije i njene sfere uticaja (kao što prijeti da učini Njemačka, koja je pošla ratom na Englesku), oduzeće sitnoj buržoaziji njene »velikodržavne« privilegije i uzgredne prihode. To je činjenica koju dokazuje rat. Do toga je u stvarnosti *dovelo* ono zaoštravanje koje su svi odavno priznali i među njima taj isti Kautski u brošuri »Put k vlasti«.

A kad je, eto, oružana borba za velikodržavne privilegije postala činjenica, Kautski počinje *uvjeravati* kapitaliste i sitnu buržoaziju da je rat užasna stvar, a razoružanje dobra stvar, potpuno isto i s potpuno istim rezultatima kao što kršćanski pop uvjerava kapitaliste da je čovjekoljublje božja zapovijed i sklonost duše i moralni zakon civilizacije. Ono što Kautski naziva ekonomskim tendencijama k »ultraimperijalizmu«, u samoj stvari je upravo sitnoburžoasko *nagovaranje* finansijerâ da ne čine zlo.

Izvoz kapitala? *Ali* kapitala se izvozi više u samostalne zemlje, na primjer u Sjedinjenje Američke Države, nego u kolonije. Zauzimanje kolonija? *Ali* sve one su već zauzete i gotovo sve one teže k oslobođenju: »Indija može prestati da bude engleski posjed, no ona nikad neće pripasti, kao cjelovit imperij, drugoj stranoj vlasti« (str. 49 citirane brošure). »Svaka težnja neke industrijske kapitalističke države da stekne kolonijalni imperij dovoljan za to da bude nezavisna od inostranstva u dobijanju sirovina morala bi ujediniti protiv

---

čunajući i državne i komunalne zajmove, i založnice, i akcije trgovačko-industrijskih društava itd. Od te sume na Englesku je otpadalo 130 milijardi franaka, na Sjedinjene Američke Države — 115, na Francusku — 100 i na Njemačku — 750, — prema tome, na sve ove četiri velike države 420 milijardi franaka, tj. više od polovine cijele sume. Po ovome se može suditi koliko su velike koristi i privilegije naprednih, velikodržavnih nacija, koje su prestigle druge narode, koje ih ugnjetavaju i pljačkaju (*Dr Ernst Schultze,* »Das französische Kapital i Russland« u »Finanz-Archiv«, Berlin, 1915, Jahrg. 32, S. 127). »Odbrana otadžbine« velikodržavnih nacija je odbrana prava na plijen od pljačke tuđih nacija. U Rusiji, kao što je poznato, slabiji je kapitalistički, ali je zato jači vojno-feudalni imperijalizam.

nje sve druge kapitalističke države, zaplesti je u beskrajne, iscrpljujuće ratove, ne dovodeći je bliže njenom cilju. Ta politika bila bi najsigurniji put k bankrotstvu cijelog privrednog života države« (str. 72—73).

Zar to nije filistarsko nagovaranje finansijera da se odreknu imperijalizma? Plašiti kapitaliste bankrotstvom isto je što i savjetovati berzijancima da ne igraju na berzi jer »mnogi gube tako cijeli svoj imetak«. Od bankrotstva konkurirajućeg kapitalista i konkurirajuće nacije kapital *profitira* koncentrirajući se još jače; stoga, što je zaoštrenija i »tješnja« ekonomska konkurencija, tj. ekonomsko guranje ka bankrotstvu, to je jača težnja kapitalistâ da tome dodaju *vojno* guranje suparnika ka bankrotstvu. Što je ostalo manje zemalja u koje se može izvoziti kapital tako unosno kao u kolonije i u zavisne države, poput Turske — jer u *tim* slučajevima finansijer izvlači trostruki profit u poređenju s izvozom kapitala u slobodnu, samostalnu i civilizovanu zemlju, kao što su Sjedinjenje Američke Države — to je *ogorčenija* borba za potčinjavanje i za podjelu Turske, Kine i dr. Tako govori ekonomska teorija o epohi finansijskog kapitala i imperijalizma. Tako govore činjenice. A Kautski pretvara sve u trivijalnu malograđansku »moralnu pouku«: ne vrijedi, veli, mnogo se žestiti, a pogotovo ratovati za podjelu Turske ili za zauzimanje Indije, jer »ionako nije zadugo«, a i bolje bi bilo razvijati kapitalizam na miran način ... Razumije se, još bolje bi bilo razvijati kapitalizam i širiti tržište putem povećavanja najamnine: to je potpuno »zamislivo«, a apelovati na svijest finansijerâ u tom duhu je najpogodnija tema za popovsku propovijed ... Dobri Kautski je gotovo sasvim uvjerio i ubijedio njemačke finansijere da ne vrijedi ratovati s Engleskom zbog kolonija, jer će se te kolonije ionako vrlo brzo osloboditi! ..

Izvoz i uvoz Engleske iz Egipta rastao je od 1872. do 1912. godine sporije nego opći izvoz i uvoz Engleske. Moralna pouka »marksista« Kautskog je: »mi nemamo nikakvih razloga pretpostavljati da bi bez oružanog osvajanja Egipta trgovina s njim manje porasla pod uticajem proste težine ekonomskih faktora« (72). »Težnje kapitala za proširivanjem« »*najbolje* mogu biti postignute ne nasilnim metodima imperijalizma, već *mirnom demokratijom*« (70).

Kakva nadasve ozbiljna, naučna, »marksistička« analiza! Kautski je odlično »ispravio« tu nerazumnu istoriju, »dokazao« da Englezima uopće nije trebalo da oduzimaju Francuzima Egipat, a njemačkim finansijerima da apsolutno nije bilo potrebno da počinju rat i da organizuju turski vojni pohod, zajedno s drugim mjerama, zato da bi istjerali Engleze iz Egipta! Sve je to nesporazum, i samo to, — Englezi još nisu shvatili da je »najbolje« odreći se nasilja nad Egiptom i preći u interesu proširenja izvoza *po Kautskom!*) na »mirnu demokratiju«...

»Razumije se, to je bila iluzija buržoaskih fritredera ako su mislili da sloboda trgovine sasvim uklanja ekonomske protivrječnosti što ih rađa kapitalizam. Njih ne mogu ukloniti ni slobodna trgovina ni demokratija. Ali mi smo u svakom pogledu zainteresovani u tome da se te protivrječnosti iživljavaju borbom u takvim oblicima koji radnim masama donose najmanje patnji i žrtava« (73)...

Podaj, gospodi! Gospodi, pomiluj! Šta je filistar? — pitao je Lasal — i odgovarao poznatom izrekom pjesnika: »filistar je prazno crijevo, puno straha i nade da će se bog smilovati«.

Kautski je doveo marksizam do nečuvenog prostituiranja i pretvorio se u pravog popa. Pop *nagovara* kapitiliste da pređu na mirnu demokratiju — i naziva to dijalektikom: ako je u početku bila slobodna trgovina, a zatim monopoli i imperijalizam, zašto da ne bude »ultraimperijalizma« i ponovo slobodne trgovine? Pop *tješi* ugnjetene mase slikajući blagodeti tog »ultraimperijalizma«, mada se taj pop čak i ne poduhvaća toga da kaže da li je on »ostvarljiv«. S pravom je Fojerbah onima koji su branili religiju argumentom da ona tješi čovjeka ukazivao na reakcionarno značenje utjehâ: ko tješi roba umjesto da ga diže na ustanak protiv ropstva, taj pomaže robovlasnicima.

Svim i svakojakim ugnjetačkim klasama potrebne su za odbranu njihove vladavine dvije socijalne funkcije: funkcija dželata i funkcija popa. Dželat mora gušiti protest i revolt ugnjetenih. Pop mora tješiti ugnjetene, slikati im perspektive (to je naročito komotno raditi bez garancije za »ostvarljivost« takvih perspektiva...) ublažavanja nevolja i žrtava pri daljem ostajanju klasne vladavine, a samim tim miriti

ih s tom vladavinom, odvikavati ih od revolucionarnih akcija, ubijati njihovo revolucionarno raspoloženje, lomiti njihovu revolucionarnu odlučnost. Kautski je pretvorio marksizam u najodvratniju i najstupidniju kontrarevolucionarnu teoriju, u najprljaviju popovštinu.

Godine 1909, u brošuri »Put k vlasti«, on priznaje zaoštravanje protivrječnosti kapitalizma, približavanje epohe ratova i revolucija, novog »revolucionarnog perioda« — koje niko nije opovrgao i koje niko ne može opvrgnuti. Ne može biti — izjavljuje on — »prijevremene« revolucije, i proglašava »otvorenom izdajom naše stvari« odbijanje da se računa s mogućnošću pobjede u ustanku, iako prije borbe ne treba odbaciti i mogući poraz.

Došao je rat. *Još više* su se zaoštrile protivrječnosti. Nevolje masa su dostigle gigantske razmjere. Rat se oteže i njegovo polje se stalno širi. Kautski piše brošuru za brošurom, pokorno sluša zapovijedi cenzora, ne navodi podatke o pljački zemalja i strahotama rata, o skandaloznim profitima ratnih liferanata, o skupoći, o »vojnom ropstvu« mobilizovanih radnika, ali zato tješi i tješi proletarijat — tješi primjerima onih ratova kad je buržoazija bila revolucionarna ili progresivna, kad je »sam Marks« želio pobjedu ove ili one buržoazije, tješi nizovima i stupcima cifara koje dokazuju »mogućnost« kapitalizma bez kolonija i bez pljačke, bez ratova i naoružavanja, koji dokazuju prednost »mirne demokratije«. Ne usuđujući se da poriče zaoštravanje nevolja masâ i nastupanje revolucionarne situacije u stvarnosti, pred našim očima (govoriti o tome se ne smije! cenzura ne dopušta...), Kautski lakejiše pred buržoazijom i oportunistima, slikajući »perspektivu« (za njenu »ostvarljivost« on *ne garantuje*) takvih oblika borbe u novoj fazi kada će biti »manje žrtava i patnji«... Potpuno su u pravu Fr. Mering i Roza Luksemburg kad zbog toga nazivaju Kautskog prostitutkom (Mädchen für alle).

***

U augustu 1905. u Rusiji je postojala revolucionarna situacija. Car je obećao Buliginovu dumu da bi »utješio« uzbunjene mase[5]. Buliginski zakonosavjetodavni režim mogao

---

[5] Ima se u vidu carski manifest — zakon o osnivanju Državne dume i zakon o izborima za Dumu — objavljen 6 (19) 1905.

bi se nazvati »ultrasamodržavljem« ako se »ultraimperijalizmom« može nazvati odricanje finansijera od naoružavanja i sporazum među njima o »dugom miru«. Dopustimo za trenutak da će sutra stotina najkrupnijih finansijera, »isprepletenih« u stotinama kolosalnih preduzeća, *obećati* narodima da će poslije rata biti za razoružanje (za trenutak pravimo takvu pretpostavku, da bismo pratili političke zaključke iz glupave teorije Kautskog). Čak i tada bi bilo otvorena izdaja proletarijata odvratiti ga od revolucionarnih akcija, bez kojih su sva obećanja, sve lijepe perspektive samo fatamorgana.

Rat je kapitalističkoj klasi donio ne samo gigantske profite i odlične perspektive novih pljački (Turska, Kina i dr.), novih milijardskih narudžaba, novih zajmova uz povišene procente. I ne samo to. On je donio kapitalističkoj klasi i velike političke koristi pocijepavši i demoralizriravši proletarijat. Kautski pomaže tu demoralizaciju, osveštava taj internacionalni *rascjep* proletera koji se bore, osveštava *u ime jedinstva* s oportunistima »svoje« nacije, sa Sidekumima! A ima ljudi koji ne shvaćaju da parola jedinstva starih partija znači »jedinstvo« nacionalnog proletarijata sa svojom nacionalnom buržoazijom i *rascjep* proletarijata različitih nacija...

VI

Prethodni reci bili su već napisani kad je izašao »Neue Zeit« od 28. maja (br. 9) sa završnim rasuđivanjem Kautskog o »krahu socijaldemokratije« (§ 7 njegovog odgovora Kunovu). Sve stare i jedan novi sofizam u odbranu socijalšovinizma Kautski je sam sveo i sumirao na slijedeći način:

»Prosto nije istina da je rat čisto imperijalistički, da je alternativa pri izbijanju rata bila: imperijalizam ili socijalizam, da su se socijalističke partije i proleterska masa Njemačke, Francuske, a u mnogo čemu i Engleske, bez razmišljanja, na goli poziv šačice parlamentaraca bacile u zagrljaj imperijalizma, izdale socijalizam i tako izazvale krah koji nema primjera u cijeloj istoriji«.

Bila je zamišljena kao carev savjetodavni organ, a dobila je ime po A. G. Buliginu, ministru unutrašnjih poslova, kome je car povjerio da sastavi nacrte tih zakona. Izbori za buliginsku Dumu nisu održani; spriječila ih je kampanja bojkota. *Prev.*

Novi sofizam i nova obmana radnika: rat, izvolite pogledati, nije »čisto« imperijalistički!

U pitanju karaktera i značenja savremenog rata Kautski se upadljivo koleba, pri čemu ovaj partijski vođa sve vrijeme zaobilazi precizne i formalne izjave Bazelskog i Hemnickog kongresa isto onako oprezno kao što lopov zaobilazi mjesto svoje posljednje krađe. U brošuri o »Nacionalnoj državi itd.«, pisanoj u februaru 1915, Kautski je tvrdio da je rat »ipak u krajnjoj liniji imperijalistički« (str. 64). Sad se unosi nova ograda: nije *čisto* imperijalistički — a kakav je još?

Ispada da je još i — nacionalni! Kautski je došao do te nedopustive stvari putem ovakve »plehanovske« kvazidijalektike:

»Sadašnji rat je čedo ne samo imperijalizma nego i ruske revolucije«. On, Kautski, još je 1904. godine predvidio da će ruska revolucija obnoviti panslavizam u novom obliku, da »demokratska Rusija neizbježno mora snažno razbuktati težnju austrijskih i turskih Slovena k postizanju nacionalne nezavisnosti... Tada će i poljsko pitanje postati akutno... Austrija će se tada raspasti, jer se sa slomom carizma raspada gvozdeni obruč koji sad povezuje divergentne elemente« (posljednji citat navodi sada sam Kautski iz svoga članka od 1904. godine)... »Ruska revolucija... dala je nov snažan impuls nacionalnim težnjama Istoka, dodala je evropskim problemima azijske. *Svi ovi problemi* se za vrijeme *sadašnjeg* rata burno ispoljavaju i dobivaju naročito presudno značenje za raspoloženje *narodnih* masa, među njima *i proleterskih*, dok u vladajućim klasama prevladavaju imperijalističke tendencije« (str. 273; kurziv je naš).

Eto vam još jedan primjer prostituiranja marksizma! *Budući da* bi »demokratska Rusija« razbuktala težnje nacija na istoku Evrope za slobodom (to je neosporno), *zato* sadašnji rat, koji nijednu naciju ne oslobađa, a pri svakom ishodu mnoge nacije porobljava, nije »čisto« imperijalistički rat. *Budući da* bi »slom carizma» značio raspad Austrije zbog nedemokratičnosti njene nacionalne strukture, *zato* je privremeno ojačali kontrarevolucionalni carizam, pljačkajući Austriju i donoseći *još veće* ugnjetavanje nacijama Austrije, pridao »sadašnjem ratu« ne čisto imperijalistički, nego u izvjesnoj mjeri nacionalni karakter. *Budući da* »vladajuće klase« varaju tupave malograđane i zaplašene seljake pričama o nacionalnim ciljevima imperijalističkog rata, *zato* čovjek

nauke, autoritet »marksizma«, predstavnik II internacionale, ima pravo miriti mase s tim varanjem pomoću »formule«: kod vladajućih klasa imperijalističke tendencije, a kod »naroda« i kod proleterskih masa »nacionalne« težnje.

Dijalektika se pretvara u najpodliju, najnižu sofistiku! Nacionalni element u sadašnjem ratu predstavlja *samo* rat Srbije protiv Austrije (što je istakla, između ostalog, rezolucija Bernske konferencije naše partije). Samo u Srbiji i među Srbima imamo dugogodišnji i milione »narodnih masa« obuhvaćajući nacionalnooslobodilački pokret, »nastavak« kojega je rat Srbije protiv Austrije. Da je taj rat izolovan, tj. da nije povezan s općeevropskim ratom, sa koristonosnim i pljačkaškim ciljevima Engleske, Rusije i drugih, onda bi svi socijalisti bili *dužni* da žele uspjeh srpske *buržoazije* — to je jedino pravilni i aspolutno nužni zaključak iz nacionalnog momenta u sadašnjem ratu. Ali sofist Kautski koji danas stoji na usluzi austrijskim buržujima, klerikalima i generalima, taj zaključak baš ne izvlači!

Dalje. Marksova dijalektika, budući posljednja riječ naučno-evolucionog metoda, zabranjuje upravo izolovano, to jest jednostrano i unakaženo, razmatranje predmeta. Nacionalni moment srpsko-austrijskog rata *nikakvo* ozbiljno značenje u općeevropskom ratu nema i imati ne može. Ako pobijedi Njemačka, ona će ugušiti Belgiju, još jedan dio Poljske, možda dio Francuske itd. Ako pobijedi Rusija, ona će ugušiti Galiciju, još jedan dio Poljske, Jermeniju itd. Ako bude »neriješeno«, ostaće staro nacionalno ugnjetavanje. Za Srbiju, to jest za kakav stoti dio učesnika sadašnjeg rata, rat je »nastavak politike« buržoaskooslobodilačkog pokreta. Za 99/100 rat je nastavak politike imperijalističke, to jest oronule buržoazije, sposobne za moralno kvarenje, ali ne za oslobođenje nacija. Trojni sporazum »oslobađajući« Srbiju *prodaje* interese srpske slobode talijanskom imperijalizmu za pomoć u pljački Austrije.

Sve je to općepoznato, i sve je to Kautski bezočno izopačio radi pravdanja oportunista. »Čistih« pojava ni u prirodi ni u društvu *nema* i ne može biti — upravo to uči Marksova dijalektika, koja nam pokazuje da je sam pojam čistoće neka uskost, jednostranost ljudske spoznaje, koja ne obuhvaća predmet do kraja u svoj njegovoj složenosti. Na svijetu

nema i ne može biti »čistog« kapitalizma, nego uvijek ima *primjesa čas* feudalizma, čas sitnoburžoaznosti, čas još nečega. Stoga podsjećati na to da rat nije »čisto« imperijalistički kada je riječ o vapijućoj obmani »narodnih masa« od strane imperijalista, koji svjesno prikrivaju ciljeve gole pljačke »nacionalnom« frazeologijom, — znači biti beskrajno tupi pedant ili cjepidlaka i obmanjivač. Sva suština stvari je upravo u tome što Kautski *podržava* obmanu naroda od strane imperijalista kad govori da su »za narodne mase, među njima i proleterske, odlučujuće značenje imali« nacionalni problemi, *a* za vladajuće klase »imperijalističke tendencije« (str. 273), i kad to »potkrepljuje« tobožnjim dijalektičkim pozivanjem na »beskonačno raznoliku stvarnost« (str. 274). Nesumnjivo, stvarnost je beskonačno raznolika, to je sveta istina! Ali je isto tako nesumnjivo da u toj beskonačnoj raznolikosti postoje dvije glavne i osnovne struje: objektivni sadržaj rata jeste »nastavak politike« imperijalizma, to jest pljačke tuđih nacija od strane oronule buržoazije »velikih država« (i njihovih vlada), a »subjektivna« prevladavajuća ideologija jesu »nacionalne« fraze koje se šire radi prevare masa.

Stari sofizam Kautskog, koji on ponavlja opet i opet, da su »lijevi« prikazivali stvar tako da je »pri nastupanju rata« alternativa bila: imperijalizam ili socijalizam, već smo analizirali. To je bestidno podmetanje, jer Kautski vrlo dobro zna da su lijevi postavili *drukčiju* alternativu: priključenje partije imperijalističkoj pljački i obmani, ili propaganda i priprema revolucionarnih akcija. Kautski zna takođe da ga *samo* cenzura štiti od toga da »lijevi« u Njemačkoj ne raskrinkaju glupu priču koju on širi iz lakejstva prema Sidekumima.

A što se tiče odnosa između »proleterskih masa« i »šačice parlamentaraca«, tu Kautski daje jednu od najotrcanijih replika:

»Ostavimo po strani Nijemce, kako ne bismo branili sami sebe; no ko bi bio voljan ozbiljno tvrditi da su ljudni kao Vajan i Ged, Hajndmen i Plehanov preko noći postali imperijalisti i izdali socijalizam? Ostavimo po strani parlamentarce i »instancije...« (Kautski očigledno aludira na časopis Roze Luksemburg i Fr. Meringa »Interacionala«, u kome zasipaju zasluženim prezirom politiku instancija, tj. oficijelnih vrhova njemačke socijaldemokratske partije, njenog CK — »forštanda«, njene

parlamentarne frakcije itd.) — »... no ko će se usuditi da tvrdi da je za 4 miliona svjesnih njemačkih proletera dovoljno već samo naređenje šačice parlamentaraca pa da se za 24 časa okrenu potpuno desno, direktno protiv svojih prijašnjih ciljeva? Kad bi to bilo tačno, onda bi to svjedočilo, naravno, o užasnom slomu, ali ne samo naše partije nego i *mase* (kurziv je Kautskog). Kad bi masa bila takvo beskarakterno stado ovaca, onda bismo se mogli dati sahraniti« (str. 274).

Politički i naučno vrlo autoritativni Karl Kautski već je sebe sahranio svojim ponašanjem i kolekcijom bijednih smicalica. Ko to ne shvaća ili, u najmanju ruku, ne osjeća, taj je izgubljen za socijalizam, i upravo zato su jedino ispravan ton uzeli u »Internacionali« Mering, Roza Luksemburg i njihove pristalice tretirajući Kautskog i kompaniju kao najprezrenije subjekte.

Razmislite samo: o odnosu prema ratu *mogla* se izjasniti koliko-toliko slobodno (tj. da ne bude otvoreno ščepana i odvedena u kasarnu, da ne stoji pred neposrednom prijetnjom strijeljanja) *isključivo* »šačica parlamentaraca« (oni su glasali slobodno, imali su to pravo, sasvim su mogli glasati protiv — za ovo čak i u Rusiji nisu tukli, nisu prebijali, čak i nisu zatvarali), šačica činovnika, novinara itd. Sada Kautski blagorodno svaljuje na *mase* izdaju i beskarakternost tog društvenog *sloja*, o *vezi* kojega s taktikom i ideologijom oportunizma je taj isti Kautski pisao desecima puta u toku niza godina! Prvo i osnovno pravilo naučnog istraživanja uopće, a Marksove dijalektike napose, zahtijeva od pisca da razmotri *vezu* sadašnje borbe *pravaca* u socijalizmu — onog pravca koji govori i viče o izdaji, zvoni na uzbunu povodom nje, i onog koji izdaju ne vidi — s onom borbom koja se prije toga vodila *čitave decenije*. Kautski o tome ne pominje ni slovca, neće čak ni da postavi pitanje pravaca i *struja*. Dosad je bilo struja, sad ih više nema! Sada ima samo zvučnih imena »autoritetâ«, kojima se uvijek i šepure lakejske duše. Osobito je zgodno pri tome pozivati se jedan na drugog i prijateljski pokrivati svoje »grijehove« po pravilu »ruka ruku mije«. E pa kakav mu je to oportunizam — uzvikivao je L. Martov na referatu u Bernu (vidi br. 36 »Socijaldemokrata«), kada... Ged, Plehanov, Kautski! Treba biti oprezniji s optuživanjem za oportunizam takvih ljudi kao što je Ged — pisao je Akselrod (»Golos« br. 86. i 87). Neću braniti sebe — ponavlja Kaut-

ski u Berlinu, — ali... Vajan i Ged, Hajndmen i Plehanov! Kukavica hvali pijetla zato što on hvali kukavicu.

U vatri lakejske revnosti Kautski se toliko zaboravio da je čak poljubio ruku Hajndmenu, pošto ga je samo dan ranije prikazao kao čovjeka koji je stao na stranu imperijalizma. A u tom istom »Neue Zeit«-u i u desecima socijaldemokratskih novina cijelog svijeta o imperijalizmu Hajndmena pisalo se već *mnogo godina!* Kad bi se Kautski savjesno interesovao za političku biografiju *lica* koja je imenovao, morao bi se sjetiti nije li u toj biografiji bilo takvih crta ili događaja koji nisu »preko noći«, nego desetak godina pripremali prelaz k imperijalizmu, nije li Vajan bivao zarobljenik žoresista[6], a Plehanov menjševika i likvidatora? nije li Gedov *pravac*[7] naočigled svih umirao u uzorno beživotnom, nedarovitom, nesposobnom da zauzme samostalnu poziciju ni u jednom važnom pitanju gedističkom časopisu »Socijalizam«? I nije li Kautski (dodaćemo zbog onih koji ga — potpuno s pravom — stavljaju u isti red s Hajndmenom i Plehanovom) ispoljavao beskarakternost u pitanju mileranizma, u početku borbe s bernštajnijadom, itd.?

Ali čak ni trunke interesovanja za naučno istraživanje biografije danih vođa ne vidimo. Nema ni pokušaja da se vidi brane li sad sebe ti vođe *svojim* argumentima, ili ponavljanjem argumenata oportunistâ i buržujâ. Da li su postupci tih vođa dobili ozbiljno političko značenje uslijed njihove osobite uticajnosti, ili uslijed toga što su se oni priključili tuđoj, stvarno »uticajnoj« i od vojne organizacije podržanoj struji, naime buržoaskoj? Kod Kautskog nema čak ni pristupa istraživanju pitanja; on se brine samo o tome da baci prašinu u oči masama, da ih zagluši zvonjavom autoritativnih imena, da ih spriječi da jasno postave sporno pitanje i svestrano ga proanaliziraju*.

---

[6] *Žoresisti* — pristalice francuskog socijalista Žana Žoresa, ubijenog uoči Prvog svjetskog rata. *Prev.*

[7] *Gedov pravac,* gedistička struja — revolucionarnomarksistička struja u francuskom socijalističkom pokretu kraja XIX i početka XX vijeka, kojoj je bio na čelu Žil Ged. Za vrijeme I svjetskog rata gedisti su stali na pozicije šovinizma. *Prev.*

* Pozivanje Kautskog na Vajana i Geda, Hajdmena i Plehanova karakteristično je još u jednom pogledu. Otvoreni imperijalisti, poput Lenča i Heniša (da i ne govorimo o oportunistima), pozivaju se upravo na Hajndmena i Plehanova radi oprav-

...»četirimilionska masa po naređenju šačice parlamentaraca okrenula je potpuno desno...«

Koliko riječi, toliko neistina. U partijskoj organizaciji kod Nijemaca nije bilo 4 miliona nego 1 milion, pri čemu je jedinstvenu volju te organizacije masa (kao i svake organizacije) izražavao *samo* njen jedinstveni politički centar, »šačica« koja je izdala socijalizam. Tu šačicu su pitali, pozivali da glasa, ona je mogla glasati, mogla pisati članke itd. Mase, pak, nisu bile upitane. Njima ne samo što nisu dozvoljavali glasati, njih su razjedinjavali i gonili ne *»po naređenju«* šačice parlamentaraca, nego po naređenju vojnih vlasti. Vojna organizacija je bila tu, *u njoj* nije bilo izdaje vođa, ona je pozivala »masu« *pojedinačno*, stavljajući ultimatum: u vojsku (po savjetu tvojih vođa), ili strijeljanje. Masa nije mogla postupiti organizovano, jer je njena organizacija, stvorena ranije, organizacija otjelovljena u »šačici« Legina, Kautskih, Šajdemana, izdala masu, a za stvaranje *nove* organizacije potrebno je vrijeme, potrebna je riješenost da se izbaci napolje stara, trula, preživjela organizacija.

Kautski nastoji da pobije svoje protivnike, lijeve, pripisujući im besmislicu: da oni postavljaju pitanje tako da su »kao odgovor« na rat »mase« morale »za 24 časa« napraviti revoluciju, uvesti »socijalizam« protiv imperijalizma, inače bi »mase« ispoljile »beskarakternost i izdaju«. Pa to je prosto glupost kojom su dosad »pobijali« revolucionare sastavljači nepismenih buržoaskih i policijskih knjiga, i kojom sad paradira Kautski. Lijevi protivnici Kautskog odlično znaju da se revolucija ne može »napraviti«, da revolucije *izrastaju* iz objektivno (nezavisno od volje partija i klasa) sazrelih kriza i prekretnica istorije, da su mase bez organizacije lišene jedinstvene volje, da je borba sa jakom, terorističkom,

---

davanja *svoje* politike. I oni *imaju pravo* pozivati se na njih, oni govore *istinu* u tom pogledu da je to stvarno jedna i ista politika. Kautski pak s omalovažavanjem govori o Lenču i Henišu, tim radikalima koji su okrenuli k imperijalizmu. Kautski zahvaljuje bogu što nije sličan tim carinicima, što se s njima ne slaže, što je ostao revolucionar — ne smijte se! A *na djelu* pozicija Kautskog je ista. Licemjerni šovinist Kautski sa sladunjavim frazama, mnogo je odvratniji nego priprosti šovinisti David i Hajne, Lenč i Heniš.

vojnom organizacijom centralizovanih država teška i duga stvar. Mase *nisu mogle* pri izdaji svojih vođa u kritičkom trenutku uraditi ništa; a »šačice« tih vođa *sasvim su mogle* i morale glasati protiv kredita, istupati protiv »građanskog mira« i opravdavanja rata, izjašnjavati se za poraz *svojih* vlada, uspostavljati međunarodni aparat radi propagande bratimljenja u rovovima, organizovati ilegalnu literaturu* koja propagira neophodnost prelaza na revolucionarne akcije, itd.

Kautski odlično zna da »lijevi« u Njemačkoj imaju u vidu upravo takve ili, tačnije, *slične* akcije, i da *direktno*, otvoreno govoriti o njima oni u uslovima vojne cenzure nisu u stanju. Želja da po svaku cijenu odbrani oportuniste dovodi Kautskog do besprimjerne podlosti kad on, skrivajući se iza leđa vojnih cenzora, pripisuje lijevima očiglednu glupost uvjeren da ga cenzori brane od raskrinkavanja.

VII

Ozbiljno naučno i političko pitanje koje je Kautski svjesno, putem kojekakvih izvrdavanja, zaobilazio, praveći time ogromno zadovoljstvo oportunistima, jeste u tome kako su *mogli* najistaknutiji predstavnici II internacionale izdati socijalizam?

To pitanje mi moramo postavljati, razumije se, ne u smislu lične biografije takvih i takvih autoriteta. Njihovi budući biografi moraće raspraviti stvar i s te strane, ali socijalistički pokret nije sad nimalo zainteresovan za to, već za izučavanje istorijskog porijekla, uslovâ, značenja i

---

* Između ostalog. Zbog toga uopće nije bilo obavezno zatvoriti *sve* socijaldemokratske listove kao odgovor na zabranu da se piše o klasnoj mržnji i klasnoj borbi. Pristati na uslov da se o tome ne piše, kao što je učinio »Vorwärts«, bila je podlost i kukavičluk. Učinivši to, »Vorwärts« je *politički* umro, L. Martov je bio u pravu kada je to rekao. No mogli bi se sačuvati legalni listovi, izjavivši da oni nisu partijski i da *nisu socijaldemokratski*, nego da naprosto služe tehničkim potrebama jednog dijela radnika, tj. *nisu politički listovi*. Ilegalna socijaldemokratska literatura s *ocjenom* rata i legalna radnička literatura *bez takve ocjene*, koja ne govori neistinu, ali koja ćuti o istini, — zašto bi to bilo nemoguće:

snage socijalšovinističke *struje.* 1) Odakle se uzeo socijalšovinizam? 2) šta mu je dalo snagu? 3) kako se protiv njega boriti? Samo takvo postavljanje pitanja je ozbiljno, a prenošenje stvari na »ličnosti« znači u praksi prosto izvrdavanje, smicalicu sofista.

Radi odgovora na prvo pitanje treba razmotriti, prvo, nije li idejno-politički sadržaj socijalšovinizma *u vezi* bilo s kojom ranijom strujom u socijalizmu?, drugo, u kakvom je odnosu, s gledišta faktičnih političkih podjela, sadašnja podjela socijalista na protivnike i branioce socijalšovinizma prema ranijim, istorijski prethodećim, podjelama?

Pod socijalšovinizmom razumijemo priznavanje ideje odbrane otadžbine u sadašnjem imperijalističkom ratu, opravdavanje saveza socijalistâ s buržoazijom i vladama »svojih« zemalja u tom ratu, odricanje od propagande i podrške proleterski-revolucionarnih akcija protiv »svoje« buržoazije itd. Sasvim je očigledno da se osnovni idejno-politički sadržaj socijalšovinizma potpuno podudara s osnovama oportunizma. To je *jedna i ista* struja. Oportunizam u situaciji rata 1914—1915. godine i daje socijalšovinizam. Glavno u oportunizmu je ideja saradnje klasâ. Rat dovodi do kraja tu ideju, priključujući pri tom njenim običnim faktorima i stimulima čitav niz ekstraordinarnih, primoravajući, malograđansku i rascjepkanu masu na saradnju s buržoazijom naročitim prijetnjama i nasiljem: ova okolnost, naravno, povećava krug pristalica oportunizma, potpuno objašnjavajući prebjegavanje mnogih dojučerašnjih radikala u taj tabor.

Oportunizam je žrtvovanje privremenim interesima ništavne manjine radnika osnovnih interesa mase, ili, drukčije rečeno, savez jednog dijela radnika s buržoazijom protiv mase proleterijata. Rat čini takav savez osobito očiglednim i prinudnim. Oportunizam su rađale tokom decenija osobenosti takve epohe razvoja kapitalizma kada je relativno mirno i kulturno postojanje sloja privilegovanih radnika »buržoaziralo« te radnike, davalo im mrvice od profitâ svoga, nacionalnog kapitala, odvajalo ih od nevolja, patnji i revolucionarnih raspoloženja osiromašavane i uboge mase. Imperijalistički rat je direktni nastavak i završetak takvog stanja stvari, jer je to rat za *privilegije* velikodržavnih nacija, za preraspodjelu kolonija među njima, za njihovu vlada-

vinu nad drugim nacijama. Odbraniti i učvrstiti svoj privilegovani položaj »višeg sloja« malograđana ili aristokratije (i birokratije) radničke klase — eto prirodnog nastavka sitnoburžoaskooportunističkih nada i odgovarajuće taktike za vrijeme rata, eto ekonomske osnove socijalimperijalizma naših dana*. I, razumije se, moć navike, rutina relativno »mirne« evolucije, nacionalne predrasude, strah od oštrih prekretnica i nevjerovanje u njih — sve to je igralo ulogu dopunskih okolnosti koje pojačavaju i oportunizam i licemjerno i kukavičko mirenje s njim, tobože samo privremeno, tobože samo zbog specijalnih uzroka i povoda. Rat je modifikovao decenijama njegovani oportunizam, podigao ga na viši stepen, povećao broj i raznolikost njegovih nijansi, umnožio redove njegovih pristalica, obogatio njihove ar-

---

* Nekoliko primjera toga kako imperijalsti i buržuji visoko cijene značenje »velikodržavnih« i nacionalnih privilegija za cijepanje radnikâ i njihovo odvlačenje od socijalizma. Engleski imperijalist Lukas u djelu »Veliki Rim i Velika Britanija« (Oksford 1912) priznaje neravnopravnost crvenokožaca u savremenom Britanskom imperiju (str. 96—97) i veli: »Kad u našoj Imperiji bijeli radnici rade zajedno s crvenokošcima, oni ne rade kao drugovi, već je bijeli radnik više nadzornik nad crvenokošcem.« (98) — Ervin Belger, bivši sekretar carevinskog saveza protiv socijaldemokrata, u brošuri »Socijaldemokracija« poslije rata (1915) hvali ponašanje socijaldemokrata izjavljujući da oni moraju postati »čisto radnička partija« (43), »nacionalna«, »njemačka radnička partija« (45), bez »internacionalnih, utopističkih«, revolucionarinh « ideja (44). — Njemački imperijalist Sartorius fon Valtershauzen u djelu o plasiranju kapitala u inostranstvu (1907) grdi njemačke socijaldemokrate zbog ignoriranja »nacionalnog dobra« (438) — koje se sastoji u zauzimanju kolonija—i hvali engleske radnike za njihov realizam, na primjer za njihovu borbu protiv imigracije. — Njemački diplomat Ridorfer u knjizi o osnovama svjetske politike podvlači općepoznatu činjenicu da internacionalizacija kapitala niukoliko ne uklanja zaoštrenu borbu nacionalnih kapitala za vlast, za uticaj, za »većinu akcija« (161), i ističe da ta zaoštrena borba uvlači radnike (175). Knjiga je datirana sa oktobrom 1913, i autor s najpotpunijom jasnoćom govori o »interesima kapitala« (157) kao uzroku savremenih ratova, o tome da pitanje »nacionalne tendencije« postaje »glavna tačka« socijalizma (176), da vlade nemaju razloga bojati se internacionalističkih manifestacija socijaldemokratâ (177), koji postaju u stvari sve nacionalniji (103, 110, 176). Međunarodni socijalizam će pobijediti ako istrgne radnike ispod uticaja nacionalnosti, jer samim nasiljem ne može se učiniti ništa, no on će pretrpjeti poraz ako nacionalni osjećaj pobijedi (173—174).

gumente hrpom novih sofizama, slio, tako reći, s osnovnim tokom oportunizma mnogo novih potočića i struja, ali osnovni tok nije nestao. Naprotiv!

Socijalšovinizam je oportunizam koji je sazreo do tog stupnja da je postojanje tog buržoaskog čira *na raniji način* unutar socijalističkih partija postalo nemoguće.

Ljudi koji neće da vide najtješnju i neraskidivu vezu socijalšovinizma s oportunizmom hvataju pojedinačne slučajeve i »kazuse« — taj i taj oportunist postao je, vele, internacionalistom, a taj i taj radikal — šovinistom. Ali to je direktno neozbiljan argument u pitanju razvoja *strujâ*. Prvo, ekonomska osnova šovinizma i oportunizma u radničkom pokretu je jedna i ista: savez nemnogobrojnih gornjih slojeva proletarijata i sitne buržoazije koji se koriste mrvicama od privilegijâ »svoga« nacionalnog kapitala, protiv mase proletera, mase radnih ljudi i ugnjetenih uopće. Drugo, idejno-politički sadržaj obiju struja je jedan i isti. Treće, općenito uzevši stara, svojstvena epohi II internacionale (1889—1914), podjela socijalista na oportunističku i revolucionarnu struju *odgovara* novoj podjeli na šoviniste i internacionaliste.

Da bismo se uvjerili u tačnost ove posljednje postavke, treba imati na umu da je u društvenoj nauci (kao i u nauci uopšte) riječ o *masovnim* pojavama, a ne o pojedinačnim slučajevima. Uzmite 10 evropskih zemalja: Njemačku, Englesku, Rusiju, Italiju, Holandiju, Švedsku, Bugarsku, Švicarsku, Francusku i Belgiju. U 8 prvih zemalja nova podjela socijalistâ (po internacionalizmu) odgovara staroj (po oportunizmu): u Njemačkoj je tvrđava oportunizma, časopis »Socijalistički mjesečnik« (Sozialistische Monatshefte«), postao tvrđava šovinizma. Ideje internacionalizma podržavaju krajnje lijevi. U Engleskoj ima u Britanskoj socijalističkoj partiji oko 3/7 internacionalista (66 glasova za internacionalističku rezoluciju, protiv 84 prema posljednjim prebrojavanjima), a u *bloku* oportunistâ (Radnička partija + Fabijanci + Nezavisna radnička partija) ima *manje* od 1/7 internacionalista*. U Rusiji je osnovno jezgro

* Obično uporeduju *samu* »Nezavisnu radničku partiju« sa »Britanskom socijalističkom partijom«. To je nepravilno. Treba uzimati ne organizacione forme, nego suštinu stvari. Uzmite dnevne listove: bila su *dva* — jedan (»Daily Herald«) u Britan-

oportunisa, likvidatorska »Naša Zarja«, postalo glavno jezgro šovinizma. Plehanov i Aleksinski više galame, ali mi znamo čak iz iskustva petogodišta 1910—1914. da oni nisu sposobni voditi sistematsku propagandu u masama u Rusiji. Osnovno jezgro internacionalista u Rusiji su »pravdizam« i socijaldemokratska radnička frakcija Rusije kao predstavnik naprednih radnika koji su obnovili partiju januara 1912.

U Italiji partija Bisolatija i kompanije, čisto oprtunistička, postala je šovinistička. Internacionalizam predstavlja *radnička* partija. *Mose* radnika su za tu partiju; oportunisti, parlamentarci, sitni buržuji su za šovinizam. U Italiji se u toku niza mjeseci mogao slobodno činiti izbor, i izbor je bio učinjen ne slučajno, nego u skladu s razlikom u klasnom položaju masovika-proletera i sitnoburžoaskih slojeva.

U Holandiji oportunistička partija Trulstre miri se sa šovinizmom uopće (ne treba se dati obmanjivati time što u Holandiji sitni buržuji, kao i krupni, naročito mrze Njemačku, po svoj prilici sposobnu da ih »proguta«). Dosljedne, iskrene, vatrene, uvjerene internacionaliste dala je marksistička partija sa Gorterom i Panekukom na čelu. U Švedskoj se oportunistički vođa Branting revoltira zbog optuživanja njemačkih socijalista za izdaju, a vođa lijevih Heglund izjavljuje da među njegovim pristalicama ima ljudi koji gledaju upravo tako (vidi »Socijaldemokrat« br. 36). U Bugarskoj protivnici oportunizama, »tesnjaci«, štampanom riječju optužuju njemačke socijaldemokrate u svom organu »Novo vrijeme« za »činjenje pakosti«. U Švicarskoj pristalice oportunista Grojliha sklone su da opravdavaju njemačke socijaldemokrate (vidi njihov organ, ciriško »Narodno pravo«), a pristalice mnogo radikalnijeg R. Grima stvorile su od bernskog lista (»Berner Tagwacht«) organ njemačkih lijevih. Izuzetak su samo dvije od 10 zemalja, Francuska i Belgija, pri čemu i ovdje opažamo, zapravo, ne pomanjkanje internacionalista, nego njihovu izuzetnu (dijelom iz potpuno razumljivih razloga) slabost i ugnjetenost; ne zaboravimo da je sam Vajan priznao u »L'Humanité«-u da od svojih čita-

---

ske socijalističke partije, drugi (»Daily Citizen«) u bloka oportunistâ. Dnevni listovi izražavaju faktični rad propagande, agitacije, organizacije.

laca dobija pisma internacionalističkog pravca, od kojih nije *ni jedno* štampao u cijelosti!

Sve u svemu, ako se uzimaju struje i pravci, mora se priznati da je upravo oportunističko krilo evropskog socijalizma izdalo socijalizam i otišlo k šovinizmu. Otkud se uzela njegova snaga, njegova prividna svemoć u oficijelnim partijama? Kautski, koji vrlo dobro umije postavljati istorijska pitanja, naročito kad je riječ o starom Rimu i tome sličnim, živom životu ne odveć bliskim materijama, — sada, kad se stvar dotakla njega samog, licemjerno se pravi kao da to ne shvaća. No stvar je jasna da ne može biti jasnija. Gigantsku snagu oportunistima i šovinistima dao je *njihov savez* s buržoazijom, vladama i generalštabovima. Kod nas u Rusiji veoma često to zaboravljaju i gledaju na stvar tako kao da su oportunisti *dio* socijalističkih partija, da su uvijek bila i da će uvijek biti dva krajnja krila u tim partijama, da je cijela stvar u izbjegavanju »krajnosti« itd. itd., kao što se piše u svim filistarskim obrascima za lijepo pisanje.

U stvarnosti formalna pripadnost oportunistâ radničkim partijama niukoliko ne odstranjuje to da su oni — objektivno — politički odred buržoazije, provodnici njenog uticaja, njeni agenti u radničkom pokretu. Kada je herostratski čuveni oportunist Sidekum očigledno demonstrirao tu socijalnu, klasnu istinu, mnogi dobri ljudi su se zaprepastili. Francuski socijalisti i Plehanov počeli su pokazivati prstima na Sidekuma — iako bi trebalo da Vandervelde, Samba i Plehanov pogledaju u ogledalo pa da vide *upravo Sidekuma*, sa malčice drukčijim nacionalnim obličjem. Njemački cekaovci (»forštand«), koji hvale Kautskog i koje Kautski hvali, požurili su oprezno, skromno i uljudno izjaviti (ne imenujući Sidekuma) da se oni »ne slažu« s linijom Sidekuma.

To je smiješno, jer je stvarno u praktičnoj politici njemačke socijaldemokratske partije jedan Sidekum bio u odlučnom trenutku jači od stotine Hazea i Kautskih (kao što je sama »Naša Zarja« jača od svih struja briselskog bloka, koje se boje rascjepa s njom).

Zašto? Pa upravo zato što iza leđa Sidekuma stoji buržoazija, vlada i generalštab velike države. Sidekumovu politiku oni podržavaju na hiljade načina, a politiku njegovih protivnika sprečavaju svim sredstvima sve do zatvora i strijeljanja. Sidekumov glas širi buržoaska štampa u milio-

nima primjeraka novina (kao i glas Vanderveldea, Sambaâ, Plehanova), a glas njegovih protivnika *ne može* se čuti u legalnoj štampi, jer na svijetu postoji ratna cenzura!

Svi se slažu da oportunizam nije slučajnost, nije pogreška, nije omaška, nije izdaja pojedinih lica, nego socijalni produkt cijele istorijske epohe. Ali se svi ne udubljuju u značenje te istine. Legalizam je odgajio oportunizam. Radničke partije epohe 1889—1914. morale su iskorištavati buržoasku legalnost. Kad je nastupila kriza, trebalo je preći na ilegalni rad (a takav prelaz nemoguće je izvršiti drukčije nego s najvećom energijom i odlučnošću, spojenima s čitavim nizom ratnih lukavstava). Da bi se taj prelaz spriječio, dovoljan je *jedan* Sidekum, jer za njega je cijeli »stari svijet«, govoreći istorijsko-filozofski, — jer je on, Sidekum, uvijek izdavao i uvijek će izdati buržoaziji sve ratne planove njenog klasnog neprijatelja, govoreći praktično-politički. Činjenica je da sva njemačka socijaldemokratska partija (i to se odnosi na Francuze *itd.*) radi *samo* ono što je prijatno Sidekumu ili što Sidekum može da tolerira. Ništa drugo *ne može* se raditi legalno. Sve ono *pošteno*, stvarno socijalističko što se radi u njemačkoj socijaldemokratskoj partiji radi se *protiv* njenih centara, *zaobilazeći* njen CK i njen CO, radi se *uz kršenje* organizacione discipline, radi se *frakcijski* u ime anonimnih novih centara nove partije, kao što je anoniman, na primjer, proglas njemačkih »lijevih«, štampan u »Berner Tagwacht«-u od 31. maja o. g. Faktično raste, jača, organizuje se *nova* partija, stvarno radnička, stvarno revolucionarnosocijaldemokratska, a ne stara, trula, nacionalliberalna partija Legina—Sidekuma—Kautskog—Šajdemana i kompanije*.

---

* Neobično je karakteristično ono što se dogodilo prije istorijskog glasanja 4. augusta. Oficijelna partija navukla je preko toga veo banalnog licemjerstva: većina je odlučila, i svi su, kao jedan čovjek, glasali *za*. Ali je Štrebel u časopisu »Die Intenationale« raskrinkao licemjerstvo i ispričao istinu, U socijaldemokratskoj frakciji bile su *dvije* grupe koje su došle s gotovim *ultimatumom*, tj. s frakcijskom, tj. cjepačkom odlukom. Jedna grupa, oportunistâ, oko 30 ljudi, odlučila je *u svakom slučaju* glasati *za;* druga, lijeva, oko 15 ljudi, odlučila je — manje čvrsto — glasati protiv. Kad je »centar«, ili »močvara«, koji nije imao nikakve čvrste pozicije, glasao s oportunistima, lijevi su

Stoga je oportunist Monitor nehotice izbrbljao takvu duboku istorijsku istinu u konzervativnom »Pruskom godišnjaku« kad je izjavio da bi za oportuniste *(čitaj: buržoaziju)* bilo štetno ako bi sadašnja socijaldemokratija *otišla još desnije,* — jer tada bi je radnici napustili. Oportunistima (i buržoaziji) potrebna je upravo sadašnja partija koja *ujedinjuje* desno i lijevo krilo, s oficijelnim predstavnikom Kautskim, koji će sve na svijetu umjeti da izmiri glatkim i »sasvim marksističkim« frazama. Na riječima socijalizam i revolucionarnost — za narod, za mase, za radnike; na djelu — sidekumovština, tj. priključenje buržoaziji u momentu svake ozbiljne krize. Kažemo: *svake* krize, jer ne samo u slučaju rata nego i u slučaju svakog ozbiljnog političkog štrajka i »feudalna« Njemačka, i »slobodno-parlamentarna« Engleska ili Francuska *odmah* će uvesti, pod jednim ili drugim nazivom, ratno stanje. U to ne može sumnjati nijedan čovjek ako je zdravog razuma i dobrog pamćenja.

Otud proizlazi odgovor na gore postavljeno pitanje: kako se boriti protiv socijalšovinizma? Socijalšovinizam je oportunizam koji je toliko sazreo, koji se toliko ojačao i toliko obezobrazio za vrijeme duge epohe relativno »mirnog« kapitalizma, koji se toliko opredijelio idejno-politički, koji se toliko tijesno zbližio s buržoazijom i vladama da *nije moguće* miriti se s postojanjem *takve struje unutar* socijaldemokratskih radničkih partija. Ako se čovjek još može miriti s tankim i slabim đonovima kada mora hodati po kulturnim trotoarima malog provincijskog grada, on ne može, idući u planine, biti bez debelih i čavlima okovanih đonova. Socijalizam u Evropi izašao je iz stadija relativno mirnog i ograničenog uskim nacionalnim granicama. On je ušao sa ratom 1914—1915. godine u stadij revolucionarnih akcija, pa su potpun raskid s oportunizmom i njegovo istjerivanje iz radničkih partija apsolutno sazreli.

Razumije se, iz ovog određivanja zadataka koje stavlja pred socijalizam nova epoha njegovog svjetskog razvoja ne proizlazi još neposredno s kakvom će brzinom i u kakvim će oblicima u pojedinim zemljama teći proces odvajanja radničkih revolucionarnosocijaldemokratskih partija od sit-

---

bili potučeni do nogu i... pokorili su se! »Jedinstvo« njemačke socijaldemokratije je golo licemjerstvo koje faktično prikriva neizbježno pokoravanje ultimatumima oportunistâ.

noburžoaskooportunističkih. Ali otud proizlazi neophodnost da se jasno spozna da je takvo odvajanje neizbježno i da se upravo pod tim uglom gledanja usmjerava sva politika radničkih partija. Rat 1914—1915. godine je tako velika prekretnica istorije da odnos prema oportunizmu *ne može* ostati onaj stari. Ne može se učiniti da nije bilo ono što je bilo, ne može se izbrisati ni iz svijesti radnika, ni iz iskustva buržoazije, ni uopće iz političkih tekovina naše epohe činjenica da su oportunisti u momentu krize bili jezgro onih elemenata unutar radničkih partija koji su prešli na stranu buržoazije. Oportunizam — ako se govori u općeevropskom mjerilu — bio je prije rata, tako reći, u mladićkom stanju. Sa ratom je definitivno postao muževan, i njega nije moguće opet učiniti »nevinim« i mladim. Sazreo je cijeli društveni sloj parlamentaraca, novinara, činovnika radničkog pokreta, privilegovanih namještenika i nekih međuslojeva proletarijata koji *se srastao* sa svojom nacionalnom buržoazijom i koga je ta buržoazija potpuno umjela ocijeniti i »prilagoditi«. Ni okrenuti nazad, ni zaustaviti točak istorije nije moguće — može se i mora smjelo ići naprijed, od pripremnih, legalnih, oportunizmom zarobljenih organizacija radničke klase ka revolucionarnim, naučenim da se *ne* ograničavaju na legalnost, sposobnim da se obezbijede od oportunističke izdaje, organizacijama proletarijata koji stupa u »borbu za vlast«, u borbu za svrgnuće buržoazije.

Otud se vidi, između ostalog, kako nepravilno gledaju na stvar oni koji svoju svijest i svijest radnika zasljepljuju pitanjem šta će biti s takvim i takvim istaknutim autoritetima **II** internacionale, sa Gedom, Plehanovom, Kautskim itd. U stvarnosti tu nema nikakvog pitanja: ako ta lica ne shvate nove zadatke, moraće ostati po strani ili boraviti u ropstvu kod oportunista, u kojem se nalaze u današnje vrijeme. Ako se ta lica izbave iz »ropstva«, teško da će se sretati *političke* prepreke njihovom povratku u tabor revolucionara. U svakom slučaju besmisleno je zamjenjivati pitanje borbe strujâ i smjene epoha radničkog pokreta pitanjem uloge pojedinih lica.

VIII

Legalne masovne organizacije radničke klase su gotovo najvažnija karakteristika socijalističkih partija epohe II internacionale. U njemačkoj partiji one su bile najjače, i tu je rat 1914—1915. godine stvorio najoštriji prelom, postavio pitanje najodlučnije. Jasno je da je prelaz na revolucionarne akcije značio raspuštanje legalnih organizacija od strane policije, i stara partija, od Legina do Kautskog zaključno, žrtvovala je revolucionarne ciljeve proletarijata očuvanju sadašnjih legalnih organizacija. Ma koliko se to negiralo, činjenica je tu. Za zdjelu leće sadašnjim policijskim zakonom dozvoljenih organizacija prodali su pravo proletarijata na revoluciju.

Uzmite brošuru Karla Legina, vođe socijaldemokratskih strukovnih saveza Njemačke: »Zašto funkcioneri strukovnih saveza moraju više učestvovati u unutrašnjem životu partije?« (Berlin, 1915). To je referat koji je autor održao 27. januara 1915. na skupštini činovnika sindikalnog pokreta. Legin je pročitao u svom referatu i preštampao u brošuri jedan veoma interesantan dokument koji inače nikad ne bi propustila ratna cenzura. Taj dokument — takozvani »materijal za referente okruga Niderbarnim« (predgrađa Berlina) — je izlaganje pogledâ lijevih njemačkih socijaldemokrata, njihov protest protiv partije. Revolucionarni socijaldemokrati — kaže se u tom dokumentu — nisu predvidjeli i nisu mogli predvidjeti jedan faktor, naime:

»Da je sva organizovana snaga njemačke socijaldemokratske partije i strukovnih saveza stala na stranu vlade koja vodi rat, da je sva ta snaga bila upotrijebljena za gušenje revolucionarne energije masa« (str. 34 Leginove brošure).

To je bezuslovna istina. Istina je i slijedeća tvrdnja istog dokumenta:

»Glasanje socijaldemokratske frakcije 4. augusta značilo je da bi drugo gledište, čak i kad bi imalo duboke korijene u masama, moglo prokrčiti sebi put samo ne pod rukovodstvom oprobane partije, već jedino protiv volje partijskih instancija, jedino pod uslovom savlađivanja otpora partije i strukovnih saveza« (ibidem).

To je bezuslovna istina.

»Da je socijaldemokratska frakcija 4. augusta izvršila svoju dužnost, onda bi, vjerovatno, spoljašnji oblik organizacije bio uništen, ali duh bi ostao, onaj duh koji je oduševljavao partiju za vrijeme iznimnog zakona i pomagao joj da savlada sve teškoće (ibidem).

U brošuri Legina ističe se da se ta kompanija »vođa«, koju je on okupio da sluša njegov referat i koja se naziva funkcionerima, činovnicima strukovnih saveza, *glasno smijala* kad je to slušala. Njima je *smiješna* misao o tome da se mogu i moraju stvoriti ilegalne (kao za vrijeme iznimnog zakona) revolucionarne organizacije u momentu krize. A Legin se, kao vjeran pas čuvar buržoazije, busao u grudi i uzvikivao:

»To je očigledno anarhistička misao: razbiti organizacije da bi se izazvalo rješenje pitanja od strane masa. Za mene nema nikakve sumnje da je ta ideja anarhistička.«

»Tačno!« vikali su u horu (ibidem, str. 37) lakeji buržoazije koji sebe zovu vođama socijaldemokratskih organizacija radničke klase.

Poučna slika. Ljudi su toliko iskvareni i zatupljeni buržoaskom legalnošću da ne mogu čak *shvatiti* misao o neophodnosti *drugih* organizacija, *nelegalnih,* za rukovođenje revolucionarnom borbom. Ljudi su došli dotle da su uobrazili sebi da legalni savezi, koji postoje po policijskim dozvolama, jesu ona granica koja se ne smije preći, — da je zamislivo uopće *očuvanje* takvih saveza u epohi krize kao *rukovodećih* saveza! Eto vam žive dijalektike oportunizma: prosti porast legalnih saveza i prosta navika priglupih ali savjesnih filistara da se ograničavaju na vođenje računskih knjiga doveli su do toga da su u momentu krize ovi savjesni malograđani ispali pravi izdajnici, *gušitelji* revolucionarne energije masa. I to nije slučajnost. Prijeći na revolucionarnu organizaciju je neophodno, to zahtijeva izmijenjena istorijska situacija, to zahtijeva epoha revolucionarnih akcija proletarijata, —ali taj prelaz je moguć samo *preko glava* starih vođa, gušiteljâ revolucionarne energije, *preko glave* stare partije, putem njenog *razbijanja.*

A kontrarevolucionarni malograđani, razumije se, vapiju: »anarhizam!« — kao što je oportunist Ed. David vapio o »anarhizmu« napadajući Karla Libknehta. Pošteni socijalisti

ostali su u Njemačkoj, očigledno, samo oni vođe koje oportunisti optužuju za anarhizam...

Uzmimo modernu vojsku. To je jedan od dobrih primjera organizacije. A ta organizacija je dobra samo zato što je *elastična* i što zajedno s tim umije milionima ljudi davati *jedinstvenu volju*. Danas ti milioni sjede po svojim kućama, u raznim krajevima zemlje. Sutra naređenje o mobilizaciji — i oni su se skupili na određena zborna mjesta. Danas leže u rovovima, leže ponekad mjesecima. Sutra idu u drugom poretku na juriš. Danas ispoljavaju čuda krijući se od metaka i od šrapnela. Sutra stvaraju čuda u otvorenoj borbi. Danas njihove prethodnice postavljaju mine pod zemljom, sutra se kreću desecima kilometara po uputstvima avijatičara nad zemljom. Eto to se zove organizacija kad milioni ljudi u ime jednog cilja, inspirisani jednom voljom, mijenjaju oblik svoga opštenja i svoje akcije, mijenjaju mjesto i način djelatnosti, mijenjaju oruđa i oružja prema izmijenjenim okolnostima i zahtjevima borbe.

Isto važi za borbu radničke klase protiv buržoazije. Danas nema revolucionarne situacije, nema uslovâ za vrenje u masama, za povećanje njihove aktivnosti, danas ti daju u ruke glasački listić — uzimaj ga, ùmīj da se organizuješ za to da njime tučeš svoje neprijatelje, a ne za to da šalješ u parlament na unosna mjesta ljude koji se hvataju za fotelju iz straha od zatvora. Sutra su ti oduzeli glasački listić, dali su ti u ruke pušku i po posljednjoj riječi mašinske tehnike opremljeni brzometni top — uzmi ta oruđa smrti i razaranja, ne slušaj sentimentalne nitkove koji se boje rata; na svijetu je ostalo još odveć mnogo toga što se *mora* uništiti vatrom i željezom radi oslobođenja radničke klase i, ako u masama raste mržnja i očajanje, ako postoji revolucionarna situacija, spremaj se da stvoriš nove organizacije i da *pustiš u rad* tako korisna oruđa smrti i razaranja *protiv svoje* vlade i *svoje* buržoazije.

To nije lako, nema zbora. To će zahtijevati teške pripremne akcije. To će zahtijevati teške žrtve. To je *novi* oblik organizacije i borbe koji takođe *treba naučiti*, a nauka se ne usvaja bez pogrešaka i poraza. Taj oblik klasne borbe odnosi se prema učešću u izborima kao što se juriš odnosi prema manevrima, marševima ili prema ležanju u rovovima. Taj oblik borbe dolazi u istoriji na dnevni red *vrlo rijetko,*

— zato se njegovo značenje i njegove posljedice protežu na decenije. *Dani* kad se mogu i moraju staviti na dnevni red borbe *takvi* njeni metodi jednače se sa *dvadesetljećima* drugih istorijskih epoha.

... Uporedite sa K. Leginom K. Kautskog:

»Dok je partija bila mala« — piše on — svaki protest protiv rata djelovao je u propagandističkom pogledu kao hrabar postupak... ponašanje ruskih i srpskih drugova u posljednje vrijeme naišlo je na opće priznanje. Što partija postaje jača, to više se u motivima njenih odluka prepliću propagandistički obziri s vođenjem računa o praktičnim posljedicama, to postaje teže odati podjednako priznanje motivima obje vrste, a, međutim, ne smiju se omalovažati ni jedni ni drugi. Stoga, što postajemo jači, to lakše niču neslaganja među nama u svakoj novoj, složenoj situaciji (»Internacionalnost i rat«, str. 30).

Od Leginovih rasuđivanja ova rasuđivanja Kautskog razlikuju se samo licemjerstvom i kukavičlukom. Kautski, u suštini, podržava i opravdava podlo odricanje Leginâ od revolucionarne djelatnosti, ali on to čini krišom, ne izjašnjavajući se određeno, izvlačeći se aluzijama, ograničavajući se na naklone i u stranu Legina i u stranu revolucionarnog ponašanja Rusa. Takav odnos prema revolucionarima mi Rusi navikli smo sretati samo kod liberala: liberali su uvijek spremni priznati »hrabrost« revolucionara, ali u isti mah se ni za što neće odreći svoje arhioportunističke taktike. Revolucionari koji drže do sebe neće prihvatiti »izraze priznanja« od Kautskog, nego će s negodovanjem odbaciti takvo postavljanje pitanja. Ako nije postojala revolucionarna situacija, ako nije bilo obavezno propagirati revolucionarne akcije, onda je ponašanje Rusa i Srba *neispravno*, onda je je njihova taktika nepravilna. Neka takvi vitezovi kao što su Legin i Kautski imaju bar hrabrosti vlastitog mišljenja, neka to reknu otvoreno.

Ako, pak, taktika ruskih i srpskih socijalista zaslužuje »priznanje«, onda je nedopustivo, onda je zločinački opravdavati *suprotnu* taktiku »jakih« partija, njemačke i francuske itd. Pomoću namjerno nejasnog izraza »praktične posljedice«, Kautski je *prikrio* prostu istinu da su se velike i jake partije *uplašile* raspuštanja svojih organizacija, oduzimanja njihovih kasa, hapšenja njihovih vođa od strane vlade. To znači da Kautski opravdava izdaju socijalizma

vođenjem računa o neprijatnim »praktičnim posljedicama« revolucionarne taktike. Zar to nije prostituiranje marksizma?

Nas bi uhapsili — izjavio je, kažu, na radničkoj skupštini u Berlinu jedan od socijaldemokratskih poslanika koji su 4. augusta glasali za kredite. A radnici su mu vikali odgovarajući: »pa šta bi u tome bilo loše?«

Ako nema drugog *signala* da radničkim masama Njemačke i *Francuske* preda revolucionarno raspoloženje i misao o neophodnosti pripreme revolucionarnih akcija, onda bi hapšenje poslanika zbog smjelog govora odigralo korisnu ulogu kao poklič na *ujedinjenje* proletera različitih zemalja u revolucionarnom radu. Takvo ujedinjenje *nije lako:* utoliko je bilo obaveznije upravo za poslanike koji stoje gore, koji vide svu politiku, *da uzmu na sebe inicijativu.*

Ne samo u ratu nego, bezuslovno, pri svakom zaoštravanju političke situacije, a da i ne govorimo o bilo kojim revolucionarnim akcijama masa, vlada *najslobodnije* buržoaske zemlje uvijek će prijetiti raspuštanjem legalnih organizacija, oduzimanjem kasâ, hapšenjem vođa i drugim »praktičnim posljedicama« te vrste. Šta dakle raditi? Da li na osnovu toga opravdavati oportuniste, kao što radi Kautski? No to znači osvještavati pretvaranje socijaldemokratskih partija u nacionalliberalne radničke partije.

Za socijalista zaključak može biti samo jedan: čisti legalizam, samo-legalizam »evropskih« partija iživio se i pretvorio, uslijed razvoja kapitalizma predimperijalističkog stadija, u osnovu buržoaske radničke politike. Neophodno je dopuniti ga stvaranjem ilegalne baze, ilegalne organizacije, ilegalnog socijaldemokratskog rada, ne predajući pri tom nijednu legalnu poziciju. *Kako* to učiniti — pokazaće iskustvo, samo neka bude volje da se pođe tim putem, neka bude svijesti o njegovoj neophodnosti. Revolucionarni socijaldemokrati Rusije su 1912—1914. godine pokazali da se taj zadatak može riješiti. Radnički poslanik Muranov, koji se na sudu držao bolje od drugih i koga je carizam poslao u Sibir, očigledno je pokazao da osim parlamentarizma *ministerijabilnog* (Hendersona, Sambaa, Vandeveldea do Sidekuma i Šajdemana, koji su takođe sasvim »ministerijabilni«, samo ih dalje od predsoblja ne puštaju!) ima još i parlamentarizam *ilegalni i revolucionarni.* Neka se Kosovski

i Potresovi oduševljavaju »evropskim« parlamentarizmom lakejâ ili s njim mire, — mi nećemo sustati u tome da stalno ponavljamo radnicima da *takav* legalizam, *takva* socijaldemokratija Leginâ, Kautskih i Šajdemanâ zaslužuje samo prezir.

IX

Sumirajmo.

Krah II internacionale najreljefnije se izrazio u vapijućoj izdaji većine oficijelnih socijaldemokratskih partija Evrope nad svojim uvjerenjima i svojim svečanim rezolucijama u Štutgartu i Bazelu. Ali taj krah, koji znači potpunu pobjedu oportunizma, pretvaranje socijaldemokratskih partija u nacionalliberalne radničke partije, samo je rezultat cijele istorijske epohe II internacionale, kraja XIX i početka XX vijeka. Objektivni uslovi te epohe — prelazne epohe od završetka buržoaskih i nacionalnih revolucija u Zapadnoj Evropi ka početku socijalističkih revolucija — rađali su i hranili oportunizam. U jednim zemljama Evrope opažamo kroz to vrijeme rascjep u radničkom i socijalističkom pokretu koji se vrši — općenito uzevši — upravo po liniji oportunizma (Engleska, Italija, Holandija, Bugarska, Rusija), u drugima dugu i upornu borbu po istoj liniji (Njemačka, Francuska, Belgija, Švedska, Švicarska). Kriza koju je stvorio veliki rat strgnula je velove, odstranila konvencionalnosti, otkrila čir koji je već odavno sazreo i pokazala oportunizam u njegovoj istinskoj ulozi kao saveznika buržoazije. Potpuno, organizaciono, odvajanje tog elementa od radničkih partija postalo je neophodno. Imperijalistička epoha ne miri se sa koegzistencijom u jednoj partiji avangardista revolucionarnog proletarijata i polumalograđanske aristokratije radničke klase, koja se koristi mrvicama od privilegija »velikodržavnog« položaja »svoje« nacije. Stara teorija o oportunizmu kao »zakonitoj nijansi« jedinstvene partije kojoj su »krajnosti« nešta strano pretvorila se sad u najveću obmanu radnika i najveću smetnju radničkom pokretu. Otvoreni oportunizam koji odmah odbija od sebe radničku masu nije tako opasan i štetan kao ova teorija zlatne sredine koja marksističkim riječima opravdava oportunističku praksu, koja dokazuje nizom sofizama nepravovre-

menost revolucionarnih akcija itd. Najistaknutiji predstavnik ove teorije i u isto vrijeme najistaknutiji autoritet II internacionale, Kautski, ispoljio se kao prvoklasni licemjer i virtuoz u prostituiranju marksizma. U milionskoj njemačkoj partiji nije ostalo koliko-toliko poštenih i svjesnih i revolucionarnih socijaldemokrata koji se ne bi s negodovanjem okretali od takvog »autoriteta«, koga vatreno brane Sidekumi i Šajdemani.

Proleterske mase, od kojih je, vjerovatno, oko 9/10 starog rukovodilačkog sloja otišlo k buržoaziji, pokazale su se razdrobljene i bespomoćne pred provalom šovinizma, pred pritiskom ratnog stanja i ratne cenzure. Ali objektivna revolucionarna situacija koju je rat stvorio i koja se sve više širi, sve više produbljuje, neizbježno rađa revolucionarna raspoloženja, čeliči i prosvjećuje sve najbolje i najsvjesnije proletere. U raspoloženju masa ne samo da je moguća nego postaje sve više i više vjerovatnom brza promjena, slična onoj koja je u Rusiji početka 1905. godine bila povezana sa »gaponadom«[8], kada je iza zaostalih proleterskih slojeva za nekoliko mjeseci, a ponekad i nedjelja, izrasla milionska armija koja je išla za revolucionarnom avangardom proletarijata. Ne može se znati da li će se moćni revolucionarni pokret razviti ubrzo poslije *ovoga* rata, za vrijeme njega itd., ali u svakom slučaju *samo* rad u tom pravcu zaslužuje naziv socijalističkog rada. Parola koja uopćava i usmjerava taj rad, koja pomaže ujedinjavanju i zbijanju onih koji hoće da pomažu revolucionarnu borbu proletarijata protiv svoje vlade i svoje buržoazije, je parola građanskog rata.

U Rusiji je potpuno odvojenje revolucionarnosocijaldemokratskih proleterskih elemenata od sitnoburžoaskooportunističkih pripremila cijela istorija radničkog pokreta. Najgoru uslugu njemu čine oni koji okreću leđa toj istoriji i, deklamirajući protiv »frakcionaštva«, lišavaju se mogućnosti da shvate stvarni proces formiranja proleterske partije u Rusiji, koja je sazrijevala u dugogodišnjoj borbi sa

---

[8] »*Gaponada*« — po imenu popa Gapona, koji je uoči 9(22) 1905. isprovocirao petrogradske radnike da organiziraju manifestacionu povorku pred Zimsku palatu i da caru predaju peticiju. Po carevom naređenju bila je na manifestante otvorena vatra. *Prev.*

različitim oblicima oportunizma. Od svih »velikih« država koje učestvuju u sadašnjem ratu samo Rusija je u posljednje vrijeme preživjela revoluciju: njen buržoaski sadržaj, pri odlučujućoj ulozi proletarijata, nije mogao da ne rodi rascjep buržoaskih i proleterskih struja u radničkom pokretu. U toku cijelog, približno dvadesetogodišnjeg (1894—1914) perioda, u kome je socijaldemokratija Rusije proživjela kao organizacija povezana s masovnim radničkim pokretom (a ne samo u obliku idejne struje 1883—1894), vodila se borba između proleterski-revolucionarnih i sitnoburžoasko-oportunističkih struja. »Ekonomizam« epohe 1894—1902. godine bio je, nesumnjivo, struja ove druge vrste[9]. Čitav niz argumenata i crta njegove ideologije — »struvističko« izvrtanje marksizma, pozivanje na »masu« radi opravdavanja oportunizma itd. — frapantno podsjećaju na sadašnji, vulgarizirani, marksizam Kautskog, Kunova, Plehanova i dr. Bio bi veoma zahvalan zadatak podsjetiti sadašnje pokoljenje socijaldemokratije na staru »Rabočaju misl« i »Rabočeje djelo« radi paralele sa sadašnjim Kautskim.

»Menjševizam« slijedećeg (1903—1980) perioda bio je neposredni, ne samo idejni nego i organizacioni nasljednik »ekonomizma«. Za vrijeme ruske revolucije on je provodio taktiku koja je objektivno značila zavisnost proletarijata od liberalne buržoazije i izražavala sitnoburžoaske oportunističke tendencije. Kad je u narednom periodu (1908—1914) glavni tok menjševičke struje rodio likvidatorstvo, — ovo klasno značenje dane struje postalo je toliko očevidno da su najbolji predstavnici menjševizma sve vrijeme protestirali protiv politike grupe »Naše Zarje«. A ta grupa — jedina koja je posljednjih 5—6 godina provodila *protiv* revolucionarno-marksističke partije radničke klase sistematski rad u masama — pokazala se u ratu 1914—1915. godine *socijalšovinističkom!* I to u zemlji gdje je samodržavlje živo, gdje još ni izdaleka nije završena buržoaska revolucija, gdje 43% stanovništva ugnjetava većinu »inorodnih« nacija. »Evropski« tip razvoja, kad se izvjesni slojevi sitne buržoazije, naročito inteligencija, i ništavni dio radničke aristokratije

[9] *Ekonomizam* — oportunistička struja u ruskoj socijaldemokratiji kraja XIX i početka XX vijeka, koja je zadatke radničke klase ograničavala na ekonomsku borbu. *Prev.*

mogu »koristiti« privilegijama »velikodržavnog« položaja »svoje« nacije, nije mogao da se ne odrazi i u Rusiji.

Za »internacionalističku«, tj. stvarno revolucionarnu i dosljedno revolucionarnu, taktiku radnička klasa i radnička socijaldemokratska partija Rusije pripremljene su cijelom svojom istorijom.

P. S. Ovaj članak bio je već složen kad se u novinama pojavio »manifest« Kautskoga i Hazea, skupa sa Bernštajnom, koji su uvidjeli da mase postaju ljevije, i sad su spremni »da se izmire« s lijevima — razumije se, po cijenu očuvanja »mira« sa Sidekumima. Zaista, Mädchen für alle!

Napisano u drugoj polovini maja i prvoj polovini juna 1915. Štampano u septembru 1915. u časopisu »Komunist« br. 1—2.

(Preveo ZVONKO TKALEC)

OPORTUNIZAM I KRAH II INTERNACIONALE

I

Da li je II internacionala stvarno krahirala? Njeni najautoritativniji predstavnici, kao Kautski i Vandervelde uporno to poriču. Ništa se nije desilo osim što su prekinute veze; sve je u redu — to je njihovo gledište.

Da bismo našli istinu, obratimo se *Manifestu Bazelskog kongresa* od 1912. godine, koji se odnosi baš na dani imperijalistički svjetski rat i koji su usvojile sve socijalističke partije svijeta. Značajno je da se ni jedan jedini socijalist ne usuđuje da u teoriji ospori potrebu konkretno-istorijske ocjene svakog rata.

Sada kad je rat buknuo, ni otvoreni oportunisti ni kautskijanci ne usuđuju se ni da ospore Bazelski manifest, niti da ponašanje socijalističkih partija u toku rata uporede sa zahtjevima toga manifesta. Zašto? Zato što manifest potpuno raskrinkava i jedne i druge.

U njemu nema ni slovca ni o odbrani otadžbine, ni o razlici između napadačkog i odbrambenog rata; ni riječi o svemu onomu o čemu sad oportunisti i kautskijanci[1] Njemačke i Antante trube po svim ćoškovima. Manifest nije ni mogao da govori o tome, jer ono što on kaže apsolutno isključuje svako primjenjivanje tih pojmova. On ukazuje sasvim konkretno na niz ekonomskih i političkih sukoba koji su ovaj rat pripremali decenijama, koji su se potpuno

[1] Ne radi se o ličnim privrženicima Kautskog u Njemačkoj, nego o onom međunarodnom tipu tobožnjih marksista koji se kolebaju između oportunizma i radikalizma, a koji, u stvari, služe samo kao smokvin list za oportunizam.

i definitivno ispoljili 1912. godine i koji su izazvali rat 1914. godine. Manifest navodi austro-ruski sukob oko »hegemonije na Balkanu«, sukob između Engleske, Francuske i Njemačke (između *svih* tih zemalja!) zbog njihove »osvajačke politike u Prednjoj Aziji«, austro-talijanski sukob zbog »težnja za dominacijom« u Albaniji itd. Manifest karakterizira jednom riječju sve te sukobe kao sukobe na tlu »kapitalističkog imperijalizma«. Manifest, dakle, savršeno jasno priznaje osvajački, imperijalistički, reakcionarni, robovlasnički karakter danog rata, tj. takav karakter koji dopustivost odbrane otadžbine pretvara u teoretsku besmislicu i praktični apsurd. Krupne ajkule vode borbu za proždiranje tuđih »otadžbina«. Manifest izvlači neizbježne zaključke iz neospornih istorijskih činjenica: ovaj rat ne može da se »pravda nekim, pa ni najstitnijim, tobožnjim narodnim interesom«; on se priprema »radi profita kapitalista, čistoljublja dinastija«. Bio bi »zločin« kad bi radnici »pucali jedni na druge«. Tako kaže manifest.

Epoha kapitalističkog imperijalizma je epoha zrelog i prezrelog kapitalizma koji stoji pred slomom, koji je zreo da učini mjesto socijalizmu. Epoha 1789—1871. bila je epoha progresivnog kapitalizma, kad je na dnevnom redu istorije stajalo obaranje feudalizma, apsolutizma, stresanje tuđinskog jarma. Na tom tlu, i *samo* na njemu, bila je dopustiva »odbrana otadžbine«, tj. odbrana od ugnjetavanja. Taj pojam bi se mogao primijeniti i sad u ratu *protiv* imperijalističkih velikih sila, ali bi bilo apsurdno primjenjivati ga na rat *između* imperijalističkih velikih sila, na rat u kome se radi o tome ko će moći više opljačkati balkanske zemlje, Malu Aziju itd. Stoga se ne treba čuditi što »socijalisti« koji u ovome ratu priznaju »odbranu otadžbine« obilaze Bazelski manifest kao što lopov obilazi mjesto gdje je izvršio krađu. Tä manifest dokazuje da su oni socijalšovinisti, tj. socijalisti na riječima, šovinisti na djelu, koji pomažu »svojoj« buržoaziji da pljačka tuđe zemlje, da podjarmljuje druge nacije. U pojmu »šovinizma« bitno i jeste to da se »svoja« otadžbina brani čak i onda kad je njena akcija upravljena na podjarmljivanje tuđih otadžbina.

Iz priznanja rata za nacionalnooslobodilački rat proizlazi jedna taktika, iz označavanja rata kao rata imperijalističkog — druga. Manifest jasno ukazuje na tu drugu tak-

tiku. Rat će »izazvati privrednu i političku krizu«, koju treba »iskoristiti«: ne za ublažavanje krize, ne za odbranu otadžbine, nego obrnuto, za *»razdrmavanje«* masa, za »ubrzanje odstranjivanja kapitalističke klasne vladavine«. Ubrzati se ne može ono za što istorijski uslovi još nisu zreli. Manifest je priznao da je socijalna revolucija *moguća*, da su preduslovi za nju *zreli*, da ona dolazi baš *u vezi* s ratom: »vladajuće klase« boje se »proleterske revolucije koja će biti posljedica svjetskog rata«, veli manifest pozivajući se na primjer Pariske *komune* i *revolucije* od 1905. godine u Rusiji, tj. masovnih štrajkova, građanskog rata. Laž je kad se tvrdi, kao što tvrdi Kautski, da odnos socijalizma prema *ovome* ratu nije bio prečišćen. O tome pitanju se ne samo diskutovalo nego je ono bilo i riješeno u Briselu, gdje je usvojena taktika revolucionarnoproleterske masovne borbe.

Odvratno je licemjerstvo kad se Bazelski manifest obilazi potpuno ili u njegovim najbitnijim dijelovima, a umjesto toga citiraju govori vođa ili rezolucije pojedinih partija koji su, prvo, održani *prije* Bazela, drugo, koji ne predstavljaju odluke partija cijelog svijeta, treće, koji su se ticali raznih *mogućih* ratova, samo ne baš ovog danog rata. Suština pitanja sastoji se u tome što je epohu nacionalnih ratova između evropskih velikih sila smijenila epoha imperijalističkih ratova između njih i što je Bazelski manifest tu činjenicu morao prvi put priznati oficijelno.

Pogrešno bi bilo misliti da je Bazelski manifest svečana deklaracija, bombastična prijetnja. Tako bi pitanje htjeli postaviti oni koje taj manifest raskrinkava. A to nije tačno. Manifest je samo rezultat propagandističkog rada čitave epohe II internacionale, samo rezime onoga što su socijalisti bacili u mase u stotinama hiljada svojih govora, članaka i proglasa na svim jezicima. On ponavlja samo ono što je pisao npr. *Žil Ged* 1899. godine kad je šibao socijalistički ministerijalizam u slučaju rata: on je govorio o ratu izazvanom od »kapitalističkih gusara« (»*En garde!*«, str. 175); ono što je pisao *Kautski* 1909. godine u »Putu k vlasti«, kad je priznavao svršetak »mirne« epohe i početak epohe ratova i revolucija. Predstavljati Bazelski manifest kao frazu ili pogrešku, znači čitav socijalistički rad posljednjih 25 godina smatrati za frazu ili pogrešku. Protivrječnost između manifesta i njegovog neprimjenjivanja zato i jeste nepodnošljiva

oportunistima i kautskijancima što ona otkriva najdublju protivrječnost u radu II internacionale. Relativno »miran« karakter epohe 1871—1914. davao je hrane oportunizmu najprije kao *raspoloženju*, zatim kao *pravcu* i najzad kao *grupi ili soju* radničke birokratije i sitnoburžoaskih saputnika. Ti elementi mogli su potčinjavati radnički pokret samo na taj način što su na riječima priznavali revolucionarne ciljeve i revolucionarnu taktiku. Oni su mogli zadobiti povjerenje masa samo time što su se kleli da je čitav »mirni« rad samo *pripremanje* proleterske revolucije. Ta protivrječnost bila je čir koji se jedanput morao provaliti; i on se provalio. Čitavo pitanje se sastoji u tome da li treba pokušavati, kao što to rade Kautski i kompanija, da se taj gnoj utjera nazad u organizam u ime »sloge« (s gnojem) — ili treba, da bi se pomoglo potpunom ozdravljenju organizma radničkog pokreta, što brže i pažljivije ukloniti taj gnoj, bez obzira na privremen oštar bol koji to pričinjava.

Izdaja socijalizma od strane onih koji su glasali za ratne kredite, ulazili u ministarstva i zastupali ideju odbrane otadžbine godine 1914/15 — očigledna je. Poricati tu činjenicu mogu samo licemjeri. Nju treba objasniti.

II

Smiješno bi bilo čitavo to pitanje shvatiti kao pitanje ličnosti. Kakve to ima veze s oportunizmom kad ljudi kao *Plehanov* i *Ged* itd. — pita *Kautski* (»Neue Zeit« od 28. maja 1915). Kakve to ima veze s oportunizmom kad *Kautski* itd.? — odgovorio je u ime oportunista Antante *Akselrod* (»Die Krise der Sozialdemokratie«[2], Zürich 1915, str. 21). Sve je to komedija. *Da bi se objasnila kriza čitavog pokreta, potrebno je razmotriti, prvo, e k o n o m s k o značenje dane politike, drugo, i d e j e na kojima se ona bazira i, treće, njenu vezu s. i s t o r i j o m p r a v a c a u socijalizmu.*

U čemu se sastoji ekonomska suština odbranaštva u ratu 1914/15. godine? Buržoazija *svih* velikih sila vodi rat radi podjele i eksploatacije svijeta, radi podjarmljivanja

[2] Potpuni naslov: »Die Krise und die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie« (»Kriza i zadaci međunarodne socijaldemokratije«). *Prev.*

narodâ. Jednom malom krugu radničke birokratije, radničke aristokratije i sitnoburžoaskih saputnika mogu dopasti mrvice od velikih profita buržoazije. Klasna osnova socijalšovinizma i oportunizma je ista: savez malog sloja privilegovanih radnika sa »svojom« nacionalnom buržoazijom *protiv* mase radničke klase koju ova eksploatira.

Politički sadržaj oportunizma i socijalšovinizma je isti: klasna saradnja, odricanje od diktature proletarijata, odricanje od revolucionarnih akcija, bezrezervno priznavanje buržoaske legalnosti, nepovjerenje prema proletarijatu, povjerenje prema buržoaziji. *Socijalšovinizam je direktni nastavak i završetak engleske liberalne radničke politike, mileranizma i bernštajnijanstva.*

Borba između dvije osnovne tendencije u radničkom pokretu, između revolucionarnog i oportunističkog socijalizma, ispunjava čitavu epohu od 1889. do 1914. Dva glavna pravca u pitanju odnosa prema ratu postoje i sad u svim zemljama. Ostavimo buržoaski i oportunistički manir pozivanja na ličnosti. Uzmimo *pravce,* i to u nizu zemalja. Uzećemo deset evropskih država: Njemačku, Englesku, Rusiju, Italiju, Holandiju, Švedsku, Bugarsku, Švicarsku, Belgiju i Francusku. U prvih osam zemalja podjela na oportuniste i radikale odgovara podjeli na socijalšoviniste i internacionaliste. Uporišta socijalšovinizma jesu: u Njemačkoj »Sozialistische Monatshefte« i Legin i K⁰; u Engleskoj fabijanci i Labour Party (ILP[3] se uvijek nalazila s njima u bloku, podržavala je njihov dnevni list i u tom bloku je uvijek bila slabija od socijalšovinista, dok u BSP[4] internacionalisti čine tri sedmine); u Rusiji pravac »Naše Zarje« (sada »Naše Delo«), Organizacioni komitet, dumska frakcija pod vodstvom Čheidzea; u Italiji reformisti pod vodstvom Bisolatija; u Holandiji Troelstrina partija; u Švedskoj partijska većina koju vodi Branting; u Bugarskoj partija »širokih»; u Švicarskoj Grojlih i K⁰. Nasuprot tome, u *svima* tim zemljama čuo se više ili manje dosljedan protest protiv socijalšovinizma iz suprotnog, radikalnog tabora. Izuzetak čine samo dvije zemlje: Francuska i Belgija, u kojima međutim, internacionalizam također postoji, samo je vrlo slab.

---

[3] ILP — Neavisna radnička partija. *Prev.*
[4] BSP — Britanska socijalistička partija. *Prev.*

Socijilšovinizam je završeni oportunizam. On je sazrio za otvoren, često ordinaran savez s buržoazijom i generalštabima. I baš taj savez daje snagu i monopol legalno štampane riječi, obmanjivanja masa. *Smiješno je još i sad smatrati oportunizam za jednu pojavu unutar naše partije.* Smiješno je htjeti provoditi Bazelsku rezoluciju zajedno s Davidom-Leginom, Hajndmenom, Plehanovom, Vebom. Jedinstvo sa socijalšovinistima jeste jedinstvo s »vlastitom« nacionalnom buržoazijom koja eksploatira druge nacije, jeste cijepanje internacionalnog proletarijata. To ne znači da je raskid s oportunistima odmah moguć svuda, to samo znači da je on istorijski zreo, da je on neophodan i neizbježan za revolucionarnu borbu proletarijata, da je istorija, koja je od »mirnog« kapitalizma dovela do imperijalističkog, taj raskid pripremila. *Volentem ducunt fata, nolentem trahunt*[5].

III

Pametni predstavnici buržoazije odlično su to razumjeli. Zato oni toliko hvale sadašnje socijalističke partije, na čelu kojih stoje »branioci otadžbine«, tj. imperijalističke pljačke. Zato vlade nagrađuju socijalšovinističke vođe bilo ministarskim položajima (u Francuskoj i Engleskoj), bilo monopolom legalnog neometanog postojanja(u Njemačkoj i Rusiji). Zato je u Njemačkoj, gdje je socijaldemokratska partija bila najjača i gdje je njeno pretvaranje u nacionalliberalnu *kontrarevolucionarnu* radničku partiju bilo najočiglednije, stvar došla dotle da državno tužilaštvo borbu između »manjine« i »većine« tretira kao »raspirivanje klasne mržnje«! Zato je pametnim oportunistima prva briga održanje stare »sloge» starih partija, koje su buržoaziji učinile tako velike usluge 1914/15. Jedan član njemačke socijaldemokratije, koji je u aprilu 1915. pod pseudonimom »Monitor« objavio članak u reakcionarnom časopisu »*Preussische Jahrbücher*«, s hvalevrijednom otvorenošću izražava shvaćanja tih oportunista u svim zemljama svijeta. Monitor misli da bi za buržoaziju bilo vrlo opasno kad bi socijaldemokratija pošla *još dalje*

---

[5] Sudbina vodi onoga ko hoće da ga vodi, onoga ko neće — ona vuče. *Prev.*

udesno: »Ona (socijaldemokratija) mora sačuvati svoj karakter radničke partije sa socijalističkim idealima, jer onog dana kad ga ona napusti, nastaće nova partija koja će napušteni program učiniti svojim programom, i to u još radikalnijoj formulaciji« (»Preussische Jahrbücher«, 1915, br. 4, str. 50—51).

Monitor je pogodio čavao u glavu. Engleski liberali i francuski radikali baš to su uvijek i htjeli: fraze koje zvuče revolucionarno, kako bi zaveli mase da one poklone povjerenje Lojd Džordžima, Sambaima, Renodelima, Leginima i Kautskima, ljudima koji su sposobni da propovijedaju »odbranu otadžbine« u pljačkaškom ratu.

Ali Monitor predstavlja samo jednu vrstu oportunizma: otvorenu, grubu, ciničku. Druga je prikrivena, fina, »poštena«. (Engels je jednom rekao: »pošteni« oportunisti su za radničku klasu najopasniji...). Evo jedan primjer:

Kautski piše u »*Neue Zeit*«-*u* (26. novembra 1915): »Opozicija prativ većine raste; mase su raspoložene opoziciono... Poslije rata (zar samo *poslije* rata? *N. L.*) klasne suprotnosti će se toliko zaoštriti da će u masama prevladati radikalizam«... »Poslije rata (zar samo *poslije* rata? *N. L.*) prijeti nam bijeg radikalnih elemenata iz partije i njihov odliv u partiju antiparlamentarnih (?? treba razumjeti: vanparlamentarnih) masovnih akcija.« »Tako će se naša partija raspasti na dva ekstrema, koji nemaju ništa zajedničko.« Radi spasavanja jedinstva Kautski nastoji privoljeti većinu u Rajhstagu da dâ manjini dozvolu za nekoliko radikalnih govora u parlamentu. To znači da Kautski hoće pomoću nekoliko radikalnih govora u parlamentu pomiriti revolucionarne mase s oportunistima, koji nemaju »ništa zajedničko« s revolucijom, koji već davno rukovode sindikatima, a sad su, oslobođeni na direktan savez s buržoazijom i s vladom, ovladali i partijskim rukovodstvom. Po čemu se to, u stvari, razlikuje od Monitorovog »programa«? Ni po čemu osim po sladunjavim frazama koje prostituiraju marksizam.

Na sjednici frakcije Rajhstaga od 18. marta 1915. kautskijanac Vurm je »opominjao frakciju da ne prenategne luk; u radničkim masama raste opozicija protiv frakcijske većine; potrebno je ostati kod marksističkog« (?! biće štamparska greška: treba čitati »monitorskog«) »centra« (»Klassenkampf gegen den Krieg! Material zum »Fall« Liebknecht«.

Als Manuskript gedruckt[6]. Str. 67). Mi vidimo, dakle, da je *činjenica* revolucionarnosti *m a s a* bila priznata u ime *svih* kautskijanaca (takozvanog »centra« *još u martu 1915!!* A poslije osam i po mjeseci Kautski ponovo predlaže da se te mase, koje hoće da se bore, »pomire« s oportunističkom, kontrarevolucionarnom partijom, i to pomoću nekoliko fraza koje zvuče revolucionarno!!

Rat je često koristan time što otkriva trulež i odbacuje konvencionalnosti. Uporedimo engleske fabijance s njemačkim kautskijancima. O prvima je pisao jedan *pravi* »marksist«, Fridrih Engels, 18. januara 1893: ... »banda karijerista, koji imaju dovoljno razuma da uviđaju neizbježnost socijalnog prevrata, ali koji ni u kom slučaju ne žele da taj divovski posao povjere isključivo nezrelom proletarijatu i zato blagoizvolijevaju stavljati se na čelo... Strah od revolucije je njihov osnovni princip«... (Prepiska sa Zorgeom, str. 390)

A 11. novembra 1893. on piše: »... ti naduveni buržuji, koji milostivo pristaju na to da oslobode proletarijat odozgo, samo ako on bude htio shvatiti da takva sirova, neobrazovana masa ne može sama sebe osloboditi, niti išta postići osim milošću tih mudrih advokata, literata i sentimentalnih baba.« (Ibid., str. 401)

U teoriji Kautski gleda na fabijance s prezirom, kao farizej na jednog grešnika. Jer on se kune na »marksizam«. A koja je razlika među njima u praksi? I Kautski i fabijanci postupili su s njime kao Vilhelm II s belgijskom neutralnošću. A Marks je cijelog svog života šibao ljude koji su nastojali da ugase revolucionarni plamen radnika.

Kautski je protiv revolucionarnih marksista postavio novu teoriju »ultraimperijalizma«. On razumijeva pod tim potiskivanje »borbe nacionalnih finansijskih kapitala među sobom« i njenu zamjenu »zajedničkom eksploatacijom svijeta od strane internacionalno ujedinjenog finansijskog kapitala« (»Neue Zeit«, 30. aprila 1915.) Ali on dodaje: »Da li se takva nova faza kapitalizma može i ostvariti, — za rješenje tog pitanja nemamo još sve potrebne pretpostavke«. Dakle, na osnovu nagađanja o »novoj fazi« pronalazač te »faze« — mada se ni on sam ne usuđuje da je direktno proglasi za

[6] »Klasna borba protiv rata! Materijal u vezi sa »slučajem« Libkneht«. Štampano kao rukopis. *Prev.*

»ostvarljivu« — negira revolucionarne izjave koje je davao jučer, negira revolucionarne zadatke i revolucionarnu taktiku proletarijata *sada,* u »fazi« *već započete* krize, rata, nečuvene zaoštrenosti klasnih suprotnosti! Zar to nije najotrcanije fabijanstvo?

Vođa ruskih kautskijanaca, *Akselrod,* vidi »težište problema internacionalizacije proleterskog oslobodilačkog pokreta« u »internacionalizaciji svakodnevne prakse«: npr., »zakonodavstvo o zaštiti rada i zakonodavstvo o socijalnom osiguranju treba da postanu predmet internacionalne akcije i organizacije radnika« (Akselrod, »Kriza socijaldemokratije«, Cirih, 1910, itr. 39. i 40). Jasno je da će se ne samo Legin, David, Vebi, nego čak i sam Lojd Džordž, Nauman, Brajan i Miljukov potpuno složiti s takvim »internacionalizmom«. Kao i 1912. godine, Akselrod je za daleku, daleku budućnost spreman da servira i najrevolucionarnije fraze: Buduća Internacionala »istupiće protiv (vlada u slučaju ratne opasnosti) i dići će revolucionarnu buru«. Pogledajte kako smo hrabri! Ali ako se radi o tome da se s a d a podržava i razvija započeto revolucionarno vrenje u masama, onda Akselrod odgovara da bi taktika revolucionarnih masovnih akcija »još imala neko opravdanje kad bismo se nalazili neposredno uoči socijalne revolucije, kao što je to bilo, na primjer, u Rusiji poslije studentskih demonstracija godine 1901, koje su nagovještavale približavanje odlučnih borbi protiv apsolutizma«. A sad su to »utopije«, »bakunjizam« itd., sasvim u duhu Kolbâ, Davidâ, Sidekumâ i Leginâ.

Dobri Akselrod zaboravlja samo da 1901. godine niko u Rusiji nije znao, niti je mogao znati da će prva »odlučna borba nastupiti za četiri godine — ne zaboravite: za *četiri* godine — i ostati *»neriješena«.* Pa ipak smo onda samo mi revolucionarni marksisti bili u pravu: mi smo ismijavali Kričevske i Martinove, koji su pozivali neposredno na juriš. Mi smo samo savjetovali radnicima da svuda tjeraju oportuniste dođavola i da svim snagama podržavaju, zaoštravaju i proširuju demonstracije i sve druge revolucionarne masovne akcije. Sadašnji položaj u Evropi je potpuno analogan. Bilo bi besmisleno svirati »neposredno« za juriš. Ali bila bi sramota nazivati se socijaldemokratom a ne savjetovati radnicima da raskinu s oportunistima i da svim sredstvima podržavaju, produbljuju, proširuju i zaoštravaju započeto

revolucionarno vrenje i demonstracije. Revolucija nikad ne pada s neba potpuno gotova, i nikad se u početku revolucionarnog vrenja ne zna da li će i kad će iz njega nastati »istinska«, »prava« revolucija. Kautski i Akselrod daju radnicima stare, otrcane, kontrarevolucionarne savjete. Kautski i Akselrod hrane mase nadom da će *buduća* Internacionala sigurno biti revolucionarna —samo da bi *sada* odbranili, uljepšali i prikrili dominaciju kontrarevolucionarnih elemenata — Leginâ, Davida, Vanderveldeâ, Hajndmenâ. Nije li jasno da je »sloga« s Leginom i K⁰ najsigurnije sredstvo da se pripremi »buduća« revolucionarna Internacionala?

»Htjeti pretvoriti svjetski rat u građanski rat — to bi bila ludost«, izjavljuje vođa njemačkih oportunista *David* (»Die Sozialdemokratie und der Weltkrieg[7]«, 1915, str. 172), odgovarajući na manifest Centralnog komiteta naše partije od 1. novembra 1914. U tom manifestu rečeno je, između ostalog:

»Ma koliko teškoće takvog pretvaranja u ovom ili onom trenutku izgledale velike, socijalisti se nikad neće odreći sistematskog, upornog, energičnog pripremnog rada u tom pravcu čim je rat postao činjenica.«

(Citirano i kod Davida, str. 171). Mjesec dana prije izlaska Davidove knjige naša partija je objavila rezolucije u kojima se »sistematsko pripremanje« objašnjavalo ovako: 1. Glasanje protiv kredita. 2. Prekid građanskog mira. 3. Stvaranje ilegalnih organizacija. 4. Podrška izrazâ solidarnosti u rovovima. 5. Podrška svih revolucionarnih masovnih akcija.

David je gotovo isto toliko hrabar kao i Akselrod: godine 1912. on nije pozivanje na Parisku komunu u slučaju rata smatrao za »ludost«.

Plehanov, tipični predstavnik antantskih socijalšovinista, ocjenjuje revolucionarnu taktiku na isti način kao i David. On je zove »nečim između sna i komedije«. Ali čujmo *Kolba*, otvorenog oportunista, koji je pisao: »Posljedica taktike ljudi oko Libknehta bila bi do tačke ključanja dovedena unutrašnja borba među njemačkom nacijom«. (»Die Sozialdemokratie am Scheidewege«[8], str. 50.)

---

[7] »Socijaldemokratija i svjetski rat«. *Prev.*
[8] »Socijaldemoratija na raskršću«. *Prev.*

A šta je do tačke ključanja dovedena borba, ako ne građanski rat?

Kad bi taktika našeg Centralnog komiteta, koja se u osnovnim stvarima podudara s taktikom Cimervaldske ljevice, bila »ludost«, »san«, »avantura«, »bakunjinizam« — kao što tvrde David, Plehanov, Akselrod, Kautski i ostali — ona nikad ne bi mogla dovesti »do unutrašnje borbe među nacijom«, i to još dovedene do tačke ključanja. Nigdje na svijetu anarhistička fraza nije dovodila do unutrašnje borbe u naciji. Ali zato činjenice govore da baš 1915. godine, baš na bazi krize koju je izazvao rat, raste revolucionarno vrenje u masama, rastu štrajkovi i političke demonstracije u Rusiji, štrajkovi u Italiji i Engleskoj, demonstracije gladnih i političke demonstracije u Njemačkoj. Zar to nije početak revolucionarnih masovnih borbi?

Podrška, razvijanje, proširivanje, zaoštravanje revolucionarnih masovnih akcija, stvaranje ilegalnih organizacija, bez kojih čak ni u »slobodnim« zemljama nema mogućnosti da se narodnim masama kaže istina: *to je čitav praktični program socijaldemokratije u ovom ratu.* Sve drugo je laž ili fraza, ma kakvim se oportunističkim ili pacifističkim teorijama ono uljepšavalo.[9]

Kad nam kažu da ta »ruska taktika« (Davidov izraz) ne valja za Evropu, onda mi obično odgovaramo ukazivanjem na činjenice. U Berlinu je 30. oktobra u Direkciju partije došla jedna deputacija berlinskih drugarica i izjavila »da bi rasturanje necenzuriranih brošura i letaka i održavanje »nedozvoljenih« skupština, pri velikom organizacionom aparatu, bilo danas mnogo lakše nego u vrijeme zakona protiv socijalista«. »Sredstava i puteva ima dovoljno, ali, očigledno, nedostaje volja.« (»Berner Tagwacht«, 1915, br. 271.)

Zar su te rđave drugarice odveli s pravog puta ruski »sektaši« itd. Zar prave *mase* ne predstavljaju te drugarice,

[9] Na Bernskom međunarodnom kongresu žena u martu 1915. predstavnice Centralnog komiteta naše partije ukazivale su na apsolutnu potrebu stvaranja ilegalnih organizacija. To je bilo odbijeno. Engleskinje su se rugale prijedlogu i slavile englesku »slobodu«. Ali poslije nekoliko mjeseci primili smo engleske novine, kao npr. »Labour Leader«, s bijelim mjestima, a zatim su došle vijesti o policijskim pretresima, zapljenama brošura, hapšenjima i drakonskim presudama nad drugovima koji su u Engleskoj govorili o miru, samo o miru!

nego Legin i Kautski? — Legin, koji je u svom referatu 27. januara 1915. grmio protiv »anarhističke« ideje stvaranja ilegalnih organizacija; Kautski koji je postao toliko kontrarevolucionaran da je 26. novembra, *četiri* dana prije demonstracija u Berlinu, u kojima je učestvovalo 10000 ljudi, kvalificirao ulične demonstracije kao »avanturu«!!

Dosta fraza, dosta prostituiranog »marksizma« à la Kautski! Poslije 25 godina postojanja II internacionale, poslije Bazelskog manifesta radnici neće više vjerovati frazama. Oportunizam je prezreo, on je kao socijalšovinizam definitivno prešao u tabor buržoazije: duhovno i politički on je raskinuo sa socijaldemokratijom. On će raskinuti s njom i organizaciono. Radnici već traže »necenzuriranu« štampu i »nedozvoljene« skupštine, tj. ilegalne organizacije za podršku revolucionarnog pokreta masa. Samo takav »rat ratu« je socijaldemokratski rad, a ne fraza. I, bez obzira na sve teškoće, privremene poraze, greške, zablude, prekide, taj rad će dovesti čovječanstvo do pobjedonosne proleterske revolucije.

Štampano na njemačkom jeziku
u časopisu »Vorbote« br. 1, januara 1916.
Potpis: N. Lenjin

(Prevod s njemačkog)

O »LIJEVOJ« DJETINJARIJI I O SITNOBURŽOAZNOSTI

Mala grupa »lijevih komunista« štampanjem svog časopisa »Komunist« (br. 1, 20. aprila 1918) i svojih teza daje odličnu potvrdu onome što sam rekao u brošuri o narednim zadacima sovjetske vlasti. Očiglednija potvrda — u političkoj literaturi — čitave naivnosti ove odbrane sitnoburžoaske razularenosti, koja se pokatkad krije iza »lijevih« parola, ne bi se mogla ni poželjeti. Na rasuđivanjima »lijevih komunista« korisno je i potrebno zadržati se, jer su ona karakteristična za moment koji preživljavamo; ona neobično jasno pokazuju, s negativne strane, »srž toga momenta; ona su poučna jer su pred nama najbolji od onih ljudi koji nisu shvatili moment, a koji i po znanju i po odanosti stoje mnogo, mnogo više od *običnih* predstavnika iste pogreške, naime od lijevih esera.

I

Kao politička — ili pretendirajuća na političku ulogu veličina, grupa »lijevih komunista« dala nam je svoje »teze o sadašnjem momentu«. Davati povezano i cjelovito izlaganje osnovâ svojih pogleda, i svoje taktike lijepi je marksistički običaj. I taj lijepi marksistički običaj pomogao je da se razgoliti pogreška naših »lijevih«, jer već sam pokušaj da se argumentira — a ne deklamira — otkriva neodrživost argumentacije.

Prije svega pada u oči obilje migova, aluzija i izvrdavanja povodom starog pitanja da li je zaključenje Brestskog mira bilo pravilno. Otvoreno postaviti to pitanje »lijevi«

se nisu usudili i oni se komično batrgaju gomilajući jedan argumenat na drugi, loveći razloge i tražeći svakojake »s jedne strane« i »s druge strane«, razlivaju se mišlju po svim predmetima i mnogom drugom, trudeći se da ne vide kako pobijaju sami sebe. Brojku: 12 glasova na kongresu partije — protiv mira, pri 28 glasova za mir, »lijevi« brižljivo navode, a to da su od mnogih stotina glasova na boljševičkoj frakciji kongresa sovjeta skupili manje od jedne desetine — skromno prešućuju. Stvaraju »teoriju« da su mir provodili »umorni i deklasirani«, a protiv mira »bili radnici i seljaci iz ekonomski vitalnijih i žitom obezbjeđenijih oblasti juga«... Kako da se tome ne nasmiješ? O glasanju za mir Sveukrajinskog kongresa sovjeta — ni glasa, o socijalnom i klasnom karakteru tipično sitnoburžoaskog i deklasiranog političkog konglomerata u Rusiji koji je bio protiv mira (partija lijevih esera) — ni slovca. Čisto djetinji manir da smiješnim objašnjenjima »s vidom naučnosti« prikrivaju svoj slom, prikrivaju činjenice čije bi prosto pobrajanje pokazalo da su upravo deklasirani, inteligentski partijski vrhovi i »vrhuške« pobijali mir parolama revolucionarne sitnoburžoaske fraze, da su upravo *mase* radnika i eksploatiranih seljaka provele mir.

Kroz sve spomenute izjave i izvrdavanja »lijevih«, u pitanju rata i mira, prosta i jasna istina ipak krči sebi put. »Zaključenje mira — prinuđeni su da priznaju autori teza — oslabilo je zasad težnju imperijalista za međusobnom nagodbom« (to kod lijevih nije precizno izloženo, ali ovdje nije mjesto da se zadržavamo na nepreciznostima). »Zaključenje mira već je dovelo do zaoštravanja rvanja među imperijalističkim državama.«

Eto to je činjenica. To ima *odlučujuće* značenje. Eto zašto su protivnici zaključenja mira bili objektivno igračka u rukama imperijalista, bili u njihovoj klopci. Jer dok nije izbila međunarodna socijalistička revolucija koja bi obuhvaćala nekoliko zemalja, koja bi bila toliko jaka da bi mogla pobijediti *međunarodni imperijalizam*, dotle je direktno dužnost socijalista koji su pobijedili u jednoj (naročito zaostaloj) zemlji da *ne* prihvaćaju bitku s gigantima imperijalizma, da nastoje izbjegnuti bitku, da čekaju dok rvanje imperijalista između sebe ove *još više* ne oslabi, dok još više ne približi revoluciju u drugim zemljama. Tu prostu is-

tinu nisu shvatili u u januaru, februaru i martu naši »lijevi«, oni se boje da je otvoreno priznaju i sada; ona krči sebi put kroz sve njihovo zbrkano: »s jedne strane, ne može se ne priznati, s druge strane, treba priznati«.

»U toku proljeća i ljeta — pišu »lijevi« u svojim tezama — mora da počne slom imperijalističkog sistema, slom koji, u slučaju pobjede njemačkog imperijalizma u sadašnjoj fazi rata, može biti samo odgođen i tada će se izraziti u još oštrijim formama.«

Formulacija je ovdje još više djetinje netačna, i pored sve igre naučnosti. Djeci je svojstveno da nauku »shvaćaju« tako kao da ona može odrediti koje godine, u proljeće i ljeto ili u jesen i zimu »mora« da »počne slom«.

To su smiješna upinjanja da se dozna ono što se doznati ne može. Nijedan ozbiljan političar nikad neće reći *kad* »mora da počne« ovaj ili onaj slom »sistema« (tim prije što je slom *sistema* već počeo, a riječ je o momentu eksplozije u *pojedinim* zemljama). Ali kroz djetinju bespomoćnost formulacije krči sebi put neosporna istina: eksplozije revolucije u drugim, naprednijim zemljama *bliže su* nam sada, mjesec dana poslije »predaha« koji je nastupio s momentom zaključenja mira nego što su bile prije mjesec ili mjesec i po dana.

Dakle?

Dakle, bili su potpuno u pravu pristalice mira, i istorija ih je već opravdala, koji su tolkovali ljubiteljima efektnog da treba umjeti izračunati odnos snaga i *ne pomagati* imperijalistima olakšavajući im borbu protiv socijalizma kad je socijalizam još slab i kad su šanse bitke za socijalizam očigledno *ne*povoljne.

Ali o odnosu snaga, o uzimanju u račun odnosa snaga naši »lijevi« komunisti — koji vole da sebe nazivaju i »proleterskim« komunistima jer kod njih ima veoma malo proleterskog i veoma mnogo sitnoburžoaskog — ne umiju da misle. U tom je srž marksizma i marksističke taktike, a oni prolaze mimo »srži« s »gordim« frazama kao što je ova:

...»Učvršćenje u masama neaktivne »psihologije mira« objektivna je činjenica političkog momenta«...

Pa to je upravo biser! Poslije trogodišnjeg najmučnijeg i najreakcionarnijeg rata narod je dobio, zahvaljujući sov-

jetskoj vlasti i njenoj pravilnoj taktici koja ne skreće u frazerstvo, mali, sasvim mali, nestabilan i još ni izdaleka potpun predah, a »lijevi« inteligentići, s velelepnošću u sebe zaljubljenog Narcisa, dubokomisleno izjavljuju: »učvršćenje (!!!) u masama (???) neaktivne (!!!???) psihologije mira«. Nisam li imao pravo kad sam na partijskom kongresu rekao da bi list ili časopis »lijevih« trebalo da se zove ne »Komunist« nego »Šljahtić«?

Zar može komunist koji iole shvaća uslove života i psihologiju radnih, eksploatisanih masa da se srozava do ovog gledišta tipičnog inteligenta, deklasiranog sitnog buržuja s nastrojenjima plemića ili šljahtića, koje »psihologiju mira« proglašava »neaktivnom«, a vitlanje mačem od kartona smatra aktivnošću? Jer što je to nego vitlanje kartonskim mačem kad naši »lijevi« zaobilaze općepoznatu i ratom u Ukrajini još jedanput dokazanu činjenicu da narodi izmučeni trogodišnjom klaonicom ne mogu da ratuju bez predaha, da rat, ako nema snaga da se on organizuje u nacionalnom razmjeru, uvijek rađa psihologiju sitnoburžoaskog rasula, a ne proleterske gvozdene discipline. Iz časopisa »Komunist« vidimo na svakom koraku da naši »lijevi« nemaju pojma o proleterskoj gvozdenoj disciplini i kako se za nju priprema, da su oni sasvim prožeti psihologijom deklarisanog sitnoburžoaskog inteligenta.

II

Ali, možda su fraze lijevih o ratu prosto djetinji žar, pri tom okrenut prošlosti i zato bez trunke političkog značenja? No to nije tačno. Ovako neki brane naše »lijeve«. Ako se pretendira na političko rukovođenje, onda treba da se *porazmisli* o političkim zadacima, a izostanak toga pretvara »lijeve« u najbesprekornije propagatore kolebanja koje objektivno ima samo jedno značenje: svojim kolebanjima »lijevi« *pomažu* imperijalistima da provociraju Sovjetsku republiku Rusiju na notorno za nju nepovoljnu bitku, *pomažu* imperijalistima da nas namame u klopku. Čujte:

...»Radnička revolucija u Rusiji ne može da »sebe sačuva» silazeći s međunarodnog revolucionarnog puta, neprekidno

izbjegavajući bitku i odstupajući pred navalom međunarodnog kapitala, praveći ustupke, domaćem kapitalu.

S tog gledišta neophodni su: odlučna klasna međunarodna politika, koja sjedinjuje revolucionarnu propagandu riječju i djelom, i učvršćuje organske veze s međunarodnim socijalizmom (a ne s međunarodnom buržoaijom)«...

O ovdje sadržanim ispadima u oblast unutrašnje politike biće govora posebno. Ali pogledajte ovu neobuzdanost fraze — istovremeno s plašljivošću na djelu — u oblasti vanjske politike. Kakva je taktika *obavezna* za svakog ko ne želi da bude oruđe imperijalističke provokacije i da u *danom* momentu srlja u klopku? Na ovo pitanje svaki političar mora dati jasan, direktan odgovor. Odgovor naše partije je poznat: u *danom* momentu *odstupati*, izbjegavati bitku. Naši »lijevi« se ne usuđuju da kažu suprotno i pucaju u zrak: »odlučna klasna međunarodna politika«!!

To je prevara masa. Ako hoćete da ratujete sad odmah, onda recite to otvoreno. Ako nećete da *odstupate* sad odmah, onda recite otvoreno. U protivnom slučaju vi ste, po svojoj objektivnoj ulozi, oruđe imperijalističke provokacije. A vaša subjektivna »psihologija« je psihologija pobješnjelog sitnog buržuja koji se busa u prsa i hvališe, ali vrlo dobro osjeća da je proleter u *pravu* kad odstupa i kad nastoji da odstupi organizovano; — proleter je u pravu kad računa da, dok još nema snage, treba odstupati (pred zapadnim i istočnim imperijalizmom) makar do Urala, jer je to *jedina* šansa dobitka za period sazrijevanja revolucije na Zapadu, revolucije koja ne »mora« (uprkos brbljanju »lijevih«) da počne »u proljeće ili ljeto«, ali koja *sa svakim mjesecom* postaje sve bliža i vjerojatnija.

»Svoje« politike »lijevi« nemaju; reći da je odstupanje *sad odmah nepotrebno*, oni *ne smiju*. Oni se vrte i vrdaju igrajući se riječima, podmeću pitanje »neprekidnog« izbjegavanja bitke na mjesto pitanja izbjegavanja bitke *u danom momentu*. Oni puštaju mjehure od sapunice: »međunarodna revolucionarna propaganda djelom«. Šta to znači?

To može da znači samo jedno od dvoga: ili je to nozdrjovština[1], ili je to napadački rat u cilju zbacivanja međunarodnog imperijalizma. Takva glupost se ne može reći otvoreno, i zato se »lijevi« komunisti, da ih ne bi ismijao svaki

[1] Nozdrjov — lice iz Gogoljeva romana »Mrtve duše«. *Prev.*

svjesni proleter, zaklanjaju iza gromoglasnih i potpuno praznih fraza: možda, vele, nepažljivi čitalac neće opaziti šta upravo znači: »međunarodna revolucionarna propaganda djelom«.

Razbacivati se zvučnim frazama svojstvo je deklasirane sitnoburžoaske inteligencije. Organizovani proleteri-komunisti će za taj »manir« kažnjavati, sasvim sigurno, bar ismijavanjem i istjerivanjem sa svake odgovorne dužnosti. Masama treba govoriti gorku istinu jednostavno, jasno, otvoreno: moguće i čak vjerovatno da će ratna stranka u Njemačkoj još jedanput nadvladati (u smislu prelaza odmah u ofanzivu na nas) i da će nas Njemačka zajedno s Japanom, po formalnom ili prešutnom sporazumu, dijeliti i gušiti. Naša taktika, ako ne želimo da slušamo bukače, jeste: čekati, odugovlačiti, izbjegavati bitku, odstupati. Ako gurnemo u stranu bukače i ako se »priberemo«, stvorivši stvarno gvozdenu, stvarno proletersku, stvarno komunističku disciplinu, mi imamo ozbiljne šanse da dobijemo mnogo mjeseci. I tada, odstupajući čak (u najgorem slučaju) do Urala, *olakšavamo* svome savezniku (međunarodnom proletarijatu) mogućnosti da nam dođe u pomoć, mogućnost da »pokrije« (izražavajući se sportskim jezikom) rastojanje koje dijeli početak revolucionarnih eksplozija od revolucije.

Takva i samo takva taktika faktično učvršćuje veze jednog odreda međunarodnog socijalizma, koji se privremeno našao izoliran, s ostalim odredima, a kod vas se, dragi »lijevi komunisti«, dobiva, istinu da rečem, samo »učvršćenje organske veze« jedne zvučne fraze s drugom zvučnom frazom. Slaba je to »organska veza«!

I ja ću vam objasniti, dragi moji, zbog čega se s vama dogodila ova nesreća: zbog toga što vi parole revolucije više učite napamet i pamtite, nego što o njima razmišljate. Zbog toga vi riječi »odbrana socijalističke otadžbine« stavljate u navodnike koji, vjerovatno, treba da znače vaš pokušaj ironiziranja, ali koji, u stvari, pokazuju upravo zbrku u glavi. Vi ste navikli da odbranaštvo smatrate gnusnom i odvratnom stvari, vi ste to upamtili i naučili napamet, vi ste to ponavljali toliko usrdno da su neki od vas dotjerali do apsurdne tvrdnje da je odbrana otadžbine u imperijalističkoj *epohi* stvar nedopustiva (faktično je ona nedopustiva samo u imperijalističkom, reakcionarnom ratu koji vodi

buržoazija). Ali vi niste razmislili o tome zašto je i kada je »odbranaštvo« gnusno.

Priznavati odbranu otadžbine znači priznavati zakonitost i pravednost rata. S kog gledišta zakonitost i pravednost? Samo s gledišta socijalističkog proletarijata i njegove borbe za svoje oslobođenje; drugo gledište mi ne priznajemo. Ako rat vodi klasa eksploatatora radi učvršćenja svoje vladavine, kao vadavine klase, to je zločinački rat, i odbranaštvo u *takvom* ratu je gnusnost i izdaja socijalizma. Ako rat vodi proletarijat koji je kod sebe pobijedio buržoaziju, vodi u interesu učvršćenja i razvitka socijalizma, onda je takav rat zakonit i »svet«.

Mi smo odbranaši poslije 25. oktobra 1917. Ja sam to govorio više puta potpuno određeno, i vi se ne usuđujete da to osporite. Upravo u interesu »učvršćenja« veze s međunarodnim socijalizmom *obavezno* je braniti *socijalističku* otadžbinu. Vezu s međunarodnim socijalizmom razarao bi onaj ko bi se počeo lakomisleno odnositi prema odbrani zemlje u kojoj je proletarijat već pobijedio. Kad smo bili predstavnici ugnjetene klase, mi se nismo lakomisleno odnosili prema odbrani otadžbine u imperijalističkom ratu, mi smo takvu odbranu principijelno negirali. Kad smo postali predstavnici vladajuće klase koja je počela da organizuje socijalizam, mi zahtijevamo od svih *ozbiljan* odnos prema odbrani zemlje. Ozbiljno se odnositi prema odbrani zemlje, znači temeljito se pripremati i strogo voditi računa o odnosu snaga. Ako je snaga notorno malo, onda je najvažnije sredstvo odbrane *odstupanje u unutrašnjost zemlje* (onaj ko bi u tome vidio samo za ovaj slučaj dograbljenu formulu, može da pročita kod starog Klauzevica, jednog od velikih vojnih pisaca, o rezultatima lekcija koje je u tom pogledu dala istorija). A kod »lijevih komunista« nema ni nagovještaja da shvaćaju značenje pitanja odnosa snaga.

Kad smo principijelno bili neprijatelji odbranaštvu, imali smo pravo da ismijavamo one koji su htjeli »sačuvati« svoju otadžbinu tobože u interesu socijalizma. Kad smo stekli pravo da budemo proleterski odbranaši, cijelo postavljanje pitanja se u korijenu mijenja. Našom dužnošću postaje najopreznije izučavanje snaga, najpomnjivije vaganje toga da li će na vrijeme pristići naš saveznik (međunarodni

proletarijat). Interes je kapitala da razbije neprijatelja (revolucionarni proletarijat) dio po dio dok se još nisu ujedinili (praktično, tj. počevši revoluciju) radnici svih zemalja. Naš je interes da učinimo sve što je moguće, da iskoristimo i najmanju šansu da bismo odgodili odlučnu bitku do momenta (ili *»do poslije«* momenta) takvog ujedinjenja revolucionarnih odreda jedne velike međunarodne armije.

III

Prelazimo na zao udes naših »lijevih« komunista u oblasti unutrašnje politike. Teško je bez smiješka čitati ovakve fraze u tezama o *sadašnjem* momentu.

... »Plansko iskorištavanje nepostradalih sredstava za proizvodnju zamišljivo je samo pri najodlučnijem podruštvljenju« ... »ne kapitulacija pred buržoazijom i njenim sitnoburžoaskim inteligentskim pomagačima, nego dokusurivanje buržoazije i definitivno slamanje sabotaže«...

Dragi »lijevi komunisti«, kako je u njih mnogo odlučnosti ...i kako malo razmišljanja! Šta to znači: »najodlučnije podruštvljenje«?

Može se biti odlučan ili neodlučan u pitanju nacionalizacije, konfiskacije. Ali sva stvar i jeste u tome što čak i najveća »odlučnost« na svijetu nije dovoljna za prelaz *od* nacionalizacije i konfiskacije *ka* podruštvljavanju. U tome i jeste nesreća naših »lijevih« što oni tim naivnim, djetinjim povezivanjem riječi: »najodlučnije... podruštvljavanje« pokazuju potpuno nerazumijevanje srži pitanja, srži »sadašnjeg« momenta. U tome i jeste zao udes »lijevih« što oni nisu opazili samu suštinu »sadašnjeg momenta« prelazeći od konfiskacija (pri provođenju kojih je glavna osobina političara odlučnost) ka podruštvljenju (za provođenje kojega se od revolucionara traži *druga* osobina).

Jučer je srž danog momenta bila to da što odlučnije nacionaliziramo, konfisciramo, tučemo i dokusurujemo buržoaziju, lomimo sabotažu. Danas samo slijepi ne vide da smo nacionalizirali, konfiscirali, natukli i nalomili više *nego što smo stigli da izbrojimo*. A podruštvljenje se time baš i razlikuje od jednostavne konfiskacije što se konficirati može

sa samom »odlučnošću« bez umijeća da se pravilno evidentira i pravilno raspodijeli, *a podruštviti se bez takvog umijeća ne može.*

Naša je istorijska zasluga bila to što smo bili jučer (i bićemo sutra) odlučni u konfiskacijama, u dokusurivanju buržoazije, u lomljenju sabotaže. Danas pisati o tome u »tezama o sadašnjem momentu« znači okrenuti se licem prošlosti i ne shvatati prelaz k budućnosti.

... »Definitivno lomljenje sabotaže«... Našli su zadatak! Saboteri su kod nas potpuno dovoljno »slomljeni«. Nedostaje nam nešto sasvim, sasvim drugo: *sračunavanje* toga kamo i kakve sabotere treba postaviti, organizacija *svojih* snaga radi nadzora, recimo, jednog boljševičkog rukovodioca ili kontrolora nad stotinom sabotera koji idu k nama na posao. Pri takvom stanju stvari razbacivati se frazama »najodlučnije podruštvljenje«, »dokusurivanje«, »definitivno lomljenje« znači pogađati prstom — nebo. Sitnoburžoaskom revolucionaru svojstveno je da ne opaža kako za socijalizam nije dovoljno dokusurivanje, lomljenje itd., — to je dovoljno za sitnog vlasnika koji se razbjesnio na krupnog — ali proleterski revolucionar nikad ne bi učinio takvu pogrešku.

Ako riječi koje smo naveli izazivaju osmijeh, pravi homerski smijeh izaziva otkriće »lijevih komunista« da tobože sovjetskoj republici pri »desnoboljševičkom skretanju« prijeti »evolucija u pravcu državnog kapitalizma«. Zaista su nas, može se reći, prestarašili! I s kakvom usrdnošću ponavljaju »lijevi komunisti« i u tezama i u člancima to strašno otkriće...

A nisu pomislili na to da bi državni kapitalizam bio *korak naprijed* u odnosu na sadašnje stanje stvari u našoj republici. Ako bi se, otprilike, kroz pola godine kod nas ustalio državni kapitalizam, to bi bio ogroman uspjeh i najsigurnija garancija toga da će se kroz godinu dana kod nas socijalizam definitivno učvrstiti i postati nepobjediv.

Ja zamišljam s kakvim će se plemenitim negodovanjem »lijevi komunisti« distancirati od ovih riječi i kakvu će »ubistvenu kritiku« upraviti pred radnicima protiv »desnoboljševičkog skretanja«. Kako? U sovjetskoj *socijalističkoj* republici prelaz k državnom *kapitalizmu* bio bi korak naprijed?... Nije li to izdaja socijalizma?

Upravo tu leži korijen *ekonomske* pogreške »lijevih komunista«. Upravo na toj tački treba se stoga opširnije zadržati.

Prvo, »lijevi komunisti« nisu shvatili kakav je to upravo *prelaz* od kapitalizma k socijalizmu koji nam daje pravo i osnov da se nazivamo socijalističkom republikom sovjetâ. Drugo, oni pokazuju svoju sitnoburžoaznost upravo time što *ne vide* sitnoburžoasku stihiju kao *glavnog* neprijatelja socijalizma kod nas.

Treće, izvlačeći strašilo »državnog kapitalizma« oni, pokazuju nerazumijevanje sovjetske države što se tiče njene ekonomske razlike od buržoaske države.

Razmotrimo sve ove tri okolnosti.

Čini se da još nije bilo čovjeka koji bi, baveći se pitanjem ekonomike Rusije, negirao prelazni karakter te ekonomike. Nijedan komunist nije, čini se, negirao ni to da izraz socijalistička sovjetska republika znači odlučnost sovjetske vlasti da ostvari prelaz k socijalizmu, a nipošto priznanje novog ekonomskog poretka socijalističkim.

A što znači riječ prelaz? Ne označava li ona, primijenjena na ekonomiku, da u danom uređenju ima elemenata, djelića, komadića *i* kapitalizma *i* socijalizma? Svako priznaje da označava. Ali svako, priznavajući to, ne razmišlja o tome kakvi su upravo elementi različitih društveno-ekonomskih formacija koji postoje u Rusiji. A u tome je sva srž pitanja.

Pobrojimo te elemente:

1) patrijarhalna, tj. u znatnom stepenu neutralna, seljačka privreda;

2) sitna robna proizvodnja (ovamo ide većina onih seljaka koji prodaju žito);

3) privatni kapitalizam;

4) državni kapitalizam;

5) socijalizam.

Rusija je tako velika i tako široka da se svi ovi različiti tipovi društveno-ekonomske formacije u njoj prepliću. Originalnost situacije je upravo u tome.

Pita se: koji elementi prevladavaju? Jasna stvar da u sitnoseljačkoj zemlji prevladava i ne može da ne prevladava sitnoburžoaska stihija; većina, i to ogromna većina, poljodjelaca su sitni robni proizvođači. Ljusku državnog kapita-

lizma (žitni monopol, kontrolirani preduzetnici i trgovci, buržoaski zadrugari) razbijaju kod nas sad ovdje, sad ondje *špekulanti*, a glavni predmet špekulacije je *žito*.

Glavna borba odvija se upravo u toj oblasti. Između koga se vodi ta borba ako govorimo terminima ekonomskih kategorija kao što je »državni kapitalizam«? Da li između četvrtog i petog stupnja u onom redu kojim sam ih sad pobrojao? Razumije se da ne. Ne bori se ovdje državni kapitalizam protiv socijalizma, nego se sitna buržoazija plus privatni kapitalizam bore skupa, zajedno, i protiv državnog kapitalizma i protiv socijalizma. Sitna buržoazija se protivi *svakoj* državnoj intervenciji, evidenciji i kontroli, kako državnokapitalističkoj tako i državnosocijalističkoj. To je sasvim nepobitan fakat stvarnosti, u nerazumijevanju kojega i leži korijen ekonomske pogreške »lijevih komunista«. Špekulant, maroder trgovine, saboter monopola — to je naš glavni »unutrašnji« neprijatelj, neprijatelj ekonomskih mjera sovjetske vlasti. Dok se prije 125 godina francuskim sitnim buržujima, najvatrenijim, najiskrenijim revolucionarima, mogla oprostiti težnja da pobijede špekulanta smrtnim kaznama izvršenim nad pojedincima, nad malim brojem »izabranih«, i bučnim deklamacijama, danas često frazerski odnos kod nekih lijevih prema problemima izaziva u svakom revolucionaru samo odvratnost ili gnušanje. Mi vrlo dobro znamo da je ekonomska osnova špekulacije sitnovlasnički sloj, u Rusiji neobično širok, i privatni kapitalizam koji *u svakom sitnom* buržuju ima svog agenta. Mi znamo da milioni pipaka ove sitnoburžoaske hidre obavijaju sad ovdje sad ondje pojedine međuslojeve radnika, da se špekulacija, *umjesto državnog monopola*, uvlači u sve pore našeg društveno-ekonomskog života.

Ko to ne vidi, taj baš svojim sljepilom i pokazuje da je zarobljenik sitnoburžoaskih predrasuda. Upravo takvi su naši »lijevi komunisti«, koji su na riječima (i po svom najiskrenijem vjerovanju, razumije se) nemilosrdni protivnici sitne buržoazije, a na djelu joj samo i pomažu, samo njoj i služe, samo njeno gledište i izražavaju ratujući — *u aprilu 1918. godine!!* — protiv... »državnog kapitalizma«! Taman su pogodili!

Sitni buržuj ima neku svoticu novca, nekoliko hiljada, koje je skupio »dozvoljenim« i naročito nedozvoljenim sred-

stvima za vrijeme rata. To je ekonomski tip karakterističan kao osnova špekulacije i privatnog kapitalizma. Novac je legitimacija za dobijanje društvenog bogatstva, i mnogomilionski sloj sitnih vlasnika, čvrsto držeći tu legatimaciju, skriva je od »države«, ne vjerujući ni u kakav socijalizam i komunizam, »sjedeći u zavjetrini« dok ne prođe proleterska bura. Ili ćemo potčiniti *svojoj* kontroli i evidenciji tog sitnog buržuja (mi to možemo učiniti ako organizujemo sirotinju, tj. većinu stanovništva ili proletera, oko svjesne proleterske avangarde), ili će on srušiti našu, radničku, vlast neizbježno i neminovno, kao što su rušili revoluciju Napoleoni i Kavenjaki koji i izrastaju upravo na tom sitnoburžoaskom tlu. Tako stoji pitanje. Samo lijevi eseri ne vide od frazerstva o »radnom« seljaštvu tu prostu i jasnu istinu, ali ko uzima ozbiljno lijeve esere utonule u frazerstvo?

Sitni buržuj koji čuva hiljadice neprijatelj je državnog kapitalizma, i te hiljadice on želi da svakako realizira za sebe, protiv sirotinje, protiv svake općedržavne kontrole, a zbir hiljadica daje mnogomilijardsku bazu špekulacije koja potkopava našu socijalističku izgradnju. Uzmimo da izvjestan broj radnika daje u nekoliko dana sumu vrijednosti izraženu cifrom 1000. Uzimamo, dalje, da 200 od te sume propada kod nas uslijed sitne špekulacije, svakojake krađe i sitnovlasničkog »zaobilaženja«, sovjetskih dekreta i sovjetskih uredaba. Svaki svjesni radnik će reći: ako bih mogao dati 300 od hiljade da bi se stvorilo više reda i organizacije, rado bih dao trista umjesto dvjesta, jer pri sovjetskoj vlasti smanjiti kasnije taj »danak«, recimo na sto ili na pedeset, biće sasvim lak zadatak čim red i organizacija budu uvedeni, čim sitnovlasnička sabotaža svakog državnog monopola bude definitivno slomljena.

Ovaj jednostavni cifarski primjer — koji je namjerno pojednostavljen do krajnje granice radi popularnog izlaganja — objašnjava nam *odnos* sadašnjeg stanja, državnog kapitalizma i socijalizma. Radnici imaju u rukama vlast u državi, oni imaju najpotpuniju pravnu mogućnost da »uzmu« cijelu hiljadu, tj. da ne daju ni kopjejku bez socijalističke namjene. Ta pravna mogućnost, koja se oslanja na faktički prelaz vlasti k radnicima, jeste element socijalizma.

Ali mnogim putevima sitnovlasnička i privatnokapitalistička stihaja podrivaju pravno stanje, provlače špekulaciju,

osujećuju izvršenje sovjetskih dekreta. Državni kapitalizam bio bi gigantski korak naprijed *čak ako bismo* (ja sam namjerno uzeo takav cifarski primjer da bih to reljefno pokazao) platili *više* nego što plaćamo sada, jer platiti »za nauk« vrijedi, jer je to korisno za radnike, jer pobjeda nad neredom, zbrkom, nedisciplinovanošću važnija je od svega, jer je podržavanje sitnovlasničke anarhije najstrašnija opasnost koja će nas upropastiti (ako je ne pobijedimo) *apsolutno*, dok nas plaćanje većeg danka državnom kapitalizmu ne samo što neće upropastiti nego će nas izvesti najsigurnijim putem k socijalizmu. Radnička klasa koja je naučila kako treba odbraniti državni poredak od sitnoburžoaske anarhičnosti, koja je naučila kako treba postaviti krupnu, općedržavnu organizaciju proizvodnje na državnokapitalističkim principima, imaće tada — izvinite na izrazu — sve adute u rukama, i učvršćenje socijalazma biće osigurano.

Državni kapitalizam je *ekonomski* neuporedivo viši od naše sadašnje ekonomike, to je prvo.

A drugo, u njemu nema ničeg strašnog za sovjetsku vlast, jer sovjetska država je država u kojoj je osigurana vlast radnika i seoske sirotinje. »Lijevi komunisti« nisu shvatili ove neosporne istine, koje, dabome, nikad neće shvatiti »lijevi eser«, jer on ne umije povezati u glavi uopće nikakve misli o političkoj ekonomiji, ali koje će biti *prinuđen* da prizna svaki marksist. S lijevim eserom ne vrijedi ni diskutirati, na njega je dovoljno uprijeti prstom kao na »zastrašujući primjer« praznoslova, ali s »lijevim komunistom« *treba* diskutirati, jer ovdje čine pogrešku marksisti, a analiza njihove pogreške pomoći *će radničkoj klasi* da nađe pravi put.

IV

Da bismo još razjasnili pitanje, navešćemo prije svega konkretan primjer državnog kapitalizma. Svima je poznato koji je to primjer. Njemačka. Tu imamo »posljednju riječ« tehnike, savremene krupnokapitalističke tehnike i planske organizacije *potčinjene junkersko-buržoaskom imperijalizmu.* Odbacite podvučene riječi, stavite na mjesto *države* vojne, junkerske, buržoaske, imperijalističke *također državu,* ali

državu drugog socijalnog tipa, drugog klasnog sadržaja, državu *sovjetsku*, tj. proletersku, i dobićete svu onu sumu uslova koja daje socijalizam.

Socijalizam je nezamisliv bez krupnokapitalističke tehnike izgrađene po posljednjoj riječi najnovije nauke, bez planske državne organizacije koja potčinjava desetke miliona ljudi najstrožem pridržavanju jedinstvene norme u proizvodnji i raspodjeli proizvodâ. O tome smo mi marksisti uvijek govorili, i s ljudima koji *čak* to nisu shvatili (anarhisti i dobra polovina lijevih esera) ne vrijedi gubiti ni dvije sekunde za razgovor.

Socijalizam je ujedno nezamisliv bez vladavine proletarijata u državi: to je abeceda. I istorija (od koje niko, osim možda menjševičkih tupana prvog reda, nije očekivao da će glatko, mirno, lako i jednostavno dati »nedjeljiv« socijalizam) krenula je tako originalno da je 1918. *rodila* dvije odvojene polovine socijalizma, jednu kraj druge, kao dva buduća pileta pod jednom ljuskom međunarodnog imperijalizma Njemačka i Rusija otjelovile su u sebi 1918. godine najočiglednije materijalno ostvarenje ekonomskih, produkcijskih, socijalno-ekonomskih, s jedne strane, i političkih uslova socijalizma, s druge strane.

Pobjedonosna proleterska revolucija u Njemačkoj odmah bi, s ogromnom lakoćom, razbila svaku moguću ljusku imperijilizma (napravljenu, nažalost, od najboljeg čelika i zato takvu koju ne razbija napor *svakog*... pileta), ostvarila bi pobjedu svjetskog socijalizma sasvim sigurno, bez teškoća ili s neznatnim teškoćama, — razumije se, ako uzmemo svjetskoistorijsko, a ne ćiftinskokružočko mjerilo »teškog«.

Dok u Njemačkoj revolucija još oklijeva da se »porodi«, naš zadatak je da se učimo državnom kapitalizmu Nijemaca, da ga *svim silama* preuzimamo, da ne žalimo *diktatorskih* metoda da bismo ubrzali to preuzimanje još više nego što je Petar ubrzavao preuzimanje zapadnjaštva od strane barbarske Rusije ne zaustavljajući se pred barbarskim sredstvima borbe protiv barbarstva. Ako među anarhistima i lijevim eserima (nehotice sam se sjetio govora Kareljina i Gea u CIK-u) ima ljudi koji su sposobni da narcisoidno rezonuju da ne dolikuje nama revolucionarima »učiti se« od njemačkog imperijalizma, onda treba reći jedno: propala bi bez-

nadno (i potpuno zasluženo) revolucija koja bi takve ljude uzimala ozbiljno.

U Rusiji sad prevladava baš sitnoburžoaski kapitalizam, od kojega *i* k državnom krupnom kapitalizmu *i* k socijalizmu vodi *jedan i isti put*, vodi put *kroz jednu i istu* međupostaju koja se zove »opštenarodna evidencija i kontrola proizvodnje i raspodjele proizvoda«. Ko to ne razumije, taj čini neoprostivu ekonomsku pogrešku ili zato što ne zna činjenice stvarnosti, što ne vidi ono što jeste, što ne umije gledati istini u lice, ili zato što se ograničava na apstraktno suprotstavljanje »kapitalizma« »socijalizmu« i što ne ulazi dublje u konkretne forme i stupnjeve toga prelaza sada kod nas. U zagradama budi rečeno, to je ona ista teoretska pogreška koja je dezorijentirala najbolje ljude iz tabora »Nove Žizni« i »Vperjoda«: najgori prosječni među njima pletu se iz tupoglavosti i beskarakternosti na repu buržoazije, zaplašeni od nje; najbolji nisu razumjeli da učitelji socijalizma nisu tek onako govorili o cijelom periodu prelaza od kapitalizma k socijalizmu i da nisu bez razloga podvlačili »duge porođajne muke« novog društva pri čemu je to novo društvo i opet apstrakcija koja se ne može oživotvoriti drukčije nego kroz niz raznolikih, nesavršenih konkretnih pokušaja da se stvori ova ili ona socijalistička država.

Upravo zato što se od sadašnjeg ekonomskog položaja Rusije ne može ići naprijed a da se ne prođe kroz ono *što je zajedničko* i državnom kapitalizmu i socijalizmu (općenarodna evidencija i kontrola), strašiti druge i same sebe »evolucijom *u pravcu* državnog kapitalizma« (»Komunist« br. 1, str. 8, stupac 1) jeste čista teoretska besmislica. To znači baš mišlju se udaljiti »u stranu» od stvarnog puta »evolucije«, ne razumijevati taj put; a u praksi to je isto što i vući nazad k sitnovlasničkom kapitalizmu.

Da bi se uvjerio čitalac da »visoku« ocjenu državnog kapitalizma ne dajem tek sada, nego da sam je davao i *prije* nego što su boljševici uzeli vlast, dopustiću sebi da navedem ovaj citat iz moje brošure »Prijeteća katastrofa i kako da se protiv nje borimo«, pisane u septembru 1917:

... »A sad pokušajte da *namjesto* junkersko-kapitalističke, namjesto spahijsko-kapitalističke države stavite državu *revolucionarnodemokratsku*, tj. državu koja revolucionarno ruši *svakojake* privilegije, koja se ne boji da revolucionarno

ostvaruje najpuniji demokratizam? Vi ćete vidjeti da državnomonopolistički kapitalizam u stvarno revolucionarnodemokratskoj državi neminovno, neizbježno znači korak i korake k socijalizmu!

... Jer socijalizam nije ništa drugo nego najbrži korak naprijed od državnokapitalističkog monopola.

... Državnokapitalistički kapitalizam je najpunija *materijalna* priprema socijalizma, njegovo *predvorje*, ona stepenica istorijskog stepenika između koje (stepenice) i stepenice koja se zove socijalizam *nema nikakvih međustepenica*« (str. 27. i 28).

Imajte na umu da je to pisano za vrijeme Kerenskog, da je ovdje riječ *ne* o diktaturi proletarijata, *ne* o socijalističkoj državi nego o »revolucionarnodemokratskoj«. Zar nije jasno da, *ukoliko više* smo se popeli iznad te političke stepenice, *ukoliko potpunije* smo otjelovili u sovjetima socijalističku državu i diktaturu proletarijata, *utoliko manje* nam je dopušteno da se bojimo »državnog kapitalizma«? Zar nije jasno da se u *materijalnom*, ekonomskom, produkcijskom smislu mi još ne nalazimo u »predvorju« socijalizma? I da drukčije nego kroz to predvorje, do kojeg još nismo došli, na vrata socijalizma nećeš ući?

Ma s koje strane prilazio pitanju, zaključak je jedan i isti: rasuđivanje »lijevih komunista« o »državnom kapitalizmu« koji nam tobože prijeti jeste čista ekonomska pogreška i jasan dokaz da su oni potpuno u ropstvu upravo sitnoburžoaske ideologije.

V

Izvanredno je poučna i ova okolnost.

Kad smo diskutirali u CIK-u s drugom Buharinom, on je između ostalog napomenuo: u pitanju visokih plaća specijalistâ »mi smo» (očigledno: mi »lijevi komunisti«) »desniji od Lenjina«, jer nikakvog odstupanja od principâ tu ne vidimo, ne zaboravljajući Marksove riječi da bi u izvjesnim okolnostima za radničku klasu bilo najsvrsishodnije da od »cijele te bande sve pokupuje« (naime bande kapitalista, tj. da *otkupi* od buržoazije zemlju, fabrike, zavode i ostala sredstva za proizvodnju).

Ova izvanredno interesantna napomena pokazuje, prvo, da Buharin za dvije glave nadvisuje lijeve esere i anarhiste, da on nije beznadno utonuo u fraze nego da, naprotiv, nastoji da se udubi u *konkretne* teškoće prelaza — bolnog i teškog prelaza — od kapitalizma k socijalizmu.

Drugo, ova napomena još očiglednije pokazuje Buharinovu pogrešku.

Stvarno, udubite se u Marksovu misao.

Radilo se o Engleskoj sedamdesetih godina prošlog vijeka, o kulminacionom periodu predmonopolističkog kapitalizma, o zemlji u kojoj je tada bilo najmanje militarizma i birokratije, o zemlji u kojoj je tada bilo najviše mogućnosti »mirne« pobjede socijalizma u smislu da radnici dadu buržoaziji »otkup«. I Marks je govorio: u izvjesnim okolnostima radnici se nikako neće odreći toga da od buržoazije sve pokupuju. Marks nije vezivao sebi — ni budućim vođama socijalističke revolucije — ruke što se tiče formi, metoda, načinâ prevrata, odlično shvatajući kakva će masa novih problema tada iskrsnuti, kako će se izmijeniti čitava situacija u toku prevrata, kako će se ona *često* i *jako* mijenjati u toku prevrata.

No, a zar u Sovjetskoj Rusiji, *nakon što* je proletarijat uzeo vlast, *nakon* što je vojni i saboterski otpor eksploatatorâ ugušen, nije očigledno da su se *neki* uslovi formirali po tipu onih koji bi se bili mogli formirati prije pola vijeka u Engleskoj da je ona tada počela mirno prelaziti k socijalizmu? Potčinjavanje kapitalista radnicima moglo je tada biti slijedećim okolnostima: (1) najpotpunijim prevladavanjem radnika, proletera, u stanovništvu zbog nepostojanja seljaštva (u Engleskoj je u sedamdesetim godinama bilo znakova koji su dopuštali nadu u izvanredno brze uspjehe socijalizma među poljoprivrednim radnicima); (2) odličnom organizovanošću proletarijata u strukovnim savezima (Engleska je tada bila prva zemlja na svijetu u spomenutom pogledu); (3) relativno visokom kulturnošću proletarijata koga je iškolovao vjekovni razvitak političke slobode; (4) dugom navikom izvrsno organizovanih kapitalista Engleske — tada su oni bili najbolje organizovani kapitalisti od svih zemalja na svijetu (sad je to prvenstvo prešlo na Njemačku) — da se politička i ekonomska pitanja rješavaju kompromisom. Evo zbog kojih okolnosti se tada mogla pojaviti

misao o mogućnosti *mirnog* potčinjavanja kapitalista Engleske njenim radnicima.

Kod nas je to pitanje potčinjavanja u danom momentu osigurano nekim osnovnim pretpostavkama (pobjedom u oktobru i ugušenjem od oktobra do februara vojnog i saboterskog otpora kapitalistâ). Kod nas je, *umjesto* najpotpunijeg prevladavanja radnikâ, proleterâ u stanovništvu i njegove visoke organizovanosti, faktor pobjede bila podrška koju je proleterima pružilo siromašno i naglo upropašteno seljaštvo. Kod nas, najzad, nema ni visoke kulturnosti ni navike na kompromise. Ako razmislimo o ovim konkretnim uslovima, postaće jasno da mi sada možemo i moramo postići *spajanje* metode nemilosrdnog obračuna[2] s nekulturnim kapitalistima, koji ne pristaju ni na kakav »državni kapitalizam«, koji ni na kakav kompromis ne pomišljaju, koji nastavljaju da osujećuju špekulacijama, korumpiranjem sirotinje itd. sovjetske mjere, *sa metodama kompromisa* ili otkupa u odnosu na kulturne kapitaliste koji pristaju na »državni kapitalizam«, koji su sposobni da ga provode u život, koji su korisni kao pametni i iskusni organizatori *najkrupnijih* preduzeća što stvarno snabdijevaju proizvodima desetke miliona ljudi.

Buharin je odlično obrazovani marksist-ekonomist. Zato se on sjetio da je Marks bio duboko u pravu kada je učio radnike važnosti očuvanja organizacije najkrupnije proizvodnje upravo u interesu olakšanja prelaza k socijalizmu i potpunoj dopustivosti misli o tome da se *dobro plati kapitalistima,* da se pokupuje sve od njih *ako* se (kao izuzetak: Engleska je tada bila izuzetak) prilike razviju tako da će natjerati kapitaliste da se mirno potčine i kulturno, organizovano pređu k socijalizmu pod uvjetom otkupa.

Ali Buharin je pao u pogrešku jer se nije udubio u konkretnu svojevrsnost danog momenta u Rusiji, — momen-

---

[2] I ovdje treba pogledati istini u lice: nemilosrdnosti potrebne za uspjeh socijalizma kod nas je još uvijek malo, i malo ne zato što nema odlučnosti. Odlučnosti ima kod nas dovoljno. Ali nema umijeća da dovoljno brzo *uhvatimo* dovoljan broj špekulanata, marodera, kapitalista — prekršitelja sovjetskih mjera. Jer to »umijeće« se stvara samo organizovanjem evidencije i kontrole! Drugo, nema dovoljno tvrdoće kod sudova, koji umjesto da strijeljaju podmitljivce, osuđuju ih na pola godine zatvora. Oba naša nedostatka imaju jedan socijalni korijen: utjecaj sitnoburžoaske stihije, njenu mlitavost.

ta baš izuzetnog, kada smo mi, proletarijat Rusije, *ispred* bilo koje Engleske i bilo koje Njemačke po svom političkom uređenju, po snazi političke vlasti radnika, i u isto vrijeme *iza* najzaostalije od evropskih država po organizaciji jednog dobro uređenog državnog kapitalizma, po visini kulture, po stupnju pripremljenosti za materijalnoprodukcijsko »uvođenje socijalizma«. Nije li jasno da iz ovog svojevrsnog položaja proizlazi za dani moment upravo nužnost svojevrsnog »otkupa« koji radnici moraju predložiti najkulturnijim, najtalentiranijim, organizatorski najsposobnijim kapitalistima, spremnim da pođu u službu sovjetskoj vlasti i da svjesno pomažu organizovanju krupne i najkrupnije »državne« proizvodnje? Nije li jasno da se mi u takvoj svojevrsnoj situaciji moramo truditi da izbjegnemo pogreške dvojake vrste, od kojih je svaka na svoj način sitnoburžoaska? S jedne strane, bila je nepopravljiva pogreška reći: čim je priznat nesklad između naših ekonomskih »snaga« i političke snage, nije »dakle« trebalo uzimati vlast. Tako rasuđuju »ljudi u futrolama« koji zaboravljaju da »sklada« neće nikad biti, da njega ne može biti ni u razvitku prirode ni u razvitku društva, da će se samo putem niza pokušaja — od kojih će svaki, uzet za sebe, biti jednostran, patiti od nekog nesklada — stvoriti cjelovit socijalizam iz revolucionarne saradnje proletera *svih* zemalja.

S druge strane, bila bi očita pogreška kad bi se ostavila sloboda bukačima i frazerima koji dopuštaju da ih zanese »vatrena« revolucionarnost, ali za discipliniran, smišljen, odvagnut revolucionarni rad koji vodi računa i o najtežim prelazima — nisu sposobni.

Na sreću, istorija razvitka revolucionarnih partija i borbe boljševizma protiv njih ostavila nam je u nasljeđe oštro zacrtane tipove, od kojih lijevi eseri i anarhisti dosta očigledno ilustriraju sobom tip rđavih revolucionara. Oni se sad deru do histerije, zagrcavajući se, deru iz sveg glasa — protiv »sporazumaštva« »desnih boljševika«. No oni ne umiju da porazmisle *u čemu* je bilo loše *i zbog čega* su istorija i tok revolucije s pravom osudili »sporazumaštvo«.

Sporazumaštvo iz vremena Kerenskog predavalo je vlast imperijalističkoj buržoaziji, a pitanje vlasti je osnovno pitanje svake revolucije. Sporazumaštvo jednog dijela boljševika u oktobru-novembru 1917. ili se bojalo uzimanja vlasti od

strane proletarijata ili je htjelo *dijeliti* vlast na jednake dijelove ne samo s »nesigurnim saputnicima« tipa lijevih esera nego i s neprijateljima, černovcima i menjševicima, koji bi nam neizbježno smetali u osnovnom: pri rastjerivaniju Konstituante, pri nemilosrdnom uništavanju Bogajevskih, pri potpunom provođenju sovjetskih institucija, pri svakoj konfiskaciji.

Sad je vlast uzeta, održana, učvršćena u rukama jedne partije, partije proletarijata, čak bez »nesigurnih saputnika«. Govoriti sad o sporazumaštvu, kad nema niti čak može biti govora o dijeljenju *vlasti* i o odricanju od diktature proletarijata protiv buržoazije, znači prosto ponavljati kao svraka napamet naučene ali neshvaćene riječi. Nazivati »sporazumaštvom« to što se mi, došavši u položaj kad možemo i moramo upravljati zemljom, trudimo da privučemo sebi, ne žaleći novaca, najkulturnije od elemenata školovanih od kapitalizma, da ih uzmemo u službu protiv sitnoburžoaskih raspada, znači uopće ne umjeti misliti o ekonomskim zadacima izgradnje socijalizma.

I zato — ma koliko da dobru svjedodžbu daje drugu Buharinu činjenica da se on u CIK-u odmah »postidi« »usluge« koju su mu učinili Karelin i Ge — ipak u odnosu prema *struji* »lijevih komunista« ukazivanje na njihove političke suborce ostaje ozbiljno upozorenje.

Evo vam »Znamja Truda«, organ lijevih esera, koje u broju od 25. aprila gordo izjavljuje: »Dosadašnji stav naše partije solidarizira se s drugom strujom u boljševizmu (Buharinom, Pokrovskim i dr.)«. Evo vam menjševički »Vperjod« od istog datuma koji sadrži, između ostalog, ovu »tezu« dovoljno poznatog menjševika Isuva:

»Od samog početka istinski proleterskom karakteru tuđa politika sovjetske vlasti u posljednje vrijeme sve otvorenije stupa na put sporazuma s buržoazijom i uzima očito antiradnički karakter. Pod zastavom nacionalizacije industrije vodi se politika unapređivanja industrijskih trustova, pod zastavom obnavljanja proizvodnih snaga zemlje čine se pokušaji uništenja osmosatnog radnog dana, uvođenje akordne plaće i Tejlorova sistema, crnih lista i vučjih pasoša[3]. Ta politika prijeti proletari-

[3] — u carskoj Rusiji dokument sa zabilješkom o političkoj nepouzdanosti zbog pripadanja revolucionarnom pokretu. Onemogućavao je primanje u državnu službu, školu i dr. *Prev.*

jatu da gi liši njegovih osnovnih tekovina u ekonomskoj oblasti i da ga uči i žrtvom bezgranične eksploatacije od strane buržoazije.«

Divno, zar ne?

Prijatelji Kerenskoga, koji su zajedno s njim vodili imperijalistički rat u ime tajnih ugovora što su ruskim kapitalistima obećali aneksije, kolege Ceretelija, koji je 11. juna pošao da razoruža proletarijat, Liberdani koji su vlast buržoazije prikrivali zvučnim frazama, oni, oni optužuju sovjetsku vlast za »sporazum s buržoazijom«, za »unapređivanje trustova« (tj. za unapređivanje »državnog kapitalizma«!), za uvođenje Tejlorova sistema.

Da, Isuvu treba boljševici da dadu medalju, a njegovu tezu da izvjese u svakom radničkom klubu i savezu kao primjer *provokatorskih govora buržoazije.* Radnici sad dobro poznaju, po iskustvu poznaju svuda Liberdane, Ceretelije, Isuve, i pomnjivo razmišljanje o tome zašto *takvi lakeji buržoazije* provociraju radnike na otpor sistemu i »unapređivanju trustova« biće nadasve korisno za radnike.

Svjesni radnici će pažljivo porediti »tezu« prijatelja od gospode Liberdana, Ceretelija i Isuva s ovom tezom »lijevih komunista«:

»Uvođenje radne discipline, u vezi s uspostavljanjem rukovodilaštva kapitalista u proizvodnji, ne može bitno povećati produktivnost rada, ali će ono smanjiti klasnu inicijativnost, aktivnost i organizovanost proletarijata. Ono prijeti porobljavanjem radničke klase, izazvaće nezadovoljstvo kako zaostalih slojeva tako i avangarde proletarijata. Radi provođenja tog sistema u život, pri mržnji na »sabotere kapitaliste«, koja vlada u proleterskoj sredini, komunistička partija morala bi da se osloni na sitnu buržoaziju protiv radnika i time upropastiti sebe kao partiju proletarijata« (Komunist« br. 1, str. 8, stupac 2).

Evo najočiglednijeg dokaza za to kako su »lijevi« pali u klopku, nasjeli provokaciji Isuva i drugih Juda kapitalizma. Evo dobre pouke radnicima koji znaju da je upravo avangarda proletarijata za uvođenje radne discipline, da se upravo sitna buržoazija upinje iz petnih žila da uništi tu disciplinu. Takvi govori, kao što je citirana teza »lijevih«, najveća su sramota i potpuno odricanje od komunizma na djelu, potpun prijelaz na stranu upravo sitne buržoazije.

»U vezi sa uspostavljanjem rukovodilaštva kapitalista« — evo kakvim se govorima misle »braniti« »lijevi komunisti«. Sasvim loša odbrana, jer »rukovodilaštvo« daje kapitalistima sovjetska vlast, prvo, pri postojanju radničkih komesara ili radničkih komiteta koji prate svaki korak rukovodioca, koji uče na njegovom rukovodilačkom iskustvu, koji imaju mogućnost ne samo da se žale protiv naređenja rukovodioca nego i da ga smijene preko organa sovjetske vlasti. Drugo, »rukovodilaštvo« daje se kapitalistima za izvršne funkcije, za vrijeme rada čije je uvjete odredila upravo sovjetska vlast i koje ona ukida i revidira. Treće, »rukovodilaštvo« daje sovjetska vlast kapitalistima ne kao kapitalistima, nego kao stručnjacima — tehničarima ili organizatorima uz veću plaću za rad. A radnici vrlo dobro znaju da organizatori stvarno krupnih i najkrupnijih preduzeća, trustova ili drugih ustanova u devedeset devet od sto pripadaju kapitalističkoj klasi, kao i prvoklasni tehničari, — ali upravo njih mi, proleterska partija, moramo uzimati za »rukovodioce« procesa rada i organizacije proizvodnje, jer drugih ljudi koji bi znali taj posao iz prakse, iz iskustva, *nema*. Jer radnici, koji su ostavili za sobom mladalački uzrast kad ih je mogla zbunjivati »lijeva« fraza ili sitnoburžoaska razbarušenost, idu k socijalizmu upravo kroz kapitalističko rukovodilaštvo trustovima, kroz najkrupniju mašinsku proizvodnju, kroz preduzeća s obrtima od nekoliko miliona godišnje, — samo kroz takvu proizvodnju i takva preduzeća. Radnici nisu sitni buržuji. Oni se ne boje najkrupnijeg »državnog kapitalizma«, oni ga cijene kao svoje, *proletersko* oruđe koje će *njihova, sovjetska* vlast upotrijebiti efikasno protiv sitnoburžoaskog raspada i rasapa.

To ne razmiju samo deklasirani i zato sasvim sitnoburžoaski inteligenti, kao tipičan primjerak kojih istupa u grupi »lijevih komunista« i u njihovu časopisu Osinski kad piše:

... »Sva inicijativa u poslu organizavanja i rukovođenja preduzećem pripadaće »organizatorima trustova«: tà mi ne želimo da njih *učimo*, da ih činimo običnim radnicima, nego da *učimo*, od njih« (»Komunist« br. 1, str. 14, stupac 2).

Pokušaji ironije u toj rečenici upereni su protiv mojih riječi »učiti se socijalizmu od organizatora trustova«.

Osinskomu je to smiješno. On hoće da organizatore trustova učini »običnim radnicima«. Kad bi to pisao čovjek takve dobi za koju je pjesenik rekao: »Samo petnaest godina, ne više?« ... — tada se ne bi bilo čemu čuditi. Ali čuti takve riječi od marksista koji je učio da socijalizam nije moguć bez iskorištavanja tekovina tehnike i kulture kakve je postigao najkrupniji kapitalizam — unekoliko je čudno. Od marksista tu nije ostalo ništa.

Da, komunistima su dostojni nazivati se samo oni koji shvaćaju da stvoriti ili uvesti socijalizam *ne učeći se* od organizatora trustova *nije moguće*. Jer socijalizam nije izmišljotina nego je usvajanje od strane proleterske avangarde koja je osvojila vlast, usvajanje i primjenjivanje onoga što su stvorili trustovi. Mi partija proletarijata *nemamo odakle* da uzememo umijeće organizovanja najkrupnije proizvodnje po tipu trustova, kao trustova, — *nemamo odakle* ako ga ne uzmemo od prvorazrednih stručnjaka kapitalizma.

Mi njih nemamo čemu da učimo ako ne postavljamo djetinji cilj »učiti« buržoaske inteligente socijalizmu: njih ne treba učiti nego ekspropirati (što se u Rusiji dosta »odlučno« radi), njihovu sabotažu treba *slomiti*, njih treba, kao sloj ili grupu, *potčiniti* sovjetskoj vlasti. Od njih mi — ako mi nismo komunisti djetinje dobi i djetinjeg shvaćanja — od njih mi treba da učimo i ima šta da učimo, jer *iskustva* u samostalnom radu na organizovanju najkrupnijih preduzeća koja zadovoljavaju potrebe desetaka miliona stanovnika partija proletarijata i avangarda proletarijata *nema*.

Najbolji radnici Rusije su to shvatili. Oni su počeli da uče od kapitalista-organizatora, od inženjera-rukovodilaca, od tehničara-specijalista. Oni su počeli čvrsto i oprezno od lakšeg, postepenog prelazeći na teže. Ako u metalurgiji i mašinogradnji posao ide sporije, to je zato što je teži. A radnici tekstilci, duhandžije, kožari ne boje se, kao što se boje deklasirani sitnoburžoaski elementi, »državnog kapitalizma«, ne boje se »učiti od organizatora trustova«. Ovi radnici u centralnim rukovodećim ustanovama tipa »glavkože« ili »centrotekstila« sjede pored kapitalista, *uče od njih*, stvaraju trustove, stvaraju »državni kapitalizam«, koji je pri sovjetskoj vlasti predvorje socijalizma, uvjet trajne pobjede socijalizma.

Takav rad naprednih radnika Rusije, uporedo s njihovim radom na uvođenju radne discipline, krenuo je i ide, ne bučno, ne gromko, bez bubnjeva i svirala potrebnih nekim »lijevima«, s golemom opreznošću i postepenošću, s vođenjem računa o poukama koje daje praksa. U tom teškom radu, praktičnog *učenja* kako se gradi najkrupnija proizvodnja, zaloga je toga da smo na pravom putu, — zaloga toga da svjesni radnici Rusije vode borbu protav sitnoburžoaskog raspada i rasapa, protiv sitnoburžoaske nedisciplinitanosti[4], zaloga pobjede komunizma.

VI

Na završetku — dvije napomene.

Kad smo diskutirali s »lijevim komunistima« 4. aprila 1918. (vidi br. 1 Komunista, str. 4, primjedba), ja sam im otvoreno postavio pitanje: pokušajte objasniti čime ste nezadovoljni u željezničkom dekretu, dajte *vaše* ispravke. To je vaša dužnost kao sovjetskih rukovodilaca proletarijata, inače se vaše riječi svode na frazu.

20. aprila 1918. izašao je »Komunist« br. 1 — u njemu *ni riječi* o tome kako bi trebalo, po mešljenju »lijevih komunista«, izmijeniti ili ispraviti željeznički dekret.

Tom šutnjom »lijevi komunisti« su osudili sami sebe. Oni su se ograničili na ispade i aluzije *protiv* željezničkog dekreta (str. 8. i 16. u br. 1), ali nikakav određen odgovor na pitanje: »kako ispraviti dekret ako on nije pravilan«? *nisu dali.*

Komentari su suvišni. *Takvu* »kritiku« željezničkog dekreta (uzornog primjera naše linije, linije čvrstoće, linije diktature, linije proleterske discipline) svjesni radnici će nazvati ili »isuvskom«, ili frazom.

Druga napomena. U br. 1 »Komunista« štampana je za mene vrlo laskava recenzija moje brošure »Država i revolu-

[4] Izvanredno je karakteristično da kod autora teza nema ni glasa o značenju *diktature* proletarijata u *ekonomskoj* oblasti života. Oni govore samo »o organizovanosti« itd. Ali to priznaje i sitni buržuj, koji zazire upravo od *diktature* radnika u ekonomskim odnosima. Proleterski revolucionar nikad ne bi mogao u takvom momentu »zaboraviti« tu »srž« proleterske revolucije usmjerene protiv privrednih osnova kapitalizma.

cija« iz pera druga Buharina. Ali ma koliko da mi je dragocjen sud ljudi kao što je Buharin, moram iskreno reći da *karakter* recenzije pokazuje žalostan i značajan fakat: Buharin gleda na zadatak proleterske diktature okrenuvši se licem *prošlosti*, a ne budućnosti. Buharin je opazio i podvukao ono što u pitanju države može da bude zajedničko proleterskom i sitnoburžoaskom revolucionaru. Buharin nije opazio i podvukao baš ono što prvog odvaja od drugog.

Buharin je opazio i podvukao da stari državni aparat treba »razbiti«, »dići u zrak«, da buržoaziju treba »do kraja ugušiti« itd. Pobješnjeli sitni buržuj može htjeti to isto. I to je, u glavnim crtama, naša revolucija *već* učinila od oktobra 1917. do februara 1918.

Ali ono što čak najrevolucionarniji sitni buržuj ne može htjeti, ono što hoće svjesni proleter, ono što *još nije* učinila naša revolucija, o tome se također govori u mojoj brošuri. A taj zadatak, zadatak sutrašnjeg dana, Buharin je prešutio.

A ja imam utoliko više razloga da o tome ne šutim što, prvo, od komunista treba očekivati više pažnje za zadatke sutrašnjeg a ne jučerašnjeg dana i, drugo, što je moja brošura pisana *prije* nego što su boljševici uzeli vlast, kad se boljševike nije moglo ugošćavati vulgarnomalograđanskim razmišljanjima: »pa da, *nakon* što su prigrabili vlast, *dakako*, zapjevali su o disciplini« ...

...»Socijalizam će prerastati u komunizam ... jer će se ljudi navići na poštovanje elementarnih uvjeta društvenog života bez nasilja i bez prinude« (Država i revolucija, str. 77—78. O »elementarnim uvjetima« govorilo se, dakle, *prije* uzimanja vlasti).

... »Tek tada će demokratija početi da odumire« ... kad ljudi postepeno naviknu na poštovanje elementarnih pravila života u zajednici, vijekovima poznatih, ljudima godinama ponavljanih u svim propisima o njemu, i to na poštovanje bez nasilja, bez prinude, bez posebnog aparata za prinudu koji se zove država« (ibidem, str. 84; o »propisima« je bilo govora *prije* osvajanja vlasti).

... »Viša faza razvitka komunizma« (svakome prema potrebama, svako prema sposobnostima) pretpostavlja ne sadašnju produktivnost rada i ne sadašnjeg ćiftu koji je kadar da nizašta, kao seminaristi kod Pomjalovskog, oštećuje

magazine društvenog bogatstva i da zahtijeva nemoguće« (ibidem, str. 91).

... »Dotle dok ne nastupi viša faza komunizma, socijalisti zahtijevaju najstrožu kontrolu od strane društva i od strane države nad mjerom rada i nad mjerom potrošnje« ... (ibidem!).

... »Evidencija i kontrola, to je glavno što se zahtijeva za organizovanje, za pravilno funkcioniranje prve faze komunističkog društva« (ibidem, str. 95). I tu kontrolu treba organizovati ne samo nad »ništavnom manjinom kapitalista, nad gospodičićima koji žele da sačuvaju kapitalističke navike«, »nego i nad onim radnicima koje je kapitalizam duboko iskvario« (ibidem, str. 96) i »nad parazitima, gospodičićima, varalicama i tome sličnim čuvarima tradicija kapitalizma« (ibidem).

Značajno je da *to* Buharin *nije* podvukao.

5. V 1918.

Štampano 9. 10. i 11. maja 1918. u »Pravdi« br. 88, 89. i 90.

Potpis: N. Lenjin

[illegible]

Ali ono što čak najrevolucionarniji [illegible] bitni, ono što [illegible] naša revolucija, o tome se također govori u mojoj brošuri. A taj zadatak, zadatak sutrašnjeg dana, Buharin je [illegible]

A ja imam utoliko više razloga da o tome ne šutim što, prvo, od komunista treba očekivati [illegible] sutrašnjeg a ne jučerašnjeg dana i, drugo, što je moja brošura pisana *prije* nego što su boljševici [illegible] »boljševike« nije moglo ugođivati vulgarnomalograđanskim razmišljanjima: »pa da, nakon što su prigrabili vlast, dakako, zapjevali su o disciplini« . . .

. . . »Socijalizam će prerastati u komunizam . . . jer će se ljudi navići na poštovanje elementarnih uvjeta društvenog života bez nasilja i bez prinude« (Država i revolucija, str. 77—78. O »elementarnim uvjetima« govorilo se, dakle, *prije* uzimanja vlasti).

. . . »Tek tada će demokratija početi da odumire« . . . kad ljudi postepeno naviknu na poštovanje elementarnih pravila života u zajednici, vjekovima poznatih, ljudima godinama ponavljanih u svim propisima o njemu, i to na poštovanje bez nasilja, bez prinude, bez posebnog aparata za prinudu koji se zove država« (ibidem, str. 84; o »propisima« je bilo govora *prije* osvajanja vlasti).

. . . »Viša faza razvitka komunizma« (svakome prema potrebama, svako prema sposobnostima) pretpostavlja »ne sadašnju produktivnost rada i ne sadašnjeg čifta koji je kadar da nizašta, kao seminaristi kod Pomjalovskog, oštećuje

DJEČJA BOLEST »LJEVIČARSTVA« U KOMUNIZMU

I
U KOM SMISLU SE MOŽE GOVORITI O MEĐUNARODNOM ZNAČENJU RUSKE REVOLUCIJE

Prvih mjeseci poslije osvajanja političke vlasti od strane proletarijata u Rusiji (25. X — 7. XI 1917) moglo je izgledati da će ogromne razlike između zaostale Rusije i razvijenih zapadnoevropskih zemalja učiniti revoluciju proletarijata u tim zemljama vrlo malo sličnom našoj revoluciji. Danas imamo već vrlo opsežno međunarodno iskustvo koje potpuno određeno govori da neke osnovne crte naše revolucije nemaju lokalno, nacionalnospecifično, samo rusko značenje, nego da imaju međunarodno značenje. I ja ovdje ne govorim o međunarodnom značenju u širokom smislu riječi: ne neke, nego sve osnovne i mnoge sporedne crte naše revolucije imaju međunarodno značenje u smislu njenog utjecaja na sve zemlje. Ne, u najužem smislu riječi, tj. razumijevajući pod međunarodnim značenjem međunarodnu važnost ili istorijsku neizbježnost ponavljanja u međunarodnim razmjerima onoga što je bilo kod nas, mora se takvo značenje priznati nekim osnovnim crtama naše revolucije.

Naravno, bila bi najveća pogreška preuveličati tu istinu, proširiti je dalje od nekih osnovnih crta naše revolucije. Isto tako bilo bi pogrešno izgubiti iz vida da će poslije pobjede proleterske revolucije makar samo u jednoj od razvijenih zemalja nastupiti, po svoj prilici, oštar prelom, naime: Rusija ća ubrzo poslije toga postati ne uzorna, nego opet zaostala (u »sovjetskom« i u socijalističkom smislu) zemlja.

Ali u danom istorijskom momentu upravo je tako da ruski uzor pokazuje *svima* zemljama neke stvari, i to veoma bitne, iz njihove neizbježne i bliske budućnosti. Napredni radnici u svim zemljama davno su to shvatili, a još češće

ne toliko shvatili koliko instinktom revolucionarne klase uhvatili, osjetili. Otud međunarodno »značenje« (u uskom smislu riječi) sovjetske vlasti, a također i osnovâ boljševičke teorije i taktike. To nisu razumjeli »revolucionarni« vođe II internacionale tipa Kautskog u Njemačkoj, Ota Bauera i Adlera u Austriji, koji su zato i ispali reakcionari, branioci najgoreg oportunizma i socijalizdajstva. Između ostalog, anonimna brošura »Svjetska revolucija« (»Weltrevolution«),[1] koja je izašla 1919. u Beču (Sozialistische Bücherei, Heft 11; Ignaz Brand), pokazuje veoma očevidno sav tok misli i sav krug misli, tačnije sav bezdan nedomišljenosti, pedanterije, podlosti i izdaje interesa radničke klase — i to pod firmom »odbrane« ideje »svjetske revolucije«.

Mi ćemo se morati jednom drugom prilikom detaljnije zadržati na toj brošuri. Ovdje ćemo istaći samo još jedno: u davno davno prošlo vrijeme, kad je Kautski još bio marksist a ne renegat, on je, prilazeći pitanju kao istoričar, predvidio mogućnost nastupanja takve situacije u kojoj će revolucionarnost ruskog proletarijata postati uzor za Zapadnu Evropu. To je bilo godine 1902, kad je Kautski pisao u revolucionarnoj »Iskri«[2] članak: »Slaveni i revolucija«. Evo šta je on pisao u tom članku:

»Danas se« (suprotno od 1848. godine) »može uzeti da su Slaveni ne samo stupili u redove revolucionarnih naroda nego da se i težište revolucionarne misli i revolucionarnog djela sve više i više premješta k Slavenima. Revolucionarni centar premješta se sa zapada na istok. U prvoj polovici XIX vijeka on se nalazio u Francuskoj, s vremena na vrijeme u Engleskoj, 1848. Njemačka je stupila u redove revolucionarnih nacija... Novo stoljeće počinje događajima koji navode na misao da idemo u susret daljem premještanju revolucionarnog centra, naime: njegovom premještanju u Rusiju... Rusija, koja je primila toliko revolucionarne inicijative sa Zapada, sad je, možda, i sama spremna da posluži za nj kao izvor revolucionarne energije. Ruski revolucionarni pokret, koji se razgorijeva, predstavljaće možda najmoćnije sredstvo za uništenje onog

[1] Brošuru »Weltrevolution« (»Svjetska revolucija«) napisao je Oto Bauer. *Prev.*

[2] »*Iskra*« (stara) — prvi općeruski marksistički list. Osnovan od V. I. Lenjina, izlazio je ilegalno od 1900. i odigrao odlučujuću ulogu u stvaranju revolucionarne marksističke partije u Rusiji. Poslije II kongresa SDRPR (juli—avgust 1903) »Iskru« su, uz pomoć G. V. Plehanova, preuzeli menjševici i od 52. broja učinili svojim organom. *Prev.*

duha mlitavog filistarstva i trezvenog politikanstva koji započinje da se širi u našim redovima, i on će učiniti da se želja za borbom i strasna odanost našim velikim idealima ponovo razbukte. Rusija je već davno prestala da za Zapadnu Evropu bude naprosto bedem reakcije i apsolutizma. Sad stvar stoji upravo obrnuto. Zapadna Evropa postaje bedem reakcije i apsolutizma u Rusiji... S carem bi ruski revolucionari možda davno izašli na kraj da nisu u isti mah morali voditi borbu i protiv njegova saveznika, — evropskog kapitala. Nadajmo se da će im ovog puta poći za rukom da izađu na kraj sa oba neprijatelja, i da će nova »sveta alijansa« pasti brže nego njena prethodnica. Ali, ma kako se svršila sadašnja borba u Rusiji, krv i životna sreća mučenikâ, koju će ona, na žalost, više nego obilno tražiti, neće propasti uzalud. Ona će oploditi klice socijalnog prevrata u cijelom civiliziranom svijetu, primora će ih da rastu bujnije i brže. Godine 1848. Slaveni su bili žestok mraz koji je opalio cvijeće narodnog proljeća. Možda im je sad suđeno da budu ona bura koja će razbiti led reakcije i nezadrživo donijeti novo, sretno proljeće narodima«. *(Karl Kautski,* »Slaveni i revolucija«, članak u »Iskri«, ruskom socijaldemokratskom revolucionarnom listu, god. 1902, br. 18, 10. marta 1902.)

Lijepo je pisao prije 18 godina Karl Kautski!

II

JEDAN OD OSNOVNIH UVJETA USPJEHA BOLJŠEVIKA

Zacijelo, danas već gotovo svako vidi da se boljševici ne bi održali na vlasti ne 2½ godine, nego ni 2½ mjeseca bez najstrože, zaista gvozdene discipline u našoj partiji, bez najpunije i bezrezervne podrške partiji od strane čitave mase radničke klase, tj. od strane svega što je u njoj misaono, pošteno, samoprijegorno, utjecajno, sposobno da vodi za sobom ili zanosi zaostale slojeve.

Diktatura proletarijata je najžešći i najnemilosrdniji rat nove klase protiv *moćnijeg* neprijatelja, protiv buržoazije, čiji je otpor *udesetorostručen* njenim obaranjem (makar samo u jednoj zemlji) i čija je moć ne samo u snazi međunarodnog kapitala, u snazi i čvrstini međunarodnih veza buržoazije, nego i u *snazi navike,* u snazi *sitne proizvodnje.* Jer sitne proizvodnje ima još na svijetu, na žalost, vrlo i vrlo mnogo, a sitna proizvodnja *rađa* kapitalizam i buržoaziju

stalno, svakog dana, svakog sata, stihijski i u masovnim razmjerima. Iz svih tih razloga diktatura proletarijata je nužna, i pobjeda nad buržoazijom nije moguća bez dugog, upornog, ogorčenog rata na život i smrt, — rata koji zahtijeva vladanje sobom, disciplinu, čvrstinu, nepokolebljivost i jedinstvo volje.

Ponavljam, iskustvo pobjedonosne diktature proletarijata u Rusiji jasno je pokazalo onima koji ne umiju misliti ili koji nisu imali prilike razmišljati o tom pitanju da su bezuvjetna centralizacija i najstroža disciplina proletarijata jedan od osnovnih uvjeta za pobjedu nad buržoazijom.

O tome se često govori. Ali sasvim se nedovoljno razmišlja o tome šta to znači, pod kakvim je uvjetima to moguće. Ne bi li trebalo pozdrave na adresu sovjetske vlasti i boljševika *češće* propraćati *najozbiljnijom analizom* uzrokâ *zašto* su boljševici mogli da iskuju nužnu za revolucionoarni proletarijat disciplinu?

Kao struja političke misli i kao politička partija boljševizam postoji od 1903. godine. Samo istorija boljševizma za *čitav* period njegova postojanja može na zadovoljavajući način objasniti zašto je on mogao iskovati i u najtežim uvjetima održati gvozdenu disciplinu, nužnu za pobjedu proletarijata.

I, prije svega, postavlja se pitanje: čime se održava disciplina revolucionarne partije proletarijata? — čime se ona provjerava? — čime potkrepljuje? Prvo, svjesnošću proleterske avangarde i njenom odanošću revoluciji, njenim vladanjem sobom, samoprijegorom heroizmom. Drugo, njenom sposobnošću da se poveže, zbliži, do izvjesne mjere, ako hoćete, stopi sa najširom masom radnih ljudi, u prvom redu proleterskom, *ali također i s neproleterskom* radnom masom. Treće, pravilnošću političkog rukovođenja koje ostvaruje ta avangarda, pravilnošću njene političke strategije i taktike, pod uvjetom da se najšire mase *na vlastitom iskustvu* uvjere u tu pravilnost. Bez tih uvjeta disciplina u revolucionarnoj partiji, doista sposobnoj da bude partija napredne klase koja ima da obori buržoaziju i preobrazi čitavo društvo, ne da se ostvariti. Bez tih uvjeta pokušaji da se stvori disciplina neminovno se pretvaraju u fikciju, u frazu, u prenemaganje. A ti uvjeti, s druge strane, ne mogu nastati odjedanput. Oni se stvaraju samo dugim radom, teškim isku-

stvom; stvaranje tih uvjeta olakšava pravilna revolucionarna teorija, koja, sa svoje strane, nije dogma, nego se definitivno izgrađuje samo u tijesnoj vezi s praksom stvarno masovnog i stvarno revolucionarnog pokreta.

Činjenica da je boljševizam mogao izgraditi i uspješno ostvariti 1917—1920, u neviđeno teškim uslovima, najstrožu centralizaciju i gvozdenu disciplinu, ima svoj uzrok prosto-naprosto u nizu istorijskih osobenosti Rusije.

S jedne strane, boljševizam je ponikao 1903. godine na najsolidnijoj bazi marksizma. A pravilnost te — i samo te revolucionarne teorije dokazalo je ne samo svjetsko iskustvo čitavog XIX vijeka nego i, naročito, iskustvo letanjâ i kolebanjâ pogrešaka i razočaranjâ revolucionarne misli u Rusiji. U toku nekih pedeset godina, otprilike od četrdesetih do devedesetih godina prošlog vijeka, napredna misao u Rusiji, pod pritiskom neviđeno barbarskog i reakcionarnog carizma, željno je tražila pravilnu revolucionarnu teoriju, prateći nevjerojatno revnosno i brižljivo svaku »posljednju riječ« Evrope i Amerike u toj oblasti. Marksizam, kao jedino pravilnu revolucionarnu teoriju, Rusija je zaista *teško izvojštila* pedesetogodišnjom istorijom nečuvenih muka i žrtava, neviđenog revolucionarnog heroizma, nevjerojatne energije i upornosti traženja, učenja, isprobavanja u praksi, razočaranjâ, provjeravanja, poređenja iskustva Evrope. Zahvaljujući emigranštini na koju je prinuđivao carizam, revolucionarna Rusija je u drugoj polovini XIX vijeka raspolagala takvi bogatstvom internacionalnih veza i takvom odličnom obaviještenošću što se tiče svjetskih oblika i teorija revolucionarnog pokreta kao nijedna zemlja na svijetu.

S druge strane, ponikavši na toj granitnoj teoretskoj bazi, boljševizam je prošao petnaestogodišnju (1903—1917) praktičnu istoriju, kojoj po bogatstvu iskustva nema ravne na svijetu. Jer ni u jednoj zemlji za tih 15 godina nije bilo proživljeno čak ni približno tako mnogo u smislu revolucionarnog iskustva, brzine i raznolikosti u smjenjivanju raznih oblika pokreta, legalnog i ilegalnog, mirnog i burnog, podzemnog i otvorenog, kružočkog i masovnog, parlamentarnog i terorističkog. Ni u jednoj zemlji nije bilo koncentrirano u tako kratkom razdoblju toliko bogatstvo oblikâ, nijansâ, metodâ borbe *svih* klasa modernog društva, i to borbe koja je, zbog zaostalosti zemlje i težine pritiska carizma, naročito

brzo sazrijevala, naročito žudno i uspješno usvajala odgovarajuću »posljedjnu riječ« američkog i evropskog političkog iskustva.

III

GLAVNE ETAPE U ISTORIJI BOLJŠEVIZMA

Godine pripremanja revolucije (1903—1905). Svuda se osjeća približavanje velike bure. U svim klasama vrenje i pripremanje. U inostranstvu emigrantska štampa postavlja teoretski *sva* osnovna pitanja revolucije. Predstavnici triju osnovnih klasa, triju glavnih političkih struja, liberalnoburžoaske, sitnoburžoaskodemokratske (maskirane firmama »socijaldemokratskog« i »socijalrevolucionarnog« pravca[3] i proleterskorevolucionarne, najogorčenijom borbom programskih i taktičkih gledišta anticipiraju i pripremaju buduću otvorenu klasnu borbu. *Sva* pitanja oko kojih se vodila oružana borba masa 1905—1907. i 1917—1920. mogu se (i moraju) naći, u embrionalnom obliku, u tadašnjoj štampi. A među trima glavnim pravcima ima, razumije se, koliko hoćete sredinskih, prelaznih, polovičnih tvorevina. Tačnije: u borbi štampe, partija, frakcija i grupa kristaliziraju se oni ideološko-politički pravci koji su stvarno klasni; klase kuju sebi potrebno ideološko-političko oružje za bitke koje dolaze.

Godine revolucije (1905—1917). Sve klase istupaju otvoreno. Sva programska i taktička gledišta provjeravaju se akcijom masa. Neviđena na svijetu širina i oštrina štrajkaške borbe. Prerastanje ekonomskog štrajka u politički i političkog u ustanak. Praktično provjeravanje odnosa između rukovodećeg proletarijata i rukovođenog, kolebljivog, nesigurnog seljaštva. Rođenje, u spontanom razvitku borbe, sovjetskog oblika organizacije. Tadašnji sporovi o značenju sovjeta anticipiraju veliku borbu od 1917—1920. Smjenjivanje parlamentarnih i izvanparlamentarnih oblika borbe, taktike bojkota parlamentarizma s taktikom učestvovanja u

---

[3] Riječ je o menjševicima, koji su u Socijaldemokratskoj radničkoj partiji Rusije predstavljali desno, oportunističko krilo socijaldemokratije, i o partiji socijalista-revolucionara (eseri). *Prev.*

parlamentarizmu, legalnih i ilegalnih oblika borbe, kao i njihovog uzajamnog odnosa i veze — sve se to odlikuje izvanrednim bogatstvom sadržaja. Svaki mjesec toga perioda bio je, u smislu obučavanja u osnovima političke nauke — i masâ i vođâ, i klasâ i partijâ — jednak godini dana »mirnog« »ustavnog« razvitka. Bez »generalne probe« od 1905. pobjeda Oktobarske revolucije 1917. ne bi bila moguća.

Godine reakcije (1907—1910). Carizam je pobijedio. Sve revolucionarne i opozicione partije su potučene. Razočaranost, demoralizacija, rascjepi, rasulo, renegatstvo, pornografija umjesto politike. Sve jače naginjanje filozofskom idealizmu; misticizam kao ruho kontrarevolucionarnih raspoloženja. Ali u isto vrijeme upravo veliki poraz daje revolucionarnim partijama i revolucionarnoj klasi pravu i vrlo korisnu pouku, pouku u istorijskoj dijalektici, pouku u shvaćanju, umješnosti i vještini vođenja političke borbe. Prijatelji se poznaju u nevolji. Potučene armije dobro uče.

Carizam koji je pobijedio primoran je da ubrzanim tempom razara ostatke predburžoaskog, patrijarhalnog načina života u Rusiji. Njen buržoaski razvitak korača naprijed neobično brzo. Izvanklasne, natklasne iluzije, iluzije o tome da je moguće izbjeći kapitalizam, raspršuju se potpuno. Klasna borba se manifestira na sasvim nov način, i utoliko reljefnije.

Revolucionarne partije moraju učiti do kraja. One su učile nastupati. Sad treba da shvate da se to učenje mora dopuniti učenjem: kako pravilnije odstupati. Treba shvatiti — i revolucionarna klasa na vlastitom gorkom iskustvu uči se shvaćati — da se ne može pobijediti ne naučivši pravilno nastupati i pravilno odstupati. Od svih potučenih opozicionih i revolucionarnih partija boljševici su odstupili u najvećem redu, s najmanjom štetom za svoju »armiju«, s najvećim očuvanjem njene jezgre, s najmanjom demoralizacijom, s najvećom sposobnošću da se rad obnovi najšire, najpravilnije i najenergičnije. A boljševici su to postigli samo zato što su nemilosrdno raskrinkali i izbacili revolucionare fraze, koji nisu htjeli shvatiti da treba odstupiti, da treba umjeti odstupiti, da treba obavezno naučiti legalno raditi u najreakcionarnijim parlamentima, u najreakcionarnijim sindikalnim, zadružnim, osiguravajućim i sličnim organizacijama.

Godine poleta (1910—1914). Isprva je polet bio nevjerojatno spor, zatim, poslije lenskih događaja 1912, nešto brži. Savlađujući nečuvene teškoće, boljševici su potisnuli menjševike, čiju je ulogu, ulogu buržoaskih agenata u radničkom pokretu, odlučno shvatila sva buržoazija poslije 1905. i koje je zato sva buržoazija na hiljade načina podržavala protiv boljševika. Ali boljševicima nikad ne bi pošlo za rukom da to postignu da nisu primijenili pravilnu taktiku povezivanja ilegalnog rada s obaveznim iskorištavanjem »legalnih mogućnosti«. U najreakcionarnijoj Dumi boljševici su osvojili cijelu radničku kuriju.

Prvi svjetski imperijalistički rat (1914—1917). Legalni parlamentarizam, u uslovima krajnje reakcionarnosti »parlamenta«, vrlo korisno služi partiji revolucionarnog proletarijata, boljševicima. Boljševički poslanici idu u Sibir[4]. U emigrantskoj štampi sve nijanse gledišta socijalimperijalizma, socijalšovinizma, socijalpatriotizma, nedosljednog i dosljednog internacionalizma, pacifizma i revolucionarnog negiranja pacifističkih iluzija dolaze kod nas do punog izraza. Učene budale i stare babe II internacionale, koje su prezrivo i naduveno prćile nos povodom obilja »frakcija« u ruskom socijalizmu i ogorčenosti borbe među njima, nisu umjele, kad je rat odnio hvaljenu »legalnost« u *svim* naprednim zemljama, da organiziraju čak ni približno takvu slobodnu (ilegalnu) razmjenu gledišta i takvu slobodnu (ilegalnu) izradu pravilnih gledišta kakve su organizirali ruski revolucionari u Švicarskoj i u nizu drugih zemalja. Upravo zato su se i otvoreni socijalpatrioti i »kautskijanci« svih zemalja pokazali kao najgori izdajnici proletarijata. A što je boljševizam umio da pobijedi 1917—1920, jedan od osnovnih uzroka ove pobjede je to što je boljševizam još od kraja 1914. nemilosrdno razgolićavao gnusnost, gadost i podlost socijal-

---

[4] Riječ je o boljševicima-poslanicima u IV državnoj dumi (Badajev, Muranov, Petrovski, Samojlov i Šagov). Na sjednici Dume 26. VII (8. VIII) 1914. boljševička frakcija je odlučno protestirala protiv ulaska carske Rusije u imperijalistički rat. Ona je odbila da glasa za ratne kredite i povela revolucionarnu propagandu u masama. U novembru 1914. poslanici-boljševici su bili uhapšeni, a u februaru 1915. predani sudu i doživotno deportirani u Turuhanski kraj u istočnom Sibiru. *Prev.*

šovinizma i »kautskijanstva« (kome odgovaraju longetizam[5] u Francuskoj, gledišta vođa Nezavisne radničke partije[6] i fabijanaca u Engleskoj, Turatija u Italiji itd.), a mase su se poslije na vlastitom iskustvu sve više i više uvjeravale da su gledišta boljševika pravilna.

Druga revolucija u Rusiji (od februara do oktobra 1917). Nevjerojatna zastarjelost i prestarjelost carizma stvorila je (pomoću udaraca i teškoća vrlo tegobnog rata) nevjerojatnu snagu razaranja usmjerenu protiv njega. Za nekoliko dana Rusija se pretvorila u demokratsku buržoasku republiku, slobodniju — u uslovima rata — od ma koje zemlje na svijetu. Vladu su počele da stvaraju vođe opozicionih i revolucionarnih partija — kao u svim »strogo parlamentarnim« republikama, pri čemu je titula vođe opozicione partije u parlamentu, iako najreakcionarnijem što može biti, *olakšala* potonju ulogu takvog vođe u revoluciji.

Menjševici i »socijalisti-revolucionari« su za nekoliko nedjelja odlično usvojili sve metode i manire, argumente i sofizme evropskih junaka II internacionale, ministerijalista[7] i ostale oportunističke bagre. Sve što mi sad čitamo o Šajdemanima i Noskeima, Kautskom i Hilferdingu, o Reneru i Austerlicu, Otu Baueru i Fricu Adleru, o Turatiju i Longeu o fabijancima i vođama Nezavisne radničke partije u Engleskoj, sve to nama izgleda (i faktično jest) dosadno ponavljanje, prepjev poznatog i stalnog motiva. Sve smo mi to već vidjeli kod menjševika. Istorija se našalila i natjerala je oportuniste zaostale zemlje da anticipiraju oportuniste niza razvijenih zemalja.

---

[5] *Longetizam* — centristička struja u Francuskoj socijalističkoj partiji, sa Žanom Longeom kao svojim glavnim predstavnikom. Za vrijeme prvog svjetskog rata 1914—18. longetisti su odbacivali revolucionarnu borbu i stajali na pozicijama »odbrane domovine« u imperijalističkom ratu. Godine 1920. su se, zajedno s otvorenim reformistima, otcijepili od partije i pristupili tzv. III/2 Internacionali. *Prev.*

[6] *Nezavisna radnička partija Engleske* (Independent Labour Party — I. L. P.) — reformistička organizacija koju su 1893. osnovali lideri »novih tredjuniona«. Vodili su je Džejms Keir-Hardi i Ramsej Mekdoland. Glavnu pažnju posvećivala je parlamentarnom obliku borbe i parlamentarnim pogodbama s liberalnom partijom. *Prev.*

[7] *»Ministerijalizam«* (ili »mileranizam«) — opotrunistička taktika učešća socijalistâ u reakcionarnim buržoaskim vladama.

Ako su svi junaci II internacionale pretrpjeli bankrotstvo, obrukali se na pitanju značenja i uloge sovjetâ i sovjetske vlasti, ako su se na tom pitanju naročito »žestoko« obrukali i zapetljali vođi triju veoma važnih partija koje su sad istupile iz II internacionale (naime: njemačke Nezavisne socijaldemokratske partije,[8] francuske longetističke i engleske Nezavisne radničke partije), ako su se svi oni pokazali kao robovi predrasuda sitnoburžoaske demokratije (potpuno u duhu sitnih buržuja iz 1848. koji su sebe nazivali »socijaldemokratima«), *sve* smo mi *to već* vidjeli na primjeru menjševikâ. Istorija je napravila tu šalu da su se u Rusiji 1905. rodili sovjeti, da su njih od februara do oktobra 1917. falsificirali menjševici, koji su bankrotirali zbog nesposobnosti da shvate njihovu ulogu u značenju, i da se sada *u cijelom svijetu* rodila ideja sovjetske vlasti, ideja koja se neviđenom brzinom širi među proletarijatom svih zemalja, pri čemu stari junaci II internacionale *svuda* bankrotiraju, kao i naši menjševici, zahvaljujući nesposobnosti da shvate ulogu i značenje sovjeta. Iskustvo je dokazalo da u nekim veoma bitnim pitanjima proleterske revolucije *svim* zemljama neizbježno predstoji da prođu ono što je prošla Rusija.

Svoju pobjedonosnu borbu protiv parlamentarne (faktički) buržoaske republike i protiv menjševika i boljševici su počeli veoma oprezno i pripremali nimalo jednostavno — uprkos onim mišljenjima koja se sad često sretaju u Evropi i Americi. Mi *nismo* pozivali u početku spomenutog perioda na obaranje vlade, nego smo objašnjavali nemogućnost njenog obaranja *bez* prethodnih promjena u sastavu i raspoloženju sovjetâ. Mi nismo proglašavali bojkot buržoaskog parlamenta, Ustavotvorne skupštine, nego smo govorili — od Aprilske (1917) konferencije naše partije, govorili ofi-

---

Termin je nastao u vezi s ulaskom francuskog socijalista Milerana u vladu Valdek-Rusoa godine 1899. *Prev.*

[8] *Nezavisna socijaldemokratska partija Njemačke* — centristička partija stvorena u aprilu 1917. na osnivačkom kongresu u gradu Goti. Osnovni dio partije sačinjavala je kautskijanska organizacija »Radna zajednica« (»Arbeitsgemeinschaft«). U oktobru 1920. na kongresu u Haleu došlo je među »nezavišnjacima« do rascijepa. Znatan dio partije se u decembru 1920. ujedinio sa Komunističkom partijom Njemačke. Desni elementi su formirali posebnu partiju i uzeli staro ime: Nezavisna socijaldemokratska radnička partija Njemačke. Ova je postojala do 1922. *Prev.*

cijelno u ime partije, da je buržoaska republika s ustavotvornom skupštinom bolja od takve iste republike bez ustavotvorne skupštine, a »radničko-seljačka«, sovjetska, republika bolja od svake buržoaskodemokratske, parlamentarne, republike. Bez takve oprezne, svestrane, smotrene i duge pripreme, mi ne bismo mogli ni da održimo pobjedu u oktobru 1917, niti da tu pobjedu zadržimo.

IV

U BORBI PROTIV KOJIH NEPRIJATELJA U RADNIČKOM POKRETU JE BOLJŠEVIZAM IZRASTAO, OJAČAO i PREKALIO SE?

Prvo i poglavito u borbi protiv oportunizma, koji je 1914. definitivno prerastao u socijalšovinizam, definitivno prešao na stranu buržoazije protiv proletarijata. To je bio, prirodno, glavni neprijatelj boljševizma u radničkom pokretu. Taj neprijatelj i ostaje glavni neprijatelj u međunarodnim razmjerima. Tom neprijatelju boljševizam je posvećivao i posvećuje najviše pažnje. Ta strana aktivnosti boljševikâ sad je već dosta dobro poznata i u inostranstvu.

Ne bi se isto moglo reći o drugom neprijatelju boljševizma u radničkom pokretu. U inostranstvu je još odveć nedovoljno poznato da je boljševizam izrastao, formirao se i prekalio u dugogodišnjoj borbi protiv *sitnoburžoaske revolucionarnosti,* koja naliči na anarhizam ili nešto uzima od njega, koja u svemu što je bitno odstupa od uslova i potreba dosljedne proleterske klasne borbe. Teoretski je, za marksiste, potpuno utvrđeno — i iskustvom svih evropskih revolucija i revolucionarnih pokreta potpuno potvrđeno — da sitni vlasnik, sitni posjednik (socijalni tip koji je u mnogim evropskim zemljama vrlo široko, masovno zastupljen), koji pod kapitalizmom stalno osjeća ugnjetavanje i, vrlo često, nevjerojatno oštro i brzo pogoršanje života i propadanje, lako prelazi u krajnju revolucionarnost, ali nije sposoban da pokaže vladanje sobom, organiziranost, disciplinu, upornost. Sitni buržuj »koji je pobjesnio« od strahota kapitalizma, to je socijalna pojava koja je svojstvena, kao i anarhizam, svim kapitalističkim zemljama. Nepostojanost takve revolucionarnosti, njena jalovost, osobina da se brzo pretvara u

pokornost, apatiju, fantastiku, čak u »bijesno« oduševljavanje ovom ili onom buržoaskom »pomodnom« strujom — sve je to opće poznato. Ali teoretsko, apstraktno priznavanje tih istina niukoliko još ne oslobađa revolucionarne partije od starih pogrešaka, koje iskrsavaju uvijek u neočekivanom momentu, u donekle novom obliku, u ranije neviđenom ruhu ili pratnji, u originalnoj — više ili manje originalnoj — situaciji.

Anarhizam je često bio neke vrste kazna za oportunističke grijehe radničkog pokreta. Obje deformacije uzajamno su se dopunjavale. I što je u Rusiji, uprkos tome što je sastav njenog stanovništva u poređenju s evropskim zemljama više sitnoburžoaski, anarhizam u periodu obje revolucije (1905. i 1917) i za vrijeme pripremanja za njih imao relativno ništavan utjecaj, to treba, nesumnjivo, jednim dijelom pripisati u zaslugu boljševizmu, koji je uvijek vodio najnemilosrdniju i najnepomirljiviju borbu protiv oportunizma. Kažem: »jednim dijelom«, jer je još važniju ulogu u slabljenju anarhizma u Rusiji odigralo to što je on u prošlosti (sedamdesete godine XIX vijeka) imao mogućnosti da se razvije neobično bujno i da potpuno ispolji svoju nepravilnost i svoju neupotrebljivost kao rukovodeća teorija za revolucionarnu klasu.

Boljševizam je pri svom nastanku 1903. godine preuzeo tradiciju nemilosrdne borbe protiv sitnoburžoaske, poluanarhističke (ili sposobne da koketira s anarhizmom) revolucionarnosti, koja tradicija je u revolucionarnoj socijaldemokratiji uvijek bila živa i koja se kod nas naročito učvrstila 1900—1903, kad su polagani temelji masovnoj partiji revolucionarnog proletarijata u Rusiji. Boljševizam je preuzeo i nastavljao borbu protiv partije koja je najviše izražavala tendencije sitnoburžoaske revolucionarnosti, naime protiv partije »socijalista-revolucionara«, u tri glavne tačke. Prvo, ta partija, koja je negirala marksizam, nikako nije htjela (tačnije će biti ako se kaže: nije mogla)) shvatiti potrebu strogo objektivnog procjenjivanja klasnih snaga i njihovog međusobnog odnosa prije svake političke akcije. Drugo, ta partija je vidjela svoju naročitu »revolucionarnost« ili »ljevičarstvo« u priznavanju individualnog terora, atentata, što smo mi, marksisti, odlučno odbacivali. Razumije se, mi smo odbacivali individualni teror samo iz razloga svrsishod-

nosti, a ljude koji bi bili kadri da »principijelno« osuđuju teror velike francuske revolucije ili uopće teror od strane pobjedonosne revolucionarne partije koju opsjeda buržoazija cijelog svijeta, takve ljude je još Plehanov 1900—1903, kad je bio marksist i revolucionar, izvrgavao smijehu i poruzi. Treće, »socijalisti-revolucionari« vidjeli su »ljevičarstvo« u tome što su se podsmjehivali relativno malim oportunističkim pogreškama njemačke socijaldemokratije, dok su u isto vrijeme oponašali krajnje oportuniste te iste partije, na primjer u agrarnom pitanju ili u pitanju diktature proletarijata.

Istorija je, uzgred rečeno, potvrdila sada u krupnim, svjetskoistorijskim razmjerima mišljenje koje smo mi uvijek zastupali, naime da je *revolucionarna* njemačka socijaldemokratija (ne zaboravite da je još Plehanov 1900—1903. tražio da se Bernštajn isključi iz partije, a boljševici, nastavljajući uvijek tu tradiciju, razgolićivali su 1913. svu niskost, podlost i izdajstvo Legina[9]), — da je revolucionarna njemačka socijaldemokratija bila *najbliže* takvoj partiji kakva je potrebna revolucionarnom proletarijatu da bi mogao pobijediti. Sada, 1920. godine, poslije svih sramnih krahova i kriza epohe rata i prvih godina poslije rata, jasno se vidi da je od svih zapadnih partija upravo njemačka revolucionarna socijaldemokratija dala najbolje vođe, a također se oporavila, izliječila i ponovo ojačala prije nego druge. To se vidi i na partiji spartakovaca i na lijevom, proleterskom krilu »Nezavisne socijalidemokratske partije Njemačke«, koje vode nepokolebljivu borbu protiv oportunizma i beskarakternosti Kautskih, Hilferdingâ, Ledeburâ, Krispinâ. Ako sad bacimo opći pogled na sasvim završeni istorijski period, naime: od Pariske komune do prve Socijalističke Sovjetske Republike, onda odnos marksizma prema anarhizmu uopće dobiva sasvim određene i neosporne konture. Pokazalo se na kraju krajeva da je marksizam u pravu, pa ako su anarhisti s pravom ukazivali na oportunističnost pogleda na državu koji su vladali kod većine socijalističkih partija, ta oportunističnost je, prvo, bila vezana s izopačavanjem i čak direktnim sakrivanjem Marksovih pogleda na državu (u

[9] Očigledno je riječ o Lenjinovu članku »Što ne treba oponašati u njemačkom radničkom pokretu«, objavljenom u aprilu 1914. u časopisu »Prosveščenije«. *Prev.*

mojoj knjizi »Država i revolucija« istakao sam da je Bebel 36 godina, od 1875. do 1911, držao u ladici Engelsovo pismo[10] koje je naročito reljefno, oštro, direktno, jasno razgolitilo oportunizam uobičajenih socijaldemokratskih pogleda na državu); drugo, ispravljanje tih oportunističkih pogleda, priznavanje sovjetske vlasti i njene superiornosti nad buržoaskom parlamentarnom demokratijom, sve je to dolazilo najbrže i najšire upravo iz krila najmarksističkijih struja u evropskim i američkim socijalističkim partijama.

U dva slučaja borba boljševizma protiv skretanja »ulijevo« njegove vlastite partije uzela je naročito velike razmjere: 1908. oko pitanja učešća u arhireakcionarnom »parlamentu«, i u legalnim radničkim društvima, okruženim arhireakcionarnim zakonima, i 1918. (Brestski mir) oko pitanja dopuštenosti ovog ili onog »kompromisa«.

Godine 1908. »lijevi« boljševici bili su isključeni iz naše partije zbog toga što nikako nisu htjeli shvatiti potrebu učešća u arhireakcionarnom »parlamentu«.[11] »Lijevi« — među kojima je bilo mnogo odličnih revolucionara, koji su kasnije časno bili (i sada su) članovi komunističke partije — oslanjali su se naročito na povoljno iskustvo s bojkotom 1905. godine. Kad je car u augustu 1905. objavio da se saziva savjetodavni »parlament«,[12] boljševici su objavili bojkot tog

---

[10] Riječ je o Engelsovu pismu A. Bebelu, 18—28. III 1875. *Prev.*

[11] Riječ je o tzv. odzovistima i ultimatistima. Odzovisti su zahtijevali da se socijaldemokratski poslanici opozovu iz Državne dume i da se prekine sa radom u ilegalnim organizacijama — sindikatima, kooperativima i dr. Vođa odzovista A. Bogdanov bio je isključen iz boljševičkih redova. Varijanta odzovizma bio je ultimatizam. Ultimatisti su predlagali da se socijaldemokratskoj frakciji u Dumi stavi ultimatum i, u slučaju neispunjenja ultimatuma, da se socijaldemokratski poslanici opozovu iz Dume. *Prev.*

[12] 6. (19) VII 1905. objavljen je carski manifest — zakon o konstituiranju Državne dume — i zakon o izborima u Dumu. Duma je dobila ime buliginska, po imenu ministra unutrašnjih poslova A. G. Buligina, kome je car povjerio izradu nacrta zakona o Dumi. Po tom zakonu Duma nije imala pravo donositi zakone, već je mogla samo raspravljati o nekim pitanjima kao carev savjetodavni organ. Boljševici su pozvali radnike i seljake na aktivni bojkot buliginske Dume. Kampanju bojkota buliginske Dume iskoristili su za mobilizaciju svih revolucionarnih snaga,

»parlamenta« — nasuprot svim opozicionim partijama i nasuprot menjševicima — i oktobarska revolucija 1905. godine[13] stvarno ga je zbrisala. Tada je bojkot bio pravilan ne zato što je neučestvovanje u reakcionarnim parlamentima uopće pravilno, nego zato što je bila tačno procijenjena objektivna situacija koja je vodila brzom pretvaranju masovnih štrajkova u politički, zatim u revolucionarni štrajk i onda u ustanak. Pri tome se tada borba vodila oko toga da li da se sazivanje prvog predstavničkog tijela ostavi u rukama cara ili da se to sazivanje pokuša istrgnuti iz ruku stare vlasti. Ukoliko nije bilo i nije moglo biti uvjerenosti u postojanje analogne objektivne situacije, kao i u jednaki pravac i tempo njenog razvitka, utoliko je bojkot prestajao da bude pravilan.

Boljševički bojkot »parlamenta« 1905. godine obogatio je revolucionarni proletarijat izvanredno dragocjenim političkim iskustvom, pokazavši da je pri kombiniranju legalnih i ilegalnih, parlamentarnih i izvanparlamentarnih oblika borbe ponekad korisno i čak obavezno umjeti se odreći parlamentarnih. Ali slijepo, imitirajuće, nekritičko prenošenje tog iskustva na *druge* uslove, u *drugu*, situaciju, najveća je pogreška. Pogreška, mada i mala, lako ispravljiva[14], bio je već bojkot »Dume« 1906. godine od strane boljševika. Pogreška vrlo ozibljna i teško ispravljiva bio je bojkot godine 1907, 1908. i slijedećih godina, kad se, s jedne strane, nije moglo očekivati vrlo brzo dizanje revolucionarnog talasa i njegov prijelaz u ustanak, i kad je, s druge strane, neophodnost kombiniranja legalnog i ilegalnog rada proizlazila iz

---

organiziranje masovnih političkih štrajkova i pripremu oružanog ustanka. Izbori za buliginsku Dumu nisu uopće bili održani. *Prev.*

[13] Ima se u vidu *sveruski oktobarski politički štrajk 1905.* koji se odvijao pod parolom svrgavanja samodržavlja, aktivnog bojkota buliginske Dume, sazivanja ustavotvorne skupštine i uspostavljanja demokratske republike. Pokazao je veliku snagu radničkog pokreta, dao impuls razvijanju revolucionarne borbe na selu, u vojsci i mornarici, priveo je proletarijat Rusije decembarskom oružanom ustanku. *Prev.*

[14] Za politiku i partije vrijedi — s odgovarajućim izmjenama — ono što vrijedi i za pojedine ljude. Pametan nije onaj ko ne čini greške. Takvih ljudi nema i ne može biti. Pametan je onaj koji ne čini veoma bitne greške i ko umije da ih lako i brzo ispravlja.

čitave istorijske situacije reformirane buržoaske monarhije. Danas, kad gledamo nazad na potpuno završeni istorijski period čija se veza s kasnijim periodima potpuno već ispoljila, postaje naročito jasno da boljševici *ne bi mogli* održati (da i ne govorimo: učvrstiti, razviti, ojačati) čvrstu jezgru revolucionarne partije proletarijata 1908—1914. da nisu u najoštrijoj borbi odbranili *obaveznost* povezivanja ilegalnih oblika borbe s legalnim oblicima, s *obaveznim* učešćem u arhireakcionarnim zakonima okruženih, institucija (osiguravajuće klase i dr.).

Godine 1918. nije došlo do rascjepa. »Lijevi« komunisti su tada formirali samo posebnu grupu ili »frakciju« u našoj partiji, i to ne zadugo. Iste te 1918. godine najistaknutiji predstavnici »lijevog komunizma«, na primjer Radek i Buharin, otvoreno su priznali svoju pogrešku. Njima se činilo da je Brestski mir bio za partiju revolucionarnog proletarijata principijelno nedopušten i štetan kompromis s imperijalistima. To je stvarno bio kompromis s imperijalistima, ali baš takav, i u takvoj situaciji, koji je bio *obavezan*.

Kad danas čujem napade na našu taktiku pri potpisivanju Brestskog mira od strane, na primjer, »socijalista-revolucionarâ«, ili kad čujem primjedbu druga Lensberija koju je učinio u razgovoru sa mnom: »Naše engleske vođe tredjuniona kažu da su kompromisi dopušteni i za njih kad su bili dopušteni za boljševizam«, ja obično odgovaram prije svega jednostavnim i »popularnim« poređenjem:

Zamislite da su vaš automobil zaustavili naoružani banditi. Vi im dajete pare, legitimaciju, revolver, automobil. Vi se oslobađate prijatnog susjedstva s banditima. Bez sumnje, kompromis je tu. »Do ut des« (»dajem« ti pare, oružje, automobil, »da ti daš« meni mogućnost da odem zdrav i čitav). Ali teško je naći čovjeka zdrave pameti koji bi takav kompromis proglasio za »principijelno nedopušten«, ili koji bi onog ko je učinio takav kompromis proglasio saučesnikom banditâ (mada su banditi, sjevši u automobil, mogli iskoristiti automobil i oružje za nova razbojništva). Naš kompromis s banditima njemačkog imperijalizma bio je sličan takvom kompromisu.

A kada su menjševici i eseri u Rusiji, šajdemanovci (i u velikoj mjeri kautskijanci) u Njemačkoj, Oto Bauer i Fridrih Adler (da i ne govorimo o gospodi Renerima i komp.)

u Austriji, Renodeli i Longei sa komp. u Francuskoj i fabijanci, »nezavišnjaci« i »laburisti«[15] u Engleskoj pravili 1914—1918. i 1918—1920. *kompromise* s banditima vlastite a ponekad i »savezničke« buržoazije *protiv* revolucionarnog proletarijata svoje zemlje, onda su sva ta gospoda postupala kao *saučesnici banditizma.*

Zaključak je jasan: negirati kompromise »principijelno«, negirati svaku dopuštenost kompromisa uopće, ma kojih kompromisa, djetinjarija je koju je teško čak i uzimati ozbiljno. Političar koji želi da bude koristan revolucionarnom proletarijatu mora umjeti izdvojiti *konkretne* slučajeve upravo takvih kompromisa koji su nedopušteni, u kojima se izražava oportunizam i *izdajstvo,* i usmjeriti svu snagu kritike, svu oštricu nemilosrdnog razgolićavanja i nepomirljivog rata protiv *tih konkretnih* kompromisa, ne dopuštajući veleiskusnim »praktičnim« socijalistima i parlamentarnim jezuitima da se izvlače i da bježe od odgovornosti pomoću rasuđivanja o »kompromisima uopće«. Gospoda engleski »vođe« tredjuniona, kao i fabijanskog društva i »nezavisne« radničke partije, upravo se tako izvlače od odgovornosti *za izdaju koju su izvršili, za takav* kompromis koji su napravili, koji stvarno znači najgori oportunizam, izdaju i nevjeru.

Ima kompromisa i kompromisa. Treba umjeti analizirati situaciju i konkretne uslove svakog kompromisa ili svake vrste kompromisa. Treba učiti razlikovati čovjeka koji je dao banditima pare i oružje da bi umanjio zlo koje nanose banditi i olakšao hvatanje i strijeljanje bandita, od čovjeka koji daje banditima pare i oružje da bi učestvovao u podjeli banditskog plijena. U politici to ni blizu nije uvijek tako lako kao u dječji jednostavnom primjeru. A onaj tko bi htio da za radnike izmisli recept koji bi unaprijed davao gotova rješenja za sve slučajeve života ili koji bi obećavao

---

[15] »*Laburisti*« — članovi Radničke partije Engleske (Labour Party), osnovane 1900. godine kao zajedničke organizacije tredjuniona i socijalističkih političkih grupacija radi biranja radničkih predstavnika u parlament (»Komitet radničkog predstavništva«). Radnička po sastavu, Labour Party je po svojoj ideologiji i taktici bila oportunistička. Za vrijeme prvog svjetskog rata (1914—1918) vođe laburističke partije (A. Henderson i dr.), stojeći na socijalšovinističkim pozicijama, ušli su u vladu. Uz njihovu aktivnu podršku bio je u Engleskoj usvojen niz zakona usmjerenih protiv radnika (o militarizaciji zemlje itd.). *Prev.*

da u politici revolucionarnog proletarijata neće biti nikakvih teškoća ni nikakvih zamršenih situacija, taj bi bio naprosto šarlatan.

Da ne bih ostavio mjesta pogrešnim tumačenjima, pokušaću da navedem, mada sasvim ukratko, nekoliko osnovnih načela za analizu konkretnih kompromisa.

Partija koja je napravila kompromis s njemačkim imperijalistima, a koji se sastojao u potpisivanju Brestskog mira, izgrađivala je svoj internacionalizam na djelu od kraja 1914. Ona se nije bojala proklamirati poraz carske monarhije i žigosati »odbranu otadžbine« u ratu između dva imperijalistička grabljivca. Poslanici-parlamentarci te partije pošli su u Sibir, a ne putem koji vodi k ministarskim portfeljima u buržoaskoj vladi. Revolucija koja je oborila carizam i stvorila demokratsku republiku donijela je novo i veliko provjeravanje te partije: ona nije pristala ni na kakve sporazume sa »svojim« imperijalistima, nego je pripremila njihovo obaranje i oborila ih. Osvojivši političku vlast, ta partija nije ostavila ni kamen na kamenu ni od veleposjedničkog ni od kapitalističkog vlasništva. Objelodanivši i raskinuvši tajne ugovore imperijalistâ, ta partija je predložila mir *svim* narodima i pokorila se nasilju brestskih grabljivaca tek kad su anglo-francuski imperijalisti osujetili mir, a boljševici učinili sve što je u ljudskoj moći za ubrzanje revolucije u Njemačkoj i u drugim zemljama. Potpuna pravilnost takvog kompromisa, koji je napravila takva partija u takvoj situaciji, postaje svakog dana jasnija i očiglednija za svakog.

Menjševici i eseri u Rusiji (kao i sve vođe II internacionale u cijelom svijetu od 1914. do 1920) počeli su s izdajstvom, pravdajući neposredno ili posredno »odbranu otadžbine«, tj. odbranu *svoje* pljačkaške buržoazije. Oni su nastavili s izdajstvom stupajući u koaliciju s buržoazijom *svoje* zemlje i boreći se zajedno sa *svojom* buržoazijom protiv revolucionarnog proletarijata svoje zemlje. Njihov blok prvo s Kerenskim i kadetima, pa onda s Kolčakom i Denjikinom u Rusiji, kao i blok njihovih inostranih istomišljenika s buržoazijom *njihovih* zemalja, bio je prelazak na stranu buržoazije protiv proletarijata. *Njihov* kompromis s banditima imperijalizma sastojao se od početka do kraja u tome što su oni činili od sebe *saučesnike* imperijalističkog banditizma.

V

»LIJEVI« KOMUNIZAM U NJEMAČKOJ VOĐE—PARTIJA—KLASA—MASA

Njemački komunisti, o kojima ćemo sada govoriti, ne nazivaju sebe »lijevim«, nego — ako se ne varam — »principijelnom opozicijom«.[16] Ali da oni pokazuju sve simptome »dječje bolesti ljevičarstva«, to će se vidjeti iz daljeg izlaganja.

Jedna brošurica koja stoji na gledištu te opozicije: »Rascjep Komunističke partije Njemačke (Savez spartakovaca)«, koju je izdala »mjesna grupa u Frankfurtu na Majni«, veoma reljefno, precizno, jasno, kratko izlaže suštinu pogleda te opozicije. Nekoliko citata biće dovoljno da se čitaoci upoznaju s tom suštinom:

»Komunistička partija je partija najodlučnije klasne borbe...«

»Politički se to prelazno vrijeme« (između kapitalizma i socijalizma) »predstavlja kao period proleterske diktature...«

»...Nastaje pitanje: ko mora biti nosilac diktature: *Komunistička partija ili proleterska klasa*?... Treba li *principijelno* težiti diktaturi komunističke partije ili diktaturi proleterske klase?«...

(Kurziv je svuda u citatu uzet iz originala.)

Dalje pisac brošure optužuje »Centralu« Komunističke partije Njemačke za to što ta »Centrala« traži puteve ka *koaliciji s Nezavisnom socijaldemokratskom partijom Njemačke,* što je ta »Centrala« pitanje *»principijelnog priznavanja svih političkih sredstava«*, borbe, među kojima i parlamentarizma, postavila samo radi prikrivanja svojih pravih i glavnih težnji za koalicijom s nezavišnjacima. I brošura nastavlja:

»Opozicija je izabrala drugi put. Ona je mišljenja da je pitanje komunističke partijske vladavine i partijske diktature samo pitanje taktike. U svakom slučaju, komunistička partijska vladavina je posljednji oblik svake partijske vladavine.

[16] *»Principijelna opozicija«* — grupa njemačkih »lijevih« komunista koji su propagirali anarhosindikalističke poglede. Na II kongresu Komunističke partije Njemačke, održanom u oktobru 1919. u Hajdelbergu, bila je isključena iz partije. U aprilu 1920. formirala je Komunističku radničku partiju Njemačke. *Prev.*

Principijelno treba težiti diktaturi proleterske klase. I sve mjere partije, njena organizacija, njen oblik borbe, njena strategija i taktika treba da se podese za to. U skladu s tim mora se sa svom odlučnošću odbaciti svaki kompromis s drugim partijama, svako vraćanje oblicima borbe parlamentarizma, koji su se istorijski i politički preživjeli, svaka politika laviranja i paktiranja«. »Specifično proleterske metode revolucionarne borbe treba da budu naročito istaknute. A u cilju okupljanja najširih proleterskih krugova i slojeva, koji u revolucionarnoj borbi moraju istupiti pod rukovodstvom komunističke partije, treba da budu stvoreni novi organizacioni oblici na najširoj osnovi i s najprostranijim okvirima. To sabiralište svih revolucionarnih elemenata je *radnička unija,* izgrađena na bazi tvorničkih organizacija. U njoj se moraju sabirati svi radnici koji idu za parolom: Napolje iz strukovnih saveza! Tu se formiraju najširi brojni redovi borbenog proletarijata. Priznavanje klasne borbe, sovjetskog sistema i diktature dovoljno je za pristupanje. Cijelo daljnje političko odgajanje borbenih masa i politička orijentacija u borbi zadatak je komunističke partije, koja stoji izvan radničke unije...«

»... Dvije komunističke partije stoje sad, prema tome, jedna prema drugoj:

»*Jedna — partija vođa,* koja teži da organizira revolucionarnu borbu i da dirigira njome *odozgo,* koja pristaje na kompromise i na parlamentarizam da bi stvorila takve situacije koje bi joj dozvolile da stupi u koalicionu vladu, u čijim bi se rukama nalazila diktatura.

»*Druga — masovna partija,* koja očekuje izbijanje revolucionarne borbe *odozdo,* koja za tu borbu poznaje i primjenjuje jednu jedinu metodu što jasno vodi cilju, odbacujući sve parlamentarne i oportunističke metode. Ta jedina metoda je metoda bezobzirnog *obaranja buržoazije,* da bi se zatim uspostavila proleterska klasna diktatura za ostvarenje socijalizma...«

»...Ondje diktatura vođa — ovdje diktatura masa! to je parola.«

To su najbitnije postavke koje karakteriziraju poglede opozicije u njemačkoj komunističkoj partiji.

Svaki boljševik koji je svjesno prošao ili izbliza promatrao razvitak boljševizma počev od 1903. kazaće odmah čim pročita ova rasuđivanja: »Ala su to otrcane, davno poznate priče! Ala je to »lijeva« djetinjarija!«

Da vidimo navedena rasuđivanja izbliže:

Već to kako je pitanje postavljeno: »diktatura partije *ili* diktatura klase? diktatura (partija) vođa *ili* diktatura (partija) masâ?« — svjedoči o najnevjerojatnijoj i bezizlaznoj zbrci misli. Ljudi se trude da *izmisle* nešto sasvim osobito, i u svojoj revnosti mudrovanja postaju smiješni. Svak

zna da se mase dijele na klase; — da se mase i klase mogu suprotstavljati samo tako da se ogromna većina uopće, nerašćlanjena po položaju u društvenom sistemu proizvodnje, suprotstavlja kategorijama koje zauzimaju poseban položaj u društvenom sistemu proizvodnje — da klasama rukovode obično i u većini slučajeva, bar u modernim civiliziranim zemljama, političke partije; — da političkim partjama po pravilu upravljaju više ili manje stabilne grupe najautoritativnijih, najutjecajnijih, najiskusnijih osoba koje se biraju na najodgovornije položaje, koje se zovu vođe. Sve je to abeceda. Sve je to jednostavno i jasno. Čemu je umjesto toga bio potreban nekakav galimatijas, nekakav novi volapik? S jedne strane, očigledno, ljudi su se zapetljali, dospjevši u tešku situaciju kad brzo smjenjivanje legalnog i ilegalnog stanja partije narušava običan, normalan, jednostavan odnos između vođa, partija i klasa. U Njemačkoj, kao i u drugim evropskim zemljama, odveć su se navikli na legalnost, na komotno provjeravanje klasnog sastava partija izborima u parlament, mitinzima, štampom, raspoloženjima strukovnih i drugih saveza itd. Kad se od ovog uobičajenog stanja stvari moralo, zbog burnog toka revolucije i razvitka građanskog rata, brzo prelaziti na smjenjivanje legalnosti i ilegalnosti, na njihovo kombiniranje, na »nekomotne«, »nedemokratske« metode izdvajanja ili stvaranja ili čuvanja »grupa vođa« — ljudi su se zbunili i počeli su izmišljati nečuvene gluposti. Vjerojatno su se holandski »tribunaši«, koji su imali nesreću da se rode u maloj zemlji, s tradicijom i uslovima naročito privilegiranog i naročito stabilnog legalnog stanja, ljudi koji uopće nisu vidjeli smjenjivanje legalnog i nelegalnog stanja, i sami zapetljali i zbunili, pripomogli apsurdnim domišljanjima.

S druge strane, opaža se naprosto napromišljena, nelogična upotreba »pomodnih«, u naše vrijeme, riječi o »masi« i o »vođama«. Ljudi su mnogo slušali i dobro utuvili napade na »vođe«, njihovo protivstavljanje »masi«, ali razmisliti malo šta kamo spada, protumačiti sebi stvar nisu umjeli.

Razilaženje između »vođa« i »masa« naročito se jasno i oštro ispoljilo na kraju imperijalističkog rata i poslije njega, u svim zemljama. Osnovni uzrok te pojave objašnjavali su Marks i Engels mnogo puta 1852. do 1892. na primjeru Engleske. Monopolni položaj Engleske izdvajao je iz

»mase« polumalograđansku, oportunističku »radničku aristokratiju«. Vođe te radničke aristokratije stalno su prelazili na stranu buržoazije, bili su neposredno ili posredno — na njenom hljebu. Marks je navukao na se mržnju te bagre, mržnju koja mu služi na čast, zbog toga što ih je otvoreno žigosao kao izdajnike. Najnoviji (XX vijeka) imperijalizam stvorio je monopolno-privilegiran položaj za nekolike razvijene zemlje, i na toj bazi se svuda u II internacionali ocrtao tip vođa-izdajnikâ, oportunistâ, socijalšovinistâ, koji brane interese svog ceha, svog uskog sloja radničke aristokratije. Stvorila se odvojenost oportunističkih partija od »masa«, tj. od najširih slojeva trudbenika, od njihove većine, od najgore plaćenih radnika. Pobjeda revolucionarnog proletarijata nije moguća bez borbe protiv tog zla, bez raskrinkavanja, žigosanja i istjerivanja oportunističkih, socijalizdajničkih vođa; takvu politiku je i povela III internacionala.

Doći *uopće* povodom toga do suprotstavljanja diktature masa diktaturi vođa smiješna je besmislica i glupost. Naročito je šaljivo što se faktično umjesto starih vođa, koji se pridržavaju općečovječanskih pogleda na jednostavne stvari, faktično izdižu (sakrivajući se iza parole: »dolje vođe«) *novi vođe*, koji govore nevjerojatne budalaštine i besmislice. Takvi su u Njemačkoj Laufenberg, Volfhajm, Hohner, Karl Šreder, Fridrih Vendel, Karl Erler[17]. Pokušaji ovog posljednjeg da »produbi« pitanje i proglasi uopće nepotreb-

---

[17] »Komunističke radničke novine« (Hamburške, od 7. II 1920, br. 32: članak *Karla Erlera* »Raspuštanje partije«): »Radnička klasa ne može da razori buržoasku državu bez uništenja buržoaske demokratije, a buržoasku demokratiju ne može da uništi bez razorenja partije«.

Najkonfuznije glave među romanskim sindikalistima i anarhistima mogu imati »satisfakciju«: solidni Nijemci, koji očigledno smatraju sebe marksistima (K. Erler i K. Horner svojim člancima u spomenutim novinama naročito solidno dokazuju da oni smatraju sebe solidnim marksistima, i naročito smiješno govore nevjerojatne gluposti, pokazujući nerazumijevanje abecede marksizma), dolaze do sasvim nemogućih stvari. Golo priznavanje marksizma još ne oslobađa od grešaka. Rusi to naročito dobro znaju, jer je kod nas marksizam naročito često bio »moda«. (*Komunističke radničke novine«* (»Kommunistische Arbeiter Zeitung«) — organ anarhosindikalističke grupe njemačkih »lijevih« komunista; izlazile su u Hamburgu od 1919. do 1927. Karl Erler, koga spominje Lenjin, literarni je pseudonim G. Laufenberga. *Prev.)*

nost i »buržoaznost« političkih partija već su takvi Herkulovi stupovi[18] gluposti da ne preostaje drugo nego da se slegne ramenima. Zaista: iz male greške uvijek se može učiniti čudovišno velika ako se kod nje uporno ostaje, ako se ona duboko obrazlaže, ako se ona »dovodi do kraja«.

Negiranje partijnosti i partijske discipline — eto do čega je *došla* opozicija. A to je isto što i potpuno razoružanje proletarijata *u korist buržoazije.* To je isto što i ona sitnoburžoaska rascjepkanost, nepostojanost, nesposobnost za vladanje sobom, za ujedinjenje, za složen rad, koja će neminovno upropastiti svaki proleterski revolucionarni pokret s gledišta komunizma, znači činiti skok od predvečerja kraha kapitalizma (u Njemačkoj ne k nižoj i ne k srednjoj, nego k višoj fazi komunizma. Mi u Rusiji proživljujemo (treća godina poslije obaranja buržoazije) prve korake prelaza od kapitalizma k socijalizmu ili k nižem stadiju komunizma. Klase su ostale i ostaće svuda *godinama poslije* osvojenja vlasti od strane proletarijata. Samo će, može biti, u Engleskoj, gdje nema seljaka (ali ipak ima sitnih posjednika!), taj rok biti manji. Uništiti klase znači ne samo protjerati veleposjednike i kapitaliste — to smo mi relativno lako učinili — to znači također *uništiti sitne robne proizvođače,* a oni se *ne mogu protjerati,* oni se ne mogu ugušiti, s njima se *treba saživjeti,* oni se mogu (i moraju) preinačiti, preodgajiti samo veoma dugim polaganim, opreznim organizatorskim radom. Oni okružuju proletarijat sa svih strana sitnoburžoaskom stihijom, prožimaju ga njome, kvare ga njome, stalno izazivaju u proletarijatu recidive sitnoburžoaske beskarakternosti, rascjepkanosti, individualizma, prelazâ od oduševljenja k potištenosti. Da bi se tome odoljevalo, da bi se *organizatorska* uloga proletarijata (a to je njegova *glavna* uloga) vršila pravilno, uspješno, pobjedonosno, potrebna je najstroža centralizacija i disciplina u političkoj partiji proletarijata. Diktatura proletarijata je uporna borba, krvava i nekrvava, nasilna i mirna, vojna i privredna, pedagoška i administratorska, protiv snaga i tradicija starog

[18] Izraz »Herkulovi stupovi«, »doći do Herkulovih stupova«, znači doći do krajnje granice, do preuveličavanja. Herkulove stupove, prema starogrčkoj mitologiji, postavio je Herkul (Heraklo), a označavali su u predstavi starih Grka kraj svijeta, mjesto od kojeg više ne vodi nikakav put. *Prev.*

društva. Snaga navike milionâ i desetaka miliona je najstrašnija snaga. Bez partije, gvozdene i prekaljene u borbi, bez partije koja uživa povjerenje svega što je čestito u danoj klasi, bez partije koja umije da prati raspoloženje mase i da utječe na nj, takva borba ne može se voditi uspješno. Pobijediti krupnu centraliziranu buržoaziju je hiljadu puta lakše nego »pobijediti« milione i milione sitnih vlasnika, a oni svojim svakodnevnim, običnim, nevidljivim, neuhvatljivim, destruktivnim radom ostvaruju *baš one* rezultate koji su potrebni buržoaziji, koji *restauriraju* buržoaziju. Ko ma i najmanje slabi gvozdenu disciplinu partije proletarijata (naročito za vrijeme njegove diktature), taj faktično pomaže buržoaziji protiv proletarijata.

Naporedo s pitanjem o vođama — partiji — klasi — masi treba postaviti pitanje o »reakcionarnim« sindikatima. Ali prvo ću dozvoliti sebi još nekoliko završnih napomena na osnovu iskustva naše partije. Napada na »diktaturu vođa« *bilo je uvijek* u našoj partiji: sjećam se prvih takvih napada u godini 1895, kad partija formalno još nije postojala, ali kad je centralna grupa u Petrogradu počela da se oformljuje i morala da uzima na sebe rukovođenje rejonskim grupama.[19] Na IX kongresu naše partije (april 1920) postojala je mala opozacija koja je također govorila protiv »diktature vođa«, »oligarhije« itd. Zato u »dječjoj bolesti« »lijevog komunizma« kod Nijemaca nema ničeg čudnog, ničeg novog, ničeg strašnog. Ta bolest prolazi bez opasnosti, i organizam poslije nje postaje čak jači. S druge strane, brzo smjenjivanje legalnog i ilegalnog rada, skopčano s neophodnošću da se naročito »sakriva«, naročito drži u konspiraciji upravo glavni štab, upravo vođe, dovodilo je kod nas ponekad do izvanredno opasnih pojava. Najgore je bilo

---

[19] Riječ je o »Savezu borbe za oslobođenje radničke klase« koji je ujedinjavao oko 20 marksističkih kružoka Petrograda. Na čelu »Saveza borbe« (osnovao ga je Lenjin u jesen 1895) nalazila se relativno brojna Centralna grupa, a neposredno rukovođenje njime bilo je koncentrisano u rukama svega petoro članova te grupe. Organizacija je bila podijeljena na rejonske grupe; rejonske grupe povezivali su s tvornicama pojedini napredni radnici. Petrogradski »Savez borbe za oslobođenje radničke klase« bio je, po Lenjinovim riječima, zametak revolucionarne partije koji se oslanja na radnički pokret i koji rukovodi klasnom borbom proletarijata. *Prev.*

to što je 1912. u CK boljševikâ ušao provokator — Malinovski. On je provalio desetke i desetke najboljih i najodanijih drugova, otpravivši ih na robiju i ubrzavši smrt mnogih od njih. Što on nije nanio još većeg zla, to je zato što je kod nas bio pravilno uređen odnos između legalnog i ilegalnog rada. Da bi stekao naše povjerenje, Malinovski nam je, kao član CK partije i poslanik u Dumi, morao pomagati da organiziramo legalne dnevne novine, koje su i pod carizmom umjele da vode borbu protiv oportunizma i menjševikâ, da propagiraju principe boljševizma u vješto maskiranoj formi. Šaljući jednom rukom na robiju i u smrt desetke i desetke najboljih boraca boljševizma, Malinovski je drugom rukom morao pomagati odgajanje desetaka i desetaka hiljada novih boljševika putem legalne štampe. O toj činjenici trebalo bi da dobro razmisle oni njemački (a također i engleski i američki, francuski i talijanski) drugovi koji stoje pred zadatkom: naučiti kako se vrši revolucionarni rad u reakcionarnim sindikatima.[20]

U mnogim zemljama, računajući tu i najrazvijenije, buržoazija nesumnjivo šalje sada i slaće ubuduće provokatore u komunističke partije. Jedno od sredstava borbe protiv te opasnosti je vješto kombinovanje ilegalnog i legalnog rada.

VI

TREBA LI DA REVOLUCIONARI RADE U REAKCIONARNIM SINDIKATIMA

Njemački »lijevi« smatraju da je bezuvjetno negativan odgovor na to pitanje za njih riješena stvar. Po njihovu miš-

[20] Malinovski je bio u zarobljeništvu u Njemačkoj. Kad se vratio u Rusiju u vrijeme boljševičke vlasti, on je odmah predan sudu i strijeljan od naših radnika. Menjševici su nas naročito žestoko napadali zbog naše pogreške, koja se sastojala u tome što se provokator nalazio u CK naše partije. Ali kad smo mi, za vrijeme Kerenskog, tražili da se uhapsi predsjednik Dume Rodzjanko i da mu se sudi, jer je Rodzjanko saznao još prije rata za provokatorstvo Malinovskog, a *nije* to *saopćio* dumskim trudovicima i radnicima, ni menjševici ni eseri, koji su sjedili u vladi zajedno s Kerenskim, nisu podržali naš zatjev, i Rodzjanko je ostao na slobodi, slobodno otišao k Denjikinu.

ljenju, deklamacije i srditi povici protiv »reakcionarnih« i »kontrarevolucionarnih« sindikata dovoljni su (naročito »solidno« i naročito glupo ispada to kod K. Hornera) da se »dokaže« nepotrebnost i čak nedopuštenost rada revolucionarâ, komunistâ, u žutim, socijalšovinističkim, sporazumaškim, leginovskim, kontrarevolucionarnim sindikatima.

Ali, ma koliko da su njemački »lijevi« uvjereni u revolucionarnost takve taktike, ona je u stvari iz osnova pogrešna i ne sadrži u sebi ništa osim šupljih fraza.

Da bih to objasnio, počeću od našeg iskustva — u skladu s općim planom ovog članka, koji ima za cilj da primijeni na Zapadnu Evropu ono što je općeprimjenljivo, općevažeće, općeobavezno i istoriji i sadašnjoj taktici boljševizma.

Odnos između vođa — partije — klase — masa, a u isti mah i odnos diktature proletarijata i njegove partije prema sindikatima predstavlja se sad kod nas konkretno u ovom obliku. Diktaturu ostvaruje proletarijat organizovan u sovjete kojima rukovodi komunistička partija boljševika, koja po podacima posljednjeg partijskog kongresa (april 1920) ima 611 hiljada članova. Broj članova se mijenjao i prije Oktobarske revolucije i poslije nje veoma jako, i ranije, čak 1918. i 1919, bio je znatno manji.[21] Mi se bojimo pretjeranog proširenja partije, jer se vladajućoj partiji neminovno nastoje prišljamčiti karijeristi i lopuže koji zaslužuju samo to da ih strijeljamo. Posljednji put smo široko otvorili vrata partije — samo za radnike i seljake — onda kad je Judenič bio nekoliko vrsta[22] od Petrograda (zimi 1919), a Denjikin u Orelu (oko 350 vrsta od Moskve), tj. kad je Sovjetskoj republici prijetila očajna, smrtna opasnost i kad avanturisti, karijeristi, lopuže i uopće nepostojani ljudi nikako nisu mogli računati na povoljnu karijeru (negdje su prije mogli očekivati vješala i torturu) od priključe-

[21] Broj članova boljševičke partije poslije Februarske buržoaskodemokratske revolucije 1917. pa do 1919. godine zaključno mijenjao se ovako: u vrijeme VII (Aprilske) sveruske konferencije RSDRP (b) 1917. iznosio je 80.000; u vrijeme VI kongresa partije (juli-avgust 1917) oko 240.000; u vrijeme VII kongresa RKP (b) (mart 1919) 313.766. *Prev.*

[22] Ruska mjera za dužinu — 1067 km. — *Red.*

nja komunistima.[23] Partijom, koja održava godišnje kongrese (posljednji: 1 delegat na 1000 članova), rukovodi Centralni komitet od 19 osoba izabran na kongresu; tekući posao u Moskvi vode još uži kolegiji, naime takozvani »Orgbiro« (Organizacioni biro) i »Politbiro« (Politički biro), koji se biraju na plenarnim sjednicama Centralnog komiteta po pet članova u svaki biro. Izlazi, prema tome, prava pravcata »oligarhija«. Nijedna državna ustanova u našoj republici ne rješava nijedno važno političko ili organizaciono pitanje bez direktiva Centralnog komiteta partije.

Partija se u svome radu neposredno oslanja na *sindikate,* koji sad imaju prema podacima posljednjeg (april 1920) kongresa, više od 4 miliona članova i koji su formalno *vanpartijski.* Faktično svi rukovodeći organi ogromne većine strukovnih saveza i u prvom redu, naravno, općestrukovnog sveruskog centra ili biroa (VCSPS — Sverusko centralno vijeće strukovnh saveza) sastoje se od komunista i provode sve direktive partije. Dobiva se, uopće uzev, formalno nekomunistički, elastičan i relativno širok, veoma snažan, proleterski aparat pomoću kojeg je partija tijesno povezana s *klasom* i s *masom* i posredstvom kojega se, pod rukovodstvom partije, ostvaruje *diktatura klase.* Upravljati zemljom i ostvarivati diktaturu bez najtješnje veze sa sindikatima, bez njihove žive podrške, bez njihovog najsamopregornijeg rada ne samo u privrednoj *nego i u vojnoj* izgradnji, mi, razumije se, ne bismo mogli ne samo u toku 2½ godine nego ni 2½ mjeseca. Jasno je da ta najtješnja veza znači u praksi vrlo složen i raznovrstan propagandni i agitacioni rad, pravovremena i česta savjetovanja ne samo s rukovodećim nego i uopće s utjecajnim sindikalnim radnicima, odlučnu borbu protiv menjševika, koji do danas imaju izvjestan, iako sasvim mali, broj pristalica, koje uče svim mogućim kontrarevolucionarnim mahinacijama, počevši od ideološke odbrane *(bužoaske)* demokratije, od propovije-

[23] Riječ je o »partijskoj nedjelji« koja se provodila na osnovu odluke VIII kongresa RKP (b) o povećanju broja članova partije. Za vrijeme »partijske nedjelje« je samo u 38 gubernija evropskog dijela RSFSR u partiju stupilo preko 200.000 ljudi, od kojih su više od polovine bili radnici. Na frontovima je bilo primljeno u partiju oko 25% ukupnog ličnog sastava vojske i mornarice. *Prev.*

danja »nezavisnosti« sindikata (nezavisnost — od proleterske državne vlasti!) do sabotiranja proleterske discipline itd. itd.

Vezu s »masama« preko sindikata mi smatramo nedovoljnom. Praksa je stvorila kod nas, u toku revolucije, i mi se iz sve snage trudimo da podržimo, razvijemo, proširimo takvu instituciju kao što su *vanpartijske radničke i seljačke konferencije*, da bismo pratili raspoloženje masa, zbližavali se s njima, odgovarali na njihova pitanja, izdizali iz njihove sredine najbolje radnike na državne dužnosti itd. U jednom od posljednjih dekreta o pretvaranju Narodnog komesarijata državne kontrole u »Radničko-seljačku inspekciju« vanpartijskim konferencijama te vrste dano je pravo da biraju članove Državne kontrole za razne vrste revizija itd.

Zatim, razumije se, sav rad partije ide kroz sovjete, koji ujedinjuju radne mase bez obzira na struku. Kotarski kongresi sovjeta takva su *demokratska* institucija kakvu još nisu vidjele ni najbolje od demokratskih republika buržoaskog svijeta, i kroz te kongrese (koje partija nastoji da prati što pažljivije), kao i kroz stalna upućivanja svjesnih radnika na razne dužnosti u selu, ostvaruje se rukovodeća uloga proletarijata u odnosu na seljaštvo, ostvaruje se diktatura gradskog proletarijata, saistematska borba protiv bogatog, buržoaskog, eksploatatorskog i špekulirajućeg seljaštva itd.

Takav je opći mehanizam proleterske državne vlasti gledan »odozgo«, s gledišta prakse ostvarivanja diktature. Čitalac će, nadam se razumjeti zašto ruskom boljševiku, koji poznaje taj mehanizam i koji je promatrao kako je taj mehanizam izrastao iz malih, ilegalnih, podzemnih kružoka u toku 25 godina, svi razgovori o tome »odozgo« *ili* »odozdo«, diktatura vođa *ili* diktatura mase itd., moraju izgledati smiješno, dječje brbljanje, nešto kao prepiranje o tome da li je čovjeku korisnija lijeva noga ili desna ruka.

Kao isto takvo dječje brbljanje moraju nam izgledati i važni, sasvim učeni i užasno revolucionarni razgovori njemačkih lijevih o tome da komunisti ne mogu i ne smiju raditi u reakcionarnim sindikatima, da je dopušteno odricati se od tog rada, da treba istupiti iz sindikata i obavezno stvarati sasvim novu, sasvim čistu, od vrlo simpatičnih (i

većinom, vjerojatno, vrlo mladih) komunista izmišljenu »radničku uniju« itd., itd.

Kapitalizam neizbježno ostavlja u nasljeđe socijalizmu, s jedne strane, stare, u toku vjekova formirane, strukovne i zanatske razlike između radnika, a s druge strane strukovne saveze koji se samo vrlo polagano, godinama i godinama, mogu razvijati i koji će se razvijati u šire, manje cehovske, produkcijske saveze (koji obuhvataju cijele grane proizvodnje, a ne samo cehove, zanate i struke) i zatim, preko tih produkcijskih saveza, prelaziti k uništenju podjele rada među ljudima, k odgajanju, obučavanju i pripremanju *svestrano razvijenih i svestrano* pripremljenih ljudi, ljudi koji *znaju da rade sve*.

K tome komunizam ide, mora ići i *doći će*, ali tek kroz dugi niz godina. Pokušavati danas praktično anticipirati taj budući rezultat potpuno razvijenog, potpuno stabiliziranog i formiranog, potpuno razgranatog i zrelog komunizma — isto je što i četvorogodišnje dijete učiti višu matematiku.

Mi možemo (i moramo) početi da gradimo socijalizam ne od fantastičnog i ne od takvog ljudskog materijala koji smo specijalno stvorili, nego od onog koji nam je kapitalizam ostavio u nasljeđe. To je veoma »teško«, nema zbora, ali svako drugo prilaženje zadatku toliko je neozbiljno da o njemu ne vrijedi ni govoriti.

Strukovni savezi su bili gigantski progres radničke klase na početku razvitka kapitalizma, kao prelaz od rascjepkanosti i bespomoćnosti radnikâ k *začecima* klasne organizacije. Kad je počeo da izrasta *najviši* oblik klasne organizacije proletera, *revolucionarna partija proletarijata* (koja neće zasluživati da se tako zove dok ne nauči povezivati vođe s klasom i s masama u jednu cjelinu, u nešto nerazdvojivo), tada su profesionalni savezi neminovno počeli da pokazuju *izvjesne* reakcionarne crte, izvjesnu cehovsku uskost, izvjesnu sklonost k apoliticizmu, izvjesnu stagnaciju itd. Ali drukčije nego kroz strukovne saveze, kroz njihovu saradnju s partijom radničke klase nigdje u svijetu razvitak proletarijata nije išao, niti je mogao ići. Ostvarenje političke vlasti od strane proletarijata je gigantski korak naprijed proletarijata kao klase, i partija mora još više i na nov način, a ne samo na stari način, odgajati strukovne saveze, rukovodeći njima, ne zaboravljajući međutim da oni ostaju

i da će dugo ostati neophodna »škola komunizma« i pripremna škola u kojoj proleteri uče da ostvaruju svoju diktaturu, neophodna organizacija radnika za postepeno prelaženje u ruku radničke *klase* (a ne pojedinih struka), i zatim svih radnih ljudi, upravljanja čitavom privredom zemlje. *Izvjesna* »reakcionarnost« strukovnih saveza, u spomenutom smislu, *neizbježna* je za vrijeme diktature proletarijata. Nerazumijevanje toga je potpuno nerazumijevanje osnovnih uslova *prijelaza* od kapitalizma k socijalizmu. Bojati se *te* »reakcionarnosti«, pokušavati *proći* bez nje, preskočiti je — najveća je glupost, jer to znači bojati se one uloge proleterske avangarde koja se sastoji u obučavanju, odgajanju, uključivanju u nov život najzaostalijih slojeva i masa radničke klase i seljaštva. S druge strane, odgađati ostvarenje diktature proletarijata dotle dok više ne bude nijednog profesionalistički uskog radnika, nijednog radnika u kome ne bi bilo cehovskih i tredjunionističkih predrasuda, bila bi još dublja pogreška. Vještina političara (i pravilno shvaćanje svojih zadataka od strane komunista) i jest u tome da tačno procijeni uslove i moment kada avangarda proletarijata može da uspješno osvoji vlast, kada će pri tome i poslije toga moći da dobije dovoljnu podršku dovoljno širokih slojeva radničke klase i neproleterskih radnih masa ,kada će moći da poslije toga održava, učvršćuje, proširuje svoju vladavinu, odgajajući, obučavajući, privlačeći sve šire i šire mase radnih ljudi.

Dalje. U naprednijim zemljama nego što je Rusija izvjesna reakcionarnost strukovnih saveza ispoljila se i morala se ispoljiti, kudikamo jače nego kod nas. Kod nas su menjševici imali (u vrlo malom broju sindikata imaju dijelom i danas) oslonac u strukovnim savezima upravo zahvaljujući cehovskoj uskosti, strukovnom egoizmu i oportunizmu. Na Zapadu su tamošnji menjševici kudikamo čvršće »zasjeli« u strukovnim savezima, tamo se izdvojio kudikamo jači sloj *profesionalističke, uske, samožive, bezosjećajne, koristoljubive, malograđanske, imperijalistički nastrojene i od imperijalizma korumpirane, od imperijalizma iskvarene »radničke aristokratije«* nego kod nas. To je neosporno. Borba protiv Gompersa, gospode Žuoa, Hendersona, Merhajma, Legina i komp. u Zapadnoj Evropi kodikamo je teža

nego borba protiv naših menjševika, koji predstavljaju *potpuno istovetan* socijalni i politički tip. Tu borbu treba voditi nemilosrdno i obavezno je dovesti, kao što smo je mi doveli, do potpunog diskreditiranja i istjerivanja iz strukovnih saveza svih nepopravljivih vođa oportunizma i socijalšovinizma. Politička vlast se ne može izvojevati (i ne treba pokušavati osvajati je) dok ta borba nije dovedena do *izvjesnog* stepena, pri čemu u raznim zemljama i u raznim uslovima taj »izvjesni stepen« *nije jednak,* i njega mogu pravilno procijeniti samo misaoni, iskusni i verzirani politički rukovodioci proletarijata u svakoj pojedinoj zemlji. Kod nas su mjerilo uspjeha u toj borbi bili, između ostalog, izbori za Ustavotvornu skupštinu u novembru 1917, nekoliko dana poslije proleterskog prevrata od 25. X 1917. Na tim izborima menjševici su bili do nogu potučeni, dobivši 0,7 miliona glasova — 1,4 miliona kad dodamo Zakavkazje — prema 9 miliona glasova koje su dobili boljševici: vidi moj članak »Izbori za Ustavotvornu skupštinu i diktatura proletarijata« u br. 7—8 »Komunističke internacionale«.[24]

Ali borbu protiv »radničke aristokratije« mi vodimo u ime radničke mase i radi privlačenja te mase na svoju stranu; borbu protiv oportunističkih i socijalšovinističkih vođa mi vodimo radi privlačenja radničke klase na svoju stranu. Zaboravljati tu najelementarniju i najočigledniju istinu, bilo bi glupo. A upravo takvu glupost prave »lijevi« njemački komunisti, koji *od* reakcionarnosti i kontrarevolucionarnosti *vrhuške* strukovnih saveza dolaze do zaključka... da treba istupiti iz strukovnih saveza!! da treba odbaciti rad u njima!! da treba stvoriti nove, *izmišljene,* oblike radničke organizacije!! To je neoprostiva glupost, koja je isto što i najveća usluga koju komunisti mogu ukazati buržoaziji. Jer naši menjševici, kao i svi oportunistički, socijalšovinistički, kautskijanski vođe sindikata, nisu ništa drugo nego »agenti buržoazije u radničkom pokretu« (kao što smo mi uvijek

---

[24] »Komunistička internacionala« — časopis, organ Izvršnog komiteta Komunističke internacionale; izlazio je na ruskom, njemačkom, francuskom, engleskom, španjolskom i kineskom jeziku. Prvi broj je izašao 1. maja 1919. U časopisu su se štampali teoretski članci i dokumenti Kominterne. *Prev.*

govorili protiv menjševika) ili »radnički pomoćnici kapitalističke klase« (labor lieutenants of the capitalist class), prema odličnom i duboko tačnom izrazu sljedbenikâ Daniela de Leona u Americi. Ne raditi u reakcionarnim strukovnim savezima, to znači nedovoljno razvijene ili zaostale radničke mase ostaviti pod utjecajem reakcionarnih vođa, agenata buržoazije, radničkih aristokrata ili »buržoaziranih radnika« (uporedi Engels 1852. godine u pismu Marksu o engleskim radnicima[25]).

Baš apsurdna »teorija« neučestvovanja komunista u reakcionarnim strukovnim savezima najočiglednije pokazuje kako se ti »lijevi« komunisti lakomisleno odnose prema pitanju utjecaja na »mase«, kako zloupotrebljavaju svoje poklike o »masi«. Ako hoćemo da pomognemo »masi« i zadobijemo simpatije, naklonost, podršku »mase«, ne treba da se bojimo teškoća, da se bojimo šikana, podmetanja nogu, uvreda, proganjanja od strane »vođa« (koji su, kao oportunisti i socijalšovinisti, u većini slučajeva neposredno ili posredno povezani s bužoazijom i policijom) i treba obavezno *da radimo ondje gdje je masa.* Mi treba da umijemo podnositi svakojake žrtve, savlađivati najveće prepreke, da bismo sistematski, uporno, istrajno, propagirali i agitirali baš u onim ustanovama, društvima, savezima, čak najreakcionarnijim što može biti, u kojima god je proleterska ili poluproleterska masa. A strukovni savezi i radnički kooperativi (ovi posljednji bar ponekad) upravo su takve organizacije u kojima je masa. U Engleskoj, po podacima švedskog lista »Folkets Dagblad Politiken«[26] (od 10. III 1920), broj članova tredjuniona od kraja 1917. do kraja 1918. popeo se od 5,5 miliona na 6,6 miliona, tj. povećao se za 19%. Na kraju 1919. taj broj se cijeni na 7,5 miliona. Nemam pri ruci odgovarajuće podatke o Francuskoj i Njemačkoj, ali potpuno su neosporne i opće su poznate činjenice koje svjedoče o velikom porastu broja članova strukovnih saveza i u tim zemljama.

---

[25] Riječ je o pismu F. Engelsa K. Marksu od 7. X 1858. *Prev.*

[26] »Folkets Dagblad Politiken« (»Dnevni narodni politički list«) — novine Lijeve socijaldemokratske partije Švedske; izlazile su u Stokholmu od aprila 1916, najprije svakog drugog dana (od novembra 1919. zvale su se »Politiken«). *Prev.*

Te činjenice jasno da ne može jasnije govore ono što potvrđuju i hiljade drugih simptoma: porast svjesnosti i težnje k organizaciji upravo u proleterskim masama, u širokim slojevima, među zaostalima. Milioni radnika u Eengleskoj, Francuskoj, Njemačkoj *prvi put* prelaze od potpune neorganiziranosti k elementarnoj, najnižoj, najprostijoj, najpristupačnijoj (za one koji su još skroz-naskroz prožeti buržoaskodemokratskim predrasudama) formi organizacije, naime k strukovnim savezima, — a revolucionarni, ali nerazumni, lijevi komunisti stoje sa strane, viču »masa«, »masa!« — i *odbijaju da rade unutar strukovnih saveza*!! odbijaju izgovarajući se njihovom »reakcionarnošću«!! izmišljaju novu, čistu, slobodnu od buržoaskodemokratskih predrasuda, neokaljanu cehovskim i uskoprofesionalističkim grijesima »radničku uniju«, koja će tobože biti (tek biti!) široka i za učešće u kojoj se traži samo (samo!) »priznanje sovjetskog sistema i diktature« (vidi citat gore)!!

Veću nerazumnost, veću štetu za revoluciju od one koju nanose »lijevi« revolucionari nemoguće je i zamisliti! I kad bismo danas u Rusiji, poslije 2½ godine neviđenih pobjeda nad buržoazijom Rusije i Antante, postavili za strukovne saveze kao uvjet učlanjivanja »priznanje diktature«, mi bismo učinili glupost, pokvarili svoj utjecaj na mase, pomogli menjševicima. Jer sav je zadatak komunista: umjeti *uvjeriti* zaostale, umjeti raditi *među* njima, a ne *odvajati se* od njih izmišljenim dječji — »lijevim« prolama.

Bez sumnje, gospoda Gompersi, Hendersoni, Žuoi, Legini vrlo su zahvalni takvim »lijevim« revolucionarima koji, slično njemačkoj »principijelnoj« opoziciji (sačuvaj nas bože od takve »principijelnosti«!) ili nekim revolucionarima međuameračkim »industrijskim radnicima svijeta«,[27] propovije-

[27] *Industrijski radnici svijeta* (Industrial Workers of the World — I. W. W.) — sindikalna organizacija radnika SAD, osnovana 1905. Ujedinjavala je uglavnom nekvalifikovane i loše plaćene radnike raznih struka. U njenom stvaranju aktivno su učestvovali vođe američkog radničkog pokreta D. De Leon, J. Debs i V Hejvud. (Organizacije I. W. W. stvarane su i u Kanadi, Australiji, Engleskoj, Latinskoj Americi, Južnoj Africi). S njenim učešćem je u godinama Prvog svjetskog rata izveden niz protivratnih masovnih akcija američke radničke klase. U djelatnosti organizacije ispoljavale su se anarhosindikalističke crte: nije priznavala političku borbu proletarijata, negirala je rukovodeću ulogu partije, odbijala da radi među članovima sindikata koji

daju istupanje iz reakcionarnih strukovnih saveza odbijanje rada u njima. Bez sumnje, gospoda »vođe« oportunizma pribjeći će svakojakim mahinacijama buržoaske diplomacije, pomoću buržoaskih vlada, popova, policije, sudova, da bi spriječili ulaženje komunista u strukovne saveze, da bi ih na sve moguće načine izgurali iz njih, da bi im rad unutar strukovnih saveza učinili što neprijatnijim, da bi ih vrijeđali, dizali hajku na njih, progonili ih. Mi treba da umijemo odolijevati svemu tome, da budemo spremni na sve žrtve čak — u slučaju potrebe — da budemo spremni da se poslužimo svakojakim manevrima, lukavstvima, ilegalnim metodama, prešućivanjima, skrivanjem istine, samo da bismo prodrli u strukovne saveze, da bismo ostali u njima, pošto-poto vršili komunistički rad. Pod carizmom do 1905. kod nas nije bilo nikakvih »legalnih mogućnosti«, ali kad je Zubatov, agent ohranke,[28] organizirao crnostotinaške radničke skupštine i radnička društva radi hvatanja revolucionara i radi borbe protiv njih, mi smo slali na te skupštine i u ta društva članove naše partije (ja lično se od tih drugova sjećam Babuškina, istaknutog petrogradskog radnika koga su carski generali strijeljali 1906) koji su uspostavljali vezu s masom, vješto vodili svoju agitaciju i istrzali radnike ispod utjecaja zubatovaca.[29] Naravno, u Zapadnoj Evropi, naročito prožetoj naročito uvriježenim legalističkim, ustavnim, buržoaskodemokratskim predrasudama, takvu stvar je teže provesti. Ali ona se može i mora provesti i provoditi sistematski.

Izvršni komitet III internacionale mora, po mom ličnom mišljenju, direktno osuditi i idućem kongresu Komunističke internacionale predložiti da osudi kako politiku neučestvovanja i njegove krajnje štetnosti za stvar proleterske revolucije) uopće, tako i napose liniju nekih članova holandske komunističke partije koji su — svejedno da li neposredno ili posredno, otvoreno ili prikriveno, potpuno ili dijelom — tu

su pripadali Američkoj federaciji rada (A. F. L.) i dr. Uslijed oportunističke politike rukovodstva, I. W. W. su se pretvorili u sektašku organizaciju koja je izgubila utjecaj u radničkom pokretu. *Prev.*

[28] ohranka — tajna policija u carskoj Rusiji. *Prev.*

[29] Gompersi, Hendersoni, Žuvi, Legini nisu ništa drugo do Zubatovi koji se razlikuju od naših Zubatova evropskim odijelom, uglađenošću, civilizirano, fino, demokratskim dotjeranim metodama provođenja svoje podle politike.

nepravilnu politiku podržavali. III internacionala mora prekinuti s taktikom II internacionale i delikatna pitanja ne smije zaobilaziti, ne smije zataškavati, nego ih mora postavljati oštro. Cijelu istinu rekli smo u lice »nezavišnjacima« (Nezavisnoj socijaldemokratskoj partiji Njemačke), cijelu istinu treba reći u lice i »lijevim« komunistima.

VII

TREBA LI UČESTVOVATI U BURŽOASKIM PARLAMENTIMA

Njemački »lijevi« komunisti s najvećim omalovažavanjem — i s najvećom lakomislenošću — odgovaraju na to pitanje negativno. Njihovi argumenti? U gore navedenom citatu čitali smo:

»...sa svom odlučnošću odbaciti svako vraćanje oblicima borbe parlamentarizma, koji su se istorijski i politički preživjeli...«

Ovo je rečeno do smiješnosti pretenciozno, i očigledno je netačno. »Vraćanje« k parlamentarizmu! Možda u Njemačkoj već postoji sovjetska republika? Ne izgleda da postoji! Pa kako se onda može govoriti o »vraćanju«? Zar to nije šuplja fraza?

Parlamentarizam se »istorijski preživio«. To je tačno u propagandnom smislu. Ali svako zna da je odatle do *praktičnog* prevladavanja još vrlo daleko. Kapitalizam se još prije mnogo decenija mogao, i to s punim pravom, proglasiti »istorijski preživljelim«, ali to niukoliko ne odstranjuje potrebu vrlo duge i vrlo uporne borbe *na tlu* kapitalizma. Parlamentarizam se »istorijski preživio« u smislu *svjetsko-istorijskom*, tj. *epoha* buržoaskog parlamentarizma je završena, *epoha* diktature proletarijata je *počela*. To je neosporno. Ali svjetskoistorijsko mjerilo mjeri decenijama. 10—20 godina ranije ili kasnije, to je s gledišta svjetskoistorijskog mjerila indiferentno, to je — s gledišta svjetske istorije — sitnica koju nije moguće čak ni približno uzeti u račun. Ali baš zato je povezivanje na svjetskoistorijsko mjerilo u pitanju praktične politike strahovita teoretska pogreška.

Parlamentarizam se »politički preživio«? E to je druga stvar. Kad bi to bilo tačno, pozicija »lijevih« bila bi jaka. Ali to treba dokazivati vrlo ozbiljnom analizom, a »lijevi« ne umiju čak ni da joj priđu. U »tezama o parlamentarizmu«, koje su objavljene u br. 1 »Biltena privremenog Amsterdamskog biroa Komunističke internacionale« (»Bulletin of the Provisional Bureau in Amsterdam of the Communist Internacional«, February 1920), a koje jasno izražavaju holandskolijevi ili lijevoholandski pravac, analiza je također, kao što ćemo vidjeti, sasvim loša.

Prvo. Njemački »lijevi«, kao što je poznato, još su u januaru 1919. smatrali parlamentarizam »politički preživjelim«, usprkos mišljenju tako istaknutih političkih rukovodilaca kao Roza Luksemburg i Karl Libkneht. Poznato je da su »lijevi« pogriješili. Već to obara, odmah i radikalno, postavku da se parlamentarizam »politički preživio«. »Lijevi« su dužni da dokažu zašto je njihova tadašnja neosporna pogreška danas prestala da bude pogreška. Ni trunka dokaza oni ne navode niti mogu da navedu. Odnos političke partije prema njenim pogreškama jedan je od najvažnijih i najtačnijih kriterija ozbiljnosti partije i njenog izvršavanja *na djelu* njenih dužnosti prema svojoj *klasi* i prema radnim *masama*. Otvoreno priznati pogrešku, pokazati njene uzroke, proanalizirati situaciju koja ju je izazvala, požljivo ispitati sredstva za njeno ispravljanje — eto to je obilježje ozbiljne partije, eto to je njeno izvršavanje svojih dužnosti, eto to je odgajanje i obučavanje *klase*, a zatim i *mase*. Ne izvršavajući te svoje dužnosti, ne odnoseći se s izvanrednom pažnjom, brižljivošću, opreznošću prema izučavanju svoje očite pogreške, »lijevi« u Njemačkoj (i u Holandiji) baš time dokazuju da oni nisu *partija klase*, nego kružok, da nisu *partija masâ*, nego grupa inteligenata i malog broja radnika koji ponavljaju najgore strane inteligenštine.

Drugo. U istoj brošuri frankfurtske grupe »lijevi«, iz koje smo gore naveli opširne citate, čitamo:

»...milioni radnika koji još idu za politikom centruma« (katoličke partije »centruma«) »jesu kontrarevolucionarni. Seoski proleteri daju legije kontrarevolucionarnih trupa« (str. 3 gore spomenute brošure).

Po svemu se vidi da je to rečeno odveć neodmjereno i pretjerano, Ali osnovna činjenica koja je ovdje izložena — neosporna je, i njeno priznanje od strane »lijevih« naročito jasno svjedoči o njihovoj pogrešci. Kako se može govoriti da se »parlamentarizam preživio politički«, kad se »milioni« i »legije« *proletera* još zalažu ne samo za parlamentarizam uopće nego su i direktno »kontrarevolucionarni«!? Jasno je da se parlamentarizam u Njemačkoj *još nije* preživio politički. Jasno je da su *»lijevi«* u Njemačkoj uzeli *svoju želju*, svoj ideološko-politički stav za objektivnu stvarnost. To je najopasnija pogreška za revolucionare. U Rusiji, gdje je nadasve brutalni i okrutni jaram carizma naročito dugo i u naročito raznovrsnim oblicima rađao revolucionare raznih pravaca, revolucionare nevjerovatne odanosti, entuzijazma, heroizma, snage volje u Rusiji smo tu pogrešku revolucionara naročito izbliza promatrali, naročito pažljivo izučavali, naročito je dobro poznajemo, i zato je naročito jasno vidimo i kod drugih. Za komuniste u Njemačkoj parlamentarizam se, naravno, »politički preživio«, ali stvar je baš u tome da *ne* uzmemo ono što je preživjelo *za nas* kao da je preživjelo *za klasu*, kao da je preživjelo *za mase*. Baš tu opet vidimo da »lijevi« ne umiju da stvaraju zaključke, ne umiju da se ponašaju kao partije *klase*, kao partije *masa*. Vi ste dužni ne da se spuštate na nivo masa, na nivo zaostalih slojeva klase. To je neosporno. Vi ste dužni da im govorite gorku istinu. Vi ste dužni da njihove buržoaskodemokratske i parlamentarne predrasude nazivate predrasudama. Ali u isti mah vi ste dužni da *trezveno* pratite *stvarno* stanje svjesnosti i pripremljenosti upravo čitave klase (a ne samo njene komunističke avangarde), upravo čitave radne *mase* (a ne samo njenih najnaprednijih ljudi).

Ako ne idu baš »milioni« i »legije«, nego ako naprosto dosta značajna *manija* industrijskih radnika ide za katoličkim popovima — poljoprivrednih radnika za junkerima i kulacima (Grossbauern) — onda već iz toga *nesumnjivo* proizlazi da se parlamentarizam u Njemačkoj *još nije* preživio politički, da je učešće u parlamentarnim izborima i u borbi na parlamentarnoj tribini *obavezno* za partiju revolucionarnog proletarijata *upravo* radi odgajanja zaostalih slojeva *svoje klase*, upravo radi buđenja i prosvjećivanja nerazvijene, zaostale, neuke seoske *mase*. Dok nemate snage da ras-

tjerate buržoaski parlament i svakojake reakcionarne institucije drukčijeg tipa, vi ste *dužni* da radite u njima *upravo* zato što tamo još ima radnika kojima su popovi i seoska zabačenost zamračili svijest, inače rizikujete da postanete naprosto brbljivci.

Treće. »Lijevi« komunisti govore o nama, boljševicima, vrlo mnogo dobrih stvari. Ponekad čovjeku dođe da kaže: kad bi nas manje hvalili, a više se udubljivali u taktiku boljševika, više se upoznavali s njome! Mi smo učestvovali na izborima za buržoaski parlament Rusije, za Ustavotvornu skupštinu, u septembru—novembru 1917. Da li je naša taktika bila pravilna ili nije? Ako nije, treba to jasno kazati i dokazati: to je potrebno radi izgrađivanja pravilne taktike od strane međunarodnog komunizma. Ako jest, treba otud izvući izvjesne zaključke. Razumije se, o izjednačavanju uslova Rusije i uslova Zapadne Evrope ne može biti ni govora. Ali specijalno u pitanju o tome šta znači pojam: »parlamentarizam se politički preživio«, obavezno je tačno uzeti u obzir naše iskustvo, jer bez uzimanja u obzir konkretnog iskustva takvi pojmovi se odveć lako pretvaraju u šuplje fraze. Zar nismo mi ruski boljševici u septembru—novembru 1917. imali *više* prava od kojih hoćete zapadnih komunista da smatramo da se u Rusiji parlamentarizam politički preživio? Naravno, imali smo, jer stvar nije u tome da li buržoaski parlamentarci postoje odavna ili odskora, nego u tome koliko su široke mase radnih ljudi *spremne* (ideološki, politički, praktično) da prihvate sovjetski sistem i da rastjeraju (ili dopuste rastjerivanje) buržoaskodemokratski parlament. Da su u Rusiji u septembru—novembru 1917. radnička klasa gradova, vojnici i seljaci, zbog niza specijalnih uslova bili odlično pripremljeni za prihvaćanje sovjetskog sistema i za rastjerivanje najdemokratskijeg buržoaskog parlemenata, to je potpuno neosporna i potpuno utvrđena istorijska činjenica. Pa ipak boljševici *nisu* bojkotirali Ustavotvornu skupštinu, nego su učestvovali na izborima i prije i *poslije* izvojevanja političke vlasti od strane proletarijata. Da su ti izbori dali vanredno dragocjene (i za proletarijat vrlo korisne) političke rezultate, to sam ja, smijem da se nadam, dokazao u gore spomenutom članku, koji je detaljno analizirao podatke o izborima za Ustavotvornu skupštinu u Rusiji.

Zaključak iz ovog je potpuno neosporan: dokazano je da čak nekoliko nedelja prije pobjede sovjetske republike, čak *poslije* te pobjede, učešće u buržoaskodemokratskom parlamentu ne samo što ne nanosi štetu revolucionarnom proletarijatu nego mu olakšava mogućnost da *dokaže* zaostalim masama zašto takvi parlamenti zaslužuju da budu rastjerani, *olakšava* uspjeh njihova rastjerivanja, *olakšava* »političko iživljavanje« buržoaskog parlamentarizma. Ne voditi računa o tom iskustvu i u isto vrijeme pretendirati na pripadanje Komunističkoj *Internacionali,* koja mora izgrađivati svoju taktiku *intternacionalno* (ne kao usko ili jednostrano nacionalnu, nego upravo kao internacionalnu taktiku) znači činiti najdublju pogrešku i baš odstupiti od internacionalizma na djelu, priznavajući ga na riječima.

Da vidimo sad »holandskolijeve« argumente u prilog neučestvovanja u parlamentima. Evo prijevoda (s engleskog) najvažnije od gore spomenutih »holandskih« teza, teze 4:

»Kad je kapitalistički sistem proizvodnje slomljen i društvo se nalazi u stanju revolucije, parlamentarni rad postepeno gubi značenje u poređenju s akcijama samih masa. Kad u takvim uslovima parlament postaje centar i organ kontrarevolucije, a s druge strane radnička klasa izgrađuje instrumente svoje vlasti u obliku sovjetâ, odricanje od svakog učešća u parlamentarnom radu može čak da bude neophodno«.

Prva rečenica je očito netačna, jer je akcija masa — na primjer veliki štrajk — važnija od parlamentarnog rada *uvijek,* a nikako samo za vrijeme revolucije ili u revolucionarnoj situaciji. Taj očito neodrživ, istorijski i politički netačan argument samo pokazuje s osobitom jasnoćom da autori apsolutno ne uzimaju u obzir ni općeevropsko (francusko pred revoluciju 1848. i 1870; njemačko 1878—1890. itd.) ni rusko (vidi gore) iskustvo što se tiče važnosti *povezivanja* legalne i ilegalne borbe. Ovo pitanje ima ogromno značenje kako uopće, tako i specijalno zato što se u *svim* civiliziranim i razvijenim zemljama brzo približava vrijeme kad takvo povezivanje sve više i više postaje — dijelom je već postalo — obavezno za partije revolucionarnog proletarijata zbog narastanja i približavanja građanskog rata proletarijata protiv buržoazije, zbog bjesomučnih proganjanja komunista od strane republikanskih i uopće buržoaskih vla-

da, koje su spremne na sva moguća narušavanja legalnosti (koliko vrijedi samo primjer Amerike) itd. Ovo veoma važno pitanje Holanđani, i uopće lijevi, apsolutno nisu shvatili.

Druga rečenica je, prvo, netačna istorijski. Mi boljševici učestvovali smo u najkontrarevolucionarnijim parlamentima, i iskustvo je pokazalo da je to učešće bilo ne samo korisno nego i neophodno za partiju revolucionarnog proletarijata upravo poslije prve buržoaske revolucije u Rusiji (1905) radi pripremanja druge buržoaske (februar 1917) i zatim socijalističke (oktobar 1917) revolucije. Drugo, ta rečenica je nevjerojatno nelogična. Iz toga što parlament postaje organ i »centar« (faktično on »centar« nikad nije bio niti može biti, ali to uzgred) kontrarevolucije, a radnici izgrađuju instrumente svoje vlasti u obliku sovjeta, iz toga proizlazi to da radnici treba da se pripremaju — pripremaju ideološki, politički, tehnički — za borbu sovjeta protiv parlamenta, za rastjerivanje parlamenta od strane sovjeta. Ali iz toga nikako ne proizlazi da se to rastjerivanje otežava ili da se ne olakšava prisustvom sovjetske opozicije *u* kontrarevolucionarnom parlamentu. Za vrijeme svoje pobjedonosne borbe protiv Denjikina i Kolčaka mi nismo nijedanput opazili da bi postojanje sovjetske, proleterske, opozicije kod njih bilo indiferentno za naše pobjede. Mi vrlo dobro znamo da je rastjerivanje Ustavotvorne skupštine 5. I 1918. bilo olakšano, a ne otežano, time što je u kontrarevolucionarnoj Ustavotvornoj skupštini koju je trebalo rastjerati postojala i dosljedna, boljševička, i nedosljedna, lijevoeserovska, sovjetska opozicija. Autori teze su se potpuno zapetljali i zaboravili su iskustvo čitavog niza, ako ne i svih, revolucija koje svjedoči o tome kako je za vrijeme revolucija od naročite koristi *povezivanje* masovne akcije izvan reakcionarnog parlamenta s opozicijom u tom parlamentu koja simpatizira s revolucijom (ili još bolje: direktno podržava revoluciju). Holanđani, i uopšte »lijevi«, rasuđuju ovdje kao doktrinari revolucije koji nikad u pravoj revoluciji nisu učestvovali, ili se u istoriju revolucije nisu udubljivali, ili naivno uzimaju subjektivno »negiranje« izvjesne reakcionarne institucije za njeno stvarno rušenje zajedničkim snagama čitavog niza objektivnih faktora. Najsigurnije sredstvo da se diskreditira nova politička (i ne samo politička) ideja i da joj se naškodi sastoji se u tome da se ona, u ime odbrane,

dovede do apsurda. Jer svaka se istina, ako je učinimo »prekomjernom« (kako je govorio Dicgen-otac), ako je pretjeramo, ako je proširimo preko granica njene stvarne primjenljivosti, može dovesti do apsurda, i ona se čak neizbježno, pri navedenim uslovima, pretvara u apsurd. Baš takvu medvjeđu uslugu ukazuju holandski i njemački lijevi novoj istini o superiornosti sovjetske vlasti nad buržoaskodemokratskim parlamentima. Razumije se, ko bi počeo govoriti na stari način i uopće da odricanje od učešća u buržoaskim parlamentima ni pri kojim uslovima nije dopušteno, taj ne bi bio u pravu. Pokušati da ovdje formuliram uslove pri kojima je bojkot koristan, ja ne mogu, jer je zadatak ovog članka mnogo skromniji: uzeti u obzir rusko iskustvo u vezi s nekim aktuelnim pitanjima internacionalne komunističke taktike. Rusko iskustvo dalo nam je jednu sretnu i pravilnu (1905), drugu pogrešnu (1906) primjenu bojkota od strane boljševika. Kad analiziramo prvi slučaj, mi vidimo: uspjelo se *ne dopustiti sazivanje* reakcionarnog parlamenta od strane vlasti u situaciji kad je izvanrednom brzinom rasla izvanparlamentarna (specijalno štrajkaška) revolucionarna akcija masa, kad nikakve podrške reakcionarnoj vlasti nijedan sloj proletarijata i seljaštva nije mogao da pruža, kad je utjecaj na široke, zaostale mase revolucionarni proletarijat osiguravao sebi štrajkaškom borbom i agrarnim pokretom. Potpuno je očigledno da se na savremene evropske uslove *ovo* iskustvo ne može primijeniti. Potpuno je očigledno i to — na osnovu gore izloženih argumenata — da je odbrana, makar i uvjetna, odricanja od učešća u parlamentima od strane Holanđana i »lijevih« iz osnova nepravilna i štetna stvar revolucionarnog proletarijata.

U Zapadnoj Evropi i Americi parlament je naročito omrznuo najsvjesnijim revolucionarima iz redova radničke klase. To je neosporno. To je potpuno razumljivo, jer je teško zamisliti nešto gnusnije, podlije, izdajničkije od držanja ogromne većine socijalističkih i socijaldemokratskih poslanika u parlamentu za vrijeme rata i poslije rata. Ali bilo bi ne samo nerazumno nego direktno zločinački predavati se tom raspoloženju pri rješavanju pitanja: *kako* treba da se borimo protiv općepriznatog zla? U mnogim zemljama Zapadne Evrope revolucionarno raspoloženje je sada, može se

reći, »novina« ili »rijetkost« na koju su odveć dugo, uzaludno, nestrpljivo čekali, pa možda za to tako lako popuštaju raspoloženju. Naravno, bez revolucionarnog raspoloženja u masama, bez uslova koji pomažu rastenje takvog raspoloženja, revolucionarna taktika se neće pretvoriti u akciju, ali nas u Rusiji je odveć dugo, teško, krvavo iskustvo uvjerilo u istinu da se samo na revolucionarnom raspoloženju revolucionarna taktika ne može da gradi. Taktika mora da bude izgrađena na trezvenom, strogo objektivnom uzimanju u obzir *svih* klasnih snaga dane države (i okolnih država, i svih država, u svjetskim razmjerima), a tako isto na uzimanju u obzir iskustva revolucionarnih pokreta. Manifestirati svoju »revolucionarnost« samo psovanjem na adresu parlamentarnog oportunizma, samo odbacivanjem učešća u parlamentima vrlo je lako, ali upravo zato što je to odveć lako, to nije rješenje teškog i vrlo teškog zadatka, Stvoriti stvarno revolucionarnu parlamentarnu frakciju u evropskim parlamentima mnogo je teže nego u Rusiji. Naravno. Ali to je samo poseban izraz one opće istine da je Rusiji u konkretnoj istorijski izvanredno originalnoj situaciji 1917. godine bilo lako *početi* socijalističku revoluciju, dok će *nastavljati* i dovesti je do kraja Rusiji biti teže nego evropskim zemljama. Ja sam još na početku 1918. morao ukazivati na tu okolnost, i dvogodišnje iskustvo poslije toga potpuno je potvrdilo pravilnost takvog mišljenja. Takvih specifičnih uslova kao što su: 1) mogućnost da se sovjetski prevrat poveže sa svršetkom, zahvaljujući njemu, imperijalističkog rata koji je nevjerojatno izmučio radnike i seljake; 2) mogućnost da se izvjesno vrijeme koristi borba na život i smrt između dvije svjetski moćne grupe imperijalističkih grabljivaca koje se nisu mogle da ujedine protiv sovjetskog neprijatelja; 3) mogućnost da se izdrži relativno dug građanski rat, donekle zahvaljujući gigantskim razmjerima zemlje i lošim saobraćajnim sredstvima; 4) postojanje tako dubokog buržoaskodemokratskog revolucionarnog pokreta u seljaštvu da je partija proletarijata uzela revolucionarne zahtjeve od partije seljaka (eserâ, partije koja je oštro neprijateljski raspoložena, u svojoj većini, prema boljševizmu) i odmah ih ostvarila zahvaljujući izvojevanju političke vlasti od strane proletarijata; — takvih specifičnih uslova u Zapadnoj Evropi sada ne-

ma, a takvi ili slični uslovi ne ponavljaju se odveć lako. Eto zašto je, između ostalog — pored niza drugih uzroka — *početi* socijalističku revoluciju Zapadnoj Evropi teže nego nama. Pokušavati »zaobići« tu teškoću »preskočivši« težak posao iskorištavanja reakcionarnih parlamenata u revolucionarne svrhe, najčistija je djetinjarija. Vi hoćete da stvorite novo društvo, a plašite se teškoća pri stvaranju dobre parlamentarne frakcije od uvjerenih, odanih, junačkih komunista u reakcionarnom parlamentu! Zar to nije djetinjarija? Ako su Karl Libkneht u Njemačkoj i C. Heglund u Švedskoj umjeli da čak bez masovne podrške odozdo dadu primjere stvarno revolucionarnog iskorištavanja reakcionarnih parlamenata, kako onda masovna revolucionarna partija koja brzo raste, u situaciji poslijeratne razočaranosti i ogorčenosti masa, ne može da *iskuje* sebi komunističku frakciju u najgorim parlamentima?! Upravo zato što su zaostale mase radnika i — još više — sitnih seljaka u Zapadnoj Evropi mnogo jače nego u Rusiji prožete buržoaskodemokratskim i parlamentarnim predrasudama, upravo zato *samo* iz takvih institucija kao što su buržoaski parlamenti komunisti mogu (i moraju) voditi dugu, upornu borbu razgolićivanja, razbijanja i savlađivanja tih predrasuda, borbu koja se ne zaustavlja ni pred kakvim teškoćama.

Njemački »lijevi« se žale na nevaljale »vođe« svoje partije i padaju u očajanje, dolazeći do smiješnog »negiranja« »vođa«. Ali u uslovima kad »vođe često treba sakrivati u ilegalnosti, *izgrađivanje* dobrih, pouzdanih, oprobanih, autoritativnih »vođa« stvar je naročito teška, i te teškoće *ne mogu* se uspješno savladati bez povezivanja legalnog i ilegalnog rada, *bez isprobavanja »vođa« između ostalog,* i na parlamentarnoj areni. Kritiku — i to najoštriju, nemilosrdnu, nepomirljivu kritiku — treba upravljati ne protiv parlamentarizma i parlamentarnog rada, nego protiv onih vođa koji ne umiju — a još više protiv onih koji *neće* — da parlamentarne izbore i parlamentarnu tribinu iskorištavaju revolucionarno, komunistički. Samo takva kritika — spojena naravno, s istjerivanjem nevaljalih vođa i sa zamjenjivanjem nevaljalih vođa valjanima — predstavljaće koristan i plodan revolucionarni rad koji u isto vrijeme odgaja i »vođe«, da budu dostojni radničke klase i radnih masa, — i mase da se

nauče pravilno snalaziti u političkoj situaciji i shvaćati vrlo komplicirane i zamršene zadatke koji iz te situacije proizlaze.[30].

VIII

NIKAKVIH KOMPROMISA

Mi smo vidjeli, u citatu iz frankfurtske brošure, s kakvom odlučnošću ističu »lijevi« tu parolu. Žalosno je gledati kako su ljudi koji, bez sumnje, smatraju sebe marksistima i koji žele da budu marksisti zaboravljali osnovne istine marksizma. Evo šta je pisao 1874. godine protiv manifesta 33 komunara-blankista Engels, koji je, kao i Marks, spadao među one rijetke, vrlo rijetke pisce kod kojih u svakoj rečenici svakog njihovog krupnog rada postoji izvanredna dubina sadržaja:

»Mi smo komunisti« (pisali su u svom manifestu komunari-blankisti) »jer hoćemo da dođemo do svog cilja ne zau-

---

[30] Imao sam odveć malo mogućnosti da se upoznam s »lijevim« komunizmom u Italiji. Bez sumnje, drug Bordiga i njegova frakcija »komunista-bojkotista« (Comunista astensionista) nema pravo kad brani neučestvovanje u parlamentu. Ali u jednoj tački on je, mislim, u pravu — koliko se može suditi na osnovu dva broja njegovog lista »Sovjet« (Il Soviet, br. 3 i 4, 18. I i 1. II 1920), četiri sveske odličnog časopisa druga Seratija: »Komunizam« (»Comunismo«, br. 1—4, 1. X—30. XI 1919) i pojedinih brojeva talijanskih buržoaskih listova s kojima sam uspio da se upoznam. Naime, drug Bordiga i njegova frakcija imaju pravo u napadima na Turatija i njegove istomišljenike, koji ostaju u partiji koja je priznala sovjetsku vlast i diktaturu proletarijata, ostaju članovi parlamenta i nastavljaju svoju veoma štetnu, staru oportunističku politiku. Naravno, trpeći to, drug Serati i čitava Talijanska socijalistička partija čine pogrešku od koje prijeti ista onakva duboka šteta i opasnost kao u Mađarskoj, gdje su mađarska gospoda Turati sabotirala iznutra i partiju i sovjetsku vlast. Takav pogrešan, nedosljedan ili beskarakteran stav prema oportunistima-parlamentarcima rađa, s jedne strane, »lijevi« komunizam, s druge strane *do izvjesne mjere* opravdava njegovo postojanje. Drug Serati očigledno nije u pravu kad za »nedosljednost« optužuje poslanika Turatija (»Comunismo«, br. 3), dok je nedosljedna upravo Talijanska socijalistička partija kad trpi takve oportuniste-parlamentarce kao što su Turati i K°. (»*Komunizam*« (»Comunismo«) — polumjesečni časopis Talijanske socijalističke partije; izlazio je u Milanu od 1919. do 1922. Uređivao ga je G. Serrati. *Prev.)*

stavljajući se na međustanicama, na kompromisima, koji samo odlažu pobjedu i produžuju ropstvo«.

Njemački komunisti su komunisti jer kroz sve međustanice i kompromise, koje ne stvaraju istorijski razvitak, jasno proziru i stalno slijede krajnji cilj: uništenje klasa i stvaranje takvog društva u kome više ne postoji privatno vlasništvo na zemlju i na sva sredstva za proizvodnju. Trideset i tri blankista su komunisti jer uobražavaju: čim *oni* imaju dobru volju da preskoče međustanice i kompromise, stvar je već gotova, pa ako — u što su oni čvrsto uvjereni — ovih dana »počne«, i oni dođu na kormilo, prekosutra će »komunizam biti uveden«. Ako to nije moguće odmah,onda oni nisu ni komunisti.

Kakva dječja naivnonst — navoditi svoju nestrpljivost kao teoretski argument! (*Fr. Engels*, »Program komunara-blankista«, iz njemačkog socijaldemokratskog lista »Volksstaat«[31] 1874, br. 73, u zborniku »Članci 1871—1875«, ruski prijevod, Petrograd 1919, str. 52—53.)

U tom istom članku Engels izražava svoje duboko poštovanje prema Vajanu i govori o »neospornoj zasluzi« Vajana (koji je bio, kao i Ged, istaknuti vođa međunarodnog socijalizma, do njihove izdaje socijalizma u augustu 1914). Ali očiglednu pogrešku Engels ne ostavlja bez detaljne analize. Naravno, vrlo mladim i neiskusnim revolucionarima, a također sitnonburžoaskim revolucionarima čak vrlo časne starosti i vrlo iskusnim, izgleda vrlo »opasno«, neshvatljivo, nepravilno »dopuštati kompromise«. I mnogi sofisti rasuđuju (jer su nadasve ili suviše »iskusni« politikanti) upravo kao engleski vođe oportunizma koje je spomenuo drug Lensberi: »ako se boljševicima dopušta taj i taj kompromis, zašto da se nama ne dopuste koji mu drago kompromisi?« Ali proleteri, odgojeni na mnogim štrajkovima (da uzmemo samo tu jednu manifestaciju klasne borbe) obično vrlo dobro shvaćaju duboku (filozofsku, istorijsku, političku, psihološku) istinu koju je izložio Engels. Svaki proleter

---

[31] »*Der Volksstaat*« (»Narodna država«) — centralni organ njemačke socijaldemokratije (partije ajzenahovaca); izlazio je u Lajpcigu 1869—1876, a uređivao ga je V. Libkneht. U listu su sarađivali K. Marks i F. Engels. *Prev.*

je doživljavao štrajk, doživljavao »kompromise« s mrskim ugnjetačima i eksploatatorima kad su radnici morali da se vrate na posao ili ne postigavši ništa ili pristajući na djelomično zadovoljenje svojih zahtjeva. Svaki proleter, zahvaljujući uslovima masovne borbe i jakog zaoštravanja klasnih suprotnosti u kojima živi, vidi razliku među kompromisom koji su iznudili objektivni uslovi (štrajkaši imaju siromašnu kasu, nemaju podrške sa strane, nagladovali su se i izmučili do krajnosti) — kompromisom koji niukoliko ne umanjuje revolucionarnu odanost i spremnost za dalju borbu radnika koji su pravili takav kompromis — i, s druge strane, kompromisom izdajnika koji svoj grubi egoizam (i štrajkbreheri prave »kompromis«!), svoj kukavičluk, svoju želju da se dodvore kapitalistima, svoju prijemčivost za zastrašivanja, ponekad za nagovaranja, ponekad za milostinju, ponekad za laskanje od strane kapitalista svaljuju na objektivne razloge(takvih kompromisa izdajnikâ naročito mnogo pokazuje istorija engleskog radničkog pokreta na strani vođa engleskih tredjuniona, ali u ovom ili onom obliku gotovo svi radnici u svim zemljama vidjeli su analognu pojavu).

Razumije se, ima pojedinih izuzetno teških i složenih slučajeva kad samo s najvećim naporom uspijeva da se pravilno odredi stvarni karakter ovog ili onog »kompromisa«, — kao što ima slučajeva ubistva kad je vrlo teško odlučiti da li je to bilo potpuno opravdano i čak nužno ubistvo (na primjer u nužnoj odbrani) ili neoprostiv nehat ili čak rafinirano izveden podmukli plan. Razumije se, u politici, gdje se nekiput radi o izvanredno kompliciranim — nacionalnim i internacionalnim — uzajamnim odnosima između klasa i partija, biće mnogo slučajeva koji su kudikamo teži nego što je pitanje o opravdanom »kompromisu« pri štrajku ili o izdajničkom »kompromisu« štrajkbrehera, vođe-izdajnika itd. Napraviti recept ili uopće pravilo (»nikakvih kompromisa«!) koje bi vrijedilo za sve slučajeve je apsurd. Da bi se čovjek mogao snaći u svakom pojedinom slučaju, potrebno je da sâm misli i shvaća. Između ostalog, značenje partijske organizacije i partijskih vođa koji zaslužuju taj naziv i jest u tome što se dugim, upornim, raznovrsnim, svestranim radom svih predstavnika dane klase koji

misle[32] stvaraju potrebna znanja, potrebno iskustvo, potreban — osim znanja i iskustva — politički instinkt, radi brzog i pravilnog rješavanja složenih političkih pitanja.

Naivni i sasvim neiskusni ljudi uobražavaju da je sasvim dovoljno priznati dopuštenost kompromisa *uopće*, pa da bude izbrisana svaka granica između oportunizma, protiv kojeg mi vodimo i moramo voditi nepomirljivu borbu, i revolucionarnog marksizma ili komunizma. Ali takvim ljudima, ako oni još ne znaju da su *sve* granice i u prirodi i u društvu pokretne i do izvjesnog stupnja uvjetne, ne može se pomoći ničim drugim osim dugim obučavanjem, odgajanjem, prosvjećivanjem, političkim i životnim iskustvom. U praktičnim pitanjima politike svakog pojedinog ili specifičnog istorijskog momenta važno je umjeti izdvojiti ona u kojima se manifestira glavni oblik nedopuštenih, izdajničkih kompromisa, kompromisa koji otjelovljuju pogubán po revolucionarnu klasu oportunizam, i usmjeriti sve snage na razgolićavanje tih kompromisa, na borbu protiv njih. Za vrijeme imperijalističkog rata 1914—1918. između dvije grupe podjednako razbojničkih i grabljivih zemalja takav glavni, osnovni oblik oportunizma bio je socijalšovinizam, tj. podrška »odbrane otadžbine«, koja je u *takvom* ratu faktično bila isto što i odbrana pljačkaških interesa »svoje« buržoazije. Poslije rata — odbrana pljačkaškog »Društva naroda«; odbrana direktnih ili indirektnih saveza s buržoazijom svoje zemlje protiv revolucionarnog proletarijata i »sovjetskog« pokreta; odbrana buržoaske demokratije i buržoskog parlamentarizma protiv »sovjetske vlasti«; — to su bile glavne manifestacije tih nedopuštenih izdajničkih kompromisa koji su, u svom zbroju, davali poguban po revolucionarni proletarijat i njegovo djelo oportunizam.

»Sa svom odlučnošću odbaciti svaki kompromis s drugim partijama... svaku politiku laviranja i paktiranja...« pišu njemački lijevi u frankfurtskoj brošuri.

---

[32] U svakoj klasi, čak u uslovima najprosvjećenije zemlje, čak u klasi koja je najnaprednija i koju su okolnosti momenta stavile u položaj izuzetno visokog poleta svih društvenih snaga, uvijek ima — i dok postoje klase, dok se besklasno društvo potpuno ne učvrsti, ne konsolidira, ne razvije na svojoj vlastitoj osnovi, neizbježno *će biti* — predstavnika klase koji *ne* misle i koji nisu sposobni da misle. Kad to ne bi bilo tako, kapitalizam ne bi bio kapitalizam koji ugnjetava mase.

Čudno je da pri takvim shvaćanjima ti lijevi kategorički ne osude boljševizam! Jer ne može biti da njemački lijevi ne znaju da je čitava istorija boljševizma, i prije i poslije Oktobarske revolucije, *puna* slučajeva laviranja, paktiranja, kompromisâ s drugima, uključujući tu i buržoaske partije!

Voditi rat za obaranje međunarodne buržoazije, rat koji je sto puta teži, duži, kompliciraniji od najupornijeg rata među običnim ratovima između država, a unaprijed se pri tome odricati laviranja, iskorištavanja protivrječnosti interesâ (čak i privremeno) među neprijateljima, paktiranja i kompromisa s mogućim (iako privremenim, nesigurnim, kolebljivim, uvjetnim) saveznicima, zar to nije beskrajno smiješno. Zar to nije slično kao kad bismo se pri teškom uspinjanju na još neistraženu i dotada nepristupačnu planinu unaprijed odrekli toga da nekiput idemo u cikcaku, da se nekiput vraćamo, da napuštamo jedanput već izabrani smjer i da probamo razne smjerove? I ljude koji su toliko malo svjesni i neiskusni (dobro još ako se to objašnjava njihovom mladošću: mladima je sam bog zapovijedio da u toku izvjesnog vremena govore takve gluposti) mogli su podržavati — svjedno da li neposredno ili posredno, otvoreno ili prikriveno, potpuno ili djelimično — neki članovi holandske komunističke partije!!

Poslije prve socijalističke revolucije proletarijata, poslije obaranja buržoazije u jednoj zemlji, proletarijat te zemlje *dugo* ostaje *slabiji* od buržoazije, naprosto već zbog njenih ogromnih internacionalnih veza, a zatim i zbog stihijskog i stalnog obnavljanja, oživljavanja kapitalizma i buržoazije od strane sitnih robnih proizvođača zemlje koja je oborila buržoaziju. Jačeg protivnika možemo pobijediti samo uz najveće naprezanje snaga i uz *obavezno*, najpažljivije, najbrižljivije, najopreznije, najvještije iskorištavanje kako svake, pa i najmanje, »pukotine« među neprijateljima, svake suprotnosti interesa između buržoazije raznih zemalja, između raznih grupa ili vrsta buržoazije u pojedinim zemljama, — tako i svake, čak i najmanje mogućnosti da dobijemo masovnog saveznika, pa bio on i privremen, kolebljiv, nesiguran, nepouzdan. Ko to nije shvatio, taj nije shvatio ni trunke u marksizmu i u naučnom, modernom, socijalizmu *uopće*. Ko nije dokazao *praktično*, u dosta dugom razdoblju i u dosta raznovrsnim političkim situacijama, da umije pri-

mjenjivati tu istinu na djelu, taj još nije naučio pomagati revolucionarnoj klasi u njenoj borbi za oslobođenje cijelog radnog čovječanstva od eksploatatora. Ovo što je rečeno vrijedi podjednako za period *prije* i za *poslije* osvajanja političke vlasti od strane proletarijata.

Naša teorija nije dogma, nego *rukovodstvo za akciju* — govorili su Marks i Engels,[33] i najveća pogreška, najveći zločin takvih »patentiranih« marksista kao što su Karl Kautski, Oto Bauer itd., jeste to što oni to nisu shvatili, nisu umjeli da primijene u najvažnijim momentima revolucije proletarijata. »Politička djelatnost nije trotoar Nevskog prospekta« (čist, širok, ravan trotoar sasvim ravne glavne ulice Petrograda), govorio je još veliki ruski socijalist predmarksovog perioda N. G. Černiševski.[34] Ruski revolucionari, od vremena Černiševskog, platili su nebrojenim žrtvama ignoriranje ili zaboravljanje te istine. Pošto-poto treba postići da lijevi komunisti i radničkoj klasi odani revolucionari Zapadne Evrope i Amerike *ne* plate *tako skupo* za usvajanje te istine kao zaostali Rusi.

Ruski revolucionarni socijaldemokrati prije pada carizma više puta su se koristili uslugama buržoaskih liberala, tj. pravili su s njima masu praktičnih kompromisa, a 1901—1902, još prije nastanka boljševizma, stara redakcija »Iskre« (u toj redakciji bili su: Plehanov, Akselrod, Zasuličeva, Martov, Potresov i ja) pravila je (istina, ne za dugo vrijeme) formalni politički savez sa Struveom,[35] političkim vođom

---

[33] Ima se u vidu ono mjesto iz Engelsova pisma F. A. Zorgeu, od 29. XI 1886, gdje Engels, kritikujući sektaški karakter djelatnosti njemačkih socijaldemokrata koji su živjeli u emigraciji u Americi, kaže da je teorija za njih »dogma, a ne rukovodstvo za akciju«.*Prev.*

[34] Recenzirajući knjigu američkog ekonomista H. Ch. Kerija, »Političko-ekonomska pisma predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država«, Černiševski je pisao: »Istorijski put nije trotoar Nevskog prospekta; on sav vodi preko polja čas prašnjavog čas blatnjavog, čas preko močvare, čas preko neprohodne šume. Ko se plaši da se napuni prašine i da isprlja čizme, neka se ne laća javne djelatnosti.« *Prev.*

[35] Imaju se u vidu pregovori koje je vodila redakcija »Iskre« sa P. B. Struveom o zajedničkom izdavanju izvan Rusije ilegalnog organa pod naslovom »Savremeni pregled« (»Sovremennoe Obozrenie«). Do njegova izdavanja nije došlo. Daljnji pregovori

buržoaskog liberalizma, umijući da u isto vrijeme vodi, bez prestanka, najnemilosrdniju ideološku i političku borbu protiv buržoaskog liberalizma i protiv najsitnijih manifestacija njegova utjecaja u samom radničkom pokretu. Boljševici su uvijek nastavljali tu politiku. Od 1905. godine oni su se sistematski borili za savez radničke klase sa seljaštvom protiv liberalne buržoazije i carizma, nikad se ne odričući da u isto vrijeme podržavaju buržoaziju protiv carizma (na primjer na drugom stadiju izbora ili na užim izborima) i ne obustavljajući najnepomirljiviju ideološku i političku borbu protiv buržoaskorevolucionarne seljačke partije, »socijalista-revolucionara«, raskrinkavajući ih kao sitnoburžoaske demokrate koji sebe pogrešno ubrajaju u socijaliste. Godine 1907. boljševici su napravili, na kratko vrijeme, formalni politički blok na izborima za Dumu sa »socijalistima-revolucionarima«. S menjševicima smo 1903. do 1912. bili po nekoliko godina formalno u jedinstvenoj socijaldemokratskoj partiji, *nikad ne* obustavljajući ideološku i političku borbu protiv njih kao protiv provodnikâ buržoaskog utjecaja na proletarijat i kao oportunistâ. Za vrijeme rata pravili smo izvjestan kompromis s »kutskijancima«, lijevim menjševicima (Martov) i dijelom »socijalista-revolucionara« (Černov, Natanson), zasjedajući zajedno s njima u Cimervaldu i Kintalu[36] i izdajući zajedničke manifeste, ali mi nismo nikad obustavljali niti slabili ideološko-političku borbu protiv kautskijanaca«, Martova i Černova (Natanson je umro 1919. kao potpuno blizak nama, gotovo solidaran s nama, »revolucionarni komunist«-narodnjak[37]). U samom momentu Oktobar-

---

predstavnika »Iskre« sa Struvevom završili su se potpunim raskidom. *Prev.*

[36] Imaju se u vidu međunarodne socijalističke konferencije u Cimervaldu i Kintalu (Švicarska). *Cimervaldska* ili *Prva međunarodna socijalistička konferencija* odžana je 5—8. IX 1915. *Kintalska* ili *Druga međunarodna socijalistička konferencija* održana je u Kintalu, selu blizu Berna, 24—30. IV 1916. Cimervaldska i Kintalska konferencija doprinijele su ujedinjavanju lijevih elemenata zapadnoevropske socijaldemokratije na ideološkoj osnovi marksizma. *Prev.*

[37] »*Narodnjaci-komunisti*«, osudivši antisovjetsku djelatnost lijevih esera, formirali su na konferenciji održanoj u septembru 1918. svoju partiju. Odobravali su kurs boljševičke partije ka savezu sa srednjim seljaštvom i učestvovali u sovjetskim organima.

skog prevrata mi smo napravili, ne formalni, ali veoma važan (i veoma uspješan), politički blok sa sitnoburžoaskim seljaštvom primivši *potpuno,* bez ijedne izmjene, *eserovski* agrarni program, tj. napravili smo nesumnjiv kompromis, da bismo dokazali seljacima da mi nećemo majoriziranje, nego hoćemo sporazum s njima. U isto vrijeme ponudili smo (i ubrzo ostvarili) formalni politički blok, s učešćem u vladi, »lijevim eserima«, koji su taj blok raskinuli poslije sklapanja Brestskog mira i zatim dotjerali do oružanog ustanka protiv nas u julu 1918. i kasnije do oružane borbe protiv nas.

Razumljivo je zato da napadi njemačkih lijevih na centralu komunističke partije u Njemačkoj zbog toga što ona dopušta pomisao na blok s »nezavišnjacima« (»Nezavisna socijaldemokratska partija Njemačke«, kautskijanci) nama izgledaju potpuno neozbiljni i kao napadi koji očigledno dokazuju da »lijevi« *nemaju pravo.* Kod nas u Rusiji također smo imali desne menjševike (koji su sjedili u vladi Kerenskog), koji odgovaraju njemačkim Šajdemanima, i lijeve menjševike (Martov), koji su bili u opoziciji prema desnim menjševicima i koji odgovaraju njemačkim kautskijancima. Postepeno prelaženje radničkih masa od menjševika k boljševicima mi smo jasno vidjeli 1917. godine: na I sveruskom kongresu sovjeta, u junu 1917, imali smo svega 13%. Većinu su imali eseri i menjševici. Na II kongresu sovjeta (25. X 1917. po starom kalendaru) imali smo 51% glasova. Zašto u Njemačkoj to *isto,* potpuno *istovrsno* naginjanje radnika s desna na lijevo nije odmah dovelo do jačanja komunista, nego najprije do jačanja partije koja stoji po sredini, partije »nezavišnjaka«, iako ta partija nikad nije imala nikakvih samostalnih političkih ideja, nikakve samostalne politike, nego se samo kolebala između Šajdemana i komunistâ?

Očigledno, jedan od uzroka bila je *pogrešna* taktika njemačkih komunista, koji treba da bez straha i pošteno priznaju tu pogrešku i da se nauče ispraviti je. Pogreška se sastojala u odbacivanju učešća u reakcionarnom, buržoas-

---

6. XI 1916. izvanredni kongres te partije donio je odluku o raspuštanju partije i fuzioniranju sa RKP (b). »*Partija revolucionarnog komunizma*« organizaciono se oformila krajem septembra 1918. Kao mala grupa postojala je do 1920, kad je na svom II kongresu donijela odluku o ulaženju RKP (b). *Prev.*

kom, parlamentu i u reakcionarnim sindikatima, pogreška se sastojala u mnogobrojnim manifestacijama te »lijeve« dječje bolesti koja je sad izbila napolje i koja će utoliko bolje, utoliko brže i sa utoliko većom koristi za organizam biti izliječena.

Njemačka »Nezavisna socijaldemokratska partija« očigledno je nehomogena: pored starih oportunističkih vođa (Kautski, Hilferding i, u znatnoj mjeri, očevidno, Krispin, Lebedur i drugi) koji su dokazali svoju nesposobnost da shvate značenje sovjetske vlasti i diktature proletarijata, svoju nesposobnost da rukovode njegovom revolucionarnom borbom, u toj partiji obrazovalo se i izvanredno brzo raste lijevo, proletersko krilo. Stotine hiljada članova te partije (koja ima, mislim, oko 3/4 miliona članova) jesu proleteri koji odlaze od Šajdemana i brzo idu ka komunizmu. To proletersko krilo već je predlagalo na lajpciškom (1919) kongresu nezavišnjaka neodložno i bezuslovno priključenje III internacionali. Bojati se »kopromisa« s tim krilom partije — direktno je smiješno. Naprotiv, komunisti su *dužni* da traže *i da nađu* podesan oblik kompromisa s njima, takvog kompromisa koji bi, s jedne strane, olakšao i ubrzao neophodno stapanje s tim krilom, a ne bi, s druge strane, ni u čemu smetao komuniste u njihovoj ideološko-političkoj borbi protiv oportunističkog desnog krila »nezavišnjaka«. Vjerojatno, izraditi podesan oblik kompromisa neće biti lako, ali samo bi šarlatan mogao obećati njemačkim radnicima i njemačkim komunistima »lak« put k pobjedi.

Kapitalizam ne bi bio kapitalizam kad »čisti« proletarijat ne bi bio okružen masom izvanredno raznolikih prelaznih tipova od proletera k poluproleteru (onom tko sredstva za život stječe napola prodajom radne snage), od poluproletera k sitnom seljaku (i sitnom zanatliji, kustaru, sitnom posjedniku uopće), od sitnog seljaka k srednjem itd.; — kad u samom proletarijatu ne bi bilo podjele na više i manje razvijene slojeve, podjela regionalnih, strukovnih, ponekad vjerskih itd. A iz svega toga potreba — i to bezuvjetna potreba — za avangardu proletarijata, za njegov svjesni dio, za komunističku partiju, da pribjegava laviranju, paktiranju kompromisima s raznim partijama radnika i sitnih posjednika, proizlazi s apsolutnom nužnošću. Sva je stvar u

tome da taktiku treba *umjeti* primjenjivati u cilju *podizanja*, a ne spuštanja, *općeg* nivoa proleterske svjesnosti, revolucionarnosti, sposobnosti za borbu i za pobjedu. Napomenuti treba, između ostalog, da je pobjeda boljševika nad menjševicima zahtijevala ne samo prije Oktobarske revolucije 1917, *nego i poslije nje,* primjenjivanje taktike laviranja, paktiranja, kompromisa, razumije se, takvog i takvih koji su olakšavali, ubrzavali, učvršćivali, jačali boljševike na račun menjševika. Sitnoburžoaski demokrati (i menjševici među njima), neizbježno se kolebaju između buržoazije i proletarijata, između buržoaske demokracije i sovjetskog sistema, između reformizma i revolucionarnosti, između radnikoljublja i straha od proleterske diktature itd. Pravilna taktika komunistâ mora se sastojati u *iskorištavanju,* a nikako ne u ignoriranju, tih kolebanja; iskorištavanje zahtjeva ustupke onim elementima, tada i utoliko, koji, kada i ukoliko zaokreću k proletarijatu — naporedo s borbom onih koji zaokreću k buržoaziji. Kao rezultat primjenjivanja pravilne taktike, menjševizam se kod nas sve više raspadao i raspada, izolirajući uporno oportunističke vođe i prevodeći od sitnoburžoaske demokracije u naš tabor najbolje radnike, najbolje elemente. To je dug proces, i brzopletom »odlukom«: »nikakvih kompromisa, nikakvog laviranja« može samo da se nanese šteta jačanju utjecaja revolucionarnog proletarijata i povećanju njegovih snaga.

Najzad, jedna od nesumnjivih pogrešaka »lijevih« u Njemačkoj je njihovo pravolinijsko insistiranje na nepriznavanju Versajskog mira. Ukoliko »solidnije« i »važnije«, ukoliko »odlučnije« i besprizivnije formulira to gledište, na primjer, K. Horner, utoliko to ispada nepametnije. Nije dovoljno odreći se nevjerovatnih besmislica »nacionalnog boljševizma« (Laufenberga i drugih), koji je dotjerao do ideje bloka s njemačkom buržoazijom za rat protiv Antante u današnjim uslovima međunarodne proleterske revolucije. Treba shvatiti da je iz osnova pogrešna taktika koja ne dopušta obaveznost za sovjetsku Njemačku (ako bi sovjetska njemačka republika nastala uskoro) da ona izvjesno vrijeme priznaje Versajski mir i da mu se potčinjava. Iz tog ne slijedi da su »nezavišnjaci« bili u pravu kad su postavljali, dok su u vladi sjedili Šajdemani, dok sovjetska vlast u Mađar-

skoj još nije bila srušena, dok još nije bila isključena mogućnost pružanja pomoći od strane sovjetske revolucije u Beču radi podržanja sovjetske Mađarske, — kad su *u ondašnjim uslovima* postavljali zahtjev da se potpiše Versajski mir. Onda su »nezavišnjaci« lavirali i manevrirali vrlo loše, jer su uzimali na sebe veću ili manju odgovornost za izdajnike Šajdemane, srozavali se, više ili manje, s gledišta nemilosrdnog (i najhladnokrvnijeg) klasnog rata protiv Šajdemanâ na gledište »besklasno« ili »natklasno«.

Ali sad je situacija očigledno takva da komunisti Njemačke ne smiju vezati sebi ruke i obećavati obavezno i bezuslovno odbacivanje. Versajskog mira u slučaju pobjede komunizma. To bi bilo glupo. Treba reći: Šajdemani i kautskijanci su izvršili niz izdaja koje su otežale (dijelom: direktno upropastile) stvar saveza sa Sovjetskom Rusijom, sa Sovjetskom Mađarskom. Mi komunisti ćemo takav savez svim sredstvima *olakšati* i *pripremati,* pri čemu Versajski mir nismo uopće dužni bezuvjetno odbacivati, i uz to odmah. Mogućnost da se on uspješno odbaci ne zavisi samo od njemačkih nego i od međunarodnih uspjeha sovjetskog pokreta. Taj pokret su Šajdemani i kautskijanci ometali, mi ga pomažemo. Eto u čemu je suština stvari, eto u čemu je osnovna razlika. I ako su naši klasni neprijatelji eksploatatori, i njihovi lakeji, Šajdemani i kautskijanci, propustili čitav niz mogućnosti da ojačaju i njemački i međunarodni sovjetski pokret, da ojačaju i njemačku i međunarodnu sovjetsku revoluciju, krivica pada na njih. Sovjetska revolucija u Njemačkoj ojačaće međunarodni sovjetski pokret, koji je najjači bedem (i jedino siguran, nepobjediv, svjetski moćan bedem) protiv Versajskog mira, protiv međunarodnog imperijalizma uopće. Stavljati oslobođenje od Versajskog mira obavezno i bezuvjetno i odmah na prvo mjesto, *ispred pitanja* oslobođenja od imperijalističkog jarma *drugih* zemalja koje ugnjetava imperijalizam, jest malograđanski nacionalizam (dostojan Kautskog, Hilferinga. Ota Bauera i K⁰), a ne revolucionarni internacionalizam. Obaranje buržoazije u ma kojoj od krupnih evropskih zemalja, dakle i u Njemačkoj, jest takav plus međunarodne revolucije da se radi njega može i mora pristati — ako to bude potrebno — na *duže postojanje Versajskog mira.* Ako je Rusija mogla sa-

ma, s korišću za revoluciju, izdržati nekoliko mjeseci Brestskog mira, onda nema ničeg nemogućeg u tome da Sovjetska Njemačka, u savezu sa Sovjetskom Rusijom, izdrži s korišću za revoluciju duže postojanje Versajskog mira.

Imperijalisti Francuske, Engleske itd. provociraju njemačke komuniste, postavljaju im zamku: »recite da nećete potpisati Versajski mir«. A lijevi komunisti, kao djeca, hvataju se u postavljenu im zamku, umjesto da spretno manevriraju protiv podmuklog i *u danom momentu* jačeg neprijatelja, umjesto da mu kažu: »sad ćemo Versajski mir potpisati«. Unaprijed vezati sebi ruke, govoriti otvoreno neprijatelju, koji je sad bolje naoružan nego mi, da li ćemo ratovati s njime i kada — to je glupost, a ne revolucionarnost. Prihvatiti borbu kad je to očito korisno neprijatelju, a ne nama, jest zločin, i političari revolucionarne klase koji ne umiju služiti se »laviranjem, paktiranjem, kompromisima« da bi izbjegli očigledno nekorisnu bitku — nisu upotrebljivi ni za šta.

IX

»LIJEVI« KOMUNIZAM U ENGLESKOJ

U Engleskoj još nema komunističke partije, ali postoji svjež, širok, snažan komunistički pokret među radnicima koji se brzo razvija i koji daje prava da se gaje najljepše nade; postoji nekoliko političkih partija i organizacija (»Britanska socijalistička partija«, »Socijalistička radnička partija«, »Socijalističko društvo Južnog Velsa«, »Radnička socijalistička federacija«[38]) koje žele da stvore komunističku

[38] *Britanska socijalistička partija* (British Socialist Party, B.S.P.) osnovana je 1911. u Mančesteru ujedinjenjem Socijaldemokratske partije s drugim socijalističkim grupama. Vodila je agitaciju u duhu marksističkih ideja i nije bila oportunistička. Godine 1919. ogromna većina njenih organizacija (98:4) izjasnila se za pristupanje Komunističoj internacionali. Zajedno sa Grupom komunističkog jedinstva, B.S.P. je igrala glavnu ulogu u stvaranju Komunističke partije Velike Britanije. Na kongresu ujedinjenja, 1920, gotovo sve mjesne organizacije B.S.P. ušle su u Komunističku partiju.

Socijalistička radnička partija (Socialist Labour Party) — marksistička organizacija. Osnovala ju je 1903. godine grupa lije-

partiju i koje već vode pregovore o tome. U listu »The Worker's Dreadnought[39] (god. VI, br. 48, od 21. II 1920), nedjeljnom organu posljednje od spomenutih organizacija koji uređuje drugarica Silvija Pankherst, štampan je članak: »Ka komunističkoj partiji«. Članak izlaže tok pregovora između četiri spomenute organizacije o formiranju jedinstvene komunističke partije, na bazi priključenja III internacionali, priznanja sovjetskog sistema, umjesto parlamentarizma, i diktature proletarijata. Kako se pokazalo, jedna od glavnih prepreka neodložnom stvaranju jedinstvene komunističke partije jesu neslaganje u pitanju učešća u parlamentu i priključenja nove komunističke partije staroj, profesionalističkoj, sastavljenoj pretežno od tredjuniona, oportunističkoj i socijalšovinističkoj »Radničkoj partiji«. »Radnička socijalistička federacija« i »Socijalistička radnička partija«[40] izjašnjavaju se protiv učešća u parlamentarnim izborima i u parlamentu, protiv priključenja »Radničkoj partiji«, razilazeći se u tom pogledu sa svim članovima ili s većinom članova Britanske socijalističke partije, koja je, u njihovim očima, »desno krilo komunističkih partija« u Engleskoj (str. 5, spomenuti članak Silvije Pankherst).

---

vih socijaldemokrata, uglavnom Škotlanđana, koja se otcijepila od Socijaldemokratske federacije. *Južnovelsko socijalističko društvo* (South Wales Socialist Society) — mala socijalistička grupa koja se sastojala uglavnom od velških rudara. *Radnička socijalistička federacija* (Workers' Socialist Federation) — malobrojna organizacija koja je nastala u maju 1918. od Društva za zaštitu izbornih prava žena; sastojala se uglavnom od žena.

Prilikom formiranja Komunističke partije Velike Britanije osnivački kongres održan je 31. VII — 1. VIII 1920), koja je uključila u svoj program tačke o učešću partije na parlamentarnim izborima i ulasku u Radničku partiju (Labour Party), spomenute organizacije nisu pristupile Komunističkoj partiji. U januaru 1921, Južnovelsko socijalističko društvo i Radnička socijalistička federacija, koja je u to vrijeme uzela naziv »Komunistička partija (Britanska sekcija III internacionale)«, ujedinili su se sa Komunističkom partijom Velike Britanije. Vodstvo Socijalističke radničke partije nije pristalo na ujedinjenje. *Prev.*

[39] *»Drednot radnika«* (»Workers' Dreadnought«) — izlazio je u Londonu od marta 1914. do juna 1924. (do jula 1917. kao »Woman's Dreadnought«). Poslije stvaranja Radničke socijalističke federacije 1918. godine postao je njen organ. *Prev.*

[40] Ta partija je, izgleda, protiv priključenja »Radničkoj partiji«, ali nije sva protiv učešća u parlamentu.

Dakle, osnovna podjela je ista kao i u Njemačkoj, — i pored ogromnih razlika u formi ispoljavanja neslaganja (u Njemačkoj je ta forma mnogo bliža »ruskoj« nego u Engleskoj) i u čitavom nizu drugih okolnosti. Da vidimo argumente »lijevih«.

U pitanju učešća u parlamentu drugarica Silvija Pankherst poziva se na članak druga V. Galahera, objavljen u istom broju, koji piše u ime »Škotskog radničkog vijeća« u Glazgovu:

»To vijeće je — piše on — izrazito antiparlamentarno, i ima za sobom lijevo krilo raznih političkih organizacija. Mi predstavljamo revolucionarni pokret u Škotskoj, koji teži da stvori revolucionarnu organizaciju u industrijama (u raznim granama proizvodnje) i komunističku partiju, baziranu na socijalnim komitetima, u čitavoj zemlji. Dugo vremena smo se prepirali sa službenim parlamentarcima. Nismo smatrali za potrebno da im objavimo otvoren rat, a oni *se bo*je da otvoreno atakiraju nas.«

»Ali takvo stanje stvari ne može trajati dugo. Mi pobjeđujemo na čitavoj liniji.«

Članskim masama Nezavisne radničke partije u Škotskoj sve je odvratnija pomisao na parlament, i gotovo sve mjesne grupe su za sovjete (upotrebljena je ruska riječ u engleskoj transkripciji) ili za radnička vijeća. To je, razumije se, vrlo ozbiljna stvar za gospodu koja gledaju na politiku kao na sredstvo zarade da uvjere svoje članove da se vrate u krilo parlamentarizma. Revolucionarni drugovi *ne smiju* (kurziv je svuda piščev) davati nikakvu podršku toj bandi. Naša borba će ovdje biti vrlo teška. Jedna od najgorih njenih crta biće izdaja od strane onih kod kojih je lična ambicija jači pokretač nego njihova briga za revoluciju. Svaka podrška parlamentarizma naprosto je pomaganje tome da vlast dođe u ruke naših britanskih Šajdemana i Noskea. Henderson, Kajns i K° su beznadno reakcionari. Službena Nezavisna radnička partija sve više pada pod vlast buržoaskih liberala, koji su našli sebi duhovno utočište u taboru gospode Mekdonalda, Snoudena i K°. Službena nezavisna radnička partija je ogorčen neprijatelj III internacionale, a članske mase su za nju. Svaka podrška parlamentarnim oportunistima naprosto je olakšavanje posla gore spomenutoj gospodi. Britanska socijalistička partija nije ovdje ni od kakvog značenja... Ovdje je potrebna prava, revolucionarna, industrijska organizacija i komunistička partija koja radi prema jasnim, tačno određenim, naučnim principima. Ako naši drugovi mogu da nam pomognu u izgrađivanju jedne i druge, mi ćemo rado primiti njihovu pomoć; ako ne mogu, neka se, boga radi, uopće ne miješaju, ako ne žele da izdaju Revoluciju pružanjem podrške reakcionarima, koji tako revnosno nastoje da postignu »po-

časnu« (? — upitnik je piščev) titulu člana parlamenta i koji gore od želje da dokažu da oni *mogu upravljati* isto tako uspješno kao i sami »bosovi«, klasni političari iz klase »bosova.«

Ovo pismo redakciji odlično izražava, po mom mišljenju, raspoloženja i gledište mladih komunista ili radnika iz mase koji tek što su počeli prilaziti komunizmu. To raspoloženje je u najvećem stepenu utješno i dragocjeno; njega treba umjeti cijeniti i podržavati, jer bi bez njega pobjeda proleterske revolucije u Engleskoj — pa i u svakoj drugoj zemlji— bila beznadna. Ljude koji umiju izražavati takvo raspoloženje masa, umiju izazivati kod masa slično (vrlo često drijemajuće, nesvjesno, neprobuđeno) raspoloženje, treba čuvati i brižljivo im pružati svaku pomoć. Ali u isto vrijeme njima treba direktno, otvoreno govoriti da za rukovođenje masama u velikoj revolucionarnoj borbi nije dovoljno *samo* raspoloženje, i da takve i takve pogreške koje su kadri učiniti ili ih čine ljudi koji su potpuno odani stvari revolucije jesu pogreške koje mogu nanijeti štetu stvari revolucije. Pismo druga Galahera redakciji pokazuje nesumnjivo klice *svih* onih pogrešaka koje čine njemački »lijevi« komunisti i koje su činili ruski »lijevi« boljševici 1908. i 1918.

Autor pisma je pun najplemenitije proleterske (ali razumljive i bliske ne samo proleterima nego i svim trudbenicima, svim »malim ljudima«, da upotrijebimo njemački izraz) mržnje prema buržoaskim »klasnim političarima«. Ta mržnja predstavnika ugnjetenih i eksploatiranih masa je uistinu »početak svake mudrosti«, osnova svakog socijalističkog i komunističkog pokreta i njegovih uspjeha. Ali pisac, očigledno, ne uzima u obzir to da je politika nauka i vještina koja ne pada s neba, koja se ne osvaja bez borbe, i da proletarijat, ako hoće da pobijedi buržoaziju, mora sebi izgraditi *svoje* proleterske »klasne političare«, i to takve da oni ne budu gori od buržoaskih političara.

Autor pisma je odlično shvatio da samo radnički sovjeti, a ne parlament, mogu biti sredstvo za postizanje ciljeva proletarijata, i, naravno, da su oni koji to dosad nisu shvatili najgori reakcionari, pa bili to najučeniji ljudi, najiskusniji političari, najiskreniji socijalisti, najnačitaniji marksisti, najpošteniji građani i očevi porodice. No autor pisma čak i ne

postavlja pitanje, ne pomišlja na potrebu da postavi pitanje: mogu li sovjeti dovesti do pobjede nad parlamentom ako ne uvode»sovjetske« političare *u* parlament, ako ne rastaču parlamentarizam *iznutra,* ako iz parlamenta ne pripremaju uspjeh sovjeta u predstojećem zadatku rastjerivanja parlamenta? A međutim autor pisma iznosi potpuno pravilnu misao da komunistička partija u Engleskoj mora raditi po *naučnim* principima. Nauka traži, prvo, uzimanje u obzir iskustva drugih zemalja, naročito ako druge, također kapitalističke, zemlje preživljuju ili su nedavno preživljavale vrlo slično iskustvo; drugo, uzimanje u obzir *svih* snaga, partija, klasa, masa koje rade u danoj zemlji, a nikako određivanje politike samo na bazi želja i shvaćanja, stupnja svjesnosti i spremnosti za borbu samo jedne grupe ili partije.

Da su Hendersoni, Klajnski, Makdonaldi i Snoudeni beznadno reakcionarni, to je tačno. Isto tako je tačno da oni žele uzeti vlast u svoje ruke (dajući prednost, uostalom, koaliciji s buržoazijom), da oni žele »upravljati« po istim drevnim buržoaskim pravilima, da će se oni, kad budu na vlasti, neminovno ponašati kao Šajdemani i Noskei. Sve je to tako. Ali iz toga nikako ne proizlazi da je podrška koja se njima ukazuje — izdaja revolucije, već to da u interesu revolucije revolucionari radničke klase moraju ukazati toj gospodi izvjesnu parlamentarnu podršku. Da bih objasnio tu misao, uzeću dva savremena engleska politička dokumenta: 1) govor ministra predsjednika Lojd Džordža od 18. III 1920 (kako ga daje »The Manchester Guardian«[41] od 19. III 1920) i 2) razmatranja »lijeve« komunistkinje, drugarice Silvije Pankherst, u gore spomenutom njenom članku.

Lojd Džordž je u svom govoru polemizirao s Askvitom (koji je bio specijalno pozvan na skupštinu, ali je odbio da dođe) i s onim liberalima koji neće koaliciju s konzervativcima, nego zbliženje s Radničkom partijom. (Iz pisma druga Galahera redakciji vidjeli smo i ukazivanje na činjenicu prelaženja liberala u Nezavisnu radničku partiju.) Lojd Džordž je dokazivao da je potrebna koalicija liberala s

---

[41] »*Manchester Guardian*« (»Čuvar Mančestera«) — buržoaskoliberalni list, jedan od najutjecajnijih listova u Engleskoj. Osnovan 1821. *Prev.*

konzervativcima, i to *tijesna,* jer inače može pobijediti Radnička partija, koju Lojd Džordž više voli da naziva »socijalističkom« i koja teži »kolektivnom vlasništvu« nad sredstvima za proizvodnju. »U Francuskoj se to zvalo komunizam« — popularno je objašnjavao vođa engleske buržoazije svojim slušaocima, članovima parlamentarne liberalne partije, koji, vjerojatno, nisu to dosad znali, — »u Njemačkoj se to zvalo socijalizam; u Rusiji se to zove boljševizam«. Za liberale je to principijelno neprihvatljivo, objašnjavao je Lojd Džordž jer su liberali principijelno za privatno vlasništvo. »Civilizacija je u opasnosti«, izjavljivao je govornik, i zato se liberali i konzervativci moraju ujediniti...

»Ako zađete u poljoprivredne okruge — rekao je Lojd Džordž — slažem se da ćete tamo vidjeti stare partijske podjele, koje su ostale kakve su bile. Tamo je opasnost daleka. Tamo opasnosti nema. Ali kad stvar dođe do poljoprivrednih okruga, opasnost će tamo biti isto tako velika kao što je sada u nekim industrijskim okruzima. Četiri petine naše zemlje zauzima industrija i trgovina, jedva jednu petinu — poljoprivreda. To je jedna od okolnosti koju ja stalno imam pred očima kad razmišljam o opasnostima koje nam nosi budućnost. U Francuskoj je stanovništvo agrarno, i vi imate solidnu bazu određenih shvaćanja koja se ne mijenja tako brzo i koju nije moguće tako lako uzbuditi revolucionarnim pokretom. U našoj zemlji stvari stoje drukčije. Naša zemlja je labilnija nego ma koja druga zemlja na svijetu, i ako se ona počne ljuljati, krah će, iz navedenih razloga, biti jači nego u drugim zemljama«.

Čitalac vidi iz ovog da je g. Lojd Džordž ne samo čovjek vrlo pametan nego i čovjek koji je štošta naučio od marksistâ. Trebalo bi da i mi nešto naučimo od Lojd Džordža.

Intresantno je spomenuti i ovu epizodu iz diskusije poslije govora Lojd Džordža:

»G. Voles: Ja bih htio da upitam kako ministar predsjednik gleda na rezultate svoje politike u industrijskim okruzima u odnosu na industrijske radnike, od kojih su mnogi i mnogi danas liberali i od kojih dobivamo tako mnogo podrške. Neće li eventualni rezultat biti takav da će izazvati ogromno povećanje snage Radničke partije za račun radnika koji su danas naši iskreni pomagači?

Ministar predsjednik: Ja sam potpuno drugog mišljenja. Činjenica da se liberali bore među sobom gura, nesumnjivo, vrlo znatan broj liberala iz očajanja k Radničkoj partiji, u kojoj već imate znatan broj liberala, vrlo sposobnih ljudi,

koji se sad bave diskreditiranjem vlade. Rezultat je, nesumnjivo, taj da se raspoloženje javnosti sve više okreće u korist Radničke partije. Javno mnjenje ne priklanja se liberalima koji stoje izvan Radničke partije, nego Radničkoj partiji, što pokazuju pojedini naknadni izbori«.

Uzgred budi rečeno, ovo rasuđivanje lijepo pokazuje kako su se najpametniji ljudi buržoazije zapetljali i kako ne mogu da ne čine nepopravljive gluposti. Na tome će buržoazija i zaglaviti. A naši ljudi mogu čak činiti gluposti (istina, pod uvjetom da to ne budu velike gluposti i da budu na vrijeme ispravljene), i ipak će na kraju krajeva biti pobjednici.

»...Drug Inkpin (sekretar Britanske socijalističke partije) zove Radničku partiju »glavnom organizacijom pokreta radničke klase«. Drugi drug iz Britanske socijalističke partije na konferenciji III internacionale izrazio je gledište Britanske socijalističke partije još reljefnije. On je rekao: »Mi gledamo na Radničku partiju kao na organiziranu radničku klasu«.

Ovo gledište na Radničku partiju nije i naše gledište. Radnička partija je vrlo velika po broju članova, iako su oni vrlo velikim dijelom neaktivni i apatični; to su radnici i radnice koji su stupili u tredjunion zato što su njihovi drugovi iz radionice tredjunionisti i što žele da dobiju pomoć.

No mi priznajemo da je brojna snaga Radničke patrije prouzrokovana i činjenicom da je ona tvorevina jedne škole misli čiji okvir većina britanske radničke klase još nije prešla, iako se pripremaju velike promjene u svijesti naroda, koji će uskoro izmijeniti tu situaciju...«

»... Britanska Radnički partija, slično socijalpatriotskim organizacijama drugih zemalja, neizbježno će, u toku prirodnog razvitka društva, doći na vlast. Stvar komunista je da izgrađuju snage koje će srušiti socijalpatriote, i mi ne smijemo u našoj zemlji ni odugovlačiti taj posao niti se kolebati.

Mi ne smijemo razbacivati svoju energiju uvećavajući snagu Radničke partije; njen dolazak na vlast je neizbježan. Mi moramo koncentrirati svoje snage na stvaranje komunističkog pokreta koji će je pobijediti. Radnička partija će uskoro sastaviti vladu; revolucionarna opozicija mora biti spremna da je napadne...«

Dakle, liberalna buržoazija se odriče istorijski osveštanog vjekovnim iskustvom — i za eksploatatore neobično korisnog — sistema »dviju partija« (eksploatatora), smatrajući potrebnim ujedinjenje njihovih snaga radi borbe protiv Radničke partije. Dio liberala, kao pacovi s broda

koji tone, prebjegava Radničkoj partiji. Lijevi komunisti smatraju da je prijelaz vlasti k Radničkoj partiji neizbježan i priznaju da je većina radnika uz nju. Oni izvode iz toga čudan zaključak, koji drugarica Silvija Pankherst formulira ovako:

»Komunistička partija ne smije praviti kompromise... Ona mora sačuvati svoju doktrinu čistu, svoju nezavisnost od reformizma neoskrvnjenu; njena je misija — ići naprijed, ne zaustavljajući se i ne skrećući s puta, ići direktnim putem ka komunističkoj revoluciji«.

Naprotiv, iz toga što većina radnika u Engleskoj još ide za engleskim Kerenskima ili Šajdemanima što ona još nije imala iskustva s vladom od tih ljudi, iskustva koje je bilo potrebno i Rusiji i Njemačkoj za masovno prelaženje radnika komunizmu, iz tog nesumnjivo proizlazi to da engleski komunisti *moraju* učestvovati u parlamentarizmu, moraju *iz* parlamenta pomoći radničkoj masi da na djelu vidi rezultate Hendersonove i Snoudenove vlade, moraju pomoći Hendersonima i Snoudenima da pobijede ujedinjenog Lojd Džordža i Čerčila. Postupiti drukčije znači otežati stvar revolucije, jer bez promjene u gledištima većine radničke klase revolucija nije moguća, a tu promjenu stvara političko iskustvo masa, nikad sama propaganda. »Bez kompromisa naprijed, ne skrećući s puta«, kad to govori očigledno nemoćna manjina radnika koja zna (ili u svakom slučaju treba da zna) da će se većina kroz kratko vrijeme, pod uvjetom da Henderson i Snouden pobijede Lojd Džordža i Čerčila razočarati u svojim vođama i prijeći k podršci komunizma (ili u svakom slučaju k neutralnosti, i većinom blagonaklonoj neutralnosti prema komunistima) — ta parola je očito pogrešna. To je isto kao kada bi 10.000 vojnika bilo bačeno u borbu protiv 50.000 neprijatelja onda kad treba »zaustaviti se«, »skrenuti s puta«, čak napraviti »kompromis«, samo da bi se moglo dočekati 100.000 ljudi pojačanja koji ne mogu odmah stupiti u akciju, a koji treba da stignu. To je inteligentska djetinjarija, a ne ozbiljna taktika revolucionarne klase.

Osnovni zakon revolucije, koji su potvrdile sve revolucije i naročito sve tri ruske revolucije u XX vijeku, sastoji se u ovome: za revoluciju nije dovoljno da eksploatirane i ugnjetene mase budu svjesne nemogućnosti da žive na stari

način i da zatraže promjenu; za revoluciju je potrebno da eksploatatori ne mogu da žive i upravljaju na stari način. Tek onda kad *»donji slojevi«* neće staro i kad »gornji slojevi« *ne mogu na stari način,* tek onda revolucija može pobijediti. Drukčije se ta istina izražava riječima: revolucija nije moguća bez općenacionalne krize (koja pogađa i eksploatirane i eksploatatore). Prema tome, za revoluciju treba, prvo, postići da većina radnika (ili u svakom slučaju većina svjesnih, mislećih, politički aktivnih radnika) potpuno shvati potrebu prevrata i da je spremna ići u smrt radi njega; drugo, da vladajuće klase proživljuju krizu vladanja koja uvlači u politiku čak najzaostalije mase (obilježje svake prave revolucije: brzo udeseterostručavanje ili čak stostruko povećanje broja sposobnih za političku borbu predstavnika radne i ugnjetene mase, dotad apatične), slabi vladu i omogućava revolucionarima da je brzo obore.

U Engleskoj, kao što se vidi, između ostalog baš iz govora Lojda Džordža oba uvjeta za uspješnu proletersku revoluciju očigledno rastu. I pogreške lijevih komunista sad su dvostruko opasne upravo zato što se kod nekih revolucionara opaža nedovoljno promišljen, nedovoljno pažljiv, nedovoljno svjestan, nedovoljno razborit odnos prema svakom od tih uvjeta. Ako smo — ne revolucionarna grupa, nego partija revolucionarne *klase,* ako hoćemo da povučemo za sobom *mase* (a bez toga se izlažemo opasnosti da ostanemo naprosto pričala), mi moramo, prvo pomoći Hendersonu ili Snoudenu da potuče Lojd Džordža i Čerčila (tačnije čak: natjerati prve da potuku druge, jer se prvi plaše *svoje pobjede);* drugo, pomoći većini radničke klase da se na svome iskustvu uvjeri u pravilnost našeg stava, tj. u apsolutnu bezvrijednost Hendersonâ i Snoudenâ, u njihovu sitnoburžoasku i izdajničku prirodu, u neizbježnost njihova bankrotstva; treće, približiti moment kad će *na tlu* razočaranja većine radnika u Hendersone biti moguće, s ozbiljnim izgledima na uspjeh, odmah zbaciti vladu Hendersonâ, koja će se još zbunjenije koprcati, kad čak vrlo pametan i vrlo solidan, ne sitnoburžoaski, nego krupnoburžoaski Lojd Džordž pokazuje potpunu zbunjenost i slabi sebe (i svu buržoaziju) sve više i više, jučer svojim »trvenjima« sa Čerčilom, danas svojim »trvenjima« s Askvitom.

Govoriću konkretnije. Engleski komunisti moraju, po mom mišljenju, ujediniti sve svoje četiri (sve vrlo slabe, neke — sasvim, slabe) partije i grupe u jednu Komunističku partiju na bazi principa Internacionale i *obaveznog* učešća u parlamentu. Komunistička partija predlaže Hendersonima i Snoudenima »kompromis«, izborni sporazum: idemo zajedno protiv saveza Lojd Džardža i konzervativaca, dijelimo parlamentarna mjesta prema broju glasova koje su radnici dali za Radničku partiju ili za komuniste (ne na izborima, nego pri posebnom glasanju), zadržavamo *najpuniju slobodu* agitacije, propagande, političke djelatnosti. Bez ovog posljednjeg uvjeta, naravno, u blok se ulaziti ne može, jer bi to bila izdaja: engleski komunisti moraju braniti i odbraniti najpuniju slobodu raskrinkavanja Hendersonâ i Snoudenâ isto onako apsolutno kao što su je branili (*petnaest godina,* 1903—1917) i odbranili ruski boljševici u odnosu prema ruskim Hendersonima i Snoudenima, tj. menjševicima.

Ako Hendersoni i Snoudeni pristanu na blok pod gornjim uvjetima, mi smo dobili, jer za nas uopće nije važan broj mjesta u parlamentu, mi za tim ne jurimo, mi ćemo u toj tački biti popustljivi (a Hendersoni i naročito njihovi novi prijatelji — ili njihovi novi gospodari — liberali koji su prešli u Nezavisnu radničku partiju najviše jure za tim). Mi smo dobili, jer ćemo *svoju* agitaciju ponijeti u *mase* u momentu kada ih je »naoštrio« *sam* Lojd Džordž, i pomoći ćemo ne samo Radničkoj partiji da što prije sastavi svoju vladu nego i masama da što brže shvate čitavu našu komunističku propagandu koju ćemo voditi protiv Hendersonâ bez ikakvog ustezanja, bez ikakvog prešutkivanja.

Ako Hendersoni i Snoudeni odbace blok s nama pod gornjim uvjetima, mi smo još više dobili. Jer mi smo odmah pokazali *masama* (ne zaboravite da je čak u čisto menjševičkoj, potpuno oportunističkoj Nezavisnoj radničkoj partiji *masa* za sovjete) da Hendersoni više vole *svoje* bliske odnose s kapitalistima nego ujedinjenje svih radnika. Mi smo odmah dobili pred *masom,* koja će naročito poslije sjajnih i visokopravilnih, visokokorisnih (za komunizam) razjašnjenja Lojd Džordža simpatizirati s ujedinjenjem svih radnika protiv saveza Lojd Džordža s konzervativcima. Mi smo odmah dobili, jer smo masama pokazali da se Hender-

soni i Snoudeni bolje pobijediti Lojd Džordža, bolje uzeti vlast sami, teže *potajno* da dobiju podršku Lojd Džordža, koji *otvoreno* pruža ruku konzervativcima protiv Radničke partije. Treba napomenuti da je kod nas u Rusiji poslije revolucije od 27. II 1917. (po starom kalendaru) propaganda boljševika protiv menjševika i esera (tj. ruskih Hendersonâ i Snoudenâ) dobivala baš zbog iste okolnosti. Mi smo govorili menjševicima i eserima: uzmite svu vlasti bez buržoazije, jer vi imate većinu u sovjetima (na I sveruskom kongresu sovjeta boljševici su u junu 1917. imali svega 13% glasova). Ali ruski Hendersoni i Snoudeni bojali su se uzeti vlast bez buržoazije, i kad je buržoazija otezala s izborima za Ustavotvornu skupštinu, vrlo dobro znajući da će ova dati većinu eserima i menjševicima[42] (jedni su s drugima bili u vrlo tijesnom političkom bloku, predstavljali su faktično *jednu* sitnoburžoasku demokratiju), eseri i menjševici nisu imali snage da se energično i do kraja bore protiv tog otezanja.

U slučaju da Hendersoni i Snoudeni odbiju blok s komunistima, komunisti bi odmah dobili što se tiče osvajanja simpatija masa i diskreditiranja Hendersonâ i Snoudenâ, a ako bismo zbog toga izgubili nekoliko mjesta u parlamentu, to je za nas potpuno nevažno. Mi bismo istakli svoje kandidate samo u najneznatnijem broju apsolutno sigurnih okruga, tj. ondje gdje isticanje naših kandidata ne bi omogućilo da na izborima prođe liberal protiv laburista (člana Radničke partije). Mi bismo vodili izbornu agitaciju rasturajući letke u korist komunizma i predlažući u *svim* okruzima gdje nema našeg kandidata da se *glasa za laburista protiv buržuja.* Varaju se drugovi Silvija Pankherst i Galaher ako u tome vide izdaju komunizma ili odricanje od borbe protiv socijalizdajnikâ. Naprotiv, od toga bi stvar komunističke revolucije, nesumnjivo, dobila.

Engleskim komunistima sad je vrlo često teško čak i prići masi, čak natjerati je da ih sluša. Ako ja govorim kao komunist i kažem da pozivam da se glasa za Hender-

[42] Izbori za Ustavotvornu skupštinu u Rusiji, u novembru 1917, prema podacima koji obuhvaćaju preko 36 miliona birača, dali su 25% glasova boljševicima, 13% raznim partijama veleposjednika i buržoazije, 62% sitnoburžoaskoj demokratiji, tj. eserima i menjševicima zajedno sa srodnim im malim grupama.

sona protiv Lojd Džordža, mene će sigurno slušati. I ja ću moći popularno objasniti ne samo zašto su sovjeti bolji od parlamenta a diktatura proletarijata bolja od diktature Čerčila (koja se maskira firmom buržoaske »demokratije«), nego i to da ja svojim glasanjem želim podržati Hendersona baš onako kao što uže podržava obješenog; — da će približavanje Hendersonâ njihovoj vlastitoj vladi onako isto dokazati da sam ja u pravu, onako isto privući mase na moju stranu, onako isto ubrzati političku smrt Hendersonâ i Snoudenâ kao što je to bilo s njihovim istomišljenicima u Rusiji i u Njemačkoj.

I ako mi neko oponirajući rekne: to je odveć »lukava« ili komplicirana taktika, nju mase neće razumjeti, ona će razbacati, rascjepkati naše snage, smetati njihovom usredsređivanju na sovjetsku revoluciju itd., ja ću odgovoriti »lijevim« oponentima: — ne svaljujte svoje doktrinarstvo na mase! Svakako, u Rusiji mase nisu kulturnije, već su nekulturnije nego u Engleskoj. Pa ipak su mase razumjele boljševike; i boljševicima nije smetala, već im je pomogla, okolnost što su *uoči* sovjetske revolucije, u septembru 1917, sastavljali liste svojih kandidata za buržoaski parlament (Ustavotvornu skupštinu), a *sutradan poslije* sovjetske revolucije, u novembru 1917, učestvovali u izborima za tu istu Ustavotvornu skupštinu koju su 5. I 1918. rastjerali.

Ja se ne mogu ovdje zadržavati na drugom neslaganju između engleskih komunista: treba li se priključiti Radničkoj partiji ili ne? Ja imam odveć malo materijala o tom pitanju, koje je naročito komplicirano zbog vanredne originalnosti britanske »Radničke partije«, koja po samoj svojoj strukturi odveć malo naliči na obične političke partije na evropskom kontinentu, Nesumnjivo je samo, prvo, da će i u tom pitanju neizbježno pogriješiti onaj kome padne na pamet da taktiku revolucionarnog proletarijata izvodi iz principa kao što su: »komunistička partija mora čuvati svoju doktrinu čistu, svoju nezavisnost od reformizma neoskrvnjenu; njena je misija — ići naprijed, ne zaustavljajući se i ne skrećući s puta, ići direktnim putem ka komunističkoj revoluciji«. Jer takvi principi samo ponavljaju pogrešku francuskih komunara-blankista, koji su 1874. godine propovijedali »odbacivanje« svih kompromisa i svih među-

stanica. Drugo, nesumnjivo je da se zadatak i ovdje, kao uvijek, sastoji u tome da umijemo primijeniti opće i osnovne principe komunizma na onu *specifičnost* odnosa između klasa i partija, na onu *specifičnost* u objektivnom razvitku ka komunizmu koja je svojstvena svakoj pojedinoj zemlji i koju treba da umijemo proučiti, naći, odgonetnuti.

Ali o tome valja govoriti ne isključivo u vezi s engleskim komunizmom, nego u vezi s općim zaključcima koji se tiču razvitka komunizma u svim kapitalističkim zemljama. Na tu temu i prelazimo.

X

NEKI ZAKLJUČCI

Ruska buržoaska revolucija od 1905. godine pokazala je jedan izvanredno originalan zaokret svjetske istorije: u jednoj od najzaostalijih kapitalističkih zemalja prvi put na svijetu postignuta je neviđena širina i snaga štrajkaškog pokreta. U toku *samo prvog mjeseca* 1905. broj štrajkaša desetorostruko je premašio prosječni *godišnji* broj štrajkaša za prethodnih 10 godina (1895—1904), a od januara do oktobra 1905. štrajkovi su rasli neprestano i u ogromnim razmjerima. Zaostala Rusija, pod utjecajem niza potpuno svojevrsnih istorijskih uslova prva je pokazala svijetu ne samo skokovit porast aktivnosti ugnjetenih masa za vrijeme revolucije (to se događalo u svim velikim revolucijama) nego i značenje proletarijata, beskrajno više nego što je njegov brojni udio u stanovništvu, kombiniranje ekonomskog i političkog štrajka, s pretvaranjem posljednjeg u oružani ustanak, rođenje novog oblika masovne borbe i masovne organizacije klasa koje ugnjetava kapitalizam — sovjetâ.

Februarska i Oktobarska revolucija 1917. godine dovele su sovjete do svestranog razvitka u nacionalnom mjerilu, zatim do njihove pobjede u proleterskom, socijalističkom prevratu. I za manje od dvije godine ispoljio se internacionalni karakter sovjetâ, proširenje tog oblika borbe i organizacije na svjetski radnički pokret, istorijska misija sovjeta da budu grobar, baštinik, nasljednik buržoaskog parlamentarizma, buržoaske demokratije uopće.

I ne samo to. Istorija radničkog pokreta pokazuje sada da njemu u svim zemljama predstoji da proživi (i on je već počeo da proživljuje) borbu komunizma — koji raste, jača i ide k pobjedi — prije svega i uglavnom sa *svojim* (u svakoj zemlji) »menjševizmom«, tj. oportunizmom i socijalšovinizmom; drugo — i tako reći u vidu dopune — s »lijevim« komunizmom. Prva borba razvila se u svim zemljama bez ijednog, kako se pokazalo, izuzetka kao borba II (sad već faktično ubijene) i III internacionale. Druga borba opaža se i u Njemačkoj, i u Engleskoj, i u Italiji, i Americi (u najmanju ruku izvjestan *dio* »industrijskih radnika svijeta« i anarhosindikalističkih struja brani pogreške lijevog komunizma naporedo s gotovo općim, gotovo bezizuzetnim priznavanjem sovjetskog sistema), i u Francuskoj (odnos jednog dijela bivših sindikalista prema političkoj partiji i prema parlamentarizmu, opet naporedo s priznavanjem sovjetskog sistema), tj., nesumnjivo, u mjerilu ne samo internacionalnom nego i svjetskom.

Ali prolazeći svuda jednaku, u suštini, pripremnu školu za pobjedu nad buržoazijom, radnički pokret svake zemlje ostvaruje taj razvitak *na svoj način*. Uz to krupne, razvijene kapitalističke zemlje idu tim putem *mnogo brže* nego boljševizam, koji je od istorije dobio petnaestogodišnji rok da se pripremi, kao organizirana politička struja, za pobjedu. III internacionala je u tako kratkom roku kao što je godina dana već održala odlučnu pobjedu, razbila II, žutu, socijalšovinističku internacionalu, koja je svega prije nekoliko mjeseci bila neuporedivo jača od III internacionale, izgledala čvrsta i moćna, uživala svestranu, direktnu i indirektnu, materijalnu (ministarska mjesta, pasoši, štampa) i idejnu pomoć svjetske buržoazije.

Sad je cijela stvar u tome da komunisti svake zemlje potpuno svjesno uzmu u obzir kako osnovne principijelne zadatke borbe protiv oportunizma i »lijevog« doktrinarstva, tako i *konkretne osobenosti* koje ta borba uzima i neizbježno mora uzimati u svakoj pojedinoj zemlji, u skladu s originalnim crtama njene ekonomike, politike, kulture, njenog nacionalnog sastava (Irska itd.), njenih kolonija, njenih vjerskih podjela itd., itd. Svuda se osjeća, širi i raste nezadovoljstvo II internacionalom i zbog njenog oportu-

nizma i zbog njenog neznanja ili nesposobnosti da stvori stvarno centralizirani, stvarno rukovodeći centar koji može da usmjerava međunarodnu taktiku revolucionarnog proletarijata u njegovoj borbi za sovjetsku republiku. Potrebno je jasno shvatiti da se takav rukovodeći centar ni u kom slučaju ne može izgraditi na šabloniziranju, na mehaničkom izjednačavanju, poistovjećivanju taktičkih pravila borbe. Dok postoje nacionalne i državne razlike među narodima i zemljama — a te razlike će se održavati još vrlo i vrlo dugo čak poslije ostvarenja diktature proletarijata u svjetskom mjerilu — jedinstvo internacionalne taktike komunističkog radničkog pokreta svih zemalja zahtijeva ne uklanjanje raznolikosti, ne uništenje nacionalnih razlika (to su u ovom momentu ludi snovi), nego tako primjenjivanje *osnovnih* principa komunizma (sovjetska vlast i diktatura proletarijata) koje bi *pravilno modificiralo* te principe u *detaljima,* pravilno prilagođavalo, primjenjivalo ih na nacionalne i nacionalno-državne razlike. Ispitati, proučiti, naći, odgonetnuti, uhvatiti nacioalnoosobeno, nacionalnospecifično u *konkretnim* prilaženjima svake zemlje rješavanju *jedinstvenog* internacionalnog zadatka, pobjedi nad oportunizmom i lijevim doktrinarstvom u radničkom pokretu, obaranju buržoazije, uspostavljanju sovjetske republike i proleterske diktature — eto u čemu je glavni zadatak istorijskog momenta koji proživljuju sve razvijene (i ne samo razvijene) zemlje. Sve glavno nije, naravno, učinjeno još ni izdaleka, ali glavno je već učinjeno u stvari privlačenja avangarde radničke klase, u stvari njenog prelaženja na stranu sovjetske vlasti protiv parlamentarizma, na stranu diktature proletarijata protiv buržoaske demokratije. Sad treba koncentrirati sve snage, svu pažnju na *slijedeći* korak, koji izgleda — i, s izvjesnog gledišta, stvarno je — manje osnovni, ali koji je zato praktično bliži praktičnom rješenju zadatka, naime: na nalaženje oblika *prelaženja* ili *prilaženja* proleterskoj revoluciji.

Proleterska avangarda je idejno pridobivena. To je glavno. Bez toga se ne može učiniti ni prvi korak k pobjedi. Ali od toga je još dosta daleko do pobjede. Samo s avangardom ne može se pobijediti. Baciti samo avangardu u odlučnu borbu dok čitava klasa, dok široke mase nisu zauzele poziciju bilo direktne podrške avangarde bilo, u najmanju

ruku, blagonaklone neutralnosti prema njoj i potpune nesposobnosti da podržavaju njenog protivnika, bila bi ne samo glupost nego i zločin. A da bi stvarno čitava klasa, da bi stvarno široke mase trudbenika i od kapitala ugnjetenih došle do takve pozicije, za tu stvar je sama propaganda, sama agitacija — malo. Za tu stvar je potrebno vlastito političko iskustvo tih masa. To je osnovni zakon svih velikih revolucija, koji je sada nevjerojatnom snagom i reljefnošću potvrdila ne samo Rusija nego i Njemačka. Ne samo nekulturne, često nepismene mase Rusije, nego i visokokulturne, stoprocentno pismene mase Njemačke trebalo je da osjete na svojoj koži svu slabost, svu beskarakternost, svu bespomoćnost, sve lakejstvo pred buržoazijom i svu podlost vlade vitezova II internacionale, svu neizbježnost diktature krajnjih reakcionara (Kornilov u Rusiji, Kap i K⁰ u Njemačkoj[43] kao jedinu alternativu nasuprot diktaturi proletarijata, pa da odlučno okrenu ka komunizmu.

Naredni zadatak svjesne avangarde u međunarodnom radničkom pokretu, tj. komunističkih partija, grupa i struja je umjeti *privesti* široke (sad još u većini slučajeva sanjive, apatične, začmale, nepokretne, neprobuđene) mase tom novom njihovom položaju, ili, tačnije, umjeti rukovoditi *ne samo* svojom partijom nego i tim masama u toku njihova prilaženja, prelaženja na novu poziciju. Dok se prvi istorijski zadatak (privući svjesnu avangardu proletarijata na stranu sovjetske vlasti i diktature radničke klase) nije mogao riješiti bez potpune, idejne i političke, pobjede nad oportunizmom i socijalšovinizmom, drugi zadatak, koji sad postaje naredni i koji se sastoji u tome da *se mase* umiju privesti na novu poziciju koja može osigurati pobjedu avangarde u revoluciji, taj naredni zadatak ne može se izvršiti bez likvidacije lijevog doktrinarstva, bez potpunog savlađivanja njegovih pogrešaka, bez oslobođenja od njih.

---

[43] Ima se u vidu neuspjeli kontrarevolucionarni prevrat u Njemačkoj, takozvani »Kappov puč«. Njegovi organizatori bili su monarhisti: V. Kap i generali Ludendorf, Sekt i Litvic. Cilj pučista bio je zbacivanje socijaldemokratske vlade, likvidacija tekovina novembarske revolucije 1918. i otvorena vojna diktatura. 13. marta 1920. pobunjeni generali su bez otpora zauzeli Berlin i formirali svoju vladu sa Kapom na čelu. Njemački radnici odgovorili su na puč generalnim štrajkom, pa je Kapova vlada pala već 17. marta. Na vlast su ponovo došli socijaldemokrati. *Prev.*

Dok se radilo (i ukoliko se još radi) o privlačenju na stranu komunizma avangarde proletarijata, dotle i utoliko se na prvo mjesto postavlja propaganda; čak kružoci koji imaju sve slabosti kružokovštine ovdje su korisni i daju plodne rezultate. Kad se radi o praktičnoj akciji masa, o razmještaju — ako je dopušteno da se tako izrazim — milionskih armija, o rasporedu s v i h klasnih snaga danog društva za *posljednji i odlučni boj*, tu već samo s propagandnom vještinom, samo s ponavljanjem istina »čistog« komunizma ne možeš ništa. Tu treba računati ne do hiljada, kao što u stvari računa propagandist, član male grupe koja još nije rukovodila masama; tu treba računati na milione i desetke miliona. Tu treba upitati sebe ne samo da li smo uvjerili avangardu revolucionarne klase, — nego još i to da li su istorijski aktivne snage *svih* klasa, obavezno svih klasa danog društva bez izuzetka, razmještene tako da je odlučna bitka već potpuno sazrela, — tako da su se (1) sve neprijateljske nam klasne snage dovoljno zapetljale, dovoljno zakrvile jedna s drugom, dovoljno oslabile sebe borbom koja premašuje njihove snage; da su se (2) svi kolebljivi, nesigurni, nepostojani, prelazni elementi, tj. sitna buržoazija, sitno buržoaska demokratija za razliku od buržoazije, dovoljno raskrinkali pred narodom, dovoljno diskreditirali svojim praktičnim bankrotstvom; da se (3) u proletarijatu stvorilo i počelo snažno razvijati masovno raspoloženje u prilog podrške najodlučnijih, krajnje smjelih, revolucionarnih akcija protiv buržoazije. Eto tada je revolucija sazrela, eto tada je, ako smo tačno uzeli u obzir sve gore naznačene, gore ukratko ocrtane uvjete i tačno izabrali momenat, naša pobjeda osigurana.

Razmimoilaženja između Čerčila i Lojd Džordža — ovi politički tipovi postoje u *svim* zemljama, s neznatnim nacionalnim razlikama — s jedne strane; zatim između Hendersonâ i Lojd Džorža, s druge, potpuno su nevažna i sitna s gledišta čistog, tj. apstraktnog, tj. do praktične, masovne, političke akcije još nesazrelog komunizma. Ali, s gledišta ove praktične akcije masa, te razlike su izvanredno, izvanredno važne. U uzimanju u obzir tih razlika, u utvrđivanju momenta potpunog sazrijevanja neizbježnih sukoba među tim »pri-

jateljima«, sukoba koji slabe i iscrpljuju *sve »prijatelje« uzete zajedno*, sav je posao, sav je zadatak komunista koji želi da bude ne samo svjesni, uvjereni, idejni propagandist nego i praktični rukovodilac *masa* u revoluciji. Najstrožu odanost idejama komunizma treba spojiti sa znanjem i sposobnošću da se učine neophodni praktični kompromisi, laviranja, paktiranja, cikcaki, odstupanja i tome slično, da bi se ubrzalo ostvarenje i iživljavanje političke vlasti Hendersonâ (junakâ II internacionale — ako govorimo ne navodeći imena pojedinih osoba, predstavnika sitnoburžoaske demokratije koji sebe nazivaju socijalistima), ubrzalo njihovo neizbježno bankrotstvo u praksi, koje prosvjećuje mase baš u našem duhu, baš u pravcu komunizma, ubrzala neizbježna trvenja, svađe, sukobi, potpuno rasulo među Hendersonima — Lojd Džoržima — Čerčilima (menjševicima i eserima — kadetima — monarhistima; Šajdemanima — buržoazijom — kapovcima itd.) i pravilno izabrao takav momenat kad je rasulo među svim tim »stupovima svetog privatnog vlasništva« maksimalno, kako bi odlučnom ofanzivom proletarijata svi oni bili potučeni i politička vlast izvojevana.

Istorija uopće, a istorija revolucija napose, uvijek je bogatija sadržajem, raznolikija, raznostranija, življa, »lukavija« nego što zamišljaju najbolje partije, najsvjesnije avangarde najnaprednijih klasa. To je i razumljivo, jer najbolje avangarde izražavaju svijest, volju, strast, fantaziju desetaka hiljada, a revoluciju ostvaruju, u momentima naročitog poleta i napregnutosti svih ljudskih sposobnosti, svijest, volja, strast, fantazija desetaka miliona, koje podstiče najoštrija klasna borba. Otud proizlaze dva vrlo važna praktična zaključka: prvi, da revolucionarna klasa, radi ostvarenja svog zadatka, mora umjeti da ovlada *svim*, bez i najmanjeg izuzetka, oblicima ili stranama društvene aktivnosti (dovršavajući poslije osvajanja političke vlasti, ponekad s velikim rizikom i ogromnom opasnošću, ono što nije dovršila prije tog osvajanja); drugi, da revolucionarna klasa mora biti spremna za najbrže i najneočekivanije smjenjivanje jednog oblika drugim.

Svako će se složiti da je ponašanje one armije koja se ne sprema da ovlada svim vrstama oružja, svim sredstvima i metodama borbe koje postoje ili mogu da postoje kod neprijatelja — glupo ili čak zločinačko. A još više nego za voj-

nu vještinu vrijedi to za politiku. U politici se još manje može unaprijed znati koje će borbeno sredstvo biti u ovim ili onim budućim uslovima primjenjivo i za nas korisno. Ne vladajući svim borbenim sredstvima mi možemo pretrpjeti ogroman — ponekad čak odlučujući— poraz ako promjene u položaju drugih klasa, promjene koje ne zavise od nas, istaknu na dnevni red takav oblik aktivnosti u kojem smo naročito slabi. Vladajući svim borbenim sredstvima, mi pobjeđujemo sigurno, jer mi predstavljamo interese stvarno napredne, stvarno revolucionarne klase, čak ako nam okolnosti ne dopuste da se poslužimo oružjem koje je za neprijatelja najopasnije, oružjem koje najbrže zadaje smrtonosne udarce. Neiskusni revolucionari često misle da su legalna borbena sredstva oportunistička, jer je buržoazija na tom poprištu naročito često (najviše u »mirna«, nerevolucionarna vremena) obmanjivala i varala radnike, a ilegalna sredstva borbe — revolucionarna. A to nije tačno. Tačno je to da su oportunisti i izdajnici radničke klase one partije i vođe koje ne umiju ili neće (ne reci: ne mogu, nego reci: neću) da primjenjuju ilegalna sredstva borbe u takvim uslovima, na primjer, kakvi su bili za vrijeme imperijalističkog rata 1914—1918, kad je buržoazija najslobodnijih demokratskih zemalja s nečuvenom drskošću i cinizmom obmanjivala radnike, zabranjujući da se govori istina o pljačkaškom karakteru rata. Ali revolucionari koji ne umiju povezivati ilegalne oblike borbe sa *svim* legalnim oblicima — vrlo su loši revolucionari. Nije teško biti revolucionar onda kad je revolucija već buknula i rasplamtjela se, kad se revoluciji pridružuju svi i svako iz prostog zanosa, iz mode, ponekad čak iz karijerističkih pobuda. »Oslobođenje« od takvih nazovirevolucionara stoji proletarijat kasnije, poslije njegove pobjede, najtežih napora, muke, može se reći, krvave. Kudikamo je teže — i kudikamo dragocjenije — umjeti biti revolucionar kad *još nema* uslova za neposrednu, otvorenu, stvarno masovnu, stvarno revolucionarnu borbu, umjeti zastupati interese revolucije (propagandistički, agitaciono, organizaciono) u nerevolucionarnim institucijama, a često i direktno reakcionarnim, u nerevolucionarnoj situaciji, među masom koja ne može odmah shvatiti potrebu revolucionarnog metoda akcije. Umjeti naći, napipati, tačno odrediti

konkretan put ili naročiti obrt događaja *koji privodi* mase pravoj, odlučnoj, posljednjoj, velikoj revolucionarnoj borbi, — u tome je glavni zadatak današnjeg komunizma u Zapadnoj Evropi i Americi.

Primjer: Engleska. Mi ne možemo znati — i niko nije u stanju unaprijed odrediti — kad će se tamo rasplamtjeti prava proleterska revolucija i *koji povod* će najviše razbuditi, raspaliti, pokrenuti u borbu vrlo široke, danas još neprobuđene, mase. Mi smo zato dužni da sav naš pripremni rad vršimo tako da budemo potkovani (kako je volio da kaže pokojni Plehanov dok je bio marksist i revolucionar) na sve četiri noge. Moguće da će »probiti«, da će »razbiti led« parlamentarna kriza; moguće kriza koja proistječe iz beznadno zamršenih kolonijalnih i imperijalističkih protivrječnosti, koje se sve nezdravije i nezdravije oblikuju i zaoštravaju; moguće nešto treće itd. Mi ne govorimo o tome kakva borba će *odlučiti* sudbinu proleterske revolucije u Engleskoj (to pitanje ni kod koga od komunista ne izaziva sumnje, to pitanje je za sve nas riješeno i čvrsto riješeno), mi govorimo o *povodu* koji će podstaći danas još neprobuđene proleterske mase da se pokrenu i koji će ih dovesti do same revolucije. Ne zaboravimo da je, na primjer, u buržoaskoj francuskoj republici, u situaciji koja je i s međunarodne strane i s unutrašnje strane bila sto puta manje revolucionarna nego danas, bio dovoljan tako »neočekivan« i tako »sitan« povod kao što je jedna od hiljada i hiljada nečasnih mahinacija reakcionarne vojne klike (afera) da narod dovede na ivicu građanskog rata!

Komunisti moraju u Engleskoj iskorištavati neprekidno, neumorno, nepokolebljivo i parlamentarne izbore i sve peripetije irske, kolonijalne, svjetskoimperijalističke politike britanske vlade i sve ostale oblasti, sfere, strane javnog života, radeći u svima na nov način, komunistički, ne u duhu II nego III internacionale. Ja nemam ovdje ni mjesta ni vremena za opisivanje metodâ »ruskog«, »boljševičkog« učešća u parlamentarnim izborima i u parlamentarnoj borbi, ali uvjeravam inostrane komuniste da to nije bilo nimalo nalik na obične zapadnoevropske parlamentarne kampanje. Iz toga se često izvodi zaključak: »E, to je kod vas, u Rusiji, a kod nas je parlamentarizam drukčiji.« Nepravilan za-

ključak. Zato na svijetu i postoje komunisti, pristalice III internacionale u svim zemljama, da na čitavoj liniji, u svim oblastima života *izmijene* stari socijalistički, tredjunionistički sindikalistički, parlamaentarni rad u *nov*, komunistički. Oportunističkog i čisto buržoaskog, uskopraktícističkog, švindlersko-kapitalističkog elementa je i na našim izborima uvijek bilo dosta i previše. Komunisti u Zapadnoj Evropi i Americi moraju naučiti da stvore nov, neobičan, neoportunistički, nekarijeristički parlamentarizam: da bi komunistička partija davala svoje parole, da bi prvi proleteri pomoću neorganizirane i sasvim ugnjetene sirotinje raspačavali i raznosili letke, obilazili i pohađali radničke stanove, kolibe seoskih proletera i seljaka u zabačenim mjestima (u Evropi je, srećom, mnogo manje zabačenih sela nego kod nas, a u Engeskoj ih je sasvim malo), odlazili u krčmice u koje zalazi prost narod, probijali se u saveze, udruženja i na slučajne sastanke prostog naroda, govorili s narodom ne učeno (i ne mnogo parlamentarno), da ne bi ni najmanje jurili za »mjestom« u parlamentu, nego svuda budili misao, uvlačili masu, hvatali buržoaziju na riječi, iskorištavali aparat koji je ona stvorila, izbore koje je ona raspisala, pozive koje je ona uputila čitavom narodu, upoznavali narod s boljševizmom onako kao što nikad nije uspijevalo upoznavati (za vrijeme vladavine buržoazije) izvan izborne situacije (izuzimajući, naravno, moment velikih štrajkova, kad je *isti takav* aparat svenarodne agitacije radio kad nas još intenzivnije). Uraditi to u Zapadnoj Evropi i Americi je vrlo teško, vrlo i vrlo teško, ali to se može i mora uraditi, jer bez truda zadaci komunizma uopće i ne mogu da se riješe, a truditi se treba oko rješavanja *praktičnih* zadataka, sve raznolikijih, sve povezanijih sa svim granama društvenog života, koji *od buržoazije* sve više *osvajaju* jednu granu za drugom, jednu oblast za drugom.

U toj istoj Engleskoj treba tako isto na nov način (ne socijalistički, nego komunistički, ne reformistički, nego revolucionarno) postaviti propagandni, agitacioni i organizacioni rad u vojsci i među ugnjetenim i nepunopravnim nacioalnostima *»svoje«* države (Irska, kolonije). Jer sve te oblasti društvenog života u epohi imperijalizma uopće, a sad poslije rata koji je izmučio narode i koji im brzo otvara oči za istinu (naime: da su deseci miliona ubijeni ili osakaćeni

samo zato da bi se riješilo pitanje hoće li engleski ili njemački grabljivci pljačkati više zemalja), — sve te oblasti društvenog života naročito se pune zapaljivim materijalom i stvaraju naročito mnogo povoda za sukobe, krize, zaoštravanje klasne borbe. Mi ne znamo i ne možemo znati koja će iskra — iz onog mora iskara koje sad odasvud padaju po svim zemljama pod utjecajem ekonomske i političke svjetske krize — biti u stanju da izazove požar, u smislu specijalnog probuđenja mase, i mi smo zato dužni da se s našim novim komunističkim principima latimo »obrađivanja« svih mogućih, čak najstarijih, zaparloženih i prividno beznadnih poprišta, jer inače nećemo biti na visini zadatka, nećemo biti svestrani, nećemo ovladati svim vrstama oružja, nećemo se pripremiti ni za pobjedu nad buržoazijom (koja je sve strane društvenog života organizirala — a sad i dezorganizirala — buržoaski) ni za predstojeću komunističku reorganizaciju čitavog života poslije te pobjede.

Poslije proleterske revolucije u Rusiji i neočekivanih, za buržoaziju i filistre, pobjeda te revolucije u međunarodnim razmjerama, cijeli svijet je sad postao drukčiji, buržoazija je također svuda postala drukčija. Ona je zaplašena »boljševizmom«, ogorčena na njega gotovo do ludila, i upravo zato ona, s jedne strane, ubrzava razvitak događaja, a s druge strane — koncentrira pažnju na nasilno ugušivanje boljševizma, slabeći time svoju poziciju na čitavom nizu drugih poprišta. Komunisti svih naprednih zemalja moraju obje ove okolnosti uzeti u obzir u svojoj taktici.

Kad su ruski kadeti i Kerenski poveli bjesomučnu hajku protiv boljševika — naročito u aprilu 1917. i još više u julu 1917 — oni su »presolili«. Milioni primjeraka buržoaskih listova, koji u svim tonovima viču protiv boljševika, pridonijeli su uvlačenju mase u ocjenjivanje boljševizma, a pored listova sav se društveni život upravo zahvaljujući »revnosti« buržoazije prožimao diskusijama o boljševizmu. Sad se, u međuvremenom mjerilu, milioneri svih zemalja ponašaju tako da im moramo biti od sveg srca zahvalni. Oni dižu hajku na boljševizam s isto onakvom revnošću s kakvom su je dizali Kerenski i K⁰; oni pri tome isto onako »presoljuju« i isto onako nam *pomažu* kao Kerenski. Kad francuska buržoazija čini od boljševizma centralnu tačku

izborne agitacije, psujući zbog boljševizma relativno umjerene ili kolebljive socijaliste; — kad američka buržoazija, potpuno izgubivši glavu, hapsi hiljade i hiljade ljudi kao sumnjive zbog boljševizma i stvara atmosferu panike šireći svuda vijesti o bolješevičkim zavjerama; — kad engleska buržoazija »najsolidnija« na svijetu, pored sve svoje pameti i iskrenosti, čini nevjerojatne gluposti, osniva veoma bogata »udruženja za borbu protiv boljševizma«, stvara specijalnu literaturu o boljševizmu, unajmljuje za borbu protiv boljševizma nov kontingent učenjaka, agitatora, popova, — mi moramo skinuti šešir i zahvaliti gospodi kapitalistima. Oni rade za nas. Oni nam pomažu da zainteresiramo mase pitanjem o suštini i značenju boljševizma. A oni ne mogu da postupaju drukčije, jer »prešutjeti«, ugušiti boljševizam njima *već* nije uspjelo.

Ali u isto vrijeme buržoazija vidi u boljševizmu gotovo samo jednu njegovu stranu: ustanak, nasilje, teror, buržoazija se zato trudi da se pripremi za odbranu i otpor specijalno na *tom* poprištu. Moguće je da će u pojedinim slučajevima u pojedinim zemljama, za ove ili one kratke periode vremena, njoj to i poći za rukom: s takvom mogućnošću treba računati, i za nas nema ama baš ničeg strašnog u tome što će joj to poći za rukom. Komunizam »izrasta« apsolutno iz svih strana društvenog života, njegovih klica ima apsolutno svuda »zaraza« (da upotrijebimo buržoaziji i buržoaskoj policiji omiljeno i za nju »najprijatnije« poređenje) je prodrla u organizam vrlo solidno i prožela cijeli organizam. Ako se najbrižljivije »zatvori« jedan od izlaza, — »zaraza« će naći sebi drugi izlaz, nekiput najneočekivaniji. Život će uzeti svoje. Neka se buržoazija koprca, neka bjesni do ludila, presoljuje, pravi gluposti, unaprijed se osvećuje boljševicima i nastoji da probije (u Indiji, u Mađarskoj, u Njemačkoj itd.) nove stotine, hiljade, stotine hiljada sutrašnjih ili jučerašnjih boljševika: postupajući tako buržoazija postupa kao što su postupale sve klase koje je istorija osudila na propast. Komunisti treba da znaju da budućnost u svakom slučaju pripada njima, i zato mi možemo (i moramo) spajati najveću strasnost u velikoj revolucionarnoj borbi s najhladnokrvnijim i najtrezvenijim ocjenjivanjem bjesomučnih koprcanja buržoazije. Ruska revolucija bila je žestoko

potučena 1905; ruski boljševici bili su potučeni u julu 1917; njemačkih komunista pobijeno je više od 15.000 pomoću vješte provokacije i spretnih manevara Šajdemana i Noskea zajedno s buržoazijom i monarhističkim generalima; u Finskoj i Mađarskoj bjesni bijeli teror. Ali u svim slučajevima i u svim zemljama komunizam se prekaljuje i raste; njegovi korijeni su tako duboki da ga proganjanja ne slabe, da mu ne umanjuju snagu, nego ga jačaju. Da bismo pošli k pobjedi sigurnije i čvršće, nedostaje samo jedno, naime: da svi komunisti svih zemalja u svakom pravcu i potpuno jasno shvate potrebu da budu maksimalo *elastični* u svojoj taktici. Komunizmu, koji sjajno napreduje, nedostaje sada, naročito u naprednim zemljama, to shvaćanje i sposobnost da ga primijeni u praksi.

Korisna pouka moglo bi (i moralo bi) biti ono što se dogodilo s tako visokoučenim marksistima i socijalizmu odanim vođama II internacionale kao što su Kautski, Oto Bauer i drugi. Oni su potpuno shvaćali potrebu elastične taktike, oni su učili Marksovu dijalektiku i njoj učili druge (i mnogo od toga što su oni u tom pogledu učinili ostaće zauvijek dragocjena tekovina socijalističke literature), ali oni su *u primjenjivanju* te dijalektike učinili takvu pogrešku ili su se u praksi pokazali kao takvi *ne*dijalektičari, pokazali se kao ljudi koji do te mjere nisu umjeli da uzmu u obzir brze promjene oblika i brže punjenje starih oblika novim sadržajem, da njihova sudbina nije mnogo zavidnija od sudbine Hajndmena, Geda i Plehanova. Osnovni uzrok njihovog bankrotstva sastojao se u tome što su se oni »zagledali« u jedan određeni oblik rastenja radničkog pokreta i socijalizma, zaboravili na jednostranost tog oblika, od straha nisu htjeli da vide onaj opšti prijelom koji je zbog objektivnih uslova postao neizbježan i dalje su ponavljali jednostavne, napamet naučene, na prvi pogled neosporne istine: tri je više nego dva. Ali politika je sličnija algebri nego aritmetici, a još sličnija višoj matematici nego nižoj. U stvarnosti svi stari oblici socijalističkog pokreta napunili su se novim sadržajem, zato se pred brojkama pojavio nov znak: »minus«, a naši mudraci su tvrdokorno i dalje uvjeravali (i uvjeravaju) sebe i druge da je »minus tri« veće od »minus dva«.

Treba se pobrinuti da se s komunistima ne ponovi ista pogreška, samo s druge strane, ili, tačnije — da bude što prije ispravljena i što brže, što bezbolnije za organizam iživljena *ista pogreška,* samo sa druge strane, koju čine »lijevi« komunisti. I lijevo doktrinarstvo je pogreška, a ne samo desno. Naravno, pogreška lijevog doktrinarstva u komunizmu je, u ovom momentu, hiljadu puta manje opasna i manje značajna nego pogreška desnog doktrinarstva (tj. socijalšovinizma i kautskijanstva), ali to je samo zato što je lijevi komunizam sasvim mlada struja koja se tek zameće. Samo zato se bolest, pod izvjesnim uvjetima može lako izliječiti, a potrebno je da se njena liječenja prihvatimo s maksimalnom energijom.

Stari oblici su prsli, jer se pokazalo da je nov sadržaj u njima — sadržaj antiproleterski, reakcionarni — dostigao prekomjeran razvitak. Mi sad imamo, s gledišta razvitka međunarodnog komunizma, tako solidan, tako jak, tako snažan sadržaj rada (za sovjetsku vlast, za diktaturu proletarijata) da se taj sadržaj može *i mora* manifestovati u svakom obliku, i novom i starom, da može i mora preobraziti, pobijediti, podrediti sebi sve oblike, ne samo nove nego i stare, — ne zato da se izmiri s onim što je staro, nego zato da sve oblike, nove i stare, učini oruđem potpune i definitivne, odlučne i neizmjenjive pobjede komunizma.

Komunisti moraju napregnuti sve snage da usmjere radnički pokret i uopće društveni razvitak najdirektnijim i najbržim putem k svjetskoj pobjedi sovjetske vlasti i diktaturi proletarijata. To je neosporna istina. Ali dovoljno je učiniti mali korak dalje — reklo bi se korak u istom pravcu — i istina će se pretvoriti u pogrešku. Dovoljno je reći, kao što kažu njemački i engleski lijevi komunisti, da priznamo samo jedan, samo direktan put, da ne dopuštamo laviranje, paktiranje, kompromise, i to će već biti pogreška koja može nanijeti, a dijelom je već nanijela i nanosi, vrlo ozbiljnu štetu komunizmu. Desno doktrinarstvo uporno ostaje pri priznavanju samo starih oblika, i bankrotiralo je do kraja, ne opazivši nov sadržaj. Lijevo doktrinarstvo uporno ostaje pri bezuvjetnom negiranju određenih starih oblika, ne videći da nov sadržaj probija sebi put preko svih mogućih oblika, da je naša dužnost, kao komunistâ, da ovladamo

svim oblicima, da se naučimo s maksimalnom brzinom dopunjavati jedan oblik drugim, zamjenjivati jedan drugim, prilagođavati svoju taktiku svakoj onoj promjeni koju ne izaziva naša klasa ili naši napori.

Svjetska revolucija, tako snažno podstaknuta i ubrzana strahotama, gnusostima, gadostima svjetskog imperijalističkog rata, bezizlaznošću situacije koju je on stvorio, — ta revolucija se razvijala u širinu i u dubinu s tako nevjerojatnom brzinom, s tako ogromnim bogatstvom oblika koji se smjenjuju, s tako poučnim praktičnim opovrgnućem svakog doktrinarstva, da postoji potpuno opravdana nada u brzo i potpuno izlječenje međunarodnog komunističkog pokreta od dječje bolesti »lijevog« komunizma.

27. IV 1920.

DODATAK

Dok su izdavačka poduzeća u našoj zemlji koju su opljačkali imperijalisti cijelog svijeta, osvećujući se za proletersku revoluciju, i koju i dalje pljačkaju i blokiraju i pored svih obećanja datih svojim radnicima, — dok su naša izdavačka poduzeća savladala zadatak izdavanja moje brošure, došao je iz inostranstva nov materijal. Ne pretendirajući u svojoj brošuri ni na šta više od letimičnih bilješki publicista, ja ću se ukratko dotaći nekih tačaka.

I

RASCJEP NJEMAČKIH KOMUNISTA

Rascjep među komunistima u Njemačkoj postao je činjenica. »Lijevi« ili »principijelna opozicija« formirali su posebnu »Komunističku radničku partiju«, za razliku od »Komunističke partije«. U Italiji, kako izgleda, stvar također ide k rascjepu — velim: kako izgleda, jer imam samo dva nova broja (br. 7 i 8) lijevog lista »Sovjet« (»Il Soviet«), gdeje se otvoreno pretresa mogućnost i neophodnost rascjepa, pri čemu se govori i o kongresu frakcije »astensionistâ« (ili bojkotistâ, tj. protivnika učešća u parlamentu) koja se i sad nalazi u Talijanskoj socijalističkoj partiji.

Ima razloga za bojazan da će rascjep s »lijevima«, antiparlamentarcima (dijelom i antipolitičarima, protivnicima političke partije i rada u sindikatima) postati internacionalna pojava, slično rascjepu u »centrumašima« (ili kautskijancima, longetistima, »nezavišnjacima« itd.). Neka bude tako. Rascjep je ipak bolje nego zbrka, koja smeta i ideološkom,

teoretskom, revolucionarnom rastenju, sazrijevanju partije i njenom složenom, stvarno organiziranom, praktičnom radu koji stvarno priprema diktaturu proletarijata.

Neka »lijevi« isprobaju sebe na djelu, u nacionalnom i internacionalnom mjerilu, neka pokušaju pripremati (a zatim i ostvarivati) diktaturu proletarijata bez strogo centralizirane partije koja ima gvozdenu disciplinu, bez znanja i sposobnosti da ovladaju svim poprištima, granama, vrstama političkog i kulturnog rada. Praktično iskustvo brzo će ih poučiti.

Treba samo napregnuti sve snage da rascjep s »lijevima« ne oteža ili da što manje oteža spajanje u jednu partiju, koje neizbježno predstoji u bliskoj budućnosti i koje je prijeko potrebno, svih učesnika radničkog pokreta koji su iskreno i pošteno za sovjetsku vlast i za diktaturu proletarijata. U Rusiji je naročita sreća boljševika bilo to što su oni imali 15 godina za sistematsku i do kraja dovedenu borbu kako protiv menjševinka (tj. oportunista i »centrovika«) tako i protiv »lijevih« još mnogo prije neposredne masovne borbe za diktaturu proletarijata. U Evropi i Americi treba sad svršavati taj isti rad »forsiranim marševima«. Pojedine ličnosti, naročito iz broja bezuspješnih pretendenata za vođe, mogu (ako nemaju dovoljno proleterske discipliniranosti i »poštenja prema sebi«) dugo ostati pri svojim pogreškama, ali radničke mase će se lako i brzo, kad sazre moment, same ujediniti i ujediniti sve iskrene komuniste u jedinstvenu partiju, sposobnu da ostvari sovjetski sistem i diktaturu proletarijata[44].

[44] O pitanju budućeg spajanja »lijevih« komunista, antiparlamentaraca, s komunistima uopće, napomenuću još ovo. Koliko sam ja mogao da se upoznam s listovima »lijevih« komunista i komunista uopće u Njemačkoj, prvi imaju tu prednost što bolje umiju da agitiraju u masama nego drugi. Nešto slično sam često gledao — samo u manjim razmjerama i u pojedinim mjesnim organizacijama, a ne u općedržavnim razmjerima — u istoriji boljševičke partije. Na primjer, 1907—1908. godine »lijevi« boljševici su ponekad i ponegdje uspješnije od nas agitirali u masama. To se dijelom objašnjava time što se masi u revolucionarnom momentu ili kad su sjećanja na revoluciju živa lakše prilazi s taktikom »prostog« negiranja. Ali to još nije argument za privilnost takve taktike. U svakom slučaju izvan svake je sumnje da komunistička *partija* koja hoće da faktično bude avangarda, vodeći odred revolucionarne *klase*, proletari-

II

KOMUNISTI I NEZAVIŠNJACI U NJEMAČKOJ

U brošuri sam iznio mišljenje da je kompromis između komunista i lijevog krila nezavišnjaka potreban i koristan za komunizam, ali da ga neće biti lako ostvariti. Brojevi listova koje sam poslije toga primio potvrdili su i jedno i drugo. U br. 32 »Crvene zastave«, organa CK Komunističke partije Njemačke (»Die Rote Fahne«,[45] Zentralorgan der Kommunistischen Partei Deutschlands, Spartakusbund, od 26. III 1920), štampana je »izjava« toga CK u pitanju o vojnom »puču« (zavjeri, avanturi) Kapa Litvica i o »socijalističkoj vladi«. Ta izjava je potpuno pravilna i s gledišta osnovne pretpostavke i s gledišta praktičnog zaključka. Osnovna pretpostavka svodi se na to da »objektivne osnove« za diktaturu proletarijata u danom momentu nema, jer »većina gradskih radnika« pristaje uz nezavišnjake. Zaključak: obećanje »lojalne opozicije« (tj. odricanje od pripreme za »nasilno obaranje«) »socijalističkoj vladi ako iz nje budu isključene buržoasko-kapitalističke partije«.

Taktika, bez sumnje, u principu pravilna. Ali ako se ne treba zadržavati na sitnim netačnostima u formulaciji, ipak je nemoguće prijeći šutke preko toga da ne treba nazivati »socijalističkom« (u službenoj izjavi komunističke partije) vladu socijalizdajnika, da ne treba govoriti o isključenju »buržoasko-kapitalističkih« partija kad su partije i Šajdemanâ i gospode Kautskih — Krispinâ sitnoburžoasko-demokratkse, ne treba pisati takve stvari kao što je paragraf 4 izjave koji glasi:

---

jata, i koja, povrh toga, hoće da se nauči rukovoditi širokom *masom* ne samo proleterske nego i *neproleterske* mase trudbenika i eksploatiranih mora umjeti i propagirati, organizirati, i agitirati najpristupačnije, najrazumljivije, najjasnije i najživlje kako za gradsku, fabričku »ulicu«, tako i za selo.

[45] *»Crvena zastava«* (»Die Rote Fahne«) — list koji su osnovali K. Libkneht i R. Luksemburg kao centralni organ »Saveza Spartaka«; kasnije centralni organ Komunističke partije Njemačke. Izlazila u Berlinu od 9. XI 1918. do uspostavljanja hitlerovske fašističke diktature u Njemačkoj 1933. Poslije toga izlazila najprije ilegalno, zatim 1935—36. u Pragu, od oktobra 1936. do jeseni 1939. u Brlselu. *Prev.*

»...Za dalje osvajanje proleterskih masa za komunizam od najveće je važnosti, s gledišta razvitka proleterske diktature, takvo stanje u kome bi politika sloboda mogla biti neograničeno iskorištavana i u kome buržoaska demokratija ne bi mogla da istupa kao diktatura kapitala...«

Takvo stanje nije moguće. Sitnoburžoaske vođe, njemački Hendersoni (Šajdemani) i Snoudeni (Krispini) ne prelaze i ne mogu prijeći okvire buržoaske demokratije, koja, sa svoje strane, ne može da ne bude diktatura kapitala. Te principijelno nepravilne i politički štetne stvari nije uopće ni trebalo pisati s gledišta postizanja praktičnog rezultata za kojim je potpuno pravilno išao CK komunističke partije. Za tu svrhu je bilo dovoljno da se kaže (ako želiš da budeš parlamentarno učtiv): dok većina gradskih radnika ide za nezavišnjacima, mi komunisti ne možemo da sprečavamo te radnike da iživе svoje posljednje malograđansko-demokratske (tj. također i »buržoasko-kapitalističke«) iluzije na iskustvu »njihove« vlade. To je dovoljno za obrazloženje kompromisa koji je stvarno potreban i koji se mora sastojati u privremenom odricanju od pokušaja nasilnog obaranja vlade kojoj vjeruje većina gradskih radnika. A u svakodnevnoj, masovnoj agitaciji, koja nije sapeta okvirom službene, parlamentarne učtivosti, moglo bi se, naravno, dodati: neka takvi rđe kao što su Šajdemani i takvi filistri kao što su Kautski—Krispini pokažu u praksi koliko su sami obmanuti i koliko obmanjuju radnike; njihova »čista« vlada »najčistije« će uraditi taj posao »čišćenja« Augijevih štala socijalizma, socijaldemokratizma i ostalih vrsta socijalizdajstva.

Prava priroda sadašnjih vođa »Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke« (onih vođa o kojima govore neistinu da su već izgubili svaki utjecaj i koji su faktično još opasniji za proletarijat nego mađarski socijaldemokrati koji su prozvali sebe komunistima i obećali »podršku« diktaturi proletarijata) još jedanput se pokazala za vrijeme njemačke kornilovštine, tj. puča gospode Kapa i Litvica[46].

---

[46] Izvanredno jasno, kratko i tačno, marksistički, osvijetljeno je to, između ostalog, u odličnom listu austrijske komunističke partije »Crvena zastava« od 28. i 30. marta 1920 (»Die Rote Fahne«, Wien, Nr. 266 und 267; L. L.: »Ein neuer Abschnitt der deutschen Revolution«). (*»Die Rote Fahne«* (»Crvena zastava«) —

Malu, ali očiglednu ilustraciju daju člančići Karla Kautskog: »Odlučni časovi« (»Entscheidende Stunden«) u »Freiheit« (organ nezavišnjaka, »Sloboda«[47] od 30. III 1920. i Artura Krispina: »O političkoj situaciji« (14 IV 1920, u istom listu). Ta gospoda apsolutno ne umiju da misle i da rasuđuju kao revolucionari. To su plačljivi malograđanski demokrati koji su hiljadu puta opasniji za proletarijat ako sebe proglašavaju za pristalice sovjetske vlasti i diktature proletarijata, jer će faktično u svakom teškom i opasnom trenutku neizbježno izdavati... ostajući u »najiskrenijem« uvjerenju da oni pomažu proletarijatu! Ta i mađarski socijaldemokrati, koji su se prekrstili u komuniste, htjeli su da »pomognu« proletarijatu kad su iz kukavičluka i beskarakternosti smatrali da je položaj sovjetske vlasti u Mađarskoj beznadan i zakukali pred agentima Antantinih kapitalista i Antantinih krvnika.

III

TURATI I K U ITALIJI

Gorespomenuti brojevi talijanskog lista »Il Soviet«[48] potpuno potvrđuju ono što sam u brošuri rekao o pogrešci Talijanske socijalističke partije[49] koja trpi u svojim redovi-

---

centralni organ Komunističke partije Austrije. Izlazi u Beču od novembra 1918; pod ovim naslovom od jula 1919. *Prev.)*

[47] »Die Freiheit« (»Sloboda«) — dnevnik, organ Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke. Izlazila u Berlinu od novembra 1918. do oktobra 1922. *Prev.*

[48] »*Sovjet*« (»Il Soviet«) — list Talijanske socijalističke partije; izlazio je u Napulju od 1918. do 1922, od 1920. kao organ frakcije komunista-astensionista Talijanske socijalističke partije. *Prev.*

[49] *Talijanska socijalistička partija* osnovana je 1892. Od samog osnivanja u njenom krilu vodila se oštra idejna borba između dvaju pravaca — oportunističkog i revolucionarnog. Poslije Oktobarske socijalističke revolucije u Rusiji ojačalo je u Talijanskoj socijalističkoj partiji lijevo krilo. XVI kongres partije, održan 5—8. X 1919. u Bolonji, donio je odluku o priključenju III internacionali. Predstavnici Talijanske socijalističke partije učestvovali su u radu II kongresa Kominterne. Vođa delegacije G. Serati, koji je zauzimao centrističku poziciju, istupio je poslije kongresa protiv raskida sa reformistima. U januaru 1912, na

ma onakve članove i čak onakvu grupu parlamentaraca. Još više to potvrđuje takav svjedok sa strane kao što je rimski dopisnik engleskog buržoaskoliberalnog lista »The Manchester Guardian«, koji je u broju od 12. III 1920. objavio svoj intervju s Turatijem.

»Sinjor Turati — piše taj dopisnik — misli da revolucionarna opasnost nije takva da bi izazvala neopravdanu bojazan u Italiji. Maksimalisti se igraju vatrom sovjetskih teorija samo da bi držali mase u uzbuđenom i razdraženom raspoloženju. Te teorije su, međutim, čisto legendarni pojmovi, nezreli programi nepodesni za praktičnu upotrebu. Oni mogu služiti samo tome da se radne klase drže u stanju iščekivanja. Isti ljudi koji ih upotrebljavaju kao mamac, da bi zaslijepili proleterske oči, primorani su da vode svakodnevnu borbu za izvojevanje izvjesnih, često ništavnih ekonomskih poboljšanja, da bi odgodili dan kad će radničke klase izgubiti svoje iluzije i vjeru u svoje omiljene mitove. Otuda dug period štrajkova svih razmjera i iz raznih povoda, sve do posljednjih štrajkova na poštama i na željeznici — štrajkova koji i bez toga težak položaj zemlje čini još težim. Zemlja je razdražena uslijed teškoća koje su u vezi s njenim jadranskim problemom, pritisnuta svojim vanjskim dugom i pretjeranom emisijom papirnog novca, pa ipak je još daleko od shvaćanja potrebe da usvoji onu disciplinu rada koja jedino može povratiti red i blagostanje...«

Jasno je kao dan da je engleski dopisnik izbrbljao istinu, koju, vjerojatno, sakriva i uljepšava i sam Turati i njegovi buržoaski branioci, pomagači i inspiratori u Italiji Ta istina je to da su ideje i politički rad gospode Turatija, Trevesa, Modiljanija, Dugonija i K⁰ stvarno takvi i upravo takvi kao što ih slika engleski dopisnik. To je čista socijalizdaja. Šta samo vrijedi odbrana reda i discipline za radnike koji se nalaze u najamnom ropstvu, koji rade za bogaćenje kapitalista! I kako su nama Rusima poznati svi ti menjševički govori! Kako je dragocjeno priznanje da su mase *za* sovjetsku vlast! Kako je nedotupavo i buržoaski banalno neshvaćenje revolucionarne uloge štrajkova koji se spontano razrastaju! Da, da, engleski dopisnik buržoaskoliberalnog lista učinio je medvjeđu uslugu Turatiju i komp. i sjajno je

---

XVII kongresu partije u Livornu, centristi su, imajući većinu na kongresu, odbili da raskinu sa reformistima i da u cijelosti usvoje Uvjete za primanje u Kominternu. Lijevi delegati su 21. I 1921. napustili kongres i osnovali Komunističku partiju Italije. *Prev.*

potvrdio pravilnost zahtjeva druga Bordige i njegovih drugova iz lista »Il Soviet«, koji traže da Talijanska socijalistička partija, ako ona faktično hoće da bude *za* III internacionalu, žigoše i najuri iz svojih redova gospodu Turatija i K^0 i postane komunistička partija kako po imenu tako i po svojim djelima.

IV

NEPRAVILNI ZAKLJUČCI IZ TAČNIH PRETPOSTAVKI

Ali drug Bordiga i njegovi »lijevi« prijatelji čine iz svoje pravilne kritike gospode Turatija i K^0 nepravilan zaključak da je učešće u parlamentu uopće štetno. Talijanski »lijevi« ne mogu navesti ni trunke ozbiljnih argumenata u odbranu tog shvaćanja. Oni naprosto ne znaju (ili se trude da zaborave) internacionalne primjere stvarno revolucionarnog i komunističkog, za pripremanje proleterske revolucije neosporno korisnog, iskorištavanja buržoaskih parlamenata. Oni naprosto ne razumiju »novo« i viču, beskrajno se ponavljajući, o »starom«, neboljševičkom iskorištavanju parlamentarizma.

U tome i jest njihova osnovna pogreška. Ne samo na parlamentarnom poprištu nego i na *svim* poprištima rada komunizam *mora unijeti* (a bez dugog, istrajnog, upornog rada on *neće moći* unijeti) nešto principijelno novo, što radikalno kida s tradicijama II internacionale (uz istovremeno čuvanje i razvijanje onog dobrog što je ona dala).

Uzmimo na primjer žurnalistički rad. Novine, brošure, leci, vrše potreban propagandni agitacioni i organizacioni rad. U iole civiliziranoj zemlji nijedan masovni pokret ne može da bude bez žurnalističkog aparata. I nikakvi povici protiv »vođa«, nikakvi svečani zavjeti o čuvanju čistoće masa od utjecaja vođa ne mogu nas osloboditi potrebe da se za taj rad iskorištavaju ljudi koji dolaze iz buržoaskointeligentske sredine, neće nas osloboditi od buržoaskodemokratske, »vlasničke« atmosfere i okoline u kojoj se taj rad obavlja u kapitalizmu. Čak dvije i po godine poslije

obaranja buržoazije, poslije osvajanja političke vlasti od strane proletarijata, vidimo oko sebe tu atmosferu, tu okolinu masovnih (seljačkih, zanatlijskih) buržoaskodemokratskih, vlasničkih odnosa.

Parlamentarizam je jedan oblik rada, žurnalistika — drugi. Sadržaj može u oba biti komunistički i mora biti komunistički ako su oni koji rade u jednoj i drugoj oblasti stvarno komunisti, stvarno članovi proleterske, masovne partije. Ali i u jednoj i u drugoj — *i u kojoj hoćete sferi rada* u kapitalizmu i pri prijelazu od kapitalizma k socijalizmu — ne mogu se izbjeći one teškoće, oni specifični zadaci koje proletarijat mora savladati i riješiti radi iskorištavanja za svoje ciljeve onih koji dolaze iz buržoaske sredine, radi pobjede nad buržoaskointeligentskim predrasudama i utjecajima, radi slabljenja otpora (a kasnije i potpunog preinačenja) sitnoburžoaske okoline.

Zar mi nismo prije rata 1914—1918. vidjeli u svim zemljama izvanredno obilje primjera kad su vrlo »lijevi« anarhisti, sindikalisti i ostali oštro napadali parlamentarizam, ismijevali parlamentarce-socijaliste koji su postali vulgarni u buržoaskom smislu, šibali njihov karijerizam itd., itd., — a sami *preko* žurnalistike, *preko* rada u sindikatima (strukovnim savezima) pravili *takvu istu* buržoasku karijeru? Zar primjeri gospode i Žuoâ i Merhajma, ako se ograničimo na Francusku, nisu tipični?

U tome se i sastoji djetinjarija »odbacivanja« učešća u parlamentarizmu što se takvim »jednostavnim«, »lakim« tobože revolucionarnim načinom misli *»riješiti«* težak zadatak borbe protiv buržoaskodemokratskih utjecaja *unutar* radničkog pokreta, a u stvari samo se bježi od svoje vlastite sjene, samo se zatvaraju oči pred teškoćom, samo se riječima izvlači od nje. Najbestidniji karijerizam, buržoasko iskorištavanje parlamentarnih mjesta, strahovito reformističko izopačavanje parlamentarnog rada, vulgarna malograđanska rutina — sve su to, bez sumnje, obične i najčešće karakteristične crte koje kapitalizam rađa svuda, i ne samo izvan radničkog pokreta nego i u njemu. Ali kapitalizam i buržoaska atmosfera koju on stvara (koja čak poslije obaranja buržoazije iščezava vrlo sporo, jer seljaštvo stalno obnavlja buržoaziju rađaju apsolutno u svim oblastima rada i života

u suštini takav isti, s neznatnim variranjem u formi, buržoaski karajerizam, nacionalni šovinizam, malograđansko vulgariziranje itd.

Vi izgeldate sebi samima »užasno revolucionarni«, dragi bojkotisti i antiparlamentaristi, a u stvari *vi ste se prepali* relativno malih teškoća borbe protiv buržoaskih utjecaja u radničkom pokretu, dok će vaša pobjeda, tj. obaranje buržoazije i osvajanje političke vlasti od strane proletarijata, stvoriti *iste* teškoće u još većem, u kudikamo većem razmjeru. Vi ste se kao djeca prepali male teškoće koja vas čeka danas, ne shvaćajući da ćete se sutra i prekosutra ipak morati naučiti, do kraja naučiti, da savlađujete iste teškoće u kudikamo većim razmjerima.

Pod sovjetskom vlašću u vašu i u našu, proletersku, partiju nagrnuće još više ljudi iz redova buržoaske inteligencije. Oni će se progurati i u sovjete, i u sudove, i u upravu, jer nemoguće je, nema se od čega, graditi komunizam drukčije nego iz ljudskog materijala koji je stvorio kapitalizam, jer nemoguće je buržoasku inteligenciju istjerati i uništiti, nju treba pobijediti, preinačiti, prekuhati, preodgojiti u dugoj borbi, na tlu diktature proletarijata, i same proletere koji se svojih vlastitih sitnoburžoaskih predrasuda ne oslobađaju odmah, čudom, po zapovijesti bogorodice, po zapovijesti parole, rezulucije, dekreta, nego samo u dugoj i teškoj, masovnoj borbi protiv masovnih sitnoburžoaskih utjecaja. Pod sovjetskom vlašću ti isti zadaci koje antiparlametarac sad tako gordo, tako prezrivo, tako lakomisleno, tako djetinjski odbacuje od sebe jednim pokretom ruke, — *ti isti* zadaci se ponovo rađaju *unutar* sovjeta, unutar sovjetske administracije, unutar sovjetskih »pravozastupnika«[50] (mi smo likvidirali u Rusiji, i pravilno smo uradili što smo likvidirali, buržoasku advokaturu, ali ona ponovo kod nas uskrsava pod firmom »sovjetskih« »pravozastupnika«). Među sovjetskim inženjerima, među sovjetskim učiteljima, među privilegiranim, tj. najkvalificiranijim i najbolje namještenim *radnicima* u sovjetskim tvornicama, mi

[50] *»Sovjetski pravozastupnici«* — kolegiji pravozastupnika bili su osnovani u februaru 1918. pri sovjetima radničkih vojničkih, seljačkih i kozačkih deputata. Ukinuti su u oktobru 1920. *Prev.*

vidimo stalno uskrsavanje apsolutno *svih* onih negativnih crta koje su svojstvene buržoaskom parlamentarizmu, i samo ponavljanom, neumornom, dugom, upornom borbom proleterske organiziranosti i discipline mi pobjeđujemo — postepeno — to zlo.

Naravno, pod vladavinom buržoazije veoma je »teško« pobijediti buržoaske navike u vlastitoj, tj. radničkoj, partiji: »teško je« istjerati iz partije obične, buržoaskim predrasudama beznadno iskvarene vođe-parlamentarce, »teško je« podrediti proleterskoj disciplini apsolutno potreban (u izvjesnoj, iako vrlo ograničenoj, mjeri) broj ljudi koji dolazi iz redova buržoazije, »teško je« stvoriti potpuno dostojnu radničke klase komunističku frakciju u buržoaskom parlamentu, »teško je« postići da komunistički parlamentarci ne trate vrijeme na buržoasko parlamentarne tričarije nego da se bave neophodnim propagandnim, agitacionim i organizacionim radom u masama. Sve je to »teško«, nema zbora, teško je bilo u Rusiji, a još je kudikamo teže u zapadnoj Evropi i Americi, gdje je buržoaskodemokratska tradicija mnogo jača, i tako dalje.

Ali sve ove »teškoće« su naprosto dječja igra u poređenju sa zadacima potpuno *iste vrste* koje će proletarijat u svakom slučaju neizbježno morati da rješava da bi mogao pobijediti i u vrijeme proleterske revolucije i poslije osvajanja vlasti od strane proletarijata. U poređenju *s tim* zaista gigantskim zadacima — kad se pod diktaturom proletarijata bude moralo preodgajati milione seljaka i sitnih posjednika, stotine hiljada namještenika, činovnika, buržoaskih inteligenata, potčinjavati ih sve proleterskoj državi i proleterskom rukovođenju, pobjeđivati u njima buržoaske navike i tradicije — u poređenju s tim gigantskim zadacima prava je dječja igra stvoriti pod vladavinom buržoazije, u buržoaskom parlamentu, stvarno komunističku frakciju prave proleterske partije.

Ako se drugovi »lijevi« i antiparlamentarci ne nauče sada savlađivati čak ni tako malu teškoću, može se sa sigurnošću tvrditi da oni ili neće biti u stanju ostvariti diktaturu proletarijata, neće moći u širokom mjerilu potčiniti sebi i preinačiti buržoaske inteligente i buržoaske institucije, ili će morati *na brzinu dopunjavati svoje znanje*, a takvom

brzinom nanijeće ogromnu štetu stvari proletarijata, napraviće pogrešaka više nego obično, pokazaće slabost i neznanje koje je iznad prosjeka, i tako dalje i tome slično.

Dok buržoazija nije oborena i zatim dok nije potpuno iščezlo sitno gazdinstvo i sitna robna proizvodnja, dotle će buržoaska atmosfera, vlasničke navike, malograđanske tradicije kvariti proleterski rad kako izvan, tako i unutar radničkog pokreta, ne samo u jednoj sferi djelatnosti, parlamentarnoj, nego neizbježno u svim oblastima društvene djelatnosti, na svim, bez izuzetka, kulturnim i političkim poprištima. I najdublja je pogreška, koja će nam se kasnije neminovno osvetiti, pokušavati da se uklonimo, da se izmaknemo *jednom* od »neprijatnih« zadataka ili teškoća u jednoj oblasti rada. Treba učiti i naučiti ovladivati svim oblastima rada i djelatnosti bez izuzetka, pobjeđivati sve teškoće i sve buržoaske navike, tradicije, običaje svuda i na svakom mjestu. Drukčije postavljanje pitanja naprosto nije ozbiljno, naprosto je djetinjarija.

V

U ruskom izdanju ove knjige nisam sasvim pravilno osvijetlio držanje holandske komunističke partije u cjelini u oblasti međunarodne revolucionarne politike. Stoga se koristim ovom prilikom da objavim niže navedeno pismo naših holandskih drugova o tom pitanju, a zatim da ispravim izraz »holandski tribunaši«, koji sam upotrijebio u ruskom tekstu zamijenivši ga riječima »neki članovi holandske komunističke partije«.

PISMO VAJNKOPA

Moskva, 30 juna 1920.

Dragi druže Lenjine,

Zahvaljujući Vašoj ljubaznosti, mi članovi holandske delegacije na II kongresu Kominterne imali smo mogućnosti da pregledamo Vašu knjigu »Dječja bolest ljevičarstva u komunizmu« prije njenog objavljivanja u prijevodu na zapadnoevropske jezike.

U toj knjizi Vi nekoliko puta podvlačite svoje neodobravanje povodom uloge koju su igrali neki članovi holandske komunističke partije u međunarodnoj politici.

Mi ipak moramo protestirati protiv toga što Vi činite komunističku partiju odgovornom za njihove postupke. To je sasvim netačno. Štaviše, to je nepravedno, jer ti članovi holandske komunističke partije vrlo malo ili nimalo ne učestvuju u tekućem radu naše partije; oni pokušavaju također, neposredno ili posredno, provoditi u komunističkoj partiji opozicione parole protiv kojih su holandska partija i svi njeni organi vodili i vode sve do današnjeg dana najenergičniju borbu.

S bratskim pozdravom
(u ime holandske delegacije)
D. I. Vajnkop

Napisano aprila—maja 1920.
Štampano kao knjiga
u junu 1920.

SADRŽAJ

Strana

V. I. Lenjin
PROTIV OPORTUNIZMA I „LJEVIČARSTVA'

*

Izdavač:
„Svjetlost", izdavačko preduzeće, Sarajevo

Za izdavača:
Abdulah Jesenković

Likovna oprema:
Ivica Čavar

Tehnički urednik
Ladislav Fabian

Korektor:
DUBRAVKA ŽURIĆ

Štampa:
Štamparsko preduzeće
„Budućnost"
Novi Sad, Šumadijska 12

Štampano u 5000 primjeraka
1976.

Knjige iz DRUGE serije IZBORA IZ DJELA KLASIKA MARKSIZMA oslobođene su osnovnog poreza na promet na osnovu mišljenja Republičkog sekretarijata za obrazovanje i kulturu SRBiH br. 03-413/58 od 21. IX 1973. godine